ROZDĚLENÍ PRAŽSKÉ UNIVERSITY

KARLO-FERDINANDOVY ROKU 1882

A POČÁTEK SAMOSTATNÉ UNIVERSITY ČESKÉ.

ROZŠÍŘENÁ INSTALLAČNÍ PŘEDNÁŠKA,
KTEROU MĚL DNE 19. LISTOPADU 1907

JAROSLAV GOLL,
REKTOR ČESKÉ UNIVERSITY 1907/1908.

V PRAZE 1908.
NÁKLADEM KLUBU HISTORICKÉHO
PRAHA-I. KLEMENTINUM.

F1463
STORAGE-ITEM
MAIN LIBRARY
LP9-R17B
U.B.C. LIBRARY

THE LIBRARY

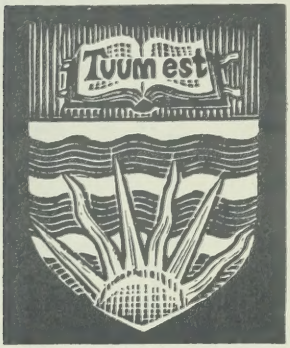

THE UNIVERSITY OF
BRITISH COLUMBIA

The Walter C. Koerner

Slavonic Collection

Honouring Dr. William J. Rose

273/206
18.75
Division
152 p.

ROZDĚLENÍ PRAŽSKÉ UNIVERSITY

Prague

KARLO-FERDINANDOVY ROKU 1882

A POČÁTEK SAMOSTATNÉ UNIVERSITY ČESKÉ.

ROZŠÍŘENÁ INSTALLAČNÍ PŘEDNÁŠKA,
KTEROU MĚL DNE 19. LISTOPADU 1907

JAROSLAV GOLL,
REKTOR ČESKÉ UNIVERSITY 1907/1908.

V PRAZE 1908.
NÁKLADEM KLUBU HISTORICKÉHO
PRAHA-I. KLEMENTINUM.

Tiskl ALOIS WIESNER V PRAZE,
knihtiskař České Akademie císaře Františka Josefa
pro vědy, slovesnost a umění.

Od rozdělení staré Pražské university Karlo-Ferdinandovy uplynulo 25 let; tak dlouho trvá samostatná universita česká. Když jsem důvěrou fakult byl postaven v čelo její pro školský rok 1907/8 jako rektor, připadla mi tím úloha, abych při installaci vyložil, jak přišlo k onomu rozdělení a jaký byl počátek první samostatné university české. Ve své installační přednášce dne 19. listopadu 1907 uvítal jsem na počátku jejím mezi hostmi zvláště starší professory, jichž učitelská činnost se sice již zkončila, kterým však přede vším patří zásluha, že jsme se domohli své university; byli to zejména Randa, Eiselt a Kvíčala. Uvítal jsem dále z těch, kdo byli politicky činni v době, kdy se řešila otázka universitní, Ant. Otokara Zeithammra, svého někdy učitele na akademickém gymnasiu Staroměstském, vzpomenul jsem i zemřelých, zvláště Tomka a Gebaura. Přednáška zakončena byla vyzváním ku přítomným studujícím, professorům a hostům, aby vzdali hold panovníku, císaři a králi *Františku Josefovi*, za jehož vlády provedena ona reforma universit, při které se vždy připomíná hr. Lev Thun, za jehož vlády Pražská universita obdržela svou bohatou výpravu vědeckou (stavbou institutů za ministerstva Stremayerova), jehož rozhodnutí z dubna 1881 bylo základ, na němž konečně rozřešena otázka universitní, za jehož vlády se počala první samostatná universita česká, za jehož panování, jak doufáme, se nám dostane i druhé university na Moravě.

Co zde dávám na veřejnost, nekryje se úplně s přednáškou samou. Přednáška musila býti kratší; některé části v ní podány zkráceně, některé vynechány zcela. Vedle pramenů tištěných,

mohl jsem užíti též některých netištěných. V příloze jsou sebrány některé prameny, dříve sice již tištěné, než doufám, že sbírka sama nebude bez ceny. Vítanou pomůckou mi bylo nejobšírnější dosud a nejlepší vypsání dějin otázky universitní, které vydal n jmenovaný autor r. 1886 v Lipsku s titulem *Die Karl Ferdinands-Universität in Prag und die Čechen* (68 str.). Autor nepatří k nám, než jeho vypsání jest klidné a věcné.[1])

[1]) Jméno autorovo dnes ani nakladatelství Dunckrovu a Humblotovu není známo.

Když přehlížíme dějiny národa českého od druhé polovice 18. století, nacházíme v nich jistou nesrovnalost. Žádný z programů politických, jichž řada se počíná rokem 1848, nestal se skutkem, ač všechny v hojné míře dávaly říši, co říše pro sebe vyžadovala; za to od počátku této doby, kterou nazýváme svým národním probuzením a znovuzrozením, ve směru těmito slovy daném nacházíme postup, který se časem sice zastavoval, který však přece, když přihlížíme k tomu, co máme dnes, lze nazvati pokrokem. A k nejcennějšímu z toho, co dnes máme, náleží naše školství. Domohli jsme se ho plně teprva v druhé polovici vytčené doby (po r. 1848), domohli jsme se ho však na základě práce, která byla počata v první její polovici. Dnes máme české školy všech stupňů a bezmála také již všech druhů. Dnes domáháme se druhé university, jako již máme dvě vysoké školy technické.

Žádné školy nebylo nutno domáhati se tak dlouho a tak těžce, jako university. Od chvíle, kdy jsme se jí domohli, dělí nás teprve čtvrtstoletí. Nedostalo se nám university tenkráte, kdy se náš politický program stával téměř skutkem — za ministerstva Hohenwartova; dostalo se nám university teprva v době, kdy opuštěním politické passivity konečně jsme se odhodlali — podstoupiti konsekvence porážky politické (pádu ministerstva Hohenwartova). Nejeví se také v tom jakási nelogičnost dějin? V tom však byl postup logický, že předcházel zápas o školství střední, a že po školství středním, když jsme se ho domohli, konečně se dostavilo plně i školství na nejvyšším stupni. Byl to silný důvod — ovšem ne jediný — tohoto konečného úspěchu. Národní a jazyková rovnoprávnost škol středních vyžadovala a činila možnou také rovnoprávnost na stupních nejvyšších. Tuto konsekvenci bylo lze, co se university týče (technika předešla universitu), zdržet, ale nebylo již lze ji odčinit a odstranit, jako nebude lze po první universitě nám trvale odpírati universitu druhou.

I.

Kdy se počíná zápas o universitu? Můžeme jíti velmi daleko nazpět až k počátkům nového období našich národních dějin, kterého již bylo dotčeno.

Pro veškeré školství našich zemí počíná se nová doba za vlády Marie Terezie a Josefa II. Tehdy byly položeny základy, které namnoze trvají dosud. Než to, co proti době předcházející v nejednom ohledu znamenalo velký a rychlý pokrok, přinášelo našemu národnímu životu nebezpečenství co nejvyšší. Škola se stala *politicum*; stát se ujímal školy pro sebe, pro své úkoly a potřeby, jak jim tehdy rozuměl, přejímaje ji namnoze z rukou církve. Škola měla vzdělávat a vychovávat občana neb, lépe řečeno, poddaného, a zvláště úředníka — služebníka státu, státu absolutního. Stát absolutní podřizoval sobě život svých národů tou měrou, že u některých již běželo (tak se aspoň mohlo zdáti) o jich existenci. Ten stát, který prohlašoval toleranci náboženskou, zaváděl nerovnoprávnost jazykovou; jazyk německý měl se státi jazykem tohoto absolutního státu. Vedle něho jazykům národním poskytována jen velmi obmezená tolerance ve smyslu onoho utilitarismu, kterým se absolutní stát řídil všude. Škola měla germanisovat — ne ze záští národního, ale pro stát . . . Co tu řečeno, platí obzvláště o universitě.

Za Josefa II. — nějaký počátek učiněn již za Marie Terezie — na universitě latina ustupovala němčině; jen pastorální theologii na fakultě theologické a jednomu praktickému předmětu na lékařské mělo býti vyučováno také jazykem českým. Universita přestala býti latinská; českou anebo rovnoprávnou pro oba jazyky zemské státi se neměla a při tehdejším úpadku naší národní kultury ani nemohla. Pro národ český tato reforma university (neb byla to reforma, že mrtvý jazyk ustupoval živému) přicházela příliš záhy. Reakce, jež následovala po Josefu II., nemohla proto na universitě přinésti mnoho ve prospěch jazyka českého. Co přinesla, byla stolice českého jazyka a literatury (1793), jež založena proti votu centrálního úřadu vyučovacího ve Vídni.

Když přehlížíme přednášky ohlašované na universitě ve dvou desítiletích před r. 1848, vidíme, jak se tytéž předměty a přednášky vracejí s unavující jednotvárností. Tyto seznamy přednášek jsou výrazem doby, znakem tehdejšího vládního systemu, který byl proti každé změně, každé novotě, každé reformě. Byla to doba, kdy se podle slov samého Metternicha administrovalo sice, ale nevládlo. A stejná jednotvárnost provází nás těmito seznamy, i co se týče jazyka českého na universitě. Theorie pastorální theologie se vykládá latinsky, theorie paedagogiky a katechetiky, od r. 1843 také pastorálky, německy; jen praktická cvičení při těchto předmětech jsou nejen německá, než také česká; na právech české slovo nikde se neozývá; na medicině jen české báby se vyučují po česku. Dějiny české stolice, založené na filosofii r. 1793, jsou známy. Zůstává v držení Jana Nejedlého do r. 1834. Český jazyk a literatura vedle francíny a vlaštiny vřazeny

mezi předměty nepovinné (freye Gegenstände). Od r. 1832 se i pro češtinu, jako pro francinu a vlaštinu, němčina uvádí jako řeč vyučovací. A tak čteme ještě r. 1847: „Böhmische Sprache und Literatur, in deutscher Sprache nach Konečný's Grammatik." Professuru od r. 1840 má Koubek. Všude se vyučuje podle předepsaných učebnic, leda že někdy professor vykládá podle vlastní učebnice nebo podle vlastních sešitů. Na universitě se sejdeme s některými jmény známými z dějin české literatury (připomínám jen Jana Svat. Presla), než tato universita a náš národní život stály vedle sebe skoro beze styků a vzájemného působení. Jak smutně se skončila krátká učitelská činnost Frant. Lad. Čelakovského na universitě (suppoval českou stolici r. 1836), i dnes ještě trapno připomínati.[1])

Přišel rok 1848. Rok 1848 byl rok illusí. Než byly to přece, aspoň částečně, illuse, které věštily a připravovaly budoucnost; byly to anticipace. Takovou anticipací byl požadavek rovného práva obou zemských jazyků na universitě Pražské. Byl tento požadavek zároveň výraz oné klamné naděje, vzbuzené jarem r. 1848, že mladá svoboda v trvalé svornosti spojí obě národnosti této společné vlasti. Požadavek, aby se na Pražské universitě, na universitě i na technice, přednášky konaly v obou jazycích zemských, vedle jiných[2]) vysloven od spojeného studentstva českého i německého, jehož řečníkem před akademickým senátem byl německý básník Uffo Horn. K studentské petici přistoupily senát i fakulty.[3]) Rozhodnutí vládní se dostavilo ještě na samém konci onoho měsíce března, který se tak často vytýká jako epocha v dějinách novověkého Rakouska proti Rakousku předbřeznovému. Dekret ministerský ze dne 31. března 1848 prolomil praerogativu jazyka německého, vedle něhož však latina dosud převládala na fakultě theologické a držela se částečně také ještě na medicinské, praerogativu zavedenou a udržovanou státem absolutním.

Roku 1848 přestává Pražská universita býti německá a stává se utrakvistickou, což potrvalo až do r. 1882. Stát rozšiřoval svobodu učení a vyučování, za kterou žádala petice studentská, také

---

[1]) Poměrně nejvýše stála před r. 1848 Pražská škola lékařská.

[2]) Žádáno též, aby byl zrušen zákaz studovati na zahraničných universitách a aby technika byla připojena k universitě jako fakulta.

[3]) Třetí odstavec petice zní: „*aby bylo každému možné učiněno vzdělávati se dokonale v obou jazycích zemských, a to ve všech předmětech vyučování vůbec.*" Petice vyšla od studujících university a techniky. Datována 15. března, 16. k ní přistoupily senát a professorské sbory. V deputaci, která petici podala císaři, byli děkan právnické fakulty Fischer, medik Josef Pečírka, filosof Uffo Horn a technik Adolf Bradka. *J. M. Černý*, Boj za právo I., 17. — Petice Olomoucké university žádala, „aby vyučování v oněch zemích, kdež kromě systemisované němčiny mluví se též jiným jazykem zemským, bylo i tímto učiněno možným."

na jazyk vyučovací, neslibuje však hned také, že se sám o české přednášky postará, že se postará o rovnoprávnost nejen v zásadě, nýbrž i ve skutečnosti.[1]) Svoboda vyučování rozhodnutím ze dne 31. března rozšířena i tím směrem, že vedle professorů i každý doktor směl konati přednášky na způsob pozdějších docentů, ale bez habilitace. A tak se setkáváme hned v roce 1848 ponejprv s českými přednáškami na fakultě právnické; z nich měla se i budoucně dlouho vracet přednáška *Josefa Friče* o soudním řízení.[1])

Nový absolutismus let padesátých, tak rozdílný od mrtvého absolutismu předbřeznového, přejímal namnoze své úkoly od revoluce, ačli k revoluci máme počítat vše, co r. 1848 počínal a připravoval pro budoucnost. Stará universita přetvořila se na universitu novou podle vzoru německého; tato reforma je spojena s jménem hr. Lva Thuna, které při této příležitosti bývá se zasloužením uznáním připomínáno vždy a od každého. K reformě university Pražské náleželo i to, že se vláda nyní začala starati sama o české přednášky povoláváním a ustanovováním professorů, o kterých se očekávalo a vědělo, že budou přednášeti jazykem českým. Platí to zvláště o fakultě *filosofické*, pro kterou vůbec přechod k nové organisaci znamenal změnu největší. Ze staré filosofie přešel na fakultu professor *Koubek* s kompetencí roz-

[1]) Dekret ze dne 31. března nepřináší tolik, kolik žádala petice studentská. Svoboda vyučovacího jazyka týká se výslovně jenom doktorů, kteří se ku přednáškám přihlásí. První dva odstavce dekretu zní takto: „Die Lehrfreiheit wird in der Art anerkannt, dass in den Fakultäten, welche das Doktordiplom ertheilen, allen Doktoren von nun an gestattet ist, nach vorläufiger Anmeldung bei dem akademischen Senate wissenschaftliche Vorträge zu halten . . . 2. Diese Lehrvorträge können in der böhmischen oder deutschen Landessprache, so wie in jeder andern Sprache abgehalten werden." (*Schopf*, Wahre Darstellung II., 47.) — Dne 30. března uveřejnil *V. V. Tomek* v „Pražských Novinách" návrh na provedení rovnoprávnosti ve školách, ve kterém se žádá, aby na universitě *každý přednášející* měl svobodu přednášeti česky i německy. (*J. M. Černý*, Boj za právo I., 61.) — Co chtěl Tomek, to potom zavedl Thun, a tomu odpovídá resoluce, kterou Thun navrhl na sněmu r. 1866, kdežto petici studentstva jest bližší resoluce navrhovaná Riegrem. — Záhy se ozývá odpor proti „rovnoprávnosti" na universitě v petici Němců z Čech, Moravy a Slezska, žijících ve Vídni, k ministru vnitra ze dne 9. dubna 1848, kde čteme: „wir sprechen uns aus für die Aufrechthaltung des deutschen Elementes an der Prager Hochschule" (*Schopf* II., 93). To se pak opakuje v adresse města Žatce k Národnímu výboru. — Národní výbor odpověděl: „Die Gleichstellung *beider* Landessprachen hat sich ohne Zweifel auch auf die Hochschule zu erstrecken, wie dieses in der a. h. Erledigung einer besonderen Petition der Prager Universität ausdrücklich zugesichert ist." — Že svobodě vyučovacího jazyka rozuměno v širším rozsahu, než bylo vysloveno dekretem z 31. března, patrno z referátu, který přednesl 3. června v Národním výboru Vocel; na universitě by měly předměty, ze kterých se skládají státní zkoušky, míti řádné professury české a německé (*Schopf* V., 72). Srovn. resoluci Riegrovu r. 1866.

šířenou na jazyk a literaturu polskou, z Vratislavě povolán *Frant. Lad. Čelakovský*, aby se ujal professury jazyků a literatur slovanských, prvotně, jak známo, pro Šafaříka určené; z Olomouce přišel jako professor filosofie *Hanuš*; *Vocela* najdeme na fakultě jako professora české archaeologie a dějin umění, *Hanku* mezi docenty pro staroslovanský a ruský jazyk i literaturu (přednášky jeho se počaly hned r. 1848). A tak čteme v seznamu na zimní běh r. 1850/1 na filosofické fakultě ohlášeny přednášky s tituly: Duševěda na základě zkušenosti a důmyslu (Hanuš), O krasovědě, jakožto úvod k historii krásných umění (Vocel), O uměleckých starožitnostech křesťanského středověku (týž), O řečích a literaturách české a polské (Koubek), Srovnavací grammatika hlavních slovanských jazyků (Čelakovský), Výklad Kralodvorského Rukopisu (týž), Grammatika a literatura staroslovanská (Hanka). V letním běhu 1851 ohlásil svou první přednášku nový professor dějepisu rakouského *V. V. Tomek*; předmětem byly dějiny Rakouska od Ferdinanda I. do bitvy Bělohorské. S Tomkem se potom setkáme vždycky, kdykoli se bude jednati o právo a platnost jazyka českého na universitě. Českých přednášek mohlo býti více, zejména mohly býti aspoň některé také v druhé skupině věd na fakultě zastoupených, kde však ani Karel Bořivoj Presl ani Petřina žádných českých přednášek neohlašovali . . . Než proti tomu, co bylo na filosofii dříve, znamenalo to, co v té době nacházíme, velmi mnoho.

Značně méně najdeme na fakultách ostatních. Na fakultě *theologické* hlavní změna záleží v tom, že pastorálka se již nepřednáší německy, nýbrž také česky; co mimo to na počátku let padesátých najdeme, je nepatrné; více místa si na theologii v té době vedle latiny dobyla němčina. Také na *právnické* nacházíme méně, než bychom očekávali. Zde vláda ponechávala pro vzdělání budoucího úředníka důležité přednášky o občanském zákoně a řízení soudním obětavým docentům *Grünwaldovi* a *Fričovi*. Z professorů ohlásil Schnabel 2hodinnou přednášku o právu přirozeném jenom jednou (v zimním běhu 1850/1), kdežto Jonák své jednohodinové přednášky (začátky národního hospodářství) po zimním běhu 1852/3 již neopakoval. Ještě méně najdeme na fakultě *lékařské*, v zimním běhu 1850/1 jenom jednohodinovou přednášku *Purkyňovu* (člověkosloví) a jednu hodinu doc. *Spotta* (o přírodoléčení); později vracejí se vždy ještě podobné malohodinné přednášky obou, po roce 1853 i to přestává.

Než ani mnohoslibné počátky na fakultě *filosofické* se nevyvíjejí dále. Když r. 1852 z ní musil odejíti Hanuš, přestaly české přednášky o filosofii docela. Téhož roku v srpnu zemřel Čelakovský a srovnávací mluvnice slovanských „nářečí" (tak je tato přednáška ohlášena) dostává se do rukou Hankových (v letním

běhu r. 1854); teprva r. 1855 vstupuje na osiřelou kathedru jako mimoř. prof. *Martin Hattala*. R. 1854 zemřel Koubek; professuru polského jazyka a literatury později (1857) obdržel *Suchecki*, který však přednášel polsky neb německy; stará stolice jazyka českého zustala neobsazena; mluvnice i literatura jazyka českého přechází na Hanku, a Hattala, vedle něho také Vocel, rozšiřují své přednášky na jazyk a literaturu českou.[1]) Počet professoru česky přednášejících tedy ani na fakultě filosofické neroste. Postupem let padesátých nacházíme i to, že čeští professoři (svoboda jazyka vyučovacího jim to dovolovala) vedle českých ohlašují také přednášky německé.[2]) Jsou to Vocel a Tomek; lze najíti i semestry, kdy oba ohlásili jen německé výklady . . . Co byla příčina toho všeho? Příčiny byly rozličné a, chceme-li mluviti o vině, vinu třeba hledat na rozličných stranách. Přede vším je tu souvislost university a na ní zvláště fakulty filosofické se školou střední. Ani na střední škole se počátky slibující její počeštění plně nevyvinuly, ba i co tu bylo, zase odstraňováno. Střední škole s vyučovacím jazykem skoro výhradně německým odpovídala fakulta s přednáškami převahou německými . . . Proč Tomek počal přednášeti také německy, pověděl sám ve svých *Pamětech*.[3]) Vedle změn ve zkušebním řádu pro právníky nutila k tomu pokračující ochablost národního života, která zasahovala universitu a na ní studentstvo. „Tehdejší protinárodní směr vlády a zvláště policie," připomíná Tomek k r. 1856, „nepříznivě působil na české obecenstvo a tudy také na studentstvo; vždy méně bylo studujících vlastenecky nadšených, vždy menší počet českých posluchačův . . ." Také na právech počet posluchačů Fričových se zmenšoval; v zimním běhu 1848/9 jeho auditorium čítalo přes 100 posluchačů, r. 1854 počet jeho posluchačů klesl na 6, což jen částečně vysvětluje zmenšení počtu právníků vůbec. Paměti Tomkovy jsou nejobsažnější a nejzajímavější tam, kde vypravují o letech padesátých. Je známo, jakou úctu, oddanost a, lze říci, víru choval Tomek k hraběti Lvu Thunovi. Než i tato víra počala Tomka opouštět po oné rozmluvě s Thunem v Mariabrunu v září r. 1857, na kterou vzpomínaje r. 1860 píše Josefu Jirečkovi: „Když nynější p. ministr nastoupil ve své důstojenství, staly se některé potěšitelné změny ve školnictví ku prospěchu národní řeči. Ty se vzaly ne co splnění všeho, čeho bylo potřeba, než co začátek dalšího vyvinutí. Víte, že potom přišel opak; místo dalšího rozšíření toho, co se začalo, bralo se kus po kuse zpátkem. To se

[1]) Zaznamenávám, že Hattala dvakráte přednášel německy; v z. b. 1860/70 Über die Wichtigkeit des Slavischen für die indoeuropäische Sprachforschung und die klassische Philologie.

[2]) Hanuš míval vždy přednášky české i německé.

[3]) *Paměti* I., 414.

u nás vykládalo tak, že ministerstvo vyučování nemohlo jednati dle svého přání; a k upokojení myslí nikdo jiný nesnažil se více než já mínění to tvrditi, ač u mne samého není dost pevné od času rozpravy Mariabrunské ... Pan ministr nezdá se míti dost víry v životní sílu naší národnosti; zdá se, jakoby se mu jednalo jen o pokojné zesnutí její bez násilí a bez bolesti, ježto my toužíme ku předu a k růstu." Tolik Tomek. Než také Lev Thun sám později něco o těchto letech pověděl v řeči na sněmu českém r. 1866, vzpomínaje na dobu, kde bylo nebezpečno prohlásiti úmysl přednášeti jenom česky. „Ich weiß," pravil doslovně, „wie dieser Umstand allein genügt hat, Männer mit dem Namen Ultračechen zu bezeichnen, und wie diese Bezeichnung (před tím užil slova denunciace) allein genügt hat, bis in sehr hohe Sphären hinein Schwierigkeiten zu erregen, die keine einzige Person in der Regierung hintanzuhalten vermochte." Byla to doba, kdy i ministři stáli pod policejní dohlídkou.

Tomka se tyto trapné poměry dotýkaly také osobně. Uplynulo mnoho let od jeho prvního ustanovení, než byl jmenován professorem řádným; jeho němečtí kollegové se dostávali rychleji ku předu. Akademická kariera má své nejistoty, a kdo se jí věnuje, má to uvážit. Pro české professory a docenty na Pražské universitě nastával stav věcí téměř beznadějný — ponejprv, ale ne naposled. Tím se vysvětluje, proč se r. 1854 Grünwald své učitelské činnosti vzdal, tak že odtud Frič se svými českými přednáškami na právnické fakultě zůstával sám. Maje advokacii, mohl tuto vlasteneckou oběť přinášeti, až zase přišla doba, kdy bylo lze oddávati se naději, že se stát rozpomene, že také on má povinnosti k svým národům.

Počátek tentokrát učiněn na fakultě *právnické*. Roku 1861 na dotaz podaný Václ. Zeleným na sněmě království Českého dne 20. dubna, stalo-li se opatření, aby rovné právo obou jazyku zemských na školách a zvláště na školách středních a vyšších ve skutek bylo uvedeno, odpověděl místodržitel hr. Forgách, že prozatím budou zřízeny na právech dvě mimořádné professury *s vyučovacím jazykem českým*. Zde se tedy vyučovací jazyk předpisuje a ukládá jako povinnost. A vlastně tou chvílí se počíná dělení university — ovšem poznatelně jen tomu, kdo zná již konec. Jako mimoř. professor trestního práva povolán potom z právnické akademie Prešpurské *Josef Slavíček;* o svém předmětu počal přednášeti v letním běhu r. 1862; vedle něho stojí dále *Josef Frič* (od r. 1861/2) jako mimořádný professor bez platu a docent *Ed. Gundling*, jenž přednášel česky i německy. Než r. 1862 má pro právnickou fakultu význam ještě daleko větší nejen pro tu chvíli, nýbrž pro všecku její budoucnost. Druhou českou mimořádnou professuru práva civilního, práva obchodního

a směnečného obdržel *Ant. Randa*, od letního běhu 1861 docent fakulty. Jako professor počal přednášeti v zimním běhu r. 1862/3, dvacet let před rozdělením university. Tak záhy se počíná stkvělá jeho činnost učitelská. Slavíčkovi i Randovi byly uloženy přednášky jazykem českým jako úřední povinnost, tím však svoboda vyučovacího jazyka ani pro ně nepřestávala. Randa jí užil, ohlašuje v prvních letech nad svou povinnost také přednášky německé. Jako jeho literární význam se neomezuje na literaturu českou, tak i jeho veškera činnost učitelská v nejbližších letech zvyšovala význam Pražské právnické fakulty; jeho školou prošla také řada německých professorů známého a zvučného jména.

Nejméně změn najdeme v letech šedesátých na fakultě *theologické*. V zimním běhu 1861/2 vyskytují se dvě česká publica, dále dvouhodinová česká přednáška *Laurinova* o právu manželském; z pravidla však český jazyk na této fakultě se omezuje na bohosloví pastýřské; fakulta theologická co do jazyka vyučovacího zůstává fakultou latinsko-německou.

Na *filosofické* fakultě, kde r. 1857 přibyl docent geografie *Jan Palacký*, přednášející v obou jazycích, dlužno za znamení lepšího obratu pokládati první českou přednášku z klassické filologie vubec. Měl ji v letním běhu r. 1861 mimořádný professor *Jan Kvíčala*[1]); jednala o dějinách římské satiry. Učitelská činnost jeho, pro pěstování vědy, kterou zastupoval, v jazyku českém tak úspěšná, počala se na fakultě již dříve, od doby vytčené (1861) stala se dvojjazyčnou a dvojjazyčnou zustala i potom až do rozdělení university. Hned v následujícím běhu (zimním 1861/2) počínají se na fakultě po desítileté přestávce opět filosofické přednášky v jazyku českém. Nový docent *Josef Dastich* vyvinul hned od počátku učitelskou činnost velmi hojnou v jazyku českém; tak četl v zimním běhu 1862/3 neméně než sedm hodin (čtyři hodiny o praktické filosofii, tři o encyklopedii filosofie).[2]) V oboru historickém *Gindely* dlouho míval přednášky také v jazyku českém (ponejprv v letním běhu 1863).

Na fakultě *lékařské* vracejí se drobné přednášky, nejprve r. 1860 Purkyňova, později i Spottovy; r. 1860 přibývá nový docent, Purkyňův assistent, *Eduard Grégr*, jenž potom od následujícího zimního běhu čítá pravidelně o lékařské fysice, do zimního běhu 1863/4 v obou jazycích. Letním během 1861 počíná se pro budoucnost tak důležitá činnost nového docenta pathologie a therapie *Bohumila Eiselta*, hned od počátku v obou jazycích.

---

[1]) Učitelská činnost Kvíčalova počala se v zimním běhu 1858/9 v proseminári; mimoř. professorem byl jmenován nedlouho po habilitaci hned r. 1859.

[2]) Německy četl jako docent Dastich jen v letním běhu r. 1862 (4 hodiny o ethice).

Pro zimní běh 1862/3 ponejprv ohlášena mimoř. professora *Quadráta* česká přednáška o porodnictví, určená pro lékaře, a v zimním běhu 1863/4 najdeme ohlášeny první, jednohodinové, české a německé přednášky *Ant. Friče.*

Zápas o universitu — neb, co nastávalo, byl zápas — provází dlouhá řada petic od rozličných žadatelův k rozličným instancím. Petice vyšlé od studujících mediciny a od českých lékařů měly zásluhu, že se otázka universitní dostala do *sněmu království Českého.* Roku 1864 se na této půdě ponejprv setkáváme s debattou o universitě.

Petice studujících a lékařů se obracely nejprve ke sboru professorskému, žádajíce za zřízení dvou českých stolic pro předměty zasahující do praktického života (stolice státního a soudního lékařství) a zřízení jedné české kliniky; fakulta žádost zamítla. Spolek českých lékařů vznesl potom svou žádost na vládu[1]); odpověď zněla nepříznivě. Dne 18. dubna 1864 podal Purkyně petici lékařů sněmu; vedle ní dostala se do sněmu také petice studujících, aby „sněm ráčil svým mocným vlivem působiti k tomu, aby na zdejších lékařských studiích se přednášelo jazykem českým". Petiční výbor navrhoval, aby obě petice byly odevzdány vládě s přímluvou za příznivé vyřízení.

První řečník v debattě byl *Eduard Grégr*, jenž, jak víme, náležel k fakultě lékařské jako její docent. Jeho řeč je první sněmovní řeč volající po rovnoprávnosti na universitě vůbec. Než resoluce, kterou Grégr navrhoval, omezovala se na jeho vlastní fakultu; pro ni však neměl sněm žádati jenom za dvě české stolice, nýbrž vůbec prohlásiti, že je nutno, aby se na fakultě lékařské zřizovaly stolice s vyučovacím jazykem českým. V čem byl již učiněn počátek na fakultě právnické, mělo býti přeneseno také na fakultu druhou.

Tato první debatta na sněmu království Českého — bylo to 11. května r. 1864 — je zajímavá i tím, že se již v ní ozvaly skoro všecky důvody a návrhy, které se potom v průběhu let vracely zase a zase. Dobře pověděl Grégr hned na počátku své řeči: „My všichni uznáváme zásadu rovnoprávnosti, a přece vidím, kdykoliv se jedná o provedení rovnoprávnosti v praksi, že se to potkává s obtížemi, a že to nechce nikterak ku předu". Co tu řečeno, platí až do rozdělení university, bez mála 20 let po této první debattě, a teprve potom, když radikální hesla se okazovala tak učinná a vděčná zvláště před voliči, počalo se popírání rovnoprávnosti také v zásadě. Je známo, že ještě onen tak krásný, ale také neurčitý paragraf 19. tak zv. ústavy prosincové zní určitě aspoň

---

[1]) Petici spolku k ministerstvu, přijatou 25. července 1863, v. v *Čas. Lékařův Českých* 1863 str. 179.

ve své druhé části, žádaje, aby v zemích obývaných několika národy veřejné školy (die öffentlichen Unterrichtsanstalten) tak byly zařízeny, by každý národ obdržel potřebné prostředky k vzdělání ve svém jazyku.

První řečník po Grégrovi — byl to professor právnické fakulty *Brinz* — neobracel se zásadně proti rovnoprávnosti na Pražské universitě, ba ani proti požadavkům petic, co se týče fakulty lékařské, navrhuje jen (předpověď Grégrova se tedy hned plnila), aby nejdříve byla tázána universita sama. Hotově jako vždy odpověděl Rieger, že toho třeba není, když se sbor professorský fakulty lékařské již byl vyslovil — negativně, kdežto *Klaudy* namítal, že universita je sice první instancí ve věcech didaktických, že však nemá rozsuzovati, co odpovídá potřebám země. Také Rieger ve své řeči, jako před ním Grégr, vyslovil požadavek rovnoprávnosti ve školství veškerém. Naši poslanci se v těchto letech často ke svým krajanům německým na sněmu anebo proti nim obraceli v jazyku německém. Slova Riegrova zněla takto: „Wir sind einmal da, wir sind das Volk des Landes und die Majorität der Bevölkerung, und wir wollen und dürfen nicht zugeben, daß unsere Sprache hier im Lande an den wissenschaftlichen Lehranstalten als Stiefkind behandelt werde." Riegrovi odpověděl *David Kuh:* chcete-li plnou rovnoprávnost, pak nežádejte za jednu neb dvě stolice; pak třeba proti universitě nebo vedle ní postaviti — universitu . . . Kuh skončil návrhem, aby vláda byla požádána za *zřízení české university* v Praze. Potom svůj návrh k eventuálnímu hlasování formuloval tak, že podle něho dosavadní universita měla zůstati Němcům, kdežto pro Čechy by se zřídila universita nová.[1])

Ohlášení tohoto návrhu bylo s české strany přijato projevem nesouhlasu; potom Rieger sice prohlásil, že by sám pro návrh hlasoval, jestliže jen navrhovatel se zaváže, že na státu vymůže prostředky finanční, aby zřízena byla universita česká odděleně od německé (stenografický protokoll při tom zaznamenává posměch — ovšem se strany české). Než návrh není jistě upřímně míněn — pokračoval Rieger; máme žádati hodně mnoho, abychom neobdrželi nic . . .[2]) Tak přijat návrh na samostatnou českou universitu s naší strany, když se vyskytl na sněmu, jako věc nepotřebná

[1]) Český text návrhu zněl: „Slavný sněm račiž uzavřít, aby se hledíc k rovnoprávnosti vláda požádala, aby se zřídila *nová* česká universita," německý: „Es sei aus Gründen der Gleichberechtigung die Gründung einer čechischen Universität bei der h. Regierung zu beantragen."

[2]) Übrigens wenn der Abg. Kuh sich anheischig macht, es durchzusetzen, dass aus Staatsmitteln eine böhm. Universität errichtet werde, so werde ich keinen Anstand nehmen, dafür zu stimmen (Heiterkeit). Ich glaube, er hat diesen Antrag nur scherzhaft gestellt (Rufe: nein), er sagt, wir sollen nur möglichst viel verlangen, damit wir nichts bekommen.

(proč by dále nemohly býti zaváděny přednášky ve dvou jazycích na jedné universitě, když tu již jsou? ptal se Rieger), jako věc nemožná i finančně, jako věc, kterou netřeba bráti vážně. Později, při jiné příležitosti, Rieger nazval návrh Kuhův barokním. Proto také otázka právní kontinuity budoucí university české se starou universitou ještě se neozvala ... Při hlasování přijat návrh Grégrův modifikovaný Riegrem. Tato první resoluce sněmu o universitě z r. 1864 zní, že by české přednášky na lékařské fakultě odpovídaly potřebám země.[1])

Rok před tím provedena byla rovnoprávnost na technice, tak že oba zemské jazyky uznány za rovnoprávné, co se týče vyučování, zkoušek i správy. Tím však nebyla míněna jen fakultativní rovnoprávnost, jako platila na universitě, vyjímaje nové české stolice fakulty právnické; hlavní professury měly býti obsazeny dvakráte s povinností vyučovati buď po německu, buď jazykem českým. Takové utrakvisování techniky provedeno bylo zákonem zemským, neb technika tehdejší byla ústav zemský, a bylo potom vzorem a programem pro universitu, když zase o ní na sněmě jednáno. Rozdíl byl v tom, že zde zákon zemský nestačil, když universita nenáležela do kompetence sněmu. Sněm mohl vládu vyzývat a žádat; nemohl jí však nic ukládat. Bylo to r. 1866. Předmětem jednání byl tentokráte návrh Riegrův (Riegra samého a 73 poslancu[2]); Rieger také to byl, jenž podal sněmu petici studentstva čítající 700 podpisův.

Návrh Riegrův přikázán devítičlenné kommissi, která se potom rozstoupila na majoritu a minoritu. Majorita (Rieger sám, tehdejší rektor university, professor fakulty theologické Náhlovský, professoři Purkyně a Tomek, hr. Jaromír Černín a Rudolf Chotek) se vyslovila pro návrh, minorita (prof. Leopold Hasner, Höfler, Seidl) chtěla, aby dříve byla tázána universita, akademický senát i fakulty. Debatta o obou návrzích trvala dvě sedění, 1. a 2. dne měsíce března. Byla to jedna z největších debatt našeho sněmu a jedna z nejdůležitějších. Sedění prvního dne trvalo od 10. hodiny dopolední do 8. večerní a skončilo se demonstracemi ve sněmovně na galerii a před sněmovnou na ulici.

Co bylo vzorem pro návrh Riegruv, bylo již řečeno. Mimo to 300 právníku bylo podalo petici vládě, aby pro obligátní předměty jich fakulty byly zřízeny české stolice. Riegruv návrh to

---

[1]) Resoluce neměla jiného výsledku, nežli že byly české přednášky o soudním lékařství za remuneraci „ponechány" prof. Popelovi. V Č. M. Č. 1864 str. 327 vysloveno přání, aby to nebyly přednášky — humoristické. Po smrti Popelově r. 1895 tyto přednášky převzal Eduard Hofmann.

[2]) Byli to naši poslanci z měst a venkova; z velkostatkářské kurie se nepřidal nikdo. Vlastní původce návrhu byl, jak patrno z jeho Pamětí (II., 111), Tomek.

rozšiřoval na všecky fakulty „zemské“ university Pražské, na které budoucně měly býti stolice české a německé pro předměty, ze kterých se konají zkoušky, jako jsou rigorosa, zkoušky státní, zkoušky kandidátů gymnasiálních; zkoušky mělo býti budoucně volno podstupovati buď v českém, buď v německém jazyku — jak zkoušenému je právě libo a příhodno, dodal Rieger dne 22. ledna v řeči, kterou svůj návrh při jeho podání odůvodňoval. Latina měla však v přednáškách a při zkouškách podržeti své dosavadní místo i příště.

Rieger ve své odůvodňovací řeči 22. ledna rozeznával při universitě dvojí účel, jeden hlavně státní, druhý vlastně vědecký. Účelem státním míněno to, co při debattě r. 1864 a potom také při debattě v březnu r. 1866 obyčejně nazýváno vzděláním pro potřeby praktické. Universita má vzdělávat úředníka, lékaře, učitele, kněze. Rieger vycházel od těchto účelů a potřeb praktických; tu nestačí jen jaká taká znalost jazyka českého; i pro tyto potřeby praktické má universita poskytovati vzdělání vědecké v jazyku českém, aspoň částečně. My bychom dnes při diskussi o těchto věcech bezpochyby vycházeli od vědeckého významu university anebo, lépe řečeno, od významu university pro život každého národu vůbec. K tomu také Rieger přišel hned v první své řeči; nejlépe potom při velké debattě vystihl význam celé otázky hr. Lev Thun, když řekl, že nebčží jen o rozmnožení českých přednášek tou měrou, aby bylo vyhověno praktickým potřebám: oč tu běží, jest právo národa na duševní vývoj ve vlastním jazyku.[1])

Návrh menšiny kommisse, aby byla napřed tázána universita, nebyl hlavní věcí při velké debattě na počátku března; nebyl proto, že ani majorita a její řečníci university nepomíjeli úplně, ponechávajíce — podobně jako r. 1864 — otázání její vládě, ale nemíníce princip rovnoprávnosti podrobovati jejímu soudu.[2]) Při návrhu minority důležitější než návrh sám bylo odůvodnění jeho zpravodajem Leop. Hasnerem. Rozeznávaje podobně jako Rieger potřeby praktické a vědecké, tvrdil, že praktickým potřebám již bylo učiněno zadost, takže (to byl vlastní smysl jeho slov) další rozmnožování českých přednášek na universitě jeví se nepotřebným. I při disciplinách tak zv. praktických výklad učitelův se musí opírati o vědeckou literaturu; tím více to platí o disci-

---

[1]) Ich komme immer wieder darauf zurück: es ist das eine zu enge Auffassung, wenn man die ganze Frage lediglich vom Standpunkte dieses rein praktischen Zweckes betrachtet. Es handelt sich um höheres; es handelt sich um eine allgemeinere Auffassung, es handelt sich um den Anspruch auf die geistige Entwicklung eines Volkes in seiner Sprache.

[2]) Minorita se vyslovovala proti Riegrovu návrhu pro ten případ, že by sněm nepřistoupil k jejímu návrhu, aby byla tázána universita.

plinách theoretických. Universita nemůže býti založena bez vědecké literatury. Dobře pověděl Tonner, že — z transcendentního jazyku Hasnerova přeloženo — je to tolik, že „my Čechové ještě ani university nepotřebujeme". Tak daleko se rozcházely majorita a minorita kommisse. Ono theoretické uznávání rovnoprávnosti trvalo sice dosud, než, kdežto zpravodaj většiny Tomek návrh Riegrův prohlásil za *minimum* požadované rovnoprávnosti, Hasner (vždy, když vnikneme ve vlastní smysl jeho vývodů) prohlašoval provedení těchto požadavků za nemožné, t. j. za neoprávněné, kdyby se přece provedlo; ba on by byl vlastně konsekventně měl žádati za odstranění toho, co tu již bylo.[1])

Nelze pochybovati, že zpráva Hasnerova kladla nám otázku velmi vážnou, otázku, zdali česká vědecká literatura, a raději bych řekl: česká literatura, česká kultura vůbec, zdali český národ již tak daleko dospěl, aby měl plné právo na universitu. Co od našich řečníku odpovídáno, snadno se domyslíme. Proti Hasnerovu pessimismu stál zde optimismus Riegrův, optimismus hledící do minulosti i do budoucnosti . . . Je to otázka, která nám i potom častěji byla kladena až do rozdělení university a bude kladena i nyní, když jednu universitu již máme a domáháme se druhé. Universitu českou (a Riegruv návrh vlastně žádal za českou universitu s jakýmsi existenčním minimem v rámci celé velké university Pražské), jako každou jinou, nebylo lze zakládati zcela bez vědecké literatury, pěstované v jejím jazyku vyučovacím — ještě více s ohledem na studující než na učitele. A neběží jen o tradování vědy hotové; od každé university také očekáváme, že přispěje k rozmnožení vědeckého kapitálu. Jest pravda, že universita nemůže takovou literaturu tvořiti od počátku. Než bez vysokých škol (dnes k universitě musíme přidružiti techniku) vědecká literatura nemůže dospěti k svému plnému vývoji. Čekati, až se takový vývoj dostaví, znamenalo by odpírati právo na zřízení university do vší budoucnosti. Vývoj vědecké literatury nemůže se universitou teprv počínati, nemusí však předcházeti celý. Hasner ukládal vlastně literatuře české, literatuře menšího poměrně národa, více, nežli se žádá od velkých literatur jazyků světových, líče při tom tendenčně věc tak, jako by se čeští učitelé a jich žáci chtěli a měli obmezovati na literaturu českou. Kdyby založení české university mělo nutně za následek uzavření do tohoto okruhu, musili bychom universitu pokládati za dar velice nebezpečný! Než dnes ani velké literatury si takové soběstačnosti neukládají. Víme, kdy a za jakých poměrů prolomena byla i ve Francii, kde tak dlouho vládla. Věda je majetek své-

[1]) Hasner tvrdil, že „selbst in den meisten praktischen Disziplinen der Vortrag in böhmischer Sprache von fast jeder Literatur in derselben isolirt ist." Tím více to platí o disciplinách theoretických.

tový. Pro menší národ, pro menší literaturu nebezpečenství isolovanosti je tím větší. Avšak právě universita má toto nebezpečenství — ne přivodit, nýbrž odstraňovat.

Během debatty vedení přešlo na hr. Lva Thuna. Ani on nechtěl zásadu rovnoprávnosti podrobovat soudu university, přiznávaje však, že jsou věci, o kterých má býti tázána universita, o kterých soud nepřísluší sněmu; zde má se však tázati university vláda, ne sněm. Tím však není řečeno, že se Thun ve všem přidával k návrhu Riegrovu. Srovnával se s ním zásadně; byl pro rovné právo obou jazyků zemských na universitě, ale provedení jeho do té míry, jak žádal Rieger, nepokládal ještě za možné. A nepokládal ani za žádoucí. Thun dobře vytkl souvislost mezi střední školou a universitou, zvláště fakultou filosofickou. Zemský zákon, přijatý sněmem r. 1864, došel sankce na samém počátku r. 1866; tímto zákonem bylo provedeno již úplné počeštění (abych tak řekl) české střední školy. Zde tedy byla dána potřeba rozmnožení českých přednášek, zvláště na fakultě filosofické. Než Thun přece neměl za to, že by se měl budoucí český učitel středoškolský na universitě vzdělávati výhradně v jazyku českém. A ježto zákon (je to tak zvaný „Sprachenzwangsgesetz") stanovil vzájemnou obligátnost obou jazyků zemských, Thun očekával, že se český studující na universitě na české přednášky omezovati nebude, doufaje, že taková dvojjazyčnost (měl patrně na mysli také dvojjazyčnost studujícího německého) nejen potrvá, nýbrž i vzroste. To byl jeho ideál a to byla jeho illuse — dvojjazyčnost na obou stranách, odpovídající nejlépe potřebám země, obývané od dvou národů, od jichž pokojného společného života závisí její blaho a zdar.[1])

Stanovisku minority Thun se přibližoval potud, že rozmnožení českých přednášek uváděl v závislost od možnosti, možnosti vědecké, pokud totiž zde budou kvalifikované síly. Věc se měla vyvíjeti poznenáhlu a neměla býti prováděna ukvapeně, ráz na ráz. Do té míry mluvil Thun proti návrhu Riegrovu, nicméně prohlašuje, že tento návrh v jistém ohledu žádá příliš málo, když míru rovnoprávnosti vyměřuje podle zkoušek. Souvisí to s tím, že větší než na praktické potřeby Thun váhu kladl na vědecký úkol university. Co chtěl, bylo patrně to, co sám začal prováděti jako ministr na počátku let padesátých a v čem později ustal neb ustati musil.

---

[1]) Böhmen ist einmal ein Land, das von zwei verschiedenen Volksstämmen bewohnt wird, und nicht die Herrschaft des einen über den anderen, sondern das friedliche Zusammenleben beider Nationen ist die Forderung der Humanität und diejenige Forderung, von der künftig das Wohl des Landes abhängt.

Jednání na sněmu v březnu r. 1866 obrátilo se tak, že na místo návrhu Riegrova postaven návrh Thunův, pro který se vyslovila též majorita kommisse ústy svého zpravodaje Tomka a pro který se prohlásil také sněm většinou hlasů. Resoluce navržená Thunem vyzývala vládu, by provedla rovnoprávnost na Pražské universitě uznáním volnosti řeči vyučovací, české neb německé; co se týče professorů i docentů, aby bez rozdílu, konají-li přednášky česky neb německy, udílela professury řádné a mimořádné těm, kdo prokáží potřebnou k tomu kvalifikaci, tak aby bylo lze studujícím podle možnosti, doslovně: tou měrou, kterou se uskuteční potřebná k tomu podmínka — poslouchati přednášky české i německé, zvláště o předmětech státních zkoušek. Dále mělo býti vysloveno, že není žádné zákonité překážky, aby se při všech na universitě konaných zkouškách užívalo jazyka českého i německého. Pro státní zkoušky mají se, co nejdříve a pokud možná, kommisse zříditi tak, aby zkoušení mohli konati zkoušky zcela nebo z části podle vlastního přání v tom neb onom jazyku; jen co se týče rigoros, měla se vláda dohodnouti s universitou, zda a jak i zde by bylo lze tuto zásadu provésti.

Návrh, vycházeje od volnosti jazyka vyučovacího, která v zásadě platila od r. 1848, nepřinášel v té příčině nic nového, a to také namítáno. Zde to bylo, že hr. Thun připomenul, jak nebezpečno kdysi bylo ohlašovati přednášky jenom české. Také prohlášení, že žádný zákon zkoušek v obou jazycích nezapovídá (tedy také zkoušek jenom německých nepřikazuje), mohlo se zdáti zbytečné, než Thun, odpovídaje na podobné námitky, narážel na ministeriální vynesení a instrukce, jež tu mohly býti na závadu. Skutečně byla r. 1862 česká rigorosa na právnické fakultě výslovně zakázána.

Zpráva Hasnerova na svém konci prohlásila: je-li zřízení české university již tou dobou možné a nutné, ať se to stane „rozdělením university na dvě co do jazyka rozdílné polovice“ (Trennung der Universität in zwei sprachlich gesonderte Hälften). Byly tím míněny dvě university od sebe ve všem úplně neodvislé? Jiní tomu tak rozuměli na obou stranách. Brinz podotkl: má-li se státi tento pokus (Experiment), t. j. rozmnožení českých přednášek do té míry, jako navrhoval Rieger, nech se to stane vedle university, ne na universitě. Na české straně rozdělení university se potkávalo i tentokráte s rozhodným odporem, a také hr. Thun vyslovoval se proti němu. Brauner předpovídal, že se nikdo z žijících, ani nejmladší, nedočká, aby se dostavila potřeba dvojí university. Tím se vysvětluje, že se ani v této debatě otázka právní a reální kontinuity obou — možných neb vlastně nemožných — universit budoucnosti, české a německé, k universitě dosavadní nekladla a nerozbírala. Než tato otázka se přece již

tehdy aspoň do jisté míry hlásila v petici německých studujících, podané ne sice sněmu přímo, ale minoritě kommisse, ve které hájeno bylo „právo Němců v Čechách na vlastní universitu". Ohlas našla tato petice v řeči professora Chebského Wolfa, jenž tvrdil, že návrh majority, návrh Riegrův sahá na toto právo.[1]) Proti Wolfovi mluvil hr. Thun, proti němu vyslovil se také Herbst. Thun šel nazpět k době Josefa II., kdy na universitu byla uvedena na místě latiny němčina, ne proto, aby se vyhovělo nějakému právnímu nároku německému, nýbrž že bylo na čase, aby mrtvý jazyk ustupoval živému; tím, že k jednomu živému jazyku přistupuje druhý, žádné právo se neporušuje.

Herbst se ujal slova jako generální řečník pro návrh menšiny po generálním řečníku majority Riegrovi, jenž svou dlouhou, vřelou a citově vzrušenou řečí strhl galerii k hlučnému projevu souhlasu. Herbst mluvil příkře a podrážděně, nicméně také on uznával, že by se vzrůstem českých přednášek žádné právo Němců neporušovalo.[2]) Když se po druhé dostal k slovu, přiznal, že první část Thunova návrhu je theoreticky nezávadná, vytýkal však jako následek (a to mu vadilo), že pak začnou německy přednášet (Herbst poukazoval k německým přednáškám Tomkovým) i ti professoři, jimž české předášky uloženy jako povinnost. Je patrno, čeho se Herbst obával — počešťování university v tom směru, že by se německé přednášky dostávaly do rukou českých. Podobné obavy (nevím, pokud skutečné a pokud předstírané) později přispívaly k tomu, že se Němci rozhodně zasazovali o rozdělení university.

To byl výsledek jednání sněmovního r. 1866: resoluce,[3]) obsahem spravedlivá, která však i to, co za spravedlivé pokládala, ponechávala přirozenému vývoji věci. Než tento vývoj a pokrok závisel také na dobré vůli a ochotě vlády. Vláda ústy svého zástupce na sněmu prohlásila, že vše pečlivě uváží, votum university i snesení sněmu, a že se rozhodne po zralém uvážení všech momentů, poměru a zřetelů; bylo to prohlášení, které k ničemu nezavazovalo a nic neslibovalo určitě.

[1]) Durch den Antrag der Majorität soll den Deutschen in Böhmen der Besitz eines ihrer wertvollsten Güter verkümmert werden, der Besitz einer deutschen Hochschule im Lande.

[2]) Ebenso wenig möchte ich von einem Rechte der deutschen Nation als solcher in Bezug auf die Universität sprechen; ihr kann dadurch, daß im ausgedehnterem Maße in böhmischer Sprache an der Universität gelehrt wird, nicht präjudiziert werden, wenn nur der Universität der Charakter der Universität gewahrt bleibt. (Herbst vyslovoval obavu, že čeští professoři budou ustanovováni jen pro řeč bez dostatečné kvalifikace, když Rieger chce, že se *musí* najíti professor pro každou stolici.) — Herbst prohlašoval ustanovování řeči vyučovací při jmenování professorů za porušování svobody učení a vyučování.

[3]) Resoluce Thunova byla přijata 121 hlasy proti 100.

Na universitě samé usnesl se akademický senát (17. února)[1]) požádati ministerstvo, aby on sám i fakulty byly tázány, nežli by se něco stalo ve smyslu resoluce navrhované na sněmu. Vláda tomu přání vyhověla teprve v říjnu r. 1866 a tak spojila votum minority sněmu českého s resolucí navrženou Thunem a přijatou majoritou; senát a na fakultách sbory professorské i doktorské měly se vyjádřit, pokud a jak by bylo lze vyhověti intencím této resoluce.[2])

Na universitě jednání trvalo dlouho, až do konce školního roku 1866—7.[3])

Nejvíce se přiblížila v obou svých sborech resoluci Thunově fakulta theologická, vyslovujíc se pro rozšíření přednášek v obou živých jazycích, českém i německém; sbor doktorský i majorita sboru professorského chtěly oba jazyky připustit i při rigorosech, kdežto minorita zůstávala při rigorosech latinských.

Na fakultě právnické česká majorita sboru doktorského vracela se k návrhu Riegrovu, co se týče parallelních professur, českých a německých, i co se týče zkoušek státních a rigoros,[4]) kdežto sbor professorský, ve kterém hlavním referentem byl

[1]) Návrh vyšel od prof. Schulte, tehdy děkana právnické fakulty, a sedmi jiných členů senátu.

[2]) To je asi smysl dvou odstavců vynesení státního ministerstva, zahalený v mnohých slovech a hledaných frasích: „Muß es die Regierung als ihre Verpflichtung anerkennen, der Entwicklung der böhm. Sprache und Literatur fördernd entgegenzukommen und ihr hiebei jenes Moment in ausgedehnterem Maße zu gewähren, welches in der Anwendung derselben bei akademischen Vorträgen liegt, so muß sie es demzufolge auch als den Beruf der Universität ansehen, ihrerseits dem berechtigten diesfälligen Streben der böhmischen Nationalität im Interesse einer sprachlich erweiterten Pflege des Wissenschaft die erforderliche Unterstützung nicht vorzuenthalten.“ — „Die Regierung hat es jedoch ebenso der Stellung und der Berechtigung der Universität entsprechend und daher als nothwendig erkannt, in der angeregten, die Universität in allen Richtungen ihrer Wirksamkeit so nahe berührenden Angelegenheit keine Entscheidung zu treffen, ohne ihrerseits vorher der Universität volle Gelegenheit geboten zu haben, sich über diese Frage zu äußern, ihre Ansichten und Anträge zu formuliren und hiemit das Materiale zu vervollständigen, welches zu einer zusammenfassenden schließlichen Erwägung der Sache in ihrem Wesen und ihren Konsequenzen, in ihrer Allgemeinheit und in Detail erforderlich ist.“ — Dobrozdání senátu na základě dobrozdání fakult se mělo vysloviti, jak má býti postaráno o rozšíření českých přednášek, eventuálně rozmnožením českých stolic; dále se mělo týkati jazyka českého při zkouškách.

[3]) Podle akt v universitním archivu. Srovn. *Právník* 1867.

[4]) Návrh takový předložil Jan Kučera. Německá minorita, vedená Schmeykalem, chtěla, aby byl návrh přikázán kommissi ku předběžné poradě, a potom, když přání jejímu nevyhověno, odešla ze shromáždění. Kučera také navrhoval, aby byla zřízena stolice slovanského práva se zvláštním zřetelem k slovanským národům v Rakousku, a dále, aby kandidát zkoušku z dějin práva německého směl zaměnit zkouškou z práva slovanského.

Herbst, nevyslovil se aspoň zásadně proti resoluci Thunově. Dobrozdání jeho se však na státní zkoušky nevztahovalo jako na věc, která se vlastně university přímo netýká. Při otázce, má-li rovnoprávnost připuštěna býti při vlastních zkouškách universitních, rigorosech, chtěla majorita sboru s Herbstem v čele, aby zůstalo při rigorosech výhradně německých,[1]) kdežto Randa, k němuž se přidávali Frič, Jonák a Slavíček, navrhoval, aby česky se mohlo zkoušeti z těch předmětů, o kterých zkoušející ordinarius česky přednáší, a kdyby kandidát z takových předmětů česky zkoušen býti chtěl.

Na medicinské fakultě, na které sbor doktorský odmítal dáti dobrozdání[2]) vládou žádané, ve sboru professorském stály proti sobě majorita a minorita, rozcházejíce se ve všech otázkách. Majorita s Josefem Hasnerem v čele prohlašovala za oprávněnou jen universitu s vyučovacím jazykem světovým, tedy německým, jenž zaujal místo kdysi vládnuvší latiny; rovnoprávnost, má-li býti provedena, musí vésti k rozdělení university na dvě se společným jménem, se společným jměním, ale s rozdílnými učebními prostředky.[3]) Minorita proti tomu, k níž náleželi Purkyně, Struppi, Lerch, Petters a Blažina, vyslovila se pro rovnoprávnost na universitě jedné, ale spíše podle návrhu Riegrova než podle resoluce Thunovy. Jen Purkyně se neostýchal při tom prohlásiti, že rovnoprávnou universitu nepokládá než za přechod, jenž povede k rozdělení university a tudíž k samostatné universitě české. Ano Purkyně, pohlížeje do další budoucnosti, očekával, že v nedaleké době národu „československému", čítajícímu sedm millionů, bude třeba více než jedné university.[4])

[1]) Návrh Herbstův o rigorosech zněl takto: „Die strengen Prüfungen ... müssen, falls jeder Ordinarius, der dazu durch sein Amt berufen ist, in der Lage sein soll, und zwar nicht etwa gleich einem Taubstummen, daran Theil zu nehmen, in einer allgemein verständlichen Sprache abgehalten werden, und es kann daran kein Anstand genommen werden, wenn dies der Zeit noch die deutsche ist, deren Kenntniss mit Rücksicht auf die Entwickelung der betreffenden Literatur und auf die an den Doktor zu stellende Forderung höherer Bildung (die sich in der „Strenge" der Prüfung ausdrücken soll) noch auf lange hinaus für den Doktoratskandidaten unerläßlich sein wird." Česká rigorosa by konečně musila vésti k rozdělení university.

[2]) Pro návrh, aby se sbor prohlásil v těchto otázkách za inkompetentní, hlasovalo 59 německých doktorů proti 33 českým. Následkem toho poslali čeští lékaři adressu vládě (otištěnou v ČLČ. 1867 v č. z 9. března), ve které se polemisuje proti dobrozdání sboru professorského. V ní se žádá za zdvojnásobení professur, a kde již jsou dvojnásobné, za jich rozdělení podle jazyka; u rigoros nechť zkouší ten professor, u kterého kandidát poslouchal, ať je to professor český nebo německý.

[3]) Nejeden důvod majority pro rozdělení university lze uznati za dobrý.

[4]) Purkyně počítal i s tím, že by bylo lze pro české professury získat také Poláky, Rusy a Jihoslovany. V. jeho článek „Jazyk český na fakultě lékařské" v ČLČ. 1867.

Na filosofické fakultě sbor professorský, a to bez rozdílu, jeho členové čeští i němečtí, nebyl pro volnost jazyka vyučovacího v tom rozsahu, jak navrhovala resoluce Thunova. Podle návrhu kommisse[1]) přijatého sborem jednohlasně měly býti na fakultě stolice české a německé,[2]) než tak, že by nad hlavní kollegia neb nad taková, jež jsou pro některou část posluchačů obligátní, tedy nad to, co bylo mu uloženo jako povinnost, každý professor mohl přidávati ještě přednášky v jazyku druhém. Sbor dále češtinu při zkouškách universitních nevylučoval, zkoušek kandidátův gymnasijních k universitním však nepočítaje, a to tak, že jednotlivá rigorosa měla býti celá německá neb celá česká. V těchto věcech byla shoda jak v kommissi, tak potom v plném sboru. Votum sboru professorského fakulty filosofické, ke kterému se potom přidal též sbor doktorský, znělo tedy ve všech podstatných kusech příznivě, příznivěji, než bylo lze očekávati po předcházejícím jednání sněmovním. Než tato shoda ve sboru professorském omezovala se na předpoklad dosavadní organisace university, před kterou dávala majorita přednost organisaci jiné, za kterou se přimlouvala, t. j. s parallelními fakultami českými a německými.[3])

Všecka tato dobrozdání dostala se do akademického senátu, ve kterém mělo býti 13. července 1867 projednáno, jaké votum má podati ministerstvu senát sám. Referentem byl Schulte. Než senát se konečně rozhodl, že podá ministerstvu vyjádření fakult bez dobrozdání vlastního.[4])

Tím však jednání na universitě skončeno nebylo. K rozkazu ministerstva musil akademický senát v následujícím školním roce své dobrozdání přece podat. Akademický senát (své porady skončil v únoru 1868) v něm se vyslovil, stejně jako před tím professorský sbor filosofické fakulty, pro obligátnost jazyka vyučovacího pro každého professora zvláště stanovenou, při čemž Tomek, jenž zasedal v senátu jako děkan fakulty filosofické,

---

[1]) Členové kommisse byli Höfler, Volkmann, Pierre, Kostelecký a Kvíčala.

[2]) Ti professoři, kterým jazyk vyučovací by nebyl uložen dekretem, měli se rozhodovat pro češtinu neb němčinu.

[3]) Majorita to odůvodňovala hlavně ohledem na ústavy, o kterých tvrdila, že nemohou býti společné dvěma professorum, nejméně professorům rozličné národnosti. Ale i ten důvod byl přidán, že jen tak se odvrátí nebezpečenství hrozící živlu německému, aby nebyl z university úplně vytlačen.

[4]) Proti referátu Schultovu se vyslovil Tomek, poukazuje k tomu, že nevyhovuje intencím dotazu, jejž předložilo universitě ministerstvo. Schulte vzal potom svůj referát zpátky; při aktech není. Zdá se, že se vyslovoval nepřímo proti rovnoprávnosti ve smyslu návrhů fakult, pokud tyto byly příznivé. Srovn. o tomto sedění senátu též Tomkovy Paměti II., 142.

přiměl senát k tomu, že se přiblížil ještě více návrhu Riegrovu z r. 1866; senát totiž podle návrhu Tomkova prohlásil, že by pro každý hlavní předmět měl býti ustanoven jeden professor český, druhý německý.[1]) Když dále uvážíme, že senát se také vyslovil pro česká kollokvia, kdyby předcházely přednášky české, pro česká kollokvia habilitační, kdyby zadán byl habilitační spis český, že připouštěl české státní zkoušky právníků i filosofů z těch předmětů, o kterých se česky přednášelo,[2]) že se podobně rozhodl, i co se týče rigoros:[3]) můžeme opakovat, co bylo svrchu řečeno o dobrozdání sboru professorského na fakultě filosofické. Ba lze říci i více: senát se vyslovoval pro provedení rovnoprávnosti způsobem, který odpovídal poměrům, jaké na universitě byly, a který činil možným rozřešení celé otázky měrou pro obě strany uspokojivou v budoucnosti.[4]) Co však chybělo, byla — vůle vlády.

Nemíním stopovati české přednášky, jich vzrůst, ale někdy také klesání, na každé fakultě rok od roku. Jaký byl jich stav r. 1866, patrno z toho, co řečeno výše. Na fakultě filosofické se v nejbližší době potom nic nemění. Jestliže se r. 1866 Dastich stal professorem mimořádným, počet českých přednášek tím nevzrostl, když on již jako docent od počátku přednášíval v takovém počtu hodin, jako bývá u professora. Jmenování jeho professorem[5]) po tak dlouhé učitelské činnosti, při činnosti spisovatelské, která rychlejší postup by byla opravňovala, je jediný účinek resoluce Thunovy na fakultě *filosofické*. Na *právech* nenajdeme žádných změn; na fakultě *lékařské* přestaly po zimním běhu r. 1866—7

[1]) Tomkovi se podařilo též získati majoritu (8 hlasů proti 6) senátu pro mínění, že by i při dvojích professurách vědecké ústavy mohly zůstati společné. Rektor Kostelecký, předkládaje votum senátu ministerstvu, podotkl však, že s Tomkem hlasovali právě ti professoři, členové senátu, kteří sami žádných ústavů nemají, a vyslovil se sám obšírně v té otázce proti majoritě senátu.

[2]) Referent — byl to prof. Halla — navrhoval, aby senát o státních zkouškách se nevyjadřoval, Tomek proti tomu, aby přijal v té věci resoluci Thunovu.

[3]) Rozdíl byl v tom, že rigorosum mohlo býti zcela české, když všichni examinátoři by byli tou měrou mocni jazyka českého, aby všichni mohli česky zkoušet; kdyby jen někteří mohli česky zkoušet, ostatní česky znali aspoň tolik, aby mohli zkoušku posoudit, měla zkouška býti česká jen částečně. Zkoušený měl míti právo žádat za zkoušku českou, když byl předmět v českém jazyku poslouchal. I ten návrh v podstatě pocházel od Tomka. — Votum akad. senátu otištěno v *Právníku* 1868.

[4]) Rektor Kostelecký sám, podobně jako před tím majorita sboru professorského na fakultě filosofické, dával přednost dvojím fakultám a, jak se zdá, i úplnému rozdělení university, ale tak, aby obě zůstaly v historické a právní kontinuitě s universitou starou. Jen ústavy měly zůstati těm professorům, kteří je již měli, pro professory české měly býti zřízeny ústavy nové, i kdyby universita zůstala nerozdělena. Zde tedy máme již všecky podstatné kusy budoucího zákona z r. 1882.

[5]) Dastich jako professor přednášel pravidelně též německy.

přednášky Grégrovy. Jmenování *Eiselta* professorem mimořádným (r 1866) jest tu, podobně jako Dastichovo na fakultě filosofické, jediný ohlas resoluce od sněmu schválené. Zde požadovány dříve jmenovitě z lékařství soudního přednášky české; jestliže o tomto předmětu počal vykládati po česku docent *Hofmann*, v některých semestrech 5 hodin, nebylo to zásluhou tak vlády, jako bylo její vinou, že nebyl zachován naší universitě, že r. 1869 odešel do Inšpruku jako řádný professor.

Resoluce Thunova r. 1866 byla přijata za ministerstva Belcrediho; pak následovala doba, o které platí: inter arma silent Musae. Po válce r. 1866[1]) nastávaly v našem mocnářství změny politické, nám tak nepříznivé. Škola se stala *politicum* — v jiném smyslu, než byl tento výrok míněn prvotně, a stala se jí na dlouho. Přízeň a nepřízeň vlády k českému školství lze vždy hlavně vysvětlovati politickými poměry, jaké právě byly a jak se měnily; nepřízeň byla jakýmsi trestem za opposici politickou, jen že nelze jako o germanisaci doby Josefinské podotknouti, že tu vlastně nebylo žádného záští národního; byly tu ovšem také bureaukratické tradice z absolutismu let padesátých a také ještě doby předbřeznové. Škody politické passivity jevily se, jak známo, zvláště ve školství již v letech šedesátých a pak zvláště sedmdesátých . . .

Bylo to znamení obratu politického, že se na Pražské universitě od zimního běhu r. 1869—70 počínají zase změny ve prospěch přednášek českých; přicházíme k ministerstvu Potockého, k ministerstvu Hohenwarthovu a za tohoto k ministerstvu Jirečkovu.

Na *theologické* fakultě nenajdeme ani v té doby žádné změny. Na *právnické* v z. b. 1867—8 naposled v seznamu najdeme Slavíčkovy přednášky o trestním právu; zemřel r. 1867, nedočkav se ordinariátu, kterého se *Randovi* dostalo teprve r. 1868 ne na spontání návrh fakulty (ač jeho dílo „Besitz" bylo vyšlo již r. 1865), nýbrž teprve potom, když ministerstvo fakultu k návrhu vyzvalo, což padá tím více na váhu, že ministrem vyučování byl tehdy Hasner.[2]) Jmenování *Gundlingovo* (r. 1868) mimořádným professorem pro budoucnost mnoho neznamená; daleko významnější jsou habilitace, jimiž se z daleka připravuje česká právnická fakulta. *Talířova* v letním běhu 1870 pro finanční právo, *Zuckrova* v zimním běhu 1870—1 pro trestní právo a process; v nejbližším letním běhu začal přednášeti Talíř již jako professor. Na *medicinské* fakultě Purkyně pro zimní běh 1869—70 ohlašoval přednášky

---

[1]) Po válce byla rozšířena pověst, že bude za pobytu císařova v Praze vydán zákon o universitě ve smyslu resoluce Thunovy. S Belcredim v poslední jeho době u nás se šířila nespokojenost podobná, jako s ministerstvem Taaffovým na jeho počátku, že se k ničemu nedovede odhodlati.

[2]) V sedění sboru professorského, kde o tom jednáno, chyběli Herbst, Schulte, Esmarch.

jen české, než zemřel v červenci 1869. Letním během 1871 počíná se docentská činnost jeho někdejšího assistenta *Frant. Novotného*; přednášel plným počtem hodin professorských, přednášel někdy česky i německy, vždy jako docent do své smrti (1879).[1])

Na *filosofické* fakultě po nedlouhé přestávce, jež nastala smrtí Dastichovou (1870), vracejí se české přednášky o filosofii letním během r. 1871; první docentská přednáška *Jos. Durdíka* byla o dějinách novověké filosofie. V těch letech se ukazovala také naděje, že se fakultě dostane druhého českého filologa klassického v *Jindřichu Niederlovi*; víme, že se nesplnily, a po letech ještě vzpomíná česká věda předčasné jeho ztráty. Nejvíce změn přinesl školní rok 1871—2; v oboru mathematickém z techniky přešel řádný prof. *Frant. Studnička*, vedle něho stojí docent, jemuž kynula znamenitá vědecká budoucnost, *Emil Weyr*;[2]) v přírodních vědách přibyli tři čeští mimoř. professoři, *Bořický* pro mineralogii, *Ladisl. Čelakovský* pro botaniku, *Ant. Frič*, s kterým jsme se již setkali na fakultě medicinské, pro zoologii;[3]) první česká přednáška o fysice byla *Neumannova* v zimním běhu 1871—2;[4]) v témž běhu počíná se docentská činnost *Kalouskova* přednáškou o starší době českých dějin, v následujícím letním ohlásil *Emler* jako řádný člen Společnosti Náuk praktická cvičení palaeografická a přednášku o heraldice.

Od března do října 1871 trvalo ministerstvo Hohenwarthovo, tu dobu stál v čele nejvyšší správy vyučování Josef Jireček. Vyšel ze školy Lva Thuna a vracel se k tradicím z let padesátých a tudíž také k resoluci z r. 1866. Bylo řečeno, že jsme neobdrželi university za Hohenwartha, když se vítězství politické zdálo tak blízké, kdy jsme měli českého ministra vyučování. Neměla tím býti vyslovena hned také výčitka. Česká universita se všemi fakultami i s obmezením na jich existenční minimum tehdy ještě možná nebyla; byla by musila předcházeti daleko delší a vytrvalá starost vlády o rozmnožování českých přednášek, o vyhledávání a vzdělávání kvalifikovaných sil. Ministerstvu Jirečkovu byla přána krátká lhůta . . . Nicméně měli jsme tehdy pocit, že se mohlo státi více, než se stalo. Avšak nikdo neočekával, že nastane tak záhy konec této mnohoslibné episody, slibné také tím, že měla převésti školství do kompetence zemské, tak jako také pro Halič žádala resoluce sněmu Lvovského. Dělaly se plány pro budoucnost,

---

[1]) O něm často se psalo jako o oběti nepříznivých poměrů, zvláště na fakultě lékařské. S německé strany namítáno, že se nemohl vykázati značnější vědeckou činností literární. Než i s ní byl by v té době sotva došel professury.

[2]) Studnička přednášel jen česky, Weyr česky a německy.

[3]) České přednášky jim byly uloženy jako úřední povinnost.

[4]) Neumann přednášel též německy.

k nim však samostatná česká universita nenáležela. Hlavním rádcem Jirečkovým co se týče university, byl Tomek. Jak vypravuje ve svých Pamětech, byl povolán do Vídně, kde v červenci 1871 vypracoval návrh Jirečkem schvalovaný, podle kterého universita zůstávala společným ústavem pro Čechy a Němce, ale fakulty měly býti tak rozděleny, každá ve zvláštní českou a zvláštní německou, aby se každá samostatně mohla starati o doplnění učebních sil.[1])

Na konci r. 1871 převzal ministerstvo vyučování Stremayr; zůstal v čele jeho tolik let, kolik před tím měsíců Jireček. Pro nás přicházela zase doba nepříznivá jako na konci let padesátých a potom na konci let šedesátých, ba ještě nepříznivější a nebezpečnější, protože to byla doba reform, pokroku, dalšího vývoje, ze kterého se však ona na universitě jen trpěná česká část její vylučovala. Nebylo však již možná zaraziti další vývoj, který byl možný i bez vlády a do jisté míry i proti ní. Pro budoucnost i tu nejvíce padá na váhu, že se v této tak nepříznivé době přece přihlašovali docenti — *in incertum eventum*, bez jistoty akademické kariery. Byli to na *právnické Ott*, dnešní *princeps facultatis*, pro civilní process (v z. běhu 1872—3), *Haněl* (z. b. 1874—5), jenž však hned potom povolán do Záhřeba, a *Pražák* (z. b. 1875—6) pro právo správní. Stal-li se *Zucker* professorem (od z. b. 1874—5), byla to jen náhrada za Slavíčka († 1867), kdežto *Ott* jako mimoř. professor (v letním běhu 1876) vstupoval na místo Fričovo, jehož učitelská činnost na fakultě se skončila v škol. roce 1874—5. Přízeň vlády v tomto dvojím jmenování spatřovati nelze, ač-li vůbec lze mluviti o přízni, kde přízeň je povinností. — Na *filosofické* fakultě největší význam v těch letech má počátek učitelské činnosti *Gebauerovy* v letním běhu 1874 dvouhodinnou přednáškou o tvarosloví jazyka českého; s ním se vrací, ač jeho *venia legendi* rozšířena něco později na celý obor filologie slovanské, stará

[1]) Elaborát Tomkův nejspíše nebyl uložen v archivu ministerstva; aspoň dnes se tam nechová. — V březnu 1871 Jednota právnická podala ministru Jirečkovi pamětní spis (otištěný v *Právníku* 1871), ve kterém se žádá za parallelní stolice a za zřízení stolice slovanského práva vůbec a českého zvláště, pro kterou se výslovně poukazuje na Hermenegilda Jirečka. Pamětní spis se odvolává na snesení sněmu z r. 1866, na votum senátu z r. 1868 a na § 19. zákl. zákona, o kterém se praví, že tímto zákonem nabyla žádost národa českého nové podstaty, ana odtud nezakládá se jen v právu přirozeném, alebrž v samém právu positivním. Petice dále připomíná, co se stalo za ministerstva Jirečkova v Krakově, a vytýká, že opomenuto rovněž tak opatřiti řeč českou na universitě Pražské. Konečně prohlašuje se za věc velice uvážení hodnou, aby se i na Moravě zřídila universita, na níž by řeč česká s řečí německou rovný měla průchod, anebo, pokud by nebylo lze zříditi universitu celou, aby byla zřízena aspoň fakulta právnická. — Podobného obsahu je pamětní spis sboru doktorského.

česká professura někdy Pelclova, Nejedlého a Koubkova. Jestliže Gebauer r. 1874—5 obdržel jenom titul professora, jestliže na skutečnou mimořádnou professuru musil čekati až do r. 1880, jest známo, že to nepatřilo jenom na vrub nepřízně nejvyšší správy vyučování. Ostatní docenti na fakultě filosofické přistupují od r. 1872/3—1875/6 v tomto pořadku: *Seydler* pro fysiku (z. b. 1872/3), jehož přednášky byly potom zároveň náhradou za Neumannovy, přestávající nedlouho potom (po z. b. 1873/4), pro srovnávací jazykozpyt *Geitler* (z. b. 1873/4), jehož nám však zány odňala universita Záhřebská, *Vrba* (z. b. 1874/5) pro mineralogii a *Goll* pro všeobecný dějepis (z. b. 1875/6).

Zastavil jsem se při roce 1876. Rok ten přinesl v dubnu ještě jednu, poslední debattu o universitě na sněmu království Českého. Podnět k ní daly nad míru četné[1]) petice, které se byly sešly v předcházejících letech a přes které se mělo podle návrhu zemského výboru přejíti k dennímu pořádku. Vysvětluje se tehdejší situací politickou, že na sněmu — ostatek kusém při nepřítomnosti poslanců staročeských — pro návrh zemského výboru se vyslovila majorita kommisse, s tím toliko rozdílem, že se petice měly prostě postoupiti vládě beze všeho vyjádření o nich, příznivého neb nepříznivého, kdežto minorita, skládající se ze Sladkovského, Ed. Grégra a Trojana, chtěla, aby sněm připojil vybídnutí, by se vláda postarala, aby si bylo lze „osvojiti universitní vzdělání ve všech oborech vědy rovněž jazykem českým jako německým". Debatta se tentokráte omezila na řeči obou zpravodajů. Zpravodaj menšiny Trojan[2]) dodal, že menšina zůstavuje vládě rozhodnutí, jakou cestou by bylo lépe lze požadavku tomu vyhověti, zdali na jedné universitě (čemuž by menšina sama dala přednost) či založením university nové.[3]) Na kontinuitu této nové university, jejíž zřízení ovšem nikdo neočekával, se starou universitou se tedy ve votum minority neklade žádná váha. Zpravodaj majority — je to Hasner — opíral se o vyjádření ministerstva vyučování ze dne 21. března 1876,[4]) ve kterém se tvrdilo, že vláda

[1]) Bylo jich 356. V. o nich níže.

[2]) Trojan připomenul, že na třech světských fakultách bylo 65 professorů německých, 12 českých, 15 docentů německých, 8 českých.

[3]) Jsme přesvědčeni (pravil Trojan), že by bylo lze provésti rovnoprávné obsazení všech předmětů v obou jazycích bez založení nové university, ale přistoupili jsme k novému zřízení university zcela oddělené teprve, když jsme zpozorovali, že způsob ten zástupcům německým se zdál vhodnější.

[4]) Vyjádření ministerstva se při tom obrací proti prvnímu odstavci resoluce Thunovy o volnosti vyučovacího jazyka, jako celícímu proti svobodě učení. Posluchač neznalý obou jazyků by někdy nenašel žádných přednášek ve své řeči. Bylo to patrně řečeno jen ve prospěch posluchačů německých. Totéž o svobodě vyučovacího jazyka praví Lemayer ve své

od r. 1866 se řídila tím, co chtěla resoluce Thunova, ovšem, pokud se jevila toho možnost, t. j. v těch oborech, kde byla aspoň nějaká vědecká literatura a kde byly kvalifikované síly. Když přehlížíme, jak se stalo, desítiletí od r. 1866—1876, vidíme, že správa vyučování měla dobrou vůli říditi se resolucí Thunovou přece jen v té době, když ministrem nebyl ani Hasner ani Stremayr. Hasner — jako zpravodaj — vlastně jen opakoval to, co byl řekl již před desíti lety.

II.

O ministerstvu Taafově se nyní celkem u nás soudívá příznivěji, nežli se často soudilo, pokud trvalo. Jedna z příčin jest, že jsme tehdy obdrželi — universitu. Když se rozpomeneme, jakou cestou jsme konečně k tomuto cíli přišli, bude třeba onen soud podrobiti revisi. Rozřešení Pražské universitní otázky za ministerstva Taaffova znamená spíše koncessi pro Němce nežli pro nás. Taaffe i zde dovedl vládnouti proti své vlastní straně v parlamentu.

Vstupujíce na říšskou radu, naši poslanci přednesli na nejvyšším místě svá přání, své prosby (nelze říci výminky), ve kterých však nežádáno za zřízení samostatné university české. Memorandum poslanců z konce r. 1879 vrací se v podstatě k návrhu Riegrovu z r. 1866. Počet českých professur s obligátním vyučovacím jazykem českým měl na dvou fakultách, právnické a filosofické, býti rozmnožen tou měrou a tak rychle, aby bylo lze již v nejbližším školním roce 1880/81 skládati státní zkoušky a rigorosa v jazyku českém.[1]) Co se týče fakulty lékařské, memorandum spokojovalo se postupem pomalejším. A nebylo lze jináče. Na ní, když zemřel docent Novotný (1879), nenajdeme jiných přednášek českých mimo Eiseltovy a *Janovského*, habilitovaného od r. 1872 pro dějiny mediciny.

V parlamentu se universitní otázka dostala na denní pořádek při projednávání budžetu pro r. 1880. V budžetním výboru od Jirečka navržena resoluce vybízející vládu, by si dala povoliti dodatečný úvěr pro ministerstvo vyučování k tomu konci, aby na universitě Pražské učiněno bylo zadost oprávněným požadavkům českého národa, pokud lze, hned v době nejbližší. Bylo

---

knize z r. 1878 (Die Verwaltung der öst. Universitäten), která není než apologie jeho — totiž Stremayrova — ministerstva.

[1]) Žádosti týkající se university byly: 1. Habilitování docentu budiž budoucně volno též na základě spisu jen českých; 2. na všech fakultách budiž zjednána možnost, aby státní zkoušky i rigorosa se konati mohly úplně také po česku; 3. budiž jmenován dostatečný počet professoru českých. — Memorandum se odvolává také na § 19. zákl. zák.

to v únoru 1880. Předsedou ministerstva byl již hr. Taaffe, ministerstvo vyučování však ještě spravoval vedle svého vlastního portefeuillu (bylo to ministerstvo justice) Stremayr; očekávalo se však, že bude ustanoven nový ministr vyučování. Mimo nadání přišel do budžetního výboru Stremayr a prohlásil jako stanovisko vlády, že prospěch státu a ohled na kulturu vyžadují, aby zachován byl německý ráz Pražské university. Ostatek nemá proto — nesnadno přeložit, co Stremayr pověděl[1]) — český živel býti z ní vylučován, a tak se ministr vyslovil i pro resoluci Jirečkovu, o které tvrdil, že se neprotiví dosavadnímu směru vlády. Zvláštní českou universitu by však nepřipouštěly — finance.[2])

Do plena sněmovny se resoluce dostala v dubnu. Byla přijata 163 hlasy proti 147. První řečník byl *hr. Wurmbrand*, původce návrhu, aby němčina byla zákonem uznána za jazyk státní. Na počátku své řeči prohlásil: resoluce zní tak všeobecně, že by bylo lze hlasovati pro ni; dostane-li se do rukou ministra, který smýšlí jako my, snad se ani nic touto resolucí nezmění; bezpochyby ani by nebyla navržena, kdyby byl dosud ministrem — Stremayr, který by asi další utrakvisování Pražské university nepřipustil . . . Ministrem vyučování v té době byl již Conrad z Eybesfeldu . . . Mezi ostatními řečníky byl též Jireček. Jeho řeč byla jedna z nejlepších mezi četnými řečmi, které byly předneseny na říšské radě při této i ostatních debattách o Pražské universitě, jedna z nejlepších, protože nejvěcnějších. Přijetí resoluce byl zároveň úspěch jeho jako navrhovatele. Než slabá stránka resoluce patrna z toho, co pověděl hr. Wurmbrand; její praktická cena spočívala úplně v rukou ministra vyučovacího ressortu. Prohlášení nového ministra vyučování bylo zase jedno z těch (všichni je dobře známe), které k ničemu nezavazuje a nic neslibuje určitě. Prohlásil, že resoluci „důkladně prostudoval“[3]) a že se vynasnaží, aby toto

---

[1]) Die Resolution geht nicht über die finanzielle Möglichkeit hinaus und hält sich auch im Rahmen der bisher gewahrten Gesichtspunkte der Regierung. Der Standpunkt der Regierung in der Prager Universitätsfrage ist der, daß aus Rücksicht für das Staatsinteresse und aus Rücksicht der Kultur der Charakter einer deutschen Universität gewahrt werden muß, ohne jedoch strebsamen Elementen der anderen Nationalität die Möglichkeit zu entziehen, dem sich herauswachsenden Bedürfnisse der anderen Nationalität zu genügen (tak *N. F. Presse*; v *Bohemii;* ohne jedoch den strebenden Elementen der czechischen Nationalität die Möglichkeit zu versperren, ihre Bedürfnisse befriedigen zu können).

[2]) Eine getrennte Universität wäre an sich wünschenswert, aber die Finanzen gestatten es nicht, und unter den jetzigen Umständen wäre sie kein Fortschritt. Was in Österreich für die deutsche Sprache geschieht, geschieht nicht im Interesse der deutschen Nation, sondern im Interesse des Staates und der Kultur. (Tak podle *Bohemie.*)

[3]) Ich habe über die Resolutionen (byla navržena ještě jiná o středních školách) gründliche Studien gemacht . . . ich kann nur versichern,

studium nezůstalo bez výsledku, pokud dovolí poměry, jaké již nyní jsou . . .

V předcházející debattě poslanec Sax, professor Pražské právnické fakulty, aby ukázal, jak daleko již pokročilo utrakvisování university a varoval před dalším postupem v tomto směru, vypočítal všecky předměty, o kterých se již na dvou fakultách česky přednáší, podotýkaje při tom sám, že ti, kdo přednášejí, jsou z velké části nehonorovaní docenti.[1]) Po Saxovi to opakoval Jireček, připojiv uznání pro ty, jichž obětavostí počet českých přednášek na Pražské universitě vzrůstal. Počet českých docentů na *právnické* fakultě v posledních letech ministerstva Stremayrova od z. b. 1876/7 do z. b. 1879/80. rozmnožoval se tím způsobem, že přibyli *Stupecký* pro rak. právo civilní (z. b. 1876/7), *Bráf* pro národní hospodářství (l. b. 1878), *Heyrovský* pro římské právo (l. b. 1879), *Storch* pro právo trestní (l. běh 1879) a *Kaizl* pro národní hospodářství (v l. běhu 1880). Jireček ve své řeči (v dubnu) poznamenal, že Stremayr teprve, když čeští poslanci se chystali přijíti na říšskou radu, odhodlal se k povýšení *Ottovu* za ordinaria (od l. běhu 1880) a jmenování jednoho docenta — byl to *Pražák* — professorem mimořádným. Než v nejbližším školním r. 1880/1, tedy již za nového ministra vyučování, na právnické fakultě nic se nemění. Na fakultě *filosof.* přistoupili docenti *Konst. Jireček* pro dějiny Balkánského poloostrova a zemí Černomořských, *Hostinský* pro aesthetiku a dějiny hudby (oba v z. b. 1877/8), *Domalíp* pro experimentální fysiku (l. b. 1878), *Rezek* pro rakouské dějiny (z. b. 1878/9), *Nevole* pro chemii (l. b. 1879), *Vejdovský* pro zoologii a *Košut* pro arabštinu (v z. b. 1879/80). Professorem (mimoř.) byl v poslední době jmenován *Emler* od z. b. 1879/80 začínaje. Před tím, ač Emler byl počal přednášeti již r. 1872 a přednášel vždy také německy, když zřízena byla mimoř. professura historických věd pomocných, ministerstvo dalo přednost Pangerlovi; teprve po Pangerlově smrti vstoupil na jeho místo Emler, ale tím se počet českých přednášek pro nejbližší dobu nerozmnožil, nýbrž časem i ztenčil, když Emler v letním běhu 1880 a potom též 1881 přednášel jen německy. První mimoř. professor s obligátní vyučovací řečí českou, který na fil. fakultě zase přibyl, jmenován k návrhu sboru samého (*Goll* pro všeobecný dějepis od z. b. 1880/1 začínaje). A tou dobou (z. b. 1880/1) počali konečně přednášeti tři mimořádní professoři z doby Hohenwarthovy

---

daß ich diesen Studien auch einen praktischen Erfolg zu geben bemüht sein werde, soviel dies in den gegenwärtigen Verhältnissen gelegen ist.

[1]) V tom smyslu třeba korrigovati to, co praví o Pražské universitě a českých přednáškách *Lemayer* ve své knize. Zde se věc líčí tak, jako by vše, co tu bylo, bylo zásluhou vlády, a co nebylo, nechybělo než naší vinou.

(Bořický, Čelakovský, Frič [1]) jako řádní... Dlouhých a hlubokých studií k těmto změnám nebylo potřebí.

Resoluce Jirečkova, podobně jako někdy Thunova, měla cenu jen v rukou ministra, u kterého by se setkávaly znalost věci a samostatnost rozhodování. Taaffe samostatných ministrů nevybíral, aspoň jich nevybíral vždycky, a rychlejší postup v intencích resoluce Jirečkovy se s jeho systemem též nesnášel; každé jmenování českého professora musilo býti zaplaceno na politickém trhu parlamentárním; rychlým vyprodáváním by byla cena tohoto zboží klesla. Nebylo divu, že se počala jeviti nespokojenost s tím, že opuštěním politické passivity, vstoupením na říšskou radu škola nepřestávala býti *politicum*, v tom smyslu, jak svrchu vyloženo; stalo-li se něco v té době na náš prospěch, jeví se to vždy jako odměna za poslušnost politickou, jako dřívější nepříznivý stav byl jakýmsi trestem za neposlušnost. Z obojího vzrostly tradice, které nepřestaly ani dnes. Bylo patrno, že se musí státi pokus o rozřešení universitní otázky na základě jiném. Od listopadu r. 1880 najdeme mezi našimi poslanci na říšské radě prof. *Jana Kvíčalu*; mandát pro Litomyšl obdržel ku přání, které vyšlo z kruhů universitních. Jemu připadlo přední účastenství při tom, co následovalo. Nová a již poslední fase universitní otázky počíná se rok po přijetí resoluce Jirečkovy císařským rozhodnutím z 11. dubna 1881.

Nejvyšší rozhodnutí ze dne 11. dubna 1881 stanoví, že universita Karlo-Ferdinandova má býti zařízena (eingerichtet) tak, aby budoucně byly v Praze *dvě university, jedna* s vyučovací řečí německou, druhá s vyučovací řečí českou.[2]) Císařské rozhodnutí z dubna 1881 spojuje s návrhem Riegrovým, s resolucí navrženou Thunem a přijatou sněmem r. 1866, jakož i s memorandem z r. 1879 již jen tolik, že provedení rovnoprávnosti — nyní již rozdělením staré university — přikazuje exekutivě, spolupůsobení parlamentu ovšem nevylučujíc, pokud toho bude třeba ku provedení věci v principu již rozhodnuté. Tím ohlášena předloha zákona, která podána hned následujícího měsíce (16. května). Předloha týká se jen konsekvencí, které nastanou, až tu budou na místě jedné university university dvě, s ohledem na korporativní jmění university, které příště zůstane jako jmění oběma universitám spo-

[1]) O Bořickém a Fričovi ministerstvo si vyžádalo dobrozdání fakulty, které znělo příznivě. *Durdík*, od 1874 mimoř., stal se 1880 prof. řádným.

[2]) Císařské rozhodnutí a potom odůvodnění vlády k předloze zákona nemluví výslovně o rozdělení staré university, nýbrž užívá výrazu „Einrichtung der Universität". — Budžetní debatta poslanecké sněmovny na konci dubna a na začátku května dotýkala se častěji universitní otázky; když však dne 6. května ministr vyučování ohlásil podání předlohy o Pražské universitě, vzdali se zapsaní řečníci obou stran, mezi nimi Kvíčala a Ruß, slova.

lečné, jakož i co se týče nadací, které universita spravuje, zadává nebo při jichž zadávání spolupůsobí. Ještě určitěji než předloha sama vyslovuje její odůvodnění (Motivenbericht), že taková změna, jaká nastane rozdělením university, náleží do kompetence administrativy, ba že by ani založení university zcela nové nevyžadovalo zákona přijatého parlamentem. A ještě určitěji nežli předlohou dán je tu poměr obou budoucích universit k universitě dosavadní; ta sice přestane, a přece v nich bude trvati dále; obě budou jejím pokračováním, obě se budou hlásiti ku právní kontinuitě s universitou starou, s universitou Karlo-Ferdinandovou, kteréžto jméno hned nejvyšší rozhodnutí přiřklo universitám oběma. V sedění sněmovny poslanecké dne 19. května předloha přikázána školskému výboru, ve školním výboru pak subkomitétu, ve kterém byli Kvíčala a Jireček, Polák Rittner a dva poslanci němečtí z Čech, Ruß a Hallwich. O jednání v subkomitétu a ve výboru více by byl mohl povědět jen někdo z těch, kdo v něm měli účastenství, jakož i o tom, co od nich i od jiných bylo jednáno mimo parlament. Z toho, co víme, je patrno, že naši poslanci musili vždy ještě vésti boj s dvojí frontou. Máme-li v tom, že jsme se vzdali jednotné university, viděti hned porážku, byla způsobena tím, že vláda přistoupila na požadavek německý: *rozdělení university*.[1]) A při tom musili naši poslanci brániti se ještě proti porážce jiné, která hrozila odtud, že ne-li celá vláda, přece ministr vyučování Conrad klonil se k stanovisku německému i v tom, že by česká universita měla býti zařízena jako universita nová, bez právní kontinuity s universitou starou; právní kontinuita měla zůstati jen universitě německé.[2]) Právní kontinuita universitě české s uni-

---

[1]) O pamětním spise českých professorů a docentů z února 1880, ve kterém se navrhují parallelní fakulty, viz níže. — O pamětním spise klubu v. článek skladatele jeho prof. Kvíčaly v „Politik" r. 1904 (Über die Kompetenz zur Errichtung der Universitäten). V něm se navrhovala alternativa: *a*) rektor a děkanové mají se střídati podle národnosti, *b*) jednotný senát, ale parallelní fakulty. Avšak hr. Taaffe prohlásil, že to nemůže přijmouti pro odpor německých poslanců a professorů žádajících buď status quo (t. j. aby počet českých professorů dále nerostl) anebo rozdělení university. Klub proti odporu Němců a při tomto stanovisku vlády povolil s výhradou právní kontinuity pro obě university, na které stará universita bude rozdělena. Jednání v subkomitétu a ve výboru přineslo další koncessi, že t. rozdělení university pojato do zákona samého. — V. též *J. Kvíčala*, Zur böhm. Universitätsfrage a Beiträge zur Prager Universitätsfrage (zvl. otisky z „Politik" r. 1881).

[2]) V březnu 1881 v budově Pražského místodržitelství k nařízení ministra Conrada konány byly za předsednictví místodržitele Webra porady, při kterých ministerstvo bylo zastoupeno radou ministerstva Davidem a místosekretářem hr. Latourem. Porad se účastnili z českých professorů Randa, Kvíčala, Eiselt, z německých mimo rektora Kremra Czyhlarz, Mach a Hering. Ministr Conrad svolal tuto anketu „behufs nochmaliger Erörterung der Universitätsfrage und Feststellung der Grundsätze in

versitou starou byla zachována; za jakou cenu, bude patrno z výkladu následujícího.

Návrh zákona, jak vyšel z porad školského výboru, liší se od prvotní předlohy hlavně tím, že rozdělení staré university pojímá do zákona samého. Ostatní rozdíly nejsou podstatné a nemají významu zásadního; budiž však dovoleno s důrazem vytknouti, že se také v návrhu školského výboru oběma universitám zajišťuje právní kontinuita s universitou starou tím, že se oběma ponechává její jméno, jméno university Karlo-Ferdinandovy, a že její jmění zůstává společným jměním obou. Během jednání vláda přistoupila na onu hlavní změnu své předlohy, jakož i na všecky změny ostatní, které učiněny ve školském výboru; co se týče hlavní změny, platí to ovšem jen s jistou výhradou. Ježto se takové prohlášení vlády předvídalo a očekávalo, jednání ve sněmovně otázkou kompetence se neobíralo tou měrou, jak bychom očekávali. Z toho, co bylo řečeno o jednání školské kommisse a mimo ni, také patrno, proč jednání v plenu sněmovny nemělo tolik obsahu a dosahu, jako kdysi jednání sněmu českého r. 1866. Vyplnilo dvojí sedění 30. a 31. května r. 1881. Při generální debatě do popředí se dostávala otázka historické a právní kontinuity. Dotýkali se jí, mluvíce o české universitě jako o universitě nové,

---

Detail, welche zur eventuellen Durchführung der Einrichtung einer Universität mit čechischer Unterrichtssprache zu Prag zu treffen wären." A také místodržitel zahájil debattu o „zřízení (Errichtung) university s českou vyučovací řečí". Proti tomu se ozvali čeští professoři, prohlašujíce zřízení dvou universit za těžké břímě pro státní finance a čelící proti prospěchu státu, přistupovali však k debatě o dvou universitách vzhledem k tomu, že se zachování jednotné university s německé strany rozhodně odmítá. Při poradě nebylo hlasováno, nýbrž každá strana formulovala své názory během debaty a každá na konci ankety je shrnula ve zvláštním prohlášení. Prohlášení německých professorů v souhlase s pamětním spisem německých professorů a docentů z konce 1879 (o něm v. níže) konceduje budoucí české universitě jméno Karlo-Ferdinandovy jen na znamení její „historické" kontinuity, od které se rozeznává kontinuita právní, jež zůstane universitě německé. Pražská universita (praví se dále) jest již nyní universita německá, jen že na ní vedle přednášek německých, které mají býti kompletní, mohou býti také přednášky české. Ježto tato universita nebude ani zrušena ani rozdělena, zůstane subjektem jmění, jež jí nebo jejím fakultám náleží. Nic nemůže tedy býti jměním společným obou universit, ale německá může české něco ze svého přenechat — „aus Billigkeitsgründen" z toho (jak bylo řečeno při debatě), co by nepotřebovala sama. Prohlášení německých professorů vešlo ve známost tím, že bylo otištěno v *N. Freie Presse* ze dne 28. května 1881. Prohlášení českých professorů proti tomu tvrdí, že stará universita bude zrušena a rozdělena (durch die Auflösung und Trennung der bestehenden Universität hört die alte Universität auf zu existieren), její jmění že zůstane společným jměním obou nových universit. O tom, co náleží státu a je v užívání university, bude disponovat stát. (Akta této kommisse chovají se v pracsidiální registratuře zdejšího místodržitelství a mohl jsem jich s dovolením J. E. nynějšího p. místodržitele užiti.)

poslanci Scharfschmied a Lustkandl, professor Vídeňské university a někdy student university Pražské, určitěji druhý z jmenovaných nežli první. Jestliže ve svém historickém exkursu dobře vyložil, že Pražská universita nebyla od Karla IV. založena toliko pro Čechy nebo lépe řečeno pro země české, jestliže poukazoval k tomu, že university, tedy i Pražská, nepatří do kompetence legislativy zemské, tím přece nedokázal, co tvrdil, že by Pražská universita od svého založení až do té chvíle byla bývala vždycky universita německá. Netřeba opakovati, co o tom a proti tomu bylo řečeno zase a zase; jen to třeba připomenouti zase a zase, že Pražská universita byla od r. 1848 utrakvistická v zásadě a že byla utrakvistická ve značné míře skutečně při svém dělení, jak s důrazem vytkl na konci generální debatty zpravodaj Kvíčala, který také dobře poukázal k tomu, že mají-li v professorstvu Němci majoritu proti Čechům (65 proti 23), v studentstvu majoritu proti Němcům mají studující národnosti české.[1])

Generální debatta nebyla výhradně věnována věcnému obsahu navrhovaného zákona. Zabíhala často, a to dosti daleko, do tehdejší politické situace vůbec. Mnoho také mluveno o tom, že navržený zákon, jak vyšel z porad výboru, není než kompromiss, přijatý ve výboru jednosvorně, a že tento kompromiss v jedné otázce sporné otvírá naděje na národní smír v Čechách. První řeč zpravodaje Kvíčaly byla cele naladěna na tuto měkkou notu, a hr. Richard Clam-Martinic ve své pěkné řeči, upomínající namnoze na jednání sněmovní z r. 1866, zavíral raději oči před skutečností, mluvě o obou národech pokojně vedle sebe žijících. Nemůžeme než litovati, že se takové naděje nesplnily ani tenkráte; než dnes, po 25 letech, víme, že lépe předvídali budoucnost jiní, jako Alter, jenž mluvil o moři hořkosti dělící oba národy v Čechách. Ruß a po něm také ve své druhé řeči zpravodaj Kvíčala aspoň něco pověděli o jednání ve výboru. Ironicky, ale ne bez pravdy Ruß vyčítal vládě, že zavinila chvat, s kterým se zákon projednával, tím, že přišla se svou předlohou tak pozdě. Co bychom spíše očekávali, že uslyšíme od některého z našich řečníků, to slyšíme od něho: od r. 1879 zasedá říšská rada, tak dlouho potřebovala vláda, nežli přišla s tou kratičkou předlohou z května r. 1881! Již to, co pověděli Ruß a Kvíčala, stačí ku poznání, že co dosáhli naši poslanci, dosáhli proti Němcum a proti vládě, a snad více proti vládě než proti Němcům. Ona předloha ze dne

[1]) Was das gegenwärtige faktische Verhältniss betrifft, so ist nicht zu läugnen, daß die Universität eine utraquistische ist, daß sie den Zwecken beider Nationen dient, freilich den Zwecken unserer Nation in mangelhafter und unvollkommener Weise. — Jednací řeč senátu a professorských sborů byla německá, jich vyhlášky k studujícím měly však podle vynesení ministerstva z r. 1869 býti spisovány latinsky nebo německy a česky.

16. května byla dar, který ministerstvo Taaffovo dávalo „studenou rukou". Není bez významu, že při generální debattě, při které ministerstvo vyučování bylo zastoupeno jedním ze sekčních chefů jako němým svědkem, ministr Ziemialkowski, mluvčí vlády, přiznával, že dorozumění, jež se povedlo ve výboru, není zásluhou vlády, nýbrž stran, zejména poslanců obou národností z Čech.[1])

O speciální debattě bude třeba potom pověděti více, a též, pokud a jak při ní modifikován elaborát školského výboru. Jednání v sněmovně poslanecké bylo skončeno. Všeobecně se očekávalo (také na straně německé), že panská sněmovna vyřídí předlohu rychle a bez obtíží. Toto očekávání se nesplnilo. Dlouhé otálení vlády nebylo toho poslední příčinou. Říšská rada měla býti odročena, panská sněmovna by se byla musila rychle rozhodnout. Kdo ji mohl k tomu nutit? Vedle hlavní předlohy byla tu ještě jiná vedlejší, vyžadující pro vládu dodatečný úvěr (bude o ní potom více pověděno). První předloha přikázána v panské sněmovně dne 4. června školské kommissi, o druhé se mimo nadání rozpředla debatta, při které se stala hlavní věci otázka kompetence. Ale lze říci i více. Při této debattě, ač se první předlohy, vlastního zákona universitního, přímo netýkala, bylo zřejmo, že nezměněné jeho přijetí panskou sněmovnou nikterak není pojištěno. Nebylo nelogické, co navrhoval jmenem budžetní kommisse Plener st., že jednání o úvěru třeba odložiti, až bude vyřízena předloha hlavní, až bude rozhodnuto, že má býti v Praze zřízena samostatná universita česká — předpokládaje ovšem, že bude zřízena rozdělením dosavadní university na základě zákona a že by k jejímu zřízení nestačilo již nejvyšší rozhodnutí z dubna 1881. Tak se dostala do panské sněmovny otázka kompetence.

Dotčené již prohlášení Ziemialkowského v sněmovně poslanecké (30. května) jménem vlády theoreticky vždy hájilo práva exekutivy, ale při tom přiznávalo, že se ho vláda vzdala pro jeden případ, t. j. při založení university Černovické r. 1875, kdy povolila sněmovně poslanecké, aby založení této university samo bylo pojato do zákona, avšak s vyhrazením svého práva pro budoucnost, a dále, že se ho vzdává i tentokráte, co se týče uni-

[1]) Elaborát školské kommisse byl v ní přijat jednohlasně. V plenu 31. května hlasovalo 203 poslanců proti 55, aby byl vzat za základ pro debattu speciální. Tím se počíná „rušení kompromissu", o čemž mimo rozličné noviny viz zvláště, co pověděl Kvíčala (Zur böhm. Universitätsfrage). Při třetím čtení levice hlasovala proti zákonu. Zdá se, že rozhodný vliv na to měla mimo otištění vota německých professorů z března 1881 v N. Fr. Presse petice akad. senátu, kterou podal prof. Sax teprva dne 31. května a ze které bylo patrno, že němečtí professoři stojí na jiném stanovisku než němečtí poslanci školního výboru, zdá se, že vhodnou záminkou pro ustoupení od kompromissu bylo zamítnutí návrhu Granitschova, pro který se také školská kommisse nevyslovila.

versity Pražské a změn na ní neb lépe s ní chystaných, ale i tentokráte s vyhrazením práva, kterého se nevzdává pro budoucnost. Divné právo, kterého vlastně nikdy nebylo užito a snad také nebude!

Při debattě v panské sněmovně dne 4. června hájil práva exekutivy a ceny nejvyššího rozhodnutí z dubna Randa, nedávno do panské sněmovny povolaný, ale ovšem jináče, než znělo ono prohlášení Ziemialkowského, které ukazovalo, že vláda Taaffova ani v té otázce nedovedla říci ani ano ani ne.

Panská sněmovna se sešla zase — teprva 17. listopadu.[1]) Trvání staré university tím prodlouženo o jeden školní rok. Dne 14. prosince tázal se kníže Čartoryský, kdy se zákon o universitě Pražské dostane na denní pořádek. Stalo se to teprve v únoru r. 1882.

Ze všech debatt o Pražské universitní otázce nejdelší byla poslední, které vlastně již nikdo neočekával. Debatta v panské sněmovně vyplnila tři sedění dne 9. a 10. února 1882; dne 9. února byla sedění dvě, druhé večerní. V generální debattě mluvilo 11 řečníků, když k nim připočteme ještě předsedu ministerstva hr. Taaffe a ministra vyučování Conrada, jenž se na samém konci jednání o Pražskou universitu přece ozval, — 13. Z nich byli čtyři někdejší ministři: Lev Thun, Richard Belcredi, Hasner a Unger, dva poslední dříve professoři, oba na Pražské universitě (Unger jen krátce); Tomaschek byl dříve professor ve Lvově; Miklosich, Höfler, Randa byli professoři aktivní, Höfler na samém konci své učitelské činnosti; vedle Lva Thuna se tu setkáváme s Helfertem, jehož jméno vedle Thunova se v dějinách našich universit v letech padesátých tak často připomíná. Unger byl zpravodaj většiny kommisse, menšina zvolila k této funkci hr. Bedřicha Schönborna, budoucího ministra, doktora Pražské university. Z řečníků velké debatty na sněmu království Českého r. 1866 najdeme tu zase Lva Thuna, Hasnera, Höflera. Z 11 řečníků jsem vyjmenoval všecky mimo knížete Schönburga. Kníže Schönburg se vlastní otázky, jež byla předmětem jednání, sotva dotkl; hlavní věcí v jeho řeči bylo, že vyslovil v ní jménem své strany nedůvěru ministerstvu Taaffovu, které nazval ministerstvem bez plánu anebo s tajným plánem, jehož cílem by byl federalismus — výtka nepochopitelná tomu, kdo federalismem rozumí federalismus státoprávní. Řeč knížete Schönburga to byla, která přiměla předsedu ministerstva ke krátké odpovědi, k odpovědi, pokud se druhé výtky týče, velmi snadné.

[1]) V té době vzrostly vyhlídky na přijetí zákona, jak vyšel ze sněmovny poslanecké, jmenováním nových pairů; mezi nimi byl hr. Richard Belcredi.

Mezi řečníky byli dva právníci na slovo vzatí, Unger a Randa, mužové vědy *ex professo*. Nejučenější řeč, zároveň nejdelší celé debatty, měl však hr. Belcredi; najdeme v ní dějiny university Pražské se zvláštním zřetelem k otázkám či kontroversám ani dnes nevyřízeným, lze-li naše university pokládati za korporace, lze-li mluviti o jmění této korporace a jaká by byla její práva k tomuto jmění; najdeme tu polemiku i theorii vzhledem k otázce, co je korporace, co právní osobnost — otázky, které všecky nějak byly ve spojení s otázkou Pražské university.[1]) A řeč Belcrediho vyvolala druhého dne (10. února) polemiku učence *ex professo*, Ungra. Řeč Ungrova jest ze všech nejvtipnější, plná ironie, a v jistém ohledu (vyložím to dále) nejotevřenější . . . Ironie její obracela se zvláště proti Belcredimu, kterého nazýval, nevyslovuje nikdy jeho jména, učeným řečníkem včerejšího dne (9. února).

V popředí debatty stála otázka poměru budoucí české university k budoucí universitě německé, otázka poměru obou těchto universit k staré universitě Pražské. Zde se rozcházely majorita a minorita školské kommisse sněmovny panské.

Obě vycházely od předlohy navržené sněmovnou poslaneckou; je to budoucí zákon o universitě Pražské, platný podnes. Minorita jej přijímala beze změny, majorita jej měnila.

Smím-li jíti ještě jednou nazpět až k memorandum našich poslanců, vidíme, že se zde vytčený problem ještě neobjevuje, když podle něho rovnoprávnost měla býti provedena na jedné universitě nerozdělené. Problem vznikl teprva potom a tím, že vláda přistoupila na postulát prvotně německý. Nejvyšší rozhodnutí z dubna 1881 stanoví, že v Praze budou university dvě. A to přechází potom do předlohy vládní a do budoucího zákona. Jestliže Unger vytýkal, že v nich není řečeno, jak tyto university vzniknou, měl pravdu: nebylo to přímo řečeno v textech obou předloh, nebylo to zejména řečeno v prvních paragrafech ani jedné, ani druhé; byly formulovány tak, lze říci, neutrálně také proto, aby nebylo praejudikováno právu exekutivy při zřizování universit, které si vláda přece jen reservovala. Předloha vládní a návrh budoucího zákona jen řešily konsekvence, jež nastanou, až tu budou dvě university na místě jedné. Dobře bylo řečeno, že předloha „prorokuje": v Praze budou dvě university . . . . A když od těchto konsekvencí jdeme nazpět ku předpokladu, přicházíme k závěru, že stará universita se rozdělí na dvě, ale tak, že obě budou v stejné historické a právní kontinuitě s universitou starou. Obě budou stejně staré i stejně nové. Stará universita

[1]) Ich frage, was ist eine Corporation als juristische Person, was ist sie im Sinne der Gelehrten und was im Sinne der Ungelehrten meiner Sorte? War die Prager Universität eine Corporation, ist sie es noch und standen dieser Corporation Eigentumsrechte zu?

bude v obou trvati dále, jako také jméno její Carolino-Ferdinandea přejde na obě. Také návrh majority kommisse sněmovny panské, návrh Ungrův, jak jej lze nazvati (návrh určitý a precisní ve všem), předpokládá sice dvě university, než tak, že jenom německá universita zůstane universitou starou, kdežto česká bude teprve založena (errichtet) jako universita nová, na kterou však nicméně přejde jméno, ale jen jméno university Karlo-Ferdinandovy. Z tohoto předpokladu plynou pak ovšem konsekvence jiné. V předloze vládní se mění korporativní majetek (Korporationsvermögen) university ve společné jmění (gemeinschaftliches Vermögen) obou vysokých škol, které se dále korporativním nenazývá; budoucí zákon stanoví: jmění Pražské university Karlo-Ferdinandovy (korporativním se zde nenazývá ani na počátku) jest společným jměním obou universit neb jejich fakult; návrh Ungrův zní (§ 2.) určitě ve prospěch university staré, tedy budoucí university německé: „Die bereits bestehende Universität, welche im vollen Besitze und Genuße ihres Vermögens und sonstiger Rechte verbleibt . . .“ Ostatními právy míněno přede vším právo k nadacím, které však nebylo lze ve všem a všudy proti intencím zakladatelů přisuzovati universitě německé . . . . Tak se rozcházely majorita a minorita kommisse, návrh Ungrův a budoucí zákon, to byla otázka, jež stála v popředí při jednání sněmovny panské. Ale ovšem nebyla to otázka jediná. Jednání šlo přece nazpět až k té otázce, která byla hlavní při debattách na sněmu království Českého.

Unger pravil na jednom místě své řeči: „Wenn eine böhmische Universität bestehen soll, wie kommen wir dazu? — Das ist eigentlich das *punctum litis*, denn die böhmische Universität wollen wir ja alle, obwohl wir sie eigentlich Alle nicht wollen.“

Unger měl pravdu; skoro všem byla česká universita jakési *malum necessarium*. Kdo mluvili pro votum minority, vlastně si jí ani nepřáli z toho důvodu, že by si byli přáli provedení rovnoprávnosti (abych zůstal při obvyklém výrazu) na jedné universitě nerozdělené; česká, výlučně česká universita jim byla *malum necessarium*, ale také universita výlučně německá. Avšak ti, kdo byli odhodláni hlasovati s majoritou, nešli stejnou cestou ve všem a všudy. Tomaschek aspoň, první řečník po krátkých úvodech obou zpravodajů, řečník pro návrh majority, pohlížel s elegickým pocitem nazpět na dobu před r. 1860, před vydáním říjnového diplomu, kdy v celém mocnářství nebylo žádných universit mimo německé, kde německy se přednášelo v Pešti i v Krakově, kde ještě nebylo žádné chorvatské university v Záhřebě. Od té doby jaká změna; uherské university jsou maďarské, polské popolštěny! Ale přicházeje dále, Tomaschek uznal, že § 19. základních zákonů z r. 1867 dává českému národu oprávněný nárok (einen

gerechtfertigten Anspruch) na vlastní universitu. A Tomaschek nepřestal na paragrafu. Co pověděl, je tak pověděno, že lépe by to nebyl pověděl nikdo z řečníků pro návrh minority: „Ich nenne diesen Anspruch einen gerechtfertigten, in Folge der Entwicklung der böhmischen Literatur, in Folge der Strebsamkeit und Tüchtigkeit der böhm. Nation, und weil sich auch nicht verkennen läßt, daß zwischen dem Aufschwunge einer Nation, zwischen dem Aufschwunge ihrer Literatur und der Errichtung einer Universität und ihrem Bestande ein inniger Zusammenhang besteht. Sie fördern sich gegenseitig, und diese Förderung zu wünschen und anzustreben, ist gewiß erlaubt, ist recht und billig. Hat ja doch auch die deutsche Literatur ihren Hauptaufschwung, ihren großartigen Charakter erst mit den Jahren begonnen und sich von da an weiter entwickelt, als an den deutschen Universitäten die lateinische Sprache als Unterrichtssprache mehr und mehr aus der Übung kam, die deutsche Sprache an ihre Stelle trat und Lehre, Wissenschaft und Forschung in deutscher Sprache sich gegenseitig die Hand reichten.“ A dále: „Ich glaube an die Zukunft, an das Gedeihen der böhmischen Universität und ich bin in dieser Beziehung durchaus kein Pessimist.“ Přiznával tedy českému národu plné právo na vlastní universitu, ale neměla vzejíti z university staré; z ní měla vzejíti universita německá. Od Tomaschka se Höfler lišil tím, že se o právu českého národa na universitu nevyslovoval. Co pověděl o zachování staré university beze změny, by byl mohl povědět i každý řečník pro návrh minority: „Die Prager Universität existiert nicht mehr, mit dem tiefsten Schmerze, der mich verzehrt, muß ich es sagen.“

Zprávu většiny kommisse podepsali Hasner jako předseda, Unger jako zpravodaj. V Hasnerově řeči i ve zprávě, kterou podepsal, najdeme to, co byl Hasner již dávno pověděl, pověděl r. 1866 i r. 1876... Léta plynula, počet českých přednášek rostl, pro něho se však neobjevoval žádný pokrok. Většina kommisse, tak zní její zpráva, nenabyla plného přesvědčení, že je tu potřebný základ pro existenci a zdar české university, totiž věda (česká věda) úplně vyvinutá, založená na samostatném bádání a čerpající z vlastní zásoby při vyučování.[1]) Zpráva a potom řeč Hasnerova musily tedy vysvětlovat a omlouvat, proč přece zřízení české university se nevzpírají; najdeme tu mimo jiné výčitku proti ministerstvu Taaffovu a jeho nebezpečnému programmu — das gefährliche Programm der vorzugsweisen Berücksichtigung nationalen Begehrens... Ještě určitěji než ve zprávě kommisse, než v řeči Hasnerově, najdeme to vše potom v řeči Un-

[1]) Tak asi lze přeložiti: „Grundlage einer in sich völlig ausgebildeten und entwickelten Wissenschaft, welche in selbstschöpferischer Weise auf eigener Forschung und Lehre beruht.“

grově; proto jsem ji nazval otevřenou. Unger se při tom mohl opírati o řeč Miklosichovu, kterou jsme tenkráte tak těžce nesli A přece na konci generální debatty Miklosich hlasoval pro návrh minority . . . Jako Hasner, tak i hr. Lev Thun se neměnil; jeho řeč je apologie utrakvismu, dvojjazyčnosti, kterou by byl rád viděl na obou stranách, kterou by byl rád zachoval aspoň na universitě. Nastávající rozdělení nazýval jejím roztržením.

Na konci generální debatty, před oběma zpravodaji, promluvil ministr vyučování Conrad; v této řeči to bylo, že pronesl slova, za která jsme mu byli tak vděčni. Výrok jeho, že česká čest jest také rakouská čest, obracel se proti jednomu místu v řeči Hasnerově.[1])

Po generální debattě se speciální nevyvinula. Následovalo jen hlasování o každém paragrafu zvláště, o prvním podle jmen. Pro jeho znění podle návrhu majority se vyslovilo jen 55 hlasu, proti němu 82. Konečný výsledek byl, jak se v parlamentárním životě nevyskytuje často. Návrh zákona předložený majoritou kommisse byl zamítnut, přijat návrh minority, a tím budoucí zákon o rozdělení university Pražské, jak byl vyšel z porad sněmovny poslanecké. Datum jeho sankce je 28. únor r. 1882.

III.

Od počátku studijního roku 1882-3 trvají v Praze dvě university, jedna — c. k. německá universita Karlo-Ferdinandova, druhá — c. k. česká universita Karlo-Ferdinandova, první německá proto, že na ní vládne němčina jako výlučný jazyk vyučovací, druhá s výlučným jazykem vyučovacím českým. Zákonem

[1]) Ministr Conrad se přiznal, že vláda opustila projekt utrakvistické university — nerada (Zu ihrem Bedauern, denn sie hat niemals verkannt, daß die eigentlich natürliche, den Interessen der studirenden Jugend am meisten entsprechende Art nur die sein könnte, daß in einer einheitlich geleiteten Hochschule die Schüler und Hörer von beiden Nationen mit Benützung beider Landessprachen den Unterricht genießen können . . . Allein sie hat sich diese verneinend beantworten müssen um derjenigen Verhältnisse wegen, die wiederholt heute berührt worden sind, die hier im Commissionberichte als Zwiespalt an der Stätte der Pflege der Wissenschaft bezeichnet sind). Dále se ministr přiznal, že si vláda aspoň na okamžik musila předložiti otázku, nemá-li česká universita zřízena býti — mimo Prahu, v některém jiném městě v Čechách nebo na Moravě, ovšem aby se hned rozhodlo proti tomu, hlavně proto, aby studující mohli poslouchati přednášky na obou universitách, v obou jazycích. Právě v tom by rád viděl počátek smíření obou národností (Darum will die Regierung eben den Weg einschlagen, der es am leichtesten und sichersten vermittelt, diese beiderseitige brüderliche Wiedervereinigung durch den Weg der studirenden Jugend, die mit beiden Sprachen sich vertraut machen kann, zu ebnen). Ale očekávati blízký výsledek se neodvážil, a tak skončil citátem: *ut desint vires, tamen est laudanda voluntas . . .*

ze dne 28. února 1882 padla svoboda vyučovacího jazyka, kterou byl přinesl rok 1848, kterou byl zachoval systém vlády absolutní a která zůstávala v platnosti i potom, když se vyskytovali professoři s povinností vykládati v jazyku českém. Zůstávala v platnosti také pro docenty. Habilitace se však prováděly po německu od spisu habilitačního začínaje, ač nebylo zákona, který by byl habilitaci českou zakazoval; zde tedy — podobně jako při rigorosech, jako při jednání sborů professorských a senátu akademického — nacházíme faktickou praerogativu jazyka německého. Svoboda vyučovacího jazyka nepřešla ani na jednu universitu ani na druhou.

Princip jednoho výlučného jazyka vyučovacího neodpovídal potřebám země — podle mínění i těch řečníků sněmovny panské, kteří mluvili pro návrh minority; vědecký úkol university ho nevyžadoval; stará svoboda z r. 1848, zvláště jak prohlášena pro každý jazyk, nejen pro oba jazyky zemské, byla, lze říci, vědečtější.[1]) Než česká universita stala se požadavkem cti národní; řekl to ve velké debatě panské sněmovny ministr Conrad, a jinými slovy již r. 1866 hr. Lev Thun; a řekněme si to sami: universita patří k plnosti národního života, je národní nezbytnost. Avšak té výlučnosti, jakou stanoví zákon z r. 1882, třeba nebylo a není.

Nebylo to ponejprv, že pro universitu byl předepsán jazyk vyučovací. Stalo se tak při universitě Černovické hned v jejím zákoně zakladacím. Tato německá universita měla býti náhradou za university Krakovskou a Lvovskou, dříve německé, potom postupně popolštěné od r. 1861—1871, než s odchylkou v Krakově, kde zůstal vyučovací jazyk německý pro literaturu německou, a ve Lvově s odchylkou ve prospěch přednášek v druhém jazyku zemském, kdežto při obou universitách Pražských samovláda jazyka vyučovacího obrací se po každé vlastně proti druhému jazyku zemskému s výlučností téměř nepřátelskou. Z ostatních universit v příčině jazyka vyučovacího budiž dovoleno zdržeti se při universitě Inšprucké. Byla dvojjazyčná svými vlašskými

[1]) V memorandum českých poslanců v r. 1879 se praví: „Allgemein stellt man das Prinzip der Lehr- und Lernfreiheit an die Spitze des Universitätswesens: nun, wie soll diese bei uns bestehen, wen man ihr gerade in Bezug auf das Medium der Forschung und der Lehre Grenzen abstecken will? An und für sich wäre es eine Thorheit, irgend eine Sprache von der Pflege der Wissenschaft auszuschließen, vielmehr ist es ja das höchste Ideal der *universitas litterarum*, daß die Sprache kein Hindernis der freien wissenschaftlichen Thätigkeit zu bilden habe, daß sich folgerecht jede Sprache, für welche bei den Lernenden das Verständnis vorhanden ist, frei geltend mache.“ — To řečeno ovšem ve prospěch jazyka českého, ale mohlo by býti obráceno též ve prospěch utrakvismu nebo té svobody vyučovací řeči, jak prohlášena r. 1848.

přednáškami na fakultě právnické. Není nezajímavé připomenouti v této souvislosti, jak byly kdysi zavedeny; jak odstraněny, zůstává v čerstvé paměti. Zavedeny byly ve prospěch města Inšpruku ku přání sněmu tyrolského. Zní to skoro naivně idyllicky, když čteme v protokollech tohoto sněmu, že vlašské přednášky měly pozvednouti pokleslou frekvenci university ve prospěch města, jeho měšťanů, jeho domácích pánů a živnostníků .... V době nedávné měla býti z vlašských kursů na právnické fakultě utvořena samostatná fakulta s výlučnou vyučovací a jednací řečí vlašskou, která by se později přenesla do zátiší Roveredského. Než se to státi mohlo, byla zničena (ne bez viny také na druhé straně), aby nepoškozovala německý ráz města, které kdysi vlašské přednášky bylo obdrželo darem. Byl to neblahý den v dějinách našeho státu a bude jako takový vzpomínán. Město zvítězilo nad státem. Že university jsou ústavy státní, bylo nejednou připomenuto v debattách o Pražské universitě se strany zástupců vlády. Mají se university státi ústavy městskými? V Inšpruku město zvítězilo nad státem; odkryto *arcanum imperii*, hranice jeho autority a moci. Od té doby trvá bezradnost vlády. Byla doba, před r. 1848, že rakouští poddaní nesměli studovati na universitách zahraničných. Nastane doba, že vlašský občan rakouský bude nucen choditi na studia přes hranice říše?

Zákon z února 1882 neomezuje se na ustanovení jazyka vyučovacího obou universit. Musil se dotýkati také toho, co je mělo i budoucně spojovat. Mělo to býti společné jmění, dědictví a odkaz, jejž zůstavila svým dcerám stará Alma mater. Ale mohly — a podle přání mnohých — měly obě university míti také společné studující; na branách Pražských universit nemělo přece býti napsáno: zde je vstup zapověděn studujícím druhé university Karlo-Ferdinandovy ... Krátká a lakonická předloha vládní (má tři paragrafy, čtvrtý pouze formální) praví, že studující smí býti immatrikulován jenom na jedné z obou, že mu však přednášky, které by poslouchal na universitě druhé, budou počítány, jako by je poslouchal na universitě vlastní. Tento nepodařený § 3. mohl snadno přiveden býti *ad absurdum* upozorněním, že by pak některý posluchač směl býti sice immatrikulován jenom na jedné universitě, ale při tom přednášky všecky mohl poslouchati na druhé — pro svou universitu *lucus a non lucendo*. Zákon to napravil předpisem, že studující musí poslouchati aspoň do polovice (podle počtu hodin) na škole své, vedle toho může však býti zapsán také na druhé až do téhož počtu hodin nebo s menším jako posluchač mimořádný.[1]) Přidáme-li k tomu ještě ustanovení

[1]) Čeští professoři při anketě v březnu 1881 navrhovali, aby každý studující mohl býti zapsán jako řádný na obou universitách, avšak immatrikulován jenom na jedné; na této by musil poslouchat aspoň jedno

o nadacích, je obsah vládní předlohy vyčerpán; v elaborátu školského výboru sněmovny poslanecké najdeme pak jen jinou stilisaci, jiné rozdělení na paragrafy (bylo jich 5) a jeden doplněk, o kterém se zmíním později. Než výbor přidal ku předloze *resoluci*. Tím se dostáváme k jiné otázce, jinému problemu, spojenému s dělením university Pražské.

Jmění university, jež mělo zůstati společné, to jsou především statky (jako Michle[1]) a domy v Praze (jako Karolinum). Nebudeme se při tom zde zdržovati: universita těmi statky a domy nevládla, třeba budovy k němu počítané sloužily k jejímu účelu. Je to jmění jen ideální, a pro university dvě se v té věci nic nezměnilo.[2])

Než bylo tu něco jiného, velmi reálního, co ovšem k vlastnímu jmění university nepatřilo, co však tvořilo její vědeckou výpravu. Jsou to *ústavy, sbírky, instituty* (Anstalten, Sammlungen, Institute). Jich se týkala vzpomenutá resoluce. Třeba sem počítati též semináře, ač tento výraz v ní se nevyskytuje.

Semináře od institutův se liší jiz tím, že náklad na semináře, jich založení a vydržování, je daleko menší, ba zcela nepatrný proti tomu, co vyžadují instituty. Jsou v tom již jisté tradice. Zakládá-li se nějaký nový ústav, je radno, když již to nemuže býti institut, zvoliti nějaký jiný název, a bude nejspíše povoleno více na počátku a vyšší dotace roční pro budoucnost . . .

Pražská universita v druhé polovici minulého století prošla dvakráte dobou reform, po r. 1848 za hr. Lva Thuna, a potom v letech sedmdesátých za ministerstva, které lze nejlépe nazvati Stremayrovým a Lemayerovým. Z oné doby pocházely některé semináře, z této *nové* instituty (bez institutů ovšem nebyla universita ani před tím).[3]) Tyto *nové* instituty byly chloubou university Pražské a slouží ke cti ministerstvu, za kterého byly založeny, jak ministerstvu vyučování, tak i tehdejšímu ministerstvu financí; patřily k fakultám filosofické a medicinské. Také počet seminářu na filosofické fakultě v té době vzrostl: přibyly seminář historický (1873), německý (1874), mathematický (1875), paeda-

---

obligátní či hlavní kollegium. Ustanovení, které čteme v zákoně, formuloval, jak je tam čteme, při anketě Hering. — Čeští professoři, vzdávajíce se vlastně přece již jednotné university, chtěli zachovati aspoň jednotnou pro obě university kancelář a kvesturu — také s ohledem na ty ubohé finance státní!

[1]) Roku 1883 akad. senát německé university se zasazoval o reální rozdělení velkostatku Michelského.

[2]) Ostatek byl to dosti obtížný problem právní; v. o něm petice a jednání v panské sněmovně, v tomto zvláště řeč Belcrediho.

[3]) Viz zvláště slavnostní spis německé university Pražské z r. 1899: Die deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag unter der Regierung S. M. des Kaisers Franz Josef I.

gogický (1876) atd.; přibyly sbírky umělecko-historické, přibyl archaeologický institut. Než jde tu hlavně o nové, velké instituty, které sloužily zároveň potřebám fakulty medicinské. Nebudu vypočítávati všechno. Hlavní věc je ústav chemický, otevřený na konci r. 1879; náklad na jeho zřízení a zařízení obnášel skoro půl millionu zlatých. Roku 1878 počata, r. 1880 dokončena stavba společné budovy pro celou řadu disciplin; byly to: fysika mathematická a experimentální, zoologie, mineralogie a geologie. Rozmnoženým počtem seminářů a těmito novými instituty Pražská filosofická fakulta rychle povznesena na vysoký stupeň; byla to fakulta opravdu moderní. S podobným pokrokem setkáváme se také na fakultě medicinské. Roku 1877 otevřen nový ústav anatomický (budova stála 300.000 zl.), r. 1879 nový ústav pro chemii medicinskou (náklad obnášel půl millionu); fakulta medicinská měla nově zařízený ústav pro pathologickou anatomii ústav pro experimentální pathologii.

První řeč zpravodaje školského výboru poslanecké sněmovny, prof. Kvíčaly (30. května 1881) založena byla na dvou motivech. O jednom se již stala zmínka: přijetí navrženého zákona jest počátek smíru národnostního v zemi české. Avšak ten smír vyžadoval obětí; my jsme je přinesli — to byl motiv druhý. Mezi oběti počítáno i to, co stanoví *resoluce o ústavech, sbírkách, institutech.* Byla to obět velmi těžká za jméno university Karlo-Ferdinandovy, za uznání kontinuity historické a právní — právní, ale bez práva k většině ústavů, sbírek, institutu. Měla to býti kontinuita více ideální než reální . . .

Semináře a instituty nemohly zůstati společnými oběma universitám,[1]) mohly však býti rozděleny mezi obě podle nároku stejného práva, a to tak, že by pro universitu, která by neobdržela seminář neb institut z těch, které tu již byly, zřízen byl seminář neb institut nový. Taková náhrada mohla snadno a rychle býti zjednána, co se týče seminářů, avšak nikoli co se týče ústavu. Ústav nelze zříditi v krátké době; nehledě k vědeckému inventáři, pro institut je třeba místností vhodně upravených, ještě lépe, má-li to býti institut podle moderních požadavku budovy zcela nové, odpovídající jeho účelum a úkolum. V tom právě záležel onen velký pokrok na universitě Pražské, že měla takové ústavy. Rozděliti ústavy mezi obě university znamenalo odsouditi ty kathedry, které se jich na počátek vzdají, ku provisoriu, které mohlo potrvati dosti dlouho. Právní kontinuita obou universit s universitou starou by byla takové rozdělení (jak připomenul

[1]) Článek v „Politik" ze dne 18. února 1880, sepsaný od nejmenovaného odborníka, který ještě hájí udržení jednotné university, ale již připouští parallelní fakulty, zastává se společných institutů. Ale i z tohoto článku patrno, že to bylo věcí nemožnou.

zpravodaj Kvíčala) vyžadovala neb aspoň připouštěla, tak že by se výhody i nevýhody rozdělily na obě strany. A přece musíme dnes uznati, že resoluce nemohla zníti jináče, než jak zněla podle návrhu školského výboru. Vycházejíc od jakéhosi *jus aequum*, zněla ve prospěch těch, kdo byli *beati possidentes*, a to byli profesoři němečtí[1]) s nepatrnými a bezvýznamými výjimkami. Resoluce vyzývala vládu, aby ústavy, sbírky, instituty ponechala při těch kathedrách, při kterých v té chvíli byly, vyjma botanickou zahradu a kliniky, kterých budoucí německá lékařská fakulta nebude potřebovati pro sebe. Tolik resoluce. Při jednání v sněmovně učiněn návrh, jaký se byl ozval již dříve ve výboru, aby ustanovení o ústavech bylo pojato do zákona samého. Byl to návrh Lustkandlův. A tento návrh byl v podstatě také přijat. Co obsahovala resoluce, přešlo do zvláštního paragrafu zákona v podobném znění, jaké měla již resoluce, při čemž však ustanovení o klinikách doplněno ve smyslu návrhu Lustkandlova. Je to nejdůležitější modifikace předlohy, jak byla vyšla z porad školského výboru.[2])

Vraťme se ještě jednou zpátky! Rozeznávali jsme dva návrhy: provedení rovnoprávnosti obou jazyků zemských na jedné universitě jako návrh český, dvě university, tedy zřízení samostatné university české jako návrh německý. Než toto rozlišování platí přece jen do jisté míry.[3]) Návrh prvotně německý byl od nás rozhodně zamítán na sněmu r. 1864 i r. 1866, avšak deset let později Trojan ponechával volbu mezi oběma návrhy vládě; jemu rozdělení university, dvě university již nejsou věcí nemožnou.

K jednání na sněmu r. 1876 daly, jak víme, podnět nadmíru četné petice, jež se nahromadily během několika roků před tím.

---

[1]) Při anketě v březnu 1881 čeští professoři sice prohlásili, že budoucí česká universita bude míti stejný nárok jako německá na všecko, co k staré universitě náleží, kde však společné užívání by se ukázalo nemožné, že mají býti zachovány faktické poměry, jaké tu jsou (daß den faktisch bestehenden Verhältnissen Rechnung zu tragen ist); ovšem vysloveno při tom od nich očekávání, že vláda poskytne české universitě stejnou výpravu vědeckou jako německé.

[2]) Resoluce praví: Die k. k. Regierung wird aufgefordert, die ... Anstalten, Sammlungen und Institute jenen Lehrkanzeln zu belassen, mit welchen sie derzeit verbunden sind. — Lustkandl navrhoval: Die ... Institute, welche gegenwärtig mit deutschen Lehrkanzeln verbunden sind, haben der deutschen Universität zu verbleiben.

[3]) První, kdo měl, pokud vím, odvahu vysloviti se pro samostatnou universitu českou, byl Purkyně, jenž 14. července 1863 ve schůzi Spolku lékařů českých při jednání o petici k fakultě pravil: „Obávání, jako bychom chtěli celou universitu počeštiti, nemá základu, my si pro začátek přejeme jen nejpotřebnějšího učení, aniž bychom upírati chtěli, že celá universita česká vedle německé nebyla by ani pro vědu ani pro Prahu samu na škodu.“ Časopis Lék. Č. 1863, str. 178. — V. též svrchu o jednání na lékařské fakultě r. 1867.

Jim vzorem byla petice městské obce Pražské k císaři z r. 1872. Návrh na podání petice učinil v městské radě A. Ot. Zeithammer (23. července); měla se domáhati rovnoprávnosti na universitě jedné anebo jejího *rozdělení na universitu českou a německou.* Petici složil Zeithammer sám; přijata byla v sedění sboru obecních starších dne 12. srpna.[1]) Z měst českých nejdříve se přidaly Čáslav a Písek, po nich mnoho jiných. V petici Pražské žádá se za provedení rovnoprávnosti, bude-li třeba, i rozdělením university; opravdu se v ní s uskutečněním rovnoprávnosti na jedné universitě již nepočítá.

Při první debattě na říšské radě v dubnu r. 1880 najdeme mezi řečníky professora české techniky *Tilschra.* Tilscher, jako mnohdy jindy, tak i zde šel svou cestou. Vyšel od francouzské revoluce a dostal se k založení Pražské techniky, přešel k jejímu utrakvisování r. 1863, mluvil o nesnesitelných poměrech na ní, které nastaly po r. 1866, a dospěl k rozdělení jejímu r. 1868 sněmem podle přání Němců, kdy na sněmu byla majorita německá. Tilscher věděl, že mluví proti mínění, které měla většina jeho politických přátel, a přece prohlásil, že resoluci Jirečkovu nepovažuje než za přechod k rozdělení university, k samostatné universitě české (selbstständige čechische — Tilscher se toho slova nelekal — Universität). Tilscher si přál, aby resoluce ustanovovala, jakou cestou ten přechod by se provedl. Samostatnou českou universitu prohlásil za potřebu země, za nezbytnost státní . . . Do té míry mluvil Tilscher také proti memorandu poslancu českých, které chtělo zachovati universitu jednu.[2])

[1]) Před tím, 25. července, i potom, 1. srpna, vyšly v Politik články sepsané od Zeithammra. V nich se praví: Všecky snahy přivésti k platnosti rovné právo jazyka českého na jedné universitě byly marné, nezbývá tedy než zasazovati se o její rozdělení. Ale musí to býti přiměřené rozdělení, co se týče učebních prostředků, sbírek a fundací — to se rozumí samo sebou. Němci sami navrhovali raději dvě university než jednu rovnoprávnou. I my podle jich příkladu zvolíme z dvojího zla menší, t. j. než žádnou raději universitu — českou. — Dne 1. srpna sešlo se v Měšťanské besedě za předsednictví Dra Jakuba Škardy shromáždění doktorů všech fakult (kolem 200 osob), ve kterém předložena petice, složená Emlerem, za rozdělení university. Za její přijetí se přimlouval Eduard Grégr, kdežto Tomáš Černý navrhoval žádost za takové zařízení university, by na ní obě národnosti mohly docházeti plného vzdělání, každá ve své řeči mateřské. Přijato konečně, aby petice byla zakončena podobně jako petice, kterou sepsal Zeithammer. Znění prvotné, Emlerem navržené, byla prosba k císaři, „die Regierung möge veranlaßt werden, durch eine entsprechende Trennung der Prager Hochschule in eine böhmische und eine deutsche den Angehörigen beider Nationalitäten in gleicher Weise Gelegenheit zur Ausbildung an der Universität zu geben."

[2]) Täuschen wir uns nicht darüber, sagen wir es offen und ehrlich: Wollen wir Frieden im Lande erzielen, wollen wir eine feste, dauernde Stütze für den Bestand des Reiches bilden, dann ist die Kreirung einer selbstständigen čechischen Universität eine Staatsnotwendigkeit.

Memorandum poslanců českých z konce r. 1879 vzbudilo jiné memorandum říšských a zemských poslanců německých z Čech, které podáno císaři na počátku února r. 1880. Co v něm pověděno o universitě, vzato z jiného pamětního spisu. Je to pamětní spis, podaný ministerstvu vyučování od většiny (ne všech bez výminky) německých professorů a docentů dvou fakult, medicinské a filosofické, hned na konci r. 1879. Je v něm řečeno tolik: Vědeckému úkolu university a zájmu státu by odpovídalo, aby universita byla výlučně a výhradně německá;[1]) má-li z jakýchkoli příčin býti vyhověno Čechům a jich národním potřebám, nemá se to díti dalším vzrůstem českých přednášek, nemá se to díti zřízením českých parallelních fakult, může se to státi jenom založením (Kreirung) samostatné university české. Na nynější universitě (an der bestehenden Universität) bude pak jazyk německý výlučným jazykem při vyučování, při zkouškách, při vydávání vysvědčení, na české universitě, jež bude zřízena, — český. Studující může náležeti jako řádný posluchač jen jedné universitě, může však býti na druhé zároveň posluchačem mimořádným. Historická kontinuita nové české university se starou může býti naznačena v jejím jméně, ale tak, aby při tom instituty, sbírky zůstaly při těch, kdo je nyní řídí (unter der bisherigen Leitung). Tolik memorandum německých professorů a docentů z konce r. 1879. Kolik z toho přešlo do vládní předlohy, do návrhu zákona, jak vyšel kompromissem z porad sněmovny poslanecké, kolik nad to ještě přecházelo do nepřijatého návrhu většiny kommisse ve sněmovně panské, netřeba již podrobně vytýkat a vypočítávat. Pramenem byl onen pamětní spis pro všecky, ale tak, že k němu přistoupily ještě dvě petice akademického senátu Pražské university,[2]) z nichž první do sněmovny poslanecké přišla příliš pozdě (podal ji Sax 31. května), kdežto druhá, obracející se k sněmovně panské (schválená senátem dne 28. listop.), stala se dalším pramenem návrhu Ungrova. V obou peticích najdeme nárok na jmění university, vedle toho však také některé požadavky, které do návrhu Ungrova nepřešly, ale přece nezůstaly bez ohlasu při následujícím jednání v sněmovně panské. Uvážíme-li ještě, že se také petice akademických senátů universit Vídenské, Hradecké, Inšprucké a Černovické vyslovovaly proti

[1]) Pamětní spis nic o tom neví, že český vyučovací jazyk nebyl připuštěn teprve nedávno, nýbrž v zásadě hned r. 1848.

[2]) Nejvyšší rozhodnutí z 11. dubna 1881 bylo posláno akadem. senátu, aby se o něm vyslovil; od něho k tomu konci dne 25. dubna zvolena kommisse (Reinwart, Rulf, Hering, Mach), která potom (29. května) navrhla první petici. — V akad. senátu zasedal r. 1880/1 jediný český professor, Borový, jako děkan fakulty bohoslovecké; on hlasoval proti první petici. Roku 1881/2 byli v senátě dva čeští professoři, theologové Smolík, děkan, a Borový, proděkan. Oba hlasovali proti petici druhé.

dalšímu utrakvisování a pro úplné rozdělení university Pražské: neměli jsme právo pověděti, že vláda Taaffova rozřešila universitní otázku v podstatě ve smyslu návrhů německých?[1]) A přece bych takové rozřešení nenazval hned — porážkou. Byla by to porážka, kdybychom byli setrvali na první posici, na posici negace, kterou zaujímali naši poslanci na sněmu r. 1864 a 1866. V naší politice se tato chyba častěji opakovala, že jsme si ruce vázali sami předčasným: nikdy! nebo předčasně prohlašovali svou *conditio sine qua non* . . . Té chyby jsme se v universitní otázce vyvarovali aspoň do jisté míry. Přechodem k jinému rozřešení universitní otázky jest již také onen plán Tomkův z r. 1871: nová organisace university s parallelními fakultami, českými a německými. Tomkův návrh se vrátil ještě jednou na samém konci jako poslední obrana jednotné university, nežli tato posice byla opuštěna úplně od vlády i od našich poslanců na říšské radě. Na pamětní spis německých professorů a docentů, který se dostal na veřejnost teprve na počátku února 1880, odpověděli čeští professoři a docenti týchž dvou fakult, filosofické a medicinské, jiným pamětním spisem ze dne 18. února. V něm se ještě jednou setkáváme s návrhem Tomkovým z r. 1871 na dvojí fakulty,[2])

---

[1]) Čeští professoři a docenti fakult theologické, filosofické a medicinské (právníci se nezúčastnili) podali též skrze Helferta svou petici sněmovně panské (z 10. ledna 1882), ve které se obracejí proti druhé petici senátu a přimlouvají za nezměněné přijetí zákona, jak vyšel ze sněmovny poslanecké. — Petici složil Tomek (Paměti II., 419). — Proč se právníci k této petici nepřidali, vyloženo v *Právníku* z r. 1882 (str. 66). Vadilo jim, že nevyvracela dostatečně právnické rozklady petice akademického senátu o povaze jmění universitního. Běží zde o otázky, kterým potom nejvíce místa věnoval ve své velké řeči v sněmovně panské hrabě Belcredi a kterých se dotýkal též Randa polemicky proti petici akademického senátu. Řeči Belcrediho a Randovu přinesl potom *Právník* v českém překladě. Tato neshoda mezi právníky a členy ostatních fakult, zvláště filosofické (byly i jiné), způsobila jakési napětí mezi oběma skupinami našich professorů a byla jedna (ne jediná) z příčin, proč při volbě prvního českého rektora musil rozhodovat — los, jenž byl, jak známo, příznivý Tomkovi. — Dne 29. ledna byla schůze českých doktorů práv, navštívená také z Moravy; v ní předsedal Jakub Škarda. Schůze přijala petici k sněmovně panské, o které mohl prohlásiti Škarda, že čeští členové právnické fakulty s ní se srovnávají; svůj souhlas vyslovil též Randa, jenž byl ve schůzi a potom petici podal v sněmovně panské.

[2]) Doslovně vzato, tolik v pamětním spise není (. . . Trennung der Lehrkörper in je zwei Collegien nach den beiden Nationalitäten. Es möge jede Facultät, bei welcher das Bedürfnis dessen vorhanden ist, in ein deutsches und ein böhmisches Professorencollegium getheilt werden . . . . Jedes Professorencollegium besorge seine Geschäfte für sich, unabhängig von dem anderen. Auch der akademische Senat könnte dabei in zwei Sectionen nach den Nationalitäten geteilt werden, welche in Personalfragen ihrer Angehörigen, sowohl Lehrer als Studenten, abgesondert zu fungiren hätten. Nur in andern, die oberste Leitung der Universitätsangelegenheiten betreffenden Fällen möge ein gemeinsames Zusammentreffen beider

doplněný ještě tím, že by se také senát rozstupoval na dvě sekce při jednání o osobních věcech učitelů i posluchačů. Když dnes, po více než 25 letech, hledíme zpátky, nemůžeme se ubrániti dojmu, že tento plán byl — utopie. Ostatek český pamětní spis ze dne 18. února 1880 prohlásil svůj návrh za provisorium, které potrvá pět, deset, dvacet let, až do úplného rozdělení university anebo se osvědčí a zůstane trvale ... Od tohoto návrhu k rozdělení university není již daleko. Náš pamětní spis byl jen to, co se zove: *sauver l'honneur du drapeau.*

Tilscher řekl ve své řeči v dubnu r. 1881, že se poměry na technice staly po r. 1866 nesnesitelnými; a proto rozdělení techniky nelitoval. A také potom při jednání o rozdělení university slyšíme od těch, kdo se za ně přimlouvali, mnoho o nesnesitelnosti poměrů, jaké na ní nastávaly. Byly již skutečně nesnesitelné? Tak nesnesitelné přece nebyly, jak se často tvrdilo a rozhlašovalo. Než i tu platí, že se nám dnes, v historické vzdálenosti, leccos jeví jináče, nežli se jevilo v proudu událostí. Nesnesitelnost částečně pocházela z nesnášelivosti — český pamětní spis na to naráží. Než i zde třeba rozeznávat ...

Prof. Kvíčala jako pamětník a svědek pro dobu starší v Jubilejním Památníku Akademie z r. 1898 vzpomíná na své učitele v době svých studií universitních v letech padesátých. Byli to právě professoři, které byl Lev Thun na Pražskou universitu povolal z ciziny, z Německa, jako Jiří Curtius, Lange, Schleicher. Český národní život jim nezůstával cizí, česká literatura vzbuzovala jich zájem. Také oni svou činností učitelskou pomáhali budovat — budoucí universitu českou. O Höflerovi Randa v debatě panské sněmovny vydal svědectví, že patřil k těm professorům Pražské university, kteří se stejně chovali k studujícím německým i českým. A budiž mi dovoleno zde opakovati, co jsem napsal sám hned po smrti Höflerově:[1]) „Učitelská činnost Höflerova na universitě potrvala 30 let. V ní neomezoval se na přednášky s kathedry, nýbrž působil na své posluchače také osobním stykem, při čemž národnost nečinila rozdílu žádného.“ Uvedl jsem jen příklady, jichž počet bych mohl snadno rozmnožit. Žádný z nás českých docentů, kteří jsme se habilitovali v posledních letech před rozdělením university na fakultě filosofické a

Sectionen stattfinden, was sich wohl vorläufig als ausführbar bewähren dürfte). Tehdy se činil rozdíl mezi úplným rozdělením fakult a dvojím sborem professorským, tak že by fakulta vždy ještě zůstala jedna. Každý návrh měl mezi českými professory své přívržence. — Skladatel memoranda byl Tomek (Paměti II., 384); některé dodatky navrhli Kvíčala a Eiselt. Tomek sám (k r. 1881 Pam. II., 405) se vyslovuje pro fakulty „se zvláštními děkany a plnou samosprávou“.

[1]) Český Čas. Historický 1898, str. 69.

právnické, nepotkával se se strany německých professorů se žádnými překážkami . . .

A přece v té době poměry se stávaly nesnesitelnými — aspoň do jisté míry. Mezi professory povolanými z Německa na Pražskou universitu za ministerstva Stremayrova byl nejeden učenec a učitel znamenitý; i zde by bylo dlužno revidovat, co o některých se tradicionálně opakuje někdy i dnes.[1]) Než běží zde o věc jinou. Mnozí z nich nedovedli se vpravit, jako dovedli někteří z jejich starších předchůdců, do nových pro ně poměru, do poměru zvláštních této země a tohoto města. A také do poměru university do značné míry utrakvistické . . . Namnoze přestaly anebo spíše ani se nedostavily osobní styky mezi nimi a mezi professory a docenty českými. Kdo zná vnitřní dějiny university v posledních letech před jejím rozdělením, ví také, že se počaly tvořiti strany mezi professory německými samými, že tu byla jakási střední strana[2]) a že někdy naši professoři se dorozuměli s touto střední stranou, se staršími svými kollegy německými, částečně svými někdejšími učiteli . . . A také ve studentstvu se počalo poukazovati k nesnesitelným poměrům, zvláště po událostech, jež se sběhly v Chuchli na konci letního běhu 1881.

Že universita bude rozdělena, bylo po jednání v sněmovně poslanecké dosti pravděpodobno; běželo však o to, zdali zákon projde sněmovnou panskou beze změn pro nás nepříznivých. Události z června r. 1881 staly se novým argumentem pro rozdělení a také pro některé změny předlohy navrhované v sněmovně panské na počátku r. 1882.[3])

---

[1]) Cituji z listu pocházejícího z kruhů universitních (není to list můj) jednomu z mladších poslanců, jenž jim stál blízko a měl značné účastenství také v jednání mimo sněmovnu: „My zde v Praze s větším skoro ještě napnutím než výsledek hlasování očekáváme debattu, a přáli bychom si, aby nikdo z našich lidí, kdo není dokonale instruován, nepouštěl se do takových věcí, které by naši věc mohly kompromittovati. Zejména jsou to obvyklé žurnalistické frase o neschopnosti professorů z ciziny povolaných, kterými by se někdy mohla prozraditi neznalost věci. Tak na př. soud našich pánů o Benndorfovi, Woltmannovi atd. je docela křivý, a tak je to bezpochyby i v jiných oborech . . .“

[2]) Prof. med. fakulty Fil. Knoll v přednášce, kterou měl v březnu 1881 (otištěné v *Beiträge zur heimischen Zeitgesch.*), na právnické fakultě z 11 německých členů prof. sboru (proti 6 českým) počítá 2 nespolehlivé; na filosofické z 26 německých členů (proti 11 českým) počítá pět takových, kteří buď se při důležitých věcech nedostavují nebo dokonce „podporují zájmy české“.

[3]) O důtce (Mißbilligung) vyslovené od akad. senátu Tomkovi, Randovi a Kvíčalovi pro jich provolání k studentům v. Tomkovy Paměti II., 499. Návrh na vyslovení důtky, podaný Lippichem, přijat sedmi hlasy proti pěti. K minoritě náležel Rulf, jenž spatřoval v provolání jen nekorrektnost, že se totiž jmenovaní professoři postavili vedle senátu na způsob akad. úřadu. Když čeští professoři podali rekurs, Rulf navrhoval zrušení „důtky“.

Než i tu platí, že v proudu události se nám mnohá věc jeví v jiném světle než později, když na ni hledíme zpátky v distanci historické. Onde cítili jsme živěji poměry osobní, dnes jasněji vystupují obtíže, které dány často — ve věcech samých.

Další utrakvisace university, jak navrhovalo ještě memorandum našich poslanců, vracejíc se v tom k návrhu Riegrovu z r. 1866, stávalo se skutečně problemem do značné míry nesnadným. Na některé nesnáze a konsekvence poukazoval prof. Sax v poslanecké sněmovně v dubnu r. 1880. Memorandum žádalo, aby byly možny habilitace, aby se připouštěla rigorosa veskrze v jazyku českém. Čeští professoři, namítal Sax, jsouce mocni jazyka německého, mohou býti při habilitacích německých, němečtí budou však vyloučeni při českých. Děkan má při rigorosu nejen předsedat, nýbrž i hlasovat; tedy bude nutno za děkany voliti jen professory české? Co pověděl Sax, mohlo býti též argument pro parallelní fakulty, pro dualistickou universitu, než k čemu udržovat zevnější jednotu (můžeme si dnes dodatečně namítat sami), když přestávala vnitřní? Přestávala též, co se týče studentstva. Kdo hájili jednoty, poukazovali k tomu, že konkurrence českých a německých professoru na jedné universitě přinese užitek, že vyloučí to, co v životě vědeckém jest nejhorší zlo — monopol. Skutečně se však dostavoval německý monopol na jedné, český na druhé straně, jako by universita byla již rozdělena. Studující se počali, kde byli parallelní professury, děliti na dva proudy.[1]) Konečně jsme se dohodli, že stačí, by studující, chce-li patřiti k oběma universitám, patřil k své jako posluchač řádný, k druhé jako mimořádný. Toto ustanovení bylo již v předloze vládní.

Proti tomu nebylo v ní, co přibylo teprva v návrhu školského výboru poslanecké sněmovny, že totiž professor nebo docent může náležeti jen k jedné z obou universit. Také toto ustanovení patří ke koncessím podle přání Němců.

Nač narážel Herbst již r. 1866, to potom se ozývalo častěji a hlasitěji: obava, že by další utrakvisace mohla vésti ku počeštění university. Ne v tom způsobu, jako popolštěny byly university Krakovská a Lvovská. K takovému počeštění — nehledě ke všemu ostatnímu — žádná vláda by se nebyla odhodlala, i kdyby k ní byl patřil zase Čech jako ministr vyučování. Běželo o něco jiného; dokud trvala svoboda jazyka vyučovacího, mnozí professoři, kterým byl uložen český jazyk vyučovací, přednášívali časem také německy; a dále to platí také o většině nás docentu, i těch posledních, kteří jsme se habilitovali před rozdělením

[1]) Byl to na straně českých studujících jakýsi passivní odpor; kde toho nutně nebylo třeba, nedávali se zapisovat do nových seminářů atd.

university. Ač i zde lze opakovat, co bylo řečeno, že žádná vláda by nebyla šla tak daleko, přece pochopíme, že aspoň do jisté míry mohla vznikati obava, aby se německé přednášky nedostaly do rukou professorů českých.[1])

Než od ministerstva Taaffova a v něm od ministra Conrada nejméně se bylo obávati takového počeštování Pražské university. Protesty německé proti dalšímu utrakvisování jejímu právě zde, u vlády samy, nezůstávaly bez ohlasu. Odtud ona až malicherně úzkostlivá parallelní jmenování professorů, jednoho německého, druhého českého, jak tehdy vešlo v oblibu, aby poměr hlasů českých a německých ve sborech professorských zůstával beze změny. I to bylo lze počítati ku poměrům, které se stávaly nesnesitelnými. K čemu to mohlo neb mělo vésti? Měl pokaždé na př. český docent čekati, až by mohl jako professor obdržeti kollegu německého — a *vice versa?* ... A podobných úvah a obav větší neb menší měrou oprávněných vyskytlo se více na obou stranách. Když se dnes k nim zase vracíme anebo je i rozmnožujeme dodatečně, upokojujeme tím zároveň své svědomí, že jsme se jednotné university přece nevzdali lehkomyslně, a upokojujeme svou citlivost, že to nebyla pouze porážka.

Nastávalo dělení staré university, pokud toho třeba bylo při aktivování dvou českých fakult počátkem školního roku 1882/3. I zde můžeme opakovati, že podle zákona z r. 1882 stejně staré a stejně nové byly také fakulty německé, právnická a filosofická. Jen o tyto běželo na začátku řečeného školního roku; pro ně tato lhůta byla stanovena hned v zákoně samém.[2]) Zákon pro universitu německou, vyjma ústavy, nestanovil žádné přednosti vzhledem k tomu, co bylo majetkem staré university neb co bylo v jejím užívání. Než dělení stejnoměrné a stejnocenné nebylo vždy bez obtíží, a byla zde i snaha, aby při dělení jedna z universit se jevila jako dědička universální, aby jen pro ni platila právní kontinuita tak, jako by byl zákonem se stal návrh Ungrův na místě elaborátu školského výboru poslanecké sněmovny. Nebyla to ovšem universita naše. Ještě více než na německé, na naší převládalo uspokojení, že spory, které se protahovaly mimo nadání tak dlouho, jsou u konce, že jsme prošli krisí, a — proč to neříci? — u nás převládala i radost, že máme svou universitu, že máme universitu českou. Radost nad úspěchem, který v tom byl, nás činila ne zpupnými, nýbrž skromnými. Nechtěli jsme také vládě a jejím orgánum, nechtěli jsme zejména místodržiteli Krausovi, o jehož dobré vuli jsme nepochybovali, pu-

[1]) Viz, co svrchu pověděno o Emlerovi jako professoru.

[2]) Prvotně 1881/2; posunutí o rok způsobilo opožděné projednání předlohy v sněmovně panské.

sobiti obtíže. Nemíním probírati vše, co by sem náleželo.[1]) O jedné věci však třeba přece zmíniti se blíže, o budovách, a tu zvláště o *Karolinu*. Spor o právní a historickou kontinuitu byl zároveň spor o Karolinum; Karolinum se stávalo této kontinuity zárukou a symbolem.

V prvním paragrafu zákona nacházíme ustanovení (vládní předloha ještě ho neměla), že obě university mají míti zvláštní místnosti (Die beiden Universitäten sind räumlich gesondert). Vlastně se to rozumělo samo sebou; zpráva výboru však vykládá, že tím míněny jsou pro každou universitu zvláštní posluchárny, vchody, schody, korridory atd., ale připouští, že takové rozdělení lze provésti také v jednom stavení, tedy jak v Karolinu, tak v Klementinu.[2]) Návrh Ungrův, který budoucí německé universitě přisuzoval všecko jmění staré university, počítaje k tomu výslovně také domy v knihách universitě připsané, ustanovoval, že česká universita má obdržeti svou vlastní úplně přiměřenou budovu buď adaptací, nebo novou stavbou. Také zde měly na návrh Ungrův vliv petice akademického senátu, které Karolinum přisuzovaly universitě německé, české však ponechávaly Klementinum. Při debatě byl to Belcredi, jenž se co nejdůkladněji obíral těmito otázkami, jak výše připomenuto, ovšem sám stoje na zcela jiném stanovisku než návrh majority kommisse panské sněmovny a zpráva k němu připojená. Belcredi prohlásil za těžkou křivdu a za pokoření českého národa požadavek, aby opustil místo posvěcené historickými upomínkami,[3]) totiž Karolinum, a Helfert poznamenal, že historickým právem podle zakládacích listin Karolinum by musilo připadnout universitě

---

[1]) Insignie staré university požadovala pro sebe německá universita s výslovným odůvodněním, že tyto insignie jsou symbol university, která zákonem zrušena nebyla, a také se v jich držení uhájila. Ministr Conrad sice uznával, že insignie náleží k majetku university a že by měly býti, jak chtěl český senát, rozděleny, tak že by každá universita měla některé insignie staré, jiné nové, nicméně měl místodržitel Kraus učiniti pokus, zdali by se česká universita nespokojila s insigniemi novými. Je známo, že v té věci rektor Tomek povolil a že česká universita obdržela insignie veskrz nové. Německá universita zdráhala se insignie zapůjčiti aspoň k installaci, a tak se mohla installace Tomkova vykonati až teprva 19. prosince, když nové insignie byly zhotoveny.

[2]) Při anketě v březnu 1881 zaujímali čeští professoři stanovisko opravdu neudržitelné, navrhujíce, aby obě university k svým přednáškám užívaly nejen týchž budov, nýbrž také v týchž budovách týchž posluchárn, potom žádali, aby budovy zustávaly společné, než tak, že by se posluchárny mezi fakulty rozdělily, v Karolinu mezi obě fakulty právnické, v Klementinu mezi obě fakulty filosofické.

[3]) Die Commissionsmajorität ... hat, ich muß es offen aussprechen, eine tiefe Kränkung und Demütigung beigefügt, indem sie einer Nation sagt: Von der Stätte, welche durch historische Erinnerung geweiht ist, mußt du weichen, die bleibt allein den deutschen Professoren überlassen.

české . . . Při změnách, které nastaly rozdělením stare university, rozděleno Karolinum i Klementinum[1]) — jak, nebudeme dlouho uvažovat a odvažovat; neběží o to, která universita obdržela místnosti lepší, nýbrž horší — nedostatečné jsou tu i tam. Zdá se mi však, že v Klementinu jsme obdrželi my podíl něco lepší (bývalé akademické gymnasium), v Karolinu pak že lépe pochodila universita německá, majíc tu slušný vchod a lepší malou promoční síň, kdežto česká právnická fakulta obdržela křídlo, o kterém později (1891) bylo prohlašováno, že je „na spadnutí", které potom jak tak sanováno a ve kterém jest malá promoční síň — tak chatrnou a špatnou nenajdeme na žádné universitě![2]) Co v Karolinu nebylo lze rozděliti, jest aula.[3]) *Aula* zůstala — jak také zpráva školského výboru poslanecké sněmovny očekávala — oběma universitám a zůstane jim společná i budoucně, až budeme míti na obou nové budovy pro fakulty právnické, theologické a filosofické, jakož i pro centrální úřady.[4])

Návrh Ungruv, jak řečeno, připouštěl, že by pro českou universitu mohla býti postavena budova nová. Snad se budou jednou nám, oběma universitám, diviti, že jsme neužili této příležitosti a nežádali za nové budovy pro obě, českou i německou. Dospěli jsme k tomu požadavku teprva po 20 letech . . . Proč tak pozdě? My, university, jsme v mnohých věcech konservativní; staré budovy i jinde zůstávaly tak dlouho v užívání, až někdy již hrozily svým pádem. U Karolina přistoupilo k tomu *pretium affectionis* . . . Než během 25 let, jež uplynula od rozdělení staré university, požadavky soukromého i veřejného života vzrostly. Co se týče zvláště poslucháren fakulty právnické a filosofické, obě Pražské university patří k nejhůře opatřeným školám vubec. My, university, vlastně jen dohánime školy jiné.[5])

[2]) Německá universita žádala, aby Klementinum, přestávajíc býti veřejným průchodem, rozděleno bylo úplně. Mělo se to státi zbudováním zdi mezi dvojím dvorem, českým s vchodem se strany ulice Karlovy, kdežto do německého dvora by se vcházelo od Mariánského náměstí.

[3]) Česká právnická fakulta se marně domáhala, aby malá promoční síň zůstala společná.

[3]) Ministerstvo vyučování bylo, jak se zdá, dosti ochotno přidělití aulu universitě německé. Svědčí o tom dotaz k arcibiskupovi, zdali by nemohl letní refektář bohosloveckého semináře býti ponechán české universitě pro její slavnosti a promoce. Ovšem náleží tento dotaz do doby, kdy ministerstvo pomýšlelo na přidělení Klementina české, Karolina i s aulou universitě německé. Záporná odpověď arcibiskupova přispěla k rozhodnutí, jež potom provedeno a pro které byl též místodržitel.

[4]) Zůstane, ač nedostatečná, jak ukazuje každá installace rektorská. Co řečeno o Karolinu celém, platí nyní o aule. Žádná universita se jí nechce vzdát. Bylo by lépe, kdyby se jí vzdaly obě a obě měly své slavnostní síně v budovách nových.

[5]) Společný oběma universitám zůstal archiv. Rozdělení jeho nebylo ovšem možné, jen personální akta českých professoru vyřazena roku

Otázka právní kontinuity se ozvala ještě jednou na sněmu království Českého na podzim r. 1882.

Zemskému maršálkovi — byl to kníže Karel Auersperk — obě university oznámily, že na nich byly provedeny volby rektorů pro studijní rok 1882/3 a že zvoleni byli na německé universitě Hering, na české Tomek. Než do sněmu dne 26. září přišel jen rektor německé university, jen o jeho volbě, volbě rektora *německé*[1]) university, učinil maršálek oznámení při zahájení a od něho přijal slib na konci prvního sedění; česká universita a český rektor pro něho nebyli na světě.

Český rektor se do sněmovny nedostavil, nebyv ovšem ani pozván. Naši poslanci (jménem jich mluvil Kvíčala) pro něho nereklamovali místo na sněmu hned, spokojujíce se tím, aby prozatím zůstal sněm bez rektorů obou, až by od něho přijata byla změna zemského zřízení podle předlohy vládní, kterou hned na počátku prvního sedění ohlásil místodržitel Kraus.[2]) Navrženou změnou měli do sněmu místo rektora „Pražské university" býti uvedeni rektorové dva, rektor německé i rektor české vysoké školy. Jednostranné rozhodnutí maršálkovo vzbudilo ovšem prudký odpor poslanců našich,[3]) než vyřízení předlohy se potom nepotkalo se žádnými překážkami. V sedění dne 3. října přijata jednohlasně. V debatě, která předcházela a při které mimo zpravodaje Scharfschmieda mluvili Czyhlarz, Kvíčala a Ed. Grégr,[4]) jak již naznačeno, nebylo předmětem sporu, zdali český rektor má na sněmu zasedati, nýbrž jakou cestou k právu tomu dochází. Jen právo českého rektora, dokazoval Czyhlarz, je právo nové, nabyté změnou zemského zřízení, která ovšem není než

1891/2 a přikázána českým fakultám. Německá universita počítala archiv k ústavům a chtěla tudíž, aby při ní zůstal definitivně. Česká universita navrhovala proti tomu, aby byl starý archiv od obou universit odloučen a měl zvláštního archiváře, podřízeného místodržitelství. Správa archivu zůstala prozatím universitě německé podle ustanovení vlády; plynuly z toho některé nesnáze, které však v posledních letech odstraněny novým regulativem. Provisorium trvá dosud, návrhy na definitivní upravení této věci byly již učiněny, obtíže se nejspíše vyskytnou hlavně se strany nejvyšší správy finanční. — Společná zůstala dále universitní knihovna. Nehledě k tomu, že je to zároveň knihovna veřejná, dotace její pro potřeby dvou universit nestačí. Přiměřené zvýšení však nelze na vládě vyprosit, ač se o to zasazují university obě.

[1]) Maršálek výslovně oznámil zvolení Heringovo za rektora university *německé*. Teprv potom prohlásil, že český rektor ještě nemá práva do sněmu přicházeti. Tak i zde se měla jeviti jenom universita německá jako pokračování university staré.

[2]) Kvíčala připouštěl, že by byl do 1. října mohl ve sněmovně zasedati rektor Schindler z r. 1881/2.

[3]) Protest, který maršálek nepřipustil, byl potom uveřejněn v novinách.

[4]) Grégr mluvil hlavně o němčině při státních zkouškách právnických.

důsledek zákona z února r. 1882. Pro své tvrzení, že jen německá universita, a nikoli také nová, teprva „aktivovaná" universita česká jest pokračování university staré, mohl Czyhlarz poukazovati k způsobu, jakým bylo vládou samou toto aktivování provedeno.[1])

Odchýlil jsem se od otázky, máme-li snad přece mluviti o porážce, která by nás byla stihla rozdělením staré university. Myslím, že o porážce spíše lze mluviti ne rozdělením samým, nýbrž při dělení a po rozdělení. Dostáváme se ještě jednou k ústavům staré university, které universitní zákon přisuzoval universitě německé.

I ti, kdo na nás vymáhali a vymohli, že ústavy zůstanou při universitě německé, slibovali nám náhradu.[2]) Tak v panské sněmovně Tomaschek vyslovil očekávání, že bude budoucí česká universita v plné míře vším tím opatřena, čeho jí třeba k jejímu zřízení a dalšímu vývoji, k vyučování i k bádání vědeckému. V sněmovně poslanecké prof. Lustkandl prohlásil, že má-li již zřízena býti nová universita (mínil tím universitu českou), nutno ji opatřiti tak, aby byla schopna života. V téže sněmovně Jaromír Čelakovský narážel na určité sliby vlády — zejména co se týče budoucí české fakulty lékařské, že obdrží stejné ústavy a sbírky, jako zůstanou při německé . . . A ministr Ziemialkowski, mluvčí vlády, dne 31. května 1881 jejím jménem sliboval, že „povolí" české universitě ústavy, jichž bude třeba k jejímu vědeckému rozkvětu, nic neberouc fakultám německým.[3]) Staly-li se chyby,

[1]) Čeští professoři, i ti, kteří měli v dekretech předepsaný vyučovací jazyk český, byli přikazováni na základě nejv. rozhodnutí fakultám českým; u fakult německých takové přikazování nebylo provedeno. Rektor i děkani z r. 1881/2 přešli na universitu německou jako prorektor a jako proděkanové na r. 1882/3, český prorektor (Randa) a čeští proděkanové byli voleni atd. — K tomu, co uvedl Czyhlarz, přistoupily později installace. Německý rektor Hering uveden byl do svého úřadu obvyklým způsobem od odstupujícího rektora Schindlera. Český senát žádal, aby fungoval též při installaci Tomkově anebo aby při obou installacích byli vládní kommissaři. Ministerstvo rozhodlo se pro vládního kommissaře (byl to místodržitel Kraus) jen při installaci rektora českého.

[2]) Hned pamětní spis německých professorů a docentů z konce r. 1879 nepředstavuje si budoucí českou universitu bez ústavů takových, jako bude míti německá (Die Kosten zweier getrennten Universitäten sind dieselben oder nicht erheblich höher, als jene einer konsequenten Doppeltbesetzung oder jene der Parallel-Fakultäten an einer paritätischen Universität. In allen diesen Fälleu muß die Zahl der Professuren, der Institute, der Sammlungen verdoppelt oder nahezu verdoppelt werden). — A na jiném místě: Die einzige erspriessliche Möglichkeit ist die Errichtung neuer Institute für die neue čechische Universität. A memorandum německých poslanců potom prohlašuje, že nastane potřeba ústavy zdvojnásobiti, ať již na universitě dualistické, ať po rozdělení university.

[3]) Tilscher v dubnu 1880 se vyslovil pro samostatnou universitu českou, ale takovou, ke které by se vláda chovala, jako se chovala před

staly se zde — jak jsme ovšem teprva později poznávali ze škod, které nám odtud přicházely. Podle příkladu poslanců německých měli se naši poslanci, svolujíce, aby ustanovení o institutech přešlo z resoluce do zákona, také hned o to postarati, aby české universitě aequivalent za to byl pojištěn zákonem. Zákon universitní je zvláštního druhu; tolik předpisů pro exekutivu v zákonech obyčejně nenacházíme. Ovšem — i zákon se někdy neprovádí, avšak má přece větší cenu než sliby a přípovědi . . . V poslanecké sněmovně, kde tolikrát při universitní debatě byla projevena nedůvěra vládě, šel poslanec Alter tak daleko, že vyslovil obavu, že vláda při provádění zákona německé universitě bude věnovati péči jen macešskou. Jestliže se tato předpověď splnila, nesplnila se jistě o universitě německé.

Vedle předlohy vládní, zárodku budoucího zákona universitního, podána v květnu 1881 ministerstvu vyučování ještě předloha druhá, žádající za povolení dodatečného úvěru pro budoucí dvě fakulty české, které při nastávajícím rozdělení university měly býti aktivovány, filosofickou a právnickou. Musíme to věděti napřed, abychom uvěřili, že naše ministerstvo nežádalo více než 9000 zl. v ordinariu, 14.000 zl. v extraordinariu, musíme to věděti napřed, abychom se nedomnívali, že tyto cifry nejsou chyby tiskové . . . První položka — to byly platy nových professorů, kteří na české fakulty nepřejdou z fakult starých, jakož i platy assistentův; druhá položka byla určena (cituji doslovně odůvodnění předlohy o dodatečném úvěru) pro první, počáteční zařizování a vypravování kabinetů a laboratorií pro fysiku, chemii, zoologii, botaniku, mineralogii, jakož i pro adaptaci místností . . . Tak chudobně měla býti vypravena do světa česká fakulta filosofická[1]) . . . .

---

tím k universitě staré. „Hat man jene Institute in den letzten Dezennien errichtet und zwar mit einem Aufwande von über einer Million Gulden, warum könnte man nicht auch für die Czechen im nächsten Dezennium ein ähnliches aufrichten?“

[1]) Viz výklad připojený ku předloze, ze kterého patrno, že i co se týče počtu professorů oběma českým fakultám mělo býti povoleno jen jakési existenční minimum (Was das Ordinarium anbelangt, so ist hierbei zu bemerken, daß an den beiden in Frage stehenden Facultäten die meisten Disciplinen schon gegenwärtig durch böhmisch docirende Professoren vertreten sind. Da diese Professoren an die zu activierenden Facultäten mit böhmischer Vortragssprache zu übernehmen sein werden, so ist für Bezüge der Universitätsprofessoren ein sehr beträchtliches Mehrerfordernis für das laufende Jahr nicht in Aussicht genommen, sondern nur auf die Berufung weniger ordentlicher und außerordentlicher Professoren vorgedacht. Dagegen wird allerdings ein bedeutendes (!) Mehrerfordernis durch die Bestellung von Assistenten für die naturwissenschaftlichen Lehrkanzeln, durch die Bewilligung von Dotationen für diese Kanzeln . . . endlich durch die Miethe von Localitäten für jene naturwissenschaftlichen Disciplinen erwachsen, die in den vorhandenen Gebäuden nicht untergebracht werden können. — Der im Extraordinarium

A tak chudobně byla vypravena skutečně. Stará Alma mater zanechala dvě dcery, jednu, dědičku universální co do výpravy vědecké — druhá neměla obdržet ani povinný podíl.

Že vládní předloha o dostatečném úvěru žádá málo, příliš málo, to jsme ovšem sami viděli hned, a bylo to také hned pověděno. Pověděl to v sněmovně poslanecké professor Kvíčala, jenž nazval položky dodatečného úvěru příliš skrovnými a skromnými, pověděl to v sněmovně panské prof. Randa, jenž je karakterisoval jako nepatrné a malicherné, tak že nejsou v žádném poměru k významu institutů, které mají býti zřízeny.[1]) O institutech odůvodnění vládní předlohy ovšem nemluvilo, nýbrž jen o kabinetech a laboratoriích, nemluvilo o nových stavbách, nýbrž o adaptacích, než při tom bylo připomenuto, že, jak se rozumí samo sebou, již v budžetu nejbližšího roku česká universita bude representována jinými ciframi. Rozumělo se ovšem samo sebou, že to budou platy professorské, většinou přenesené z budžetu university staré. Kdo by však byl očekával, že se vedle toho vyskytnou velké summy, jako se vyskytovaly v budžetech za ministerstva Stremayrova, a to pro stavbu nových institutů, ten by byl zažil velké zklamání. My jsme ovšem věděli, že instituty nemohou býti hotovy — přes ferie, ale to jsme netušili, co nás očekává — takřka jako trest za nejtěžší obět, kterou jsme přinesli při konečném rozřešení universitní otázky. Nejen v nejbližší době, nýbrž také potom zdálo se, že česká filosofická fakulta bude trvale odsouzena k surrogátům ústavů, že se jí nemá opravdových institutů dostati nikdy.

Tyto stesky jdou daleko zpátky — 25 let. Obracejí se přede vším proti tomu ministerstvu, od kterého jsme universitu, zejména filosofickou fakultu, obdrželi studenou a skoupou rukou. A v něm, v ministerstvu Taaffově, platí ještě více ministerstvu financí než ministerstvu vyučování. Ministerstvu našemu bychom byli ovšem přáli již tenkráte, co bychom mu přáli i dnes, aby si zjednalo a hájilo proti druhému samostatnější postavení, aby si zjednalo ve svém vlastním ressortu uznání kulturních nezbytností. Takovou nezbytností byla dostatečná vědecká výprava české university.

---

in Anspruch genommene Betrag ist zur Bestreitung der Auslagen für die erste Einrichtung und Ausstattung der Cabinete und Laboratorien für Physik, Chemie, Zoologie, Botanik und Mineralogie, ferner für Adaptierung von Localitäten, endlich für unvorgesehene Auslagen bestimmt, wobei zu bemerken ist, daß für Physik nur für einen Theilbetrag der im Ganzen erforderlichen Ausrüstungsdotation vorgedacht wurde).

[1]) Dobře při tom Randa upozornil, že jiná předloha, zároveň podaná, žádá pro jedinou průmyslovou školu ve Vídni bezmála stejný obnos, totiž 21.000 zl.

Ministerstvo financí není ve velké lásce u vysokých škol vůbec, na naši by mělo nárok co nejmenší . . .[1])

Nebylo by spravedlivo obraceti tyto stesky jednostranně jen k těmto instancím. Snad jsme i my sami, my professoři, nekonali dostatečně svou povinnost k své universitě? Petice akademického senátu z r. 1881 hájí „morální" nárok budoucí německé university na instituty vědecké. Takový morální nárok, takové právo měli jsme též — co by nám bylo pomohlo, že jsme se domohli university rovnoprávné co do jazyka, když to nebude universita rovnoprávná také svou vědeckou výpravou? Právo, kde je, se má hájit. Ovšem unaví každého, má-li prosit, prosit jako za milost, kde přízeň jest povinností. V soukromém životě snad se raději práva vzdáme, ve veřejném nesmíme. Snad i naši poslanci se požadavků university neujímali dosti horlivě, než — což mělo do nekonečna se protahovat ono kupování všeho možného na trhu politickém? . . . Jest pravda, že pro tyto věci, zejména pro význam institutů pro universitu — a dobrý institut sotva je možný bez nové, účelné budovy — v prvním desítiletí plné porozumění nebylo všude. Při rychlých změnách v našem městě a předměstích měla býti v čas zajištěna vhodná staveniště pro instituty, k jichž stavbě přece jednou dojíti musilo. Když se filosofická fakulta o to počala zasazovati,[2]) nenacházeli jsme nikde opory a pomoci. Pevná půda pro budoucí ústavy byla získána později koupí staveniště na Slupi ne bez zvláštní zásluhy tehdejšího místodržitele hr. Františka Thuna . . . Dnes tam stojí v plné práci náš nový ústav chemický; v tomto školním roce (1908) otevírá se ústav druhý, fysikální . . . . Naši radost z těchto dvou ústavu, které konečně máme,[3]) by byla ještě větší, kdyby nás od rozdělení staré university nedělilo — plných 25 let . . . Když ještě jednou přehlížíme tuto dobu, vidíme, že nejtrpčí pro nás byly počátky, a bylo by nespravedlivo nepřiznávati, že, co se týče nejvyšší správy vyučovací, více ochoty a přízně, více porozumění pro naše potřeby jsme nacházeli v době nám bližší, zvláště za druhého ministerstva Gautschova, potom za ministerstva Viléma Hartla, jenž byl jeden z nás samých, z professorů,

---

[1]) Srovn. mou brožuru z r. 1902 „Der Haß der Völker und die österr. Universitäten", kde se praví, že finanční ministerstvo je vlastně nadřízený úřad (Oberbehörde) ministerstva vyučování. Platí to i dnes. Ostatek najdeme podobnou stížnost již v listu ministra hr. Lva Thuna k Tomkovi z r. 1858, kde Thun se omlouvá, že Tomkovi dosud nemohl vymoci ordinariát. — Co se týče poměru obojího ministerstva k sobě, odkazuji též ke knize (nám nanejvýš nepřátelské) *Armanda Dummreichra* (Die Verwaltung der Universitäten" 1873). Viz str. 125 sl.

[2]) Bylo to zvláště r. 1891.

[3]) O obou botanických ústavech viz v příloze.

první z ministrů vyučování, jenž vyšel z fakulty filosofické[2]) . . . Tyto instituty filosofické fakulty máme, pro ostatní jsou tu projekty; doufejme, že k jich provedení nebude třeba nových 25 let.

Tak se počínala — před 25 lety — po rozdělení staré university universita česká. Byla to v prvním roce svého trvání universita dvou fakult. Zbývá zmíniti se o počtu professorů a docentů, kteří byli na obou. Na právnické počet českých professorů v posledním roce staré university (1881/2) rozmnožen toliko o *Hanela*, jenž se vrátil ze Záhřeba jako řádný professor německých dějin říšských a právních. Mimořádný professor *Zucker* stal se řádným, z docentů mimořádnými *Heyrovský*, *Stupecký* a *Bráf*. Česká fakulta věd právních a státních na poč. šk. roku 1882/3 měla 5 řádných professorů (byli to Randa, Ott, Zucker, Hanel, Talíř), 5 mimořádných (Gundling, Pražák, Stupecký, Bráf, Heyrovský), 2 docenty (Storch, Kaizl); v čele jejím stál Ott jako děkan. Na počátku školního roku 1907/8 nacházíme na ní 12 professorů řádných, 4 mimořádné, docentů 12.

Při počátcích české právnické fakulty obrátíme se ještě jednou zpátky k jiné otázce, jež se ozývá, pokud trvá universitní otázka, a která nebyla plně rozřešena zároveň s ní a nebyla vubec rozřešena uspokojivě pro nás ani tehdy ani později. Nemohu se odvažovati rozboru jazykové otázky v Čechách, pokud se otázka ta týče veřejné služby politické i jazykové kvalifikace úředníků, leda potud, pokud se stala částí problemu universitního.

Resoluce navržená Riegrem r. 1866 žádala za parallelní stolice zejména těch předmětu, ze kterých se zkouší při rigorosech, při zkouškách kandidátů gymnasijních, při zkouškách státních. Zkouškami státními míněny zkoušky právníků, zkouška historicko-právní při postupu z druhého ročníku do třetího a zkoušky judiciální a státovědecké po ukončení studií na fakultě. Tyto tři zkoušky mělo býti budoucně volno podstupovati česky nebo německy podle vůle zkoušeného. Resoluce navržená hr. Lvem Thunem se od návrhu Riegrova neliší podstatně. Podobně jako chtěla zachovati svobodu jazyka vyučovacího pro učitele universitního, tak i při zkouškách mělo podle možnosti, ale přece co nejdříve možná, docíleno býti svobody jazyka zkušebního — zde podle volby zkoušeného; zkoušený měl míti v budoucnosti volnost konati zkoušky zcela nebo z části podle vlastního přání v tom neb onom jazyku. Není pochyby, co by si byl hr. Thun

[1]) Při stavbě obou nových ústavů fil. fakulty prospěla nemálo ochotná pomoc se strany místodržitelství a nynějšího místodržitele hr. Coudenhove. Našim snahám po autonomii zemské by odpovídalo, aby místodržitelství v podobných otázkách mělo větší kompetenci, než má dosud.

přál sám, aby totiž z university, aby z právnické fakulty vycházeli úředníci znalí obou jazyku zemských, a to úředníci obojí národnosti, čeští znalí jazyka německého, němečtí jazyka českého. Než proto, jak z jeho resoluce patrno, hr. Lev Thun, ministr vyučování z doby germanisujícího absolutismu, zkoušky zcela české nepokládal za nemožné.

Otázky jazykové, zejména co se týče jazykové kvalifikace nastávajících úředníků, dotýkaly se všechny debatty o universitě, co jich bylo. Jeden z argumentu proti utrakvisování jednotné university i proti samostatné universitě české býval onen tak často slýchaný, že se oboje potýká nepřátelsky s prospěchem státu; byl někdy pronášen s příkrostí a jednostranností, jaká by byla opravňovala i germanisaci doby Josefinské.

Mezi řečníky o resoluci Jirečkově v dubnu r. 1880 vyskytuje se také hrabě Wurmbrand, původce návrhu, aby jazyk německý byl za státní prohlášen zákonem . . . Návrh tento za ministerstva Taaffova se sice zákonem nestal, ale je známo, že si ministerstvo Taaffovo nejednou ve správě veřejné vedlo tak, jako by se byl stal zákonem, uznávajíc praerogativu němčiny někdy i tam, kde absolutismus let padesátých se choval k ostatním jazykům šetrně. Nejvyšší rozhodnutí ze dne 11. dubna 1881 uložilo vládě, aby státní zkoušky byly tak upraveny, by poskytovaly záruku, že žádný studující české university nevstoupí do veřejné praxe bez úplné znalosti jazyka německého a bez zběhlosti v jeho užívání.[1]) Od právníků vycházejících z university německé, aby byli kvalifikováni pro službu politickou v zemích českých, nic podobného se nepožadovalo ve prospěch jazyka českého.[2])

[1]) Memorandum našich poslanců z r. 1879 žádalo, aby znalost obou jazyků zemských platila za podmínku pro přijetí do „služby veřejné." Jak má průkaz o této znalosti býti podáván, memorandum nepraví, co se však týče zkoušek státních a rigoros všech fakult, žádá, aby mohly býti, chce-li zkoušený, úplně české. Proti tomu memorandum německých poslanců z Čech, podané císaři v únoru 1880, prohlašuje, že zkoušky pouze české by neodpovídaly prospěchu státu; bude-li zřízena česká universita, nechť se zkoušky uspořádají v ten způsob, aby tím zájem státu neutrpěl (Freilich müßten dann bezüglich des Prüfungswesens solche Vorsorgen getroffen werden, welche den Gefahren für die staatliche Administration zu begegnen geeignet sind). Nejv. rozhodnutí z dubna 1881 odpovídá tedy memorandu poslanců německých z r. 1880. — Při anketě v březnu 1881 němečtí professoři prohlásili, že na české universitě rigorosa (o státních zkouškách se vůbec nevyslovili) smíšená by možná nebyla, a navrhovali, aby byla zavedena dodatečná zkouška (Nachprüfung) z němčiny anebo, čemu dávali přednost, aby rigorosa dále státních zkoušek nenahrazovala. Prohlášení českých professorů pokládá však na budoucí české universitě za možná rigorosa co do jazyků smíšená; anebo aby se pro rigorosa, jež by nahrazovala státní zkoušky, zřídila smíšená kommisse z professorů obou fakult. Při poradě se tedy dvojjazyčné zkoušky z české strany neodmítaly.

[2]) V Politik 1882 č. 194 prohlásil J. Kvíčala, že druhá část nejv. rozhodnutí, jednající o zkouškách, nebyla smluvena s našimi poslanci.

Jako v jiných ustanoveních, tak i zde nejvyšší rozhodnutí bylo východiště pro jednání další. Do vládní předlohy — vláda i zde pokládala za kompetentní exekutivu — sic nepřešlo, nepřešlo ani do návrhu budoucího zákona, jak vyšel z porad školského výboru sněmovny poslanecké, než při speciální debatě vyskytl se návrh (podal jej poslanec Granitsch), aby k budoucímu zákonu byl přidán nový paragraf, jenž by vládě ještě jednou ukládal to, co jí bylo uložilo o zkouškách českých právníku nejvyšší rozhodnutí z 11. dubna.[1])

Návrh Granitschův, proti kterému mluvil Trojan, v sněmovně poslanecké nebyl přijat,[2]) vrátil se však v panské sněmovně jako resoluce, kterou přijala celá školská kommisse jednosvorně, tedy majorita její i minorita, Unger i Schönborn. Resoluce vyzývala, a to důtklivě, vládu ku podání předlohy, tedy zákona, který by znalost němčiny uzákonil jako podmínku pro přijímání do služby státní.

Otázka jazyková ve velké debatě panské sněmovny zaujímala větší místo než před tím v sněmovně poslanecké. Dotýkaly se jí obě strany, tedy i ti, kdo se vyslovovali pro návrh minority. Právě od nich, přívržencú dvojjazyčnosti, s politováním vzpomínáno bylo, že r. 1868 od téhož sněmu českého, jenž odhlasoval rozdělení Pražské techniky, odstraněn byl zákon zemský z r. 1866, jenž byl zavedl ve střední škole vzájemnou obligátnost obou jazyků zemských. Také od některých z řečníků této strany dobře poukazováno k neshodě, jaká se objevovala mezi školami až do university co do jazyka s nesnášelivou výlučností proti sobě stojícími a požadavkem, aby český právník skládaje zkoušku prokazoval plnou znalost němčiny. Nejrozhodněji se tu ozval Belcredi, nazývaje tento požadavek — krutým. Pramenem všeho zla naznačoval při tom onen § 19, který zaručoval rovnoprávnost, zapovídal však obligátnost druhého jazyka jako znásilňování.[3])

---

[1]) Vláda t. měla sama vydati potřebná nařízení toho směru.

[2]) Trojan se přimlouval, aby návrh Granitschův byl zamítnut anebo aby platilo pro studující německé s ohledem na znalost češtiny totéž. (Ich bin demnach gegen die Annahme oder aber für die Vervollständigung der fraglichen Bestimmung mit Einbeziehung auch der deutschen Universitätsschüler.) Sněmovna přešla přes návrh Granitschův podle návrhu zpravodaje Kvíčaly k dennímu pořádku s ohledem na to, že nejvyšší rozhodnutí lze pokládati za dostatečné.

[3]) Ich will nur bemerken, daß um eine Staatsprüfung oder eine strenge akademische Prüfung in deutscher Sprache ablegen zu können, sehr gründliche Kenntnisse in der deutschen Sprache erforderlich sind und daß man diese Kenntnisse nie erwirbt, wenn die deutsche Sprache nur einen freien Lehrgegenstand an den Mittelschulen bildet, ja daß man sie selbst dann nicht erwerben wird, wenn nicht auch einzelne Unterrichtsgegenstände in dieser Sprache gelehrt werden. So lange diese Bedingung unerfüllt bleibt, ist es eine wahre Grausamkeit, von der Jugend

V debatě o resoluci mluvili proti ní kníže Sapieha i hr. Lev Thun, jenž neuznával potřebu věc upravovati zvláštním zákonem; proti resoluci dvakráte se ujal slova kníže Karel Švarcenberk, jenž namítal, že zákona není třeba, když platné předpisy již bez toho vyžadují od úředníka v Čechách (tedy i německého) znalost obou jazyku zemských; mluvil při tom proti ministru Conradovi, jenž vydání zákona požadovaného resolucí v budoucnosti nejen nevylučoval, nýbrž spíše sliboval. Vlastně tedy hlasování o resoluci přineslo porážku nejen kommissi, nýbrž i vládě, když při něm resoluce byla zamítnuta — ovšem majoritou jen jednoho hlasu.

Nařízení ministerské ze dne 29. června 1882 ustanovuje, že právníci vycházející z Pražských universit mohou skládati státní zkoušky buď výhradně německy, buď česky a německy. Nařízení sice praví, že to platí pro právníky obou universit, ale každý věděl, že se tím německému právníku průkaz znalosti jazyka českého odpouští, českému průkaz znalosti němčiny ukládá, a to tím, že měl pokaždé aspoň z jednoho předmětu, který by si vybral sám, zkoušku podstupovati německy.[1]) Zkouška z toho předmětu, třeba věcně vyhovující, musila by býti opakována, kdyby nevyhovovala též co do jazyka . . . Podobná ustanovení platila též o rigorosech, pokud rigorosa nahrazovala státní zkoušky. Instrukce k výnosu ze dne 29. června připojená ukládala přednostům zkušebních kommissí přísné zachovávání těchto předpisu, tak aby žádný kandidát nebyl approbován, jenž by neprokázal úplnou znalost jazyka německého.[2])

---

die Ablegung der Staatsprüfungen in deutscher Sprache zu verlangen, nachdem man ihr nicht die Mittel bietet, dieses Verlangen zu erfüllen.

[1]) V nařízení ministerstva se praví: „Každému kandidátu, zkoušce státní v Praze se podrobujícímu, nechť na té či oné fakultě přednášky navštěvoval, dáno jest na vůli, aby složil zkoušku buď výhradně jazykem německým, anebo jazykem německým a českým. Chce-li kdo odbývati zkoušku jazykem německým a českým, musí ji složiti aspoň z jednoho předmětu po německu."

[2]) V. o celé otázce „Několik slov o min. nařízení ze dne 29. června 1882" (Otisk z „Právníka"). — Vláda si hned na poč. 1882 vyžádala dobrozdání fakulty ještě nerozdělené, tedy s majoritou německou. Majorita navrhovala mnohem více, totiž aby se zkoušky českých právníků konaly z polovice německy anebo, kdyby to třeba jediný člen kommisse žádal, německy ze všech předmětů. Votum minoritní, které navrhl Ott a pro které z německých professorů se vyslovil Esmarch, znělo, že vzhledem k tomu, co obsahuje nejv. rozhodnutí z dubna 1881, stačí německá zkouška z jednoho předmětu, že by se však vzhledem ku platným zákonům mělo totéž uložiti kandidátům německým, co se týče průkazu jich znalosti jazyka českého. Je tedy patrno, že nejv. rozhodnutí odpovídá zásadně memorandu německých poslanců z února 1880, že však min. nařízení z června 1882 přijalo sice návrh české minority professorské, ale jednostranně, t. ve prospěch němčiny. — Článek „Právníka" poučuje nás též o polemice, jež vznikla v našich novinách po vydání červnového nařízení. Jest to obrana českých professorů právnické fakulty. Článek „Právníka" poukazuje k tomu, že

Od r. 1868 máme v Čechách střední školu českou s němčinou jako jazykem neobligátním, od r. 1882 máme universitu českou, máme českou právnickou fakultu s přednáškami výhradně českými. Máme střední školy německé, universitu německou. Jak sloučiti tyto školy, střední a vysoké, s požadavkem, kterého jsme se nevzdávali, aby v Čechách úředník byl mocen obou jazyku zemských, obou jazyků, pro které od nás žádáno a hájeno rovné právo v celé zemi? Nařízení z června r. 1882 řeší tuto otázku jednostranně; jen českému právníku se ukládá prukaz o znalosti němčiny, kdežto německému právníku prukaz o znalosti jazyka českého se neukládá. S takovým rozřešením jsme tehdy, když nařízení vydáno, spokojeni nebyli. Činěny od nás rozličné návrhy,[1]) v jedné věci však při tom byla shoda: má-li nařízení z r. 1882 zůstati v platnosti, ať platí též pro právníka německého, co se týče průkazu o jeho znalosti jazyka českého. Takový doplněk žádal Trojan a po něm jiní.[2]) Nařízení jazyková vydaná za ministerstva Badeniho r. 1897 přinášela žádaný doplněk; podle nich úředníci v království Českém měli býti mocni obou jazyku zemských a měli o této znalosti podávati průkaz zkouškou. Nařízení Badeniho padla, a tak stojíme tam, kde jsme stáli r. 1882. Stojíme dosud před otázkou, jak sloučiti jednojazyčné školy s požadavkem dvojjazyčnosti úředníku. Jednostranné rozřešení z r. 1882 zustává však v platnosti dosud, jen s tou změnou, že od r. 1889 odpadla němčina při první zkoušce státní a že odpadla při rigo-

---

se proti nejv. rozhodnutí z dubna 1881 v poslanecké sněmovně neozval nikdo, že sněmovna, a v ní naši poslanci, přijímajíc motivovaný denní pořádek dne 31. května 1881, se vyslovila vlastně pro obsah nejv. rozhodnutí, ačkoli při tom Granitschův návrh většinou zavrhla. — V článku „Právníka" vyloženo též, pokud se min. nařízení týká rigoros. — Shromáždění doktorů, které 29. ledna bylo přijalo petici k panské sněmovně, přijalo vedle ní ještě jinou petici k vládě, připomínající, že státní zkoušky nejsou k tomu, aby se při nich prokazovala znalost kteréhokoli jazyka, žádající však pro všechny případy, t. j. že by českým kandidátum uložen byl při státních zkouškách průkaz o znalosti němčiny, aby také od německých byl požadován průkaz o znalosti jazyka českého. — Spolek „Všehrd" podal některým poslancům resoluci, která státu přiznává právo, aby od svých úředníku požadoval dukladnou znalost jazyku zemských, a nic nenamítá proti tomu, aby byla taková znalost od nich prokazována při vstupování do služby státní. — Riegrova odpověď (v. Sibovy Politické Dějiny 1861—1895 str. 108) s resolucí se srovnávala, nicméně vyvolala brožuru Ed. Grégra „Osudné slovo".

[1]) Zvlášť návrh, aby němčina se stala obligátní na českých středních školách, bez ohledu na to, co bude platit o češtině na středních školách německých. Viz na př. petici českých doktorů k vládě z ledna 1882.

[2]) V. Riegrův list Všehrdu, ve kterém se předvídá, že vláda nebude míti odvahu rozšířiti nařízení z června 1882 také na universitu německou a že se později se strany německé stane pokus přivésti ad absurdum ono nařízení (Stremayrovo), jež bylo vydáno pro Čechy za ministerstva Taaffova.

rosech na české fakultě právnické od té doby, co rigorosa již nejsou náhradou za zkoušky státní.

Na fakultě *filosofické* počet docentův rozmnožen (v l. běhu r. 1881) *Králem* pro klassickou filologii, ztenčen však smrtí nadějného docenta arabštiny *Košuta*. Fakulta dále utrpěla ztrátu úmrtím *Bořického*. Na jeho místo (z. b. 1881/2) vstoupil povolaný z Černovic řádný professor mineralogie *Vrba*; technika nám dala řádného professora geologie *Krejčího* (z. b. 1881/2) a řádného professora chemie *Vojt. Šafaříka* (l. běh 1882); počet českých přednášek rozmnožen dále také tím, že řádný professor srovnávacího jazykozpytu *Ludwig*[1]) počal přednášeti také česky; *Seydler* stal se professorem mimořádným, *Gebauer* řádným (oba v z. b. 1881/2). To vše tedy ještě před rozdělením university.

Na počátku r. 1882/3 najdeme na české filosofické fakultě 14 professorů řádných. Z nich přešli na ni se staré fakulty: Tomek, Studnička (první děkan české filosofické fakulty), Hattala, Kvíčala, Krejčí, Šafařík, Durdík, Čelakovský, Frič, Vrba, Gebauer; nově na fakultu byli povoláni *Strouhal* pro experim. fysiku, *Lindner* pro filosofii a paedagogiku, *Vaníček* pro srovnávací jazykozpyt; ze 7 mimořádných professorů náleželi již staré fakultě jako professoři Emler, Goll a Seydler, jako docenti Kalousek pro českou historii a Rezek[2]); k nim přistoupili *Jarník* pro románské jazyky a *Masaryk* pro filosofii, před tím docenti university Vídenské. Docentů měla fakulta 10; byli to: Palacký, Král,[3]) Hostinský, Domalíp, Nevole, Vejdovský, Aug. Bělohoubek, Ludvík Kraus (pro mathematiku), Novák Ottomar (pro geologii) a Miroslav Tyrš (pro dějiny umění). Na počátku šk. roku 1907/8 čítala česká filosofická fakulta professorů řádných 28, mimořádných 13, docentů 30; tedy professorů dvojnásobným počtem, docentů trojnásobným proti svému prvnímu roku.[4])

Pro aktivování fakult právnické a filosofické stanovil lhůtu zákon universitní: školní rok 1882/3; pro aktivování české fakulty *lékařské* vyžadovala rok následující (1883/4) resoluce, kterou navrhoval vedle zákona školský výbor poslanecké sněmovny.

O rozdělení fakulty *theologické* nic nebylo ustanoveno ani zákonem, ani resolucí. V únoru 1882 v panské sněmovně kardinál

---

[1]) Ludwig se nejprve prohlašoval ochotným přidati se úplně k české fakultě; potom s toho sešlo.

[2]) Rezek byl habilitován pro rakouské dějiny, byl jmenován professorem všeob. dějepisu zvláště dějin nového věku; později po Tomkovi převzal dějepis rakouský.

[3]) Král hned od z. b. 1882/3 suppleval druhou stolici klassické filologie.

[4]) Na některé návrhy (jmenování mimoř. professorů řádnými, povolání nových professorů atd.) ministerstvo r. 1882 nepřistoupilo; jevila se i tu snaha učiniti co možná nejméně a s nákladem co nejmenším.

Švarcenberk prohlásil, že v zákoně universitním, v tom, co ustanovuje o fakultách světských, není obsažen žádný praejudic pro fakultu theologickou.[1]) Je známo, že fakulta theologická zustala nerozdělena do jeho smrti a že česká universita doplněna fakultou theologickou teprva začínaje r. 1891/2.[2]) Co se však fakulty medicinské týče, objevil se přece rozdíl mezi zákonem a resolucí. Rozdělení fakult právnické a filosofické bylo provedeno ve lhůtě zákonem vytčené, rozdělení fakulty lékařské chtěla vláda odložiti, a bylo třeba nové resoluce v březnu 1883 a povolení dodatečného úvěru, mělo-li zůstati při lhůtě prvotně stanovené.

Váhání se přičítalo neochotě vlády; než pochopili bychom toto váhání i bez ní, vzpomeneme-li si, jak málo přednášek českých jsme nacházeli na staré, nerozdělené fakultě lékařské v poslední době jejího trvání. Když jsme se posledně při té otázce zastavili, našli jsme jenom české přednášky Eiseltovy a Janovského. K jmenovaným přistoupil r. 1880 docent speciální pathologie a therapie *Maixner*. Další změnu přinesl teprve letní běh 1882, kdy vedle *Eiselta*, tehdy již řádného professora, se vyskytuje ještě jeden řádný professor česky přednášející; je to professor chirurgie *Weiss*, jenž dotud přednášel v jazyku německém; třetí, professor porodnictví *Streng*, přibyl teprve v zimním běhu 1882/3. Vedle jmenovaných se vždy ještě setkáváme se Spottem. Česká lékařská fakulta musila se ohlížeti po doplnění mimo universitu Pražskou a také je našla. Měla ve svém prvním semestru (1883/4) pět řádných professorů, když k třem jmenovaným přistoupili ještě *Spina*, povolaný z Vídně, pro všeobecnou pathologii, a *Schöbl* pro lékařství oční; měla tři professory mimořádné: *Steffala* pro anatomii, *Janovského*, jenž, opouštěje svůj dosavadní předmět, dějiny mediciny, převzal dermatologii, i *Horbaczewského* pro lučbu lékařskou, jenž přišel z Vídně; k nim přistoupili dva supplenti: *Hlava* pro anatomii pathologickou a *August Bělohoubek* pro farmakognosii; docenti zůstali dva: *Maixner* a *Spott*. Jestliže uvážíme, že česká fakulta medicinská čítala na poč. šk. roku 1907/8 řádných professorů 16, mimořádných 15 a 24 docentů,

[1]) Kard. Švarcenberk by byl nejraději fakultu odloučil jako samostatnou vysokou školu theologickou, co do jazyka, nehledě k latině, českou i německou. Roku 1884 předložen senátům obou universit dotaz, zdali by fakulta nerozdělená nemohla zůstati ve spojení (způsobem velmi komplikovaným) s obojí universitou. Senáty se vyslovily proti tomu.

[2]) Fakulta theologická zůstala do té doby při universitě německé. Když na poč. školního roku 1883/4 čeští theologové nechtěli skládat při immatrikulaci slib po německu, delegoval rektor Mach na místě sebe ku přijímání slibu děkana fakulty; když potom vláda sama ustanovila, že tak má býti i budoucně, a že děkan bude zastupovat trvale rektora, ustanoven jsa k tomu od ministerstva, dále že se má immatrikulace prováděti latinsky, rektor Mach resignoval.

když uvážíme, oč programm jejích přednášek vzrostl, můžeme aktivování české medicinské fakulty hned r. 1883/4 nazvati činem dosti odvážným. A bylo odvážné i v jiném ohledu. Musila na rychlo býti ukončena budova pro ni chystaná, musily býti vedle klinik, jež jí přidčleny, zřízeny aspoň dva ústavy, první pro anatomii a druhý pro pathologii experimentální. Že i tyto překážky překonány, bylo zásluhou energické podpory, s kterou universitě naší přišel na pomoc tehdejší místodržitel baron *Kraus* . . Od té doby budova medicinské fakulty vzrostla přístavbami a v ní umístěno neméně než devět ústavů. A přece musíme říci, že, co se ústavů týče, naše lékařská fakulta počala jakýmsi provisoriem a že toto provisorium tím, že ústavy vzrostly počtem, ještě ukončeno není.[1]) K naléhavým potřebám naší university patří — vedle stavby obou nových budov, pro fakultu filosofickou u Rudolfina, pro fakulty theologickou i právnickou, jakož i centrální ústavy na konci ulice Mikulášské — nejen pokračování ve stavbách ústavů pro fakultu filosofickou, nýbrž také nové stavby pro řadu ústavů, které lékařská fakulta již má, aby ty, jež v hlavní její budově zůstanou, mohly se rozšířiti podle rostoucích potřeb . . . Doufejme, že k tomu nebude třeba dalších 25 let. Nechť rektor české university, jenž přijde po 25 letech, najde ji ve všech fakultách na výši své doby, s vědeckou výpravou, jež bude odpovídati potřebám, jako budou potom (neb věda, jak známo, upadá, když nepokračuje), nechť ji najde při tom vždy ještě nesenu duchem mužů, jichž vzpomínáme nyní,[2]) 25 let po rozdělení staré university Pražské, a jichž památka oživne zase, až se bude čítat 50 let po začátku první samostatné university české.

[1]) V ČLČ. 1882 čteme: Běží-li o brzké aktivování lékařské fakulty české, nemožno považovati stavbu zcela nových ústavů za vhodný prostředek aktivování dotčenému napomáhající. Pro okamžik bylo by nutno spokojiti se s ústavy provisorními.

[2]) V installační přednášce: dnes.

DODATEK.

Ústavy české fakulty filosofické.[1])

Otázka ústavů není než část celé otázky universitní, a to zvláště důležitá. Ozvala se záhy po schválení resoluce Thunovy sněmem království Českého, když o této resoluci jednáno na universitě samé. Také tu se od počátku objevuje dvojí mínění proti sobě stojící. Se strany německé se žádalo, aby instituty zůstaly professorům, kteří je mají; s naší strany se vyslovovalo mínění, že by mohly býti společné pro ty, kdo je již mají, i ty, kdo by přibyli, tedy pro professory německé i české. Konečně i tu přišel k platnosti návrh, který prvotně nebyl náš. Němečtí professoři se v držení svých institutů uhájili před rozdělením university i při jejím dělení.

S německé strany se českým professorům právo na učební prostředky, na sbírky, laboratoře, instituty nepopíralo, měly to však býti instituty nové. Kdo však právo takové popíral, byla vláda, byla nejvyšší správa vyučovací.

Na filosofické fakultě přibyli v době Hohenwartově tři čeští professoři věd přírodních, bez učebních prostředků, beze sbírek, bez laboratoří, bez ústavů. A byl to ministr vyučování, za něhož se Frič, Čelakovský a Bořický stali professory, Josef Jireček, jenž po letech, v dubnu 1880 v budžetní debatě vypravoval o těchto třech professorech věd přírodních, jichž prosba za dotace od ministerstva Stremayrova, tedy právě toho ministerstva, které pro německé professory zakládalo nové instituty, byla zamítnuta.[2]) Šťastnou náhodou byli oba zároveň kustodové Musea Českého, sice by se byli museli omezovati na ústní přednášku beze všech demonstrací a bez praktických cvičení svých žáků. Slovy Jirečkovými se tehdy Museu dostalo zaslouženého uznání.[3])

Seznam osob a ústavů české filosofické fakulty vydaný na počátku studijního roku 1907/8 vykazuje 11, přidáme-li ještě zeměpisný seminář a kabinet, jenž stojí uprostřed mezi seminářem a ústavem, 12 ústavů. V seznamu následují po sobě v tomto pořádku: ústav astronomický, fysikální, meteorologický, chemický, laboratoř pro chemii farmaceutickou, ústav mineralogický, geologický, botanický (a botanická

[1]) Data jsem částečně obdržel od nynějších ředitelů ústavů.

[2]) R. 1877 byl jich prvotní plat (obnášel 1000 zl.) nepatrně zvýšen (na 1200 zl.), při tom však ve výnosu ministerstva podotčeno, „dass dem erneuerten Ansuchen derselben um Bewilligung einer Dotation von 500 fl. zur Errichtung von naturwissenschaftlichen Handkabinetten nicht Folge gegeben werden könne".

[3]) S uznáním dlužno též připomenouti Československou Obchodní Akademii v Praze. Celá řada českých docentů, budoucích professorů, působila na této škole. Byla to kombinace mnohem výhodnější a poskytující větší volnost nežli při službě na nějaké střední škole.

zahrada), ústav pro fysiologii rostlin, ústav zoologický, ústav mathematicko-fysikální, zeměpisný seminář a kabinet.

Z ústavů zde vypočtených v seznamu z počátku roku 1882/3 najdeme jich jen pět, totiž fysikální, mineralogický, geologický, zoologický a chemický, než chemický jen jako laboratoř. V pravém slova smyslu ústavy to vesměs ještě nebyly. Nehledě k nedostatečným summám povoleným v prvních letech jich trvání při jich zakládání, nehledě k nedostatečným dotacím ročním (nedostatečné jsou na mnoze dosud), nebyly již proto, že byly všecky v místnostech již svými rozměry nedostatečných. Dnes víme, že zřídka se podaří zaříditi dobrý ústav v místnostech adaptovaných, že ústav vyhovující nynějším požadavkům musí míti budovu pro tento ústav anebo, jsou-li ústavy pod jednou střechou, pro tyto ústavy účelně projektovanou a zřízenou. Při počátku naší university, kdy jsme se všude spokojovali s jakýmsi existenčním minimem, zdálo se snad mnohým, že nejlépe je opatřen ústav fysikální. Jemu přikázána v Klementinu část místností, které opustilo Akademické gymnasium. Zde našemu *fysikálnímu* ústavu bylo souzeno zůstati pět a dvacet let. Teprva v tomto školním roce (1907/8) opustil Klementinum a přestěhoval se do své nové budovy na Slupi. Ostatní čtyři ústavy se stěhovaly všecky po domech soukromých, najímaných za vysoké nájemné. Z tohoto provisoria se nejdříve dostal do definitiva *ústav chemický*, když r. 1904 otevřena jeho nová budova na Slupi, tak že předešel i ústav fysikální. Nový náš ústav chemický je opravdu ústav moderní, o jehož zařízení slyšíme samou chválu. Jest to jakási odměna za předcházející zvláště chatrné provisorium. Ne bez příčiny v prvních letech ani ústavem se nenazýval. Byl na hořejším konci Spálené ulice (č. 4) v domě „U Slovanské Lípy", který dnes již nestojí. O tom prvním chemickém „ústavu" ministr Gautsch při své návštěvě v Praze pronesl slovo odtud tak často připomínané, že je to „evropský škandál". R. 1891 se ústav přestěhoval na druhou stranu Spálené ulice (č. 1) do domu Lebedova, kde přijal již také jméno ústavu na znamení jistého zlepšení, které přenesení do tohoto druhého provisoria přece znamenalo. Od té doby vedle ústavu chemického v seznamu se vyskytuje také zvláštní *laboratoř pro chemii farmaceutickou*. Toto druhé provisorium se skončilo, jak již řečeno, r. 1904.

Nežli byl upraven pro ústav chemický a laboratoř pro chemii farmaceutickou, dům Lebedův hostil ústavy jiné. Byly to ústav *mineralogický* a ústav *geologický* (tento od z. l. 1888/9; dříve byl v Spálené ulici č. 34). Tyto dva ústavy r. 1890 přeneseny na Karlovo náměstí do domu Kaulichova (č. 21), kde jsou dosud. K nim přibyly v témže domě r. 1891 *ústav zoologický* (dříve v Spálené ulici č. 22, v poměrech velice skrovných) a r. 1892 nově zřízený *ústav pro zoologii a srovnávací anatomii*, který se však r. 1900 přestěhoval do ulice Lazarské. V domě Lebedově byl nějakou dobu také *ústav botanický*, v něm najdeme od r. 1902 *ústav meteorologický* a ústav *palaeontologický*, který však

splynul s geologickým, když dotavadní professor palaeontologie r. 1906 převzal geologii, podobně jako 1905 spojeny byly oba ústavy zoologické.[1]) V domě Kaulichově umístěn od r. 1891 také ještě *zeměpisný seminář* a *kabinet*. Z těchto ústavů opustí dům Kaulichův nejdříve ústavy zoologický a meteorologický, až bude dokončena na Slupi nová budova pro ně a pro seminář i ústav mathematicko-fysikální,[2]) jejíž stavba nedávno (v březnu 1908) započata, kdežto ostatní tam zůstanou až do vystavění čtvrté budovy filosofické fakulty na Slupi.

V seznamu ústavů české filosofické fakulty čteme od letního běhu r. 1883 také *ústav botanický* (v Jungmannově, později ve Václavské ulici, potom nějakou dobu též v domě Kaulichově). Byl to botanický ústav bez botanické zahrady.

Čtvrtý paragraf universitního zákona z r. 1882 od pravidla v něm vysloveného, že sbírky a instituty zůstanou u stolic, při kterých právě jsou, stanovil výjimku. Měla to býti *botanická zahrada*. Školská kommisse poslanecké sněmovny, když to navrhovala, nepomýšlela na rozdělení botanické zahrady, nýbrž jen na společné užívání bez bližšího stanovení, v jakém poměru k sobě by budoucně měli býti oba professoři, český a německý, společné zahrady užívající.[3])

Ještě než zákon byl dojednán, ozval se proti tomuto ustanovení tehdejší německý professor botaniky; jako dotud, tak i na dále chtěl českému kollegovi poskytovat učební materiál — jen z dobré vůle nebo z milosti, asi tak, jako by zahrada byla jeho soukromý majetek.[4])

O upravení poměru obou universit k botanické zahradě počalo se po rozdělení staré university jednání zase a zase se vracející, na které děkanové obou filosofických fakult z těch let sotva rádi vzpomínají. Nejdříve zůstalo při starém; český professor byl dále odkázán na dobrou vůli professora německé university. Vláda, zasahujíc do toho jednání, nenavrhovala (1883) ani rozdělení ani společné řízení zahrady od obou professorů, nýbrž její vyloučení ze svazku obou uni-

---

[1]) Zoologický ústav má nyní dvě oddělení, laboratoř v Lazarské ulici a museum v domě Lebedově.

[2]) Tento ústav je nyní ve Veleslavínově ulici v domě, kde je většina seminářů filosofické fakulty.

[3]) Odůvodnění školské kommisse navrhuje zařízení druhé školské zahrady (Schulgarten) v obvodu celé botanické zahrady, ovšem pro professora českého.

[4]) Nun und nimmermehr kann und darf aus diesem Act collegialischer Courtoisie und persönlicher Gefälligkeit ein Rechtstitel für die Mitbenützung des botanischen Gartens seitens des čechischen Professors der Botanik abgeleitet werden. *Moritz Willkomm*, Der k. k. botanische Garten zu Prag und die čechische Universität (Wien 1881). Dále Willkomm prohlašuje, že nikdy neuzná nějakého oprávnění české university na spoluužívání zahrady. A dále: „Der Unterzeichnete will, wie bisher so auch fernerhin und gleich allen übrigen Institutsdirectoren seiner Facultät entweder alleiniger Herr und Leiter des mit seiner Lehrkanzel verbundenen Instituts sein — oder mit beiden nichts mehr zu thun haben!“

versit, tak aby budoucně botanická zahrada oběma dodávala učební materiál, majíc při tom zvláštního ředitele a stojíc k oběma universitám v poměru jako universitní bibliotheka. Proti tomu se vyslovily university obě. Česká filosofická fakulta přimlouvala se za „dualistickou" správu, při které by každý professor spravoval jednu část zahrady, jinak v celosti zachované.[1])

R. 1884 se vláda rozhodla pro rozdělení botanické zahrady na Smíchově; české universitě měla připadnouti její část jižní, německé severní.[2]) Ani tento návrh ani žádný jiný nestal se skutkem. Rozdělení staré botanické zahrady na dvě znamenalo přece zařizování dvojí zahrady, a to všemohoucí ministerstvo financí nechtělo povoliti. Professor Willkomm se udržel ve své posici. Teprve mezi jeho nástupcem Wettsteinem a českým professorem botaniky Lad. Čelakovským našel se slušný *modus vivendi*; oba měli jakési „kuratorium" společné zahrady obou universit. Než zahradě samé nebylo na prospěch, že tak dlouho byla předmětem sporu. Byl to krásný park se starými stromy, ale byla to vědecká zahrada v úpadku.[3]) Ode dávna vadila její poloha v půdě inundační; v novější době, když Smíchov vzrůstal v město fabriční, rostlinám škodil dým. A vždycky vadila studujícím vzdálenost od ostatních budov universitních. Konečně se skončilo tím, čím se mělo začít. Stará zahrada prodána,[4]) a za to koupena Společenská zahrada na Slupi, aby byla mezi obě university rozdělena. Zde má od r. 1898 česká filosofická fakulta svůj botanický ústav a od r. 1902 též *ústav pro fysiologii rostlin.*

Náš skrovný *ústav astronomický* byl zařízen na Letné, potom přestěhován na Vinohrady; nyní je za Smíchovem (ve Švédské ulici).

---

[1]) Při tom se žádalo, aby v zahradě vystavěn byl byt pro českého professora, pracovny a posluchárny pro jeho žáky. Eventuálně měla se zříditi, „kdyby finanční poměry to dovolovaly", pro českého professrora zvláštní školní a pokusná zahrada než tak, že by se česká universita svého práva na užívání velké zahrady na Smíchově nevzdala. (Návrh kommisse, 28. února 1884 sborem professorským fil. fak. schválený.) Ministerstvo bylo tehdy mezi tím zplnomocnilo místodržitele, aby se jednalo o zakoupení pozemků pro zvláštní bot. zahradu české university. Snad by byla naše universita nejlépe učinila, kdyby byla hned na to přistoupila. Než zakoupení dvou sousedních zahrad Kosovy a Kunnerlovy na Novém městě by bylo stálo nejméně 264.000 zl., k tomu se počítal ostatní náklad v obnosu 109.000 zl. I kdyby byla vláda tolik povolila, byla by česká universita obdržela zahradu ve výměře 3300 čtver. sáhů proti Smíchovské zahradě měřící více než 10.000. Ostatek vláda svou ochotu záhy zase odvolala — vždy s ohledem na finance.

[2]) Přípis místodržitelství ze dne 25. května 1884 připomíná, že prý jest míti ohled na „möglichste Schonung des Staatsschatzes".

[3]) Die unsichere Zeit bewirkte nur einen weiteren Verfall des Gartens — praví *Wettstein* (Der botan. Garten atd. v Oesterr. Botan. Zeitschrift 1899). Srovn. o úpadku zahrady též v Jubil. spise německé university str. 429.

[4]) Vždy třeba litovat, že nebyla zachována jako park.

PŘÍLOHY.

I.

Resoluce navrhovaná na sněmu království Českého Frant. Lad. Riegrem (1866).[1])

Slavná vláda buď žádána, aby provedla zásadu rovného práva obou národností zemských na zemské universitě v Praze způsobem následujícím: Pro každý předmět, z něhož se musí odbývati předepsané zkoušky (rigorosa, zkoušky státní neb zkoušky kandidatův gymnasiálních a t. pod.) ustanoviž se při nejmenším jeden professor, který by přednášel určitý počet hodin jazykem českým, a alespoň jeden, kterýž by tentýž předmět skrze tentýž počet hodin přednášel jazykem německým. Vyjímaje ty předměty, ježto se přednášejí toliko jazykem latinským.

Všecky předepsané zkoušky volno jest podstoupiti buď v českém nebo v německém jazyku, pokud není předepsáno, odbývati jich jazykem latinským.

Kdyby nebylo žádného professora některého předmětu v řeči české neb německé, má zkoušku v té řeči před se bráti mimořádný professor ku přednášení toho předmětu v té řeči povolaný.

II.

Resoluce navržená hr. Lvem Thunem a přijatá sněmem království Českého (1866).[2])

Slavná vláda budiž žádána, aby provedla zásadu rovného práva obou národností zemských na zemské universitě v Praze způsobem následujícím:

1. Aby se vyslovilo, že všem professorům a docentům oněch předmětů, které nemusí přednášeti se po latinsku, bez výjimky na vuli dáno bylo, odbývati své přednášky buď v českém neb německém jazyku.

2. Aby mužům, kteří svou plnou způsobilost způsobem zákonním dokáží, ať již česky, ať německy přednášejí, podle zásluh a potřeby uděleny byly professury řádné i mimořádné, a aby tím způsobem

---

[1]) Z tištěných protokolů sněmovních.
[2]) Z protokolů sněmovních.

o to pečováno bylo, by studujícím, pokud podmínky k tomu náležité se uskuteční, možným se učinilo, poslouchati přednášky zvláště v těch předmětech, z kterých zkoušky se odbývají, v jazyku jak českém, tak německém.

3. Aby se vyslovila zásada, že po zákoně nic tomu nepřekáží, aby při všech na universitě odbývaných zkouškách buď českého neb německého jazyka užíváno bylo.

4. Aby kommisse pro státní zkoušky ustanovená co nejdříve a dle možnosti tak zařízena byla, aby zkoušky dle přání zkoušenců buď zcela, neb z části v tom neb onom jazyku odbývány býti mohly.

5. Aby v dorozumění s universitou náležité opatření se učinilo, zdali a jakým spůsobem tato zásada by se provésti dala i při zkouškách pro nabytí akademických hodností odbývaných.

III.

Petice města Prahy (1872).[1])

Euere kais. und königl. Majestät!
Allergnädigster König und Herr!

In den Annalen der königl. Landeshauptstadt Prag ist die Begründung der Karolinischen Universität als eine der glänzendsten und erhabensten Erinnerungen verzeichnet.

Einer der glorreichsten Vorgänger Euerer kais. und königl. Majestät auf dem Herrscherthrone im Königreiche Böhmen bereitete durch die Schöpfung dieser ältesten Hochschule Mitteleuropa's der höheren Ausbildung der Jugend und der Wissenschaft eine bleibende Heimstätte in unserer altberühmten Metropole, stattete dieselbe mit wahrhaft fürstlicher Munificenz aus für alle kommenden Geschlechter, und setzte sich, ein wahrer Vater des Vaterlandes, dadurch ein unvergängliches Denkmal.

Die königl. Landeshauptstadt Prag hütete und bewahrte das ihr durch Königshuld anvertraute Kleinod mit besonderer Hingebung. Stolz auf den werthvollen Besitz schätzte sie vor allem die Wohlthat, dass die Söhne ihrer Bürger und Angehörigen, die Söhne beider Stämme dieses Landes, Gelegenheit fanden, in der eigenen Mutterstadt den Segen der Bildung und Wissenschaft zu erringen.

Die Schwester der berühmten Hochschulen von Paris und Bologna wuchs und gedieh, ihr Ansehen stieg und sank im Wechsel der Zeiten; ihre Geschicke waren auf das innigste verflochten und verknüpft mit den Geschicken der Stadt und des ganzen Königreiches. Die Landeshauptstadt nahm unausgesetzt den regsten Antheil an der Entwickelung und dem Schicksal ihrer Universität.

---

[1]) Z časopisu „Politik."

Je reger dieser Antheil war, desto schmerzlicher traf es sie, wenn die Einrichtungen dieser Hochschule nicht mehr den Bedürfnissen und Anforderungen der Zeit, der Bevölkerung der Hauptstadt und des Landes entsprachen.

Und gerade im Verlaufe der letzten Jahrzehnte trat ein Missverhältniss nur zu grell hervor, ein Missverhältniss in der gesammten Organisation, die im Widerspruche steht mit den erhabenen Intentionen des erlauchten Gründers, mit der geschichtlichen Entwickelung des Königreiches Böhmen und dessen Bevölkerung, mit den Grundsätzen und Forderungen des Rechts.

Es ist ein unbestreitbares Recht eines jeden Volksstammes, dass ihm die Mittel zu seiner geistigen Ausbildung, zur Pflege der Wissenschaft in seinem Geiste und in seiner Sprache nicht vorenthalten werden.

Solange die lateinische Sprache das alleinige Mittel für die gelehrte Welt und den höheren Unterricht abgab, genügte betreff dieses Mittels die Einrichtung der Prager Universität gleichmässig den Bedürfnissen der Söhne beider Volksstämme. Je verbreiteter jedoch der Gebrauch der Landessprachen auch auf dem Gebiete der Wissenschaft wurde, desto fühlbarer trat das Missverhältnis zwischen der indess immer ausgedehnteren Einführung der deutschen Sprache als Unterrichtssprache allein und den thatsächlichen Verhältnissen und Anforderungen hervor.

Zu der Zeit, wo dieser Umgestaltungsprocess vollendet war, beherrschte die deutsche Sprache mit alleiniger Ausnahme eines Theiles des Unterrichts an der theologischen Fakultät den Unterricht an der ganzen Hochschule; der böhmischen Sprache als der Sprache der weitaus grösseren Mehrheit der Bevölkerung der Hauptstadt und des Landes war bloss der überaus bescheidene Platz als Unterrichtsgegenstand eingeräumt.

Je ausgedehnter der Gebrauch der böhmischen Sprache auf allen Gebieten des Wissens, je reger die Sorgfalt des böhmischen Volkes für seine Sprache geworden, desto schmerzlicher ward das Gefühl dieses Missverhältnisses, und der Ruf nach Gleichberechtigung wurde je weiter desto lauter und dringlicher, er wurde um so häufiger wiederholt, je naturgemässer und gerechter er war und je länger ihm billiges Gehör versagt wurde.

Mehr denn vierundzwanzig Jahre sind seit jener Zeit verflossen, wo der Grundsatz des gleichen nationalen und sprachlichen Rechtes für alle Völker Oesterreichs vom a. h. Throne selbst ausgesprochen und feierlich gewährleistet wurde, und seit dem ist keine wichtigere politische Umgestaltung in Euerer k. u. k. Majestät Staaten erfolgt, ohne dass dieser Grundsatz immer wieder in feierlichster Weise wiederholt worden wäre.

Die Durchführung blieb aber während dieses ganzen Zeitraumes weit hinter dem ausgesprochenen Princip zurück. Nach wie vor währte das Bemühen und Ringen um ein natürliches Recht, dem die volle Geltung vorenthalten wurde und auf dem Gebiete des öffentlichen Unterrichtes wurde dem böhmischen Volke wohl die Gewährung von böhmischen niederen und mittleren Schulen zu Theil, allein die Hallen der Hochschule, der Pflegerin der Wissenschaft, blieben der heimischen Sprache fast gänzlich verschlossen. Die zunächst betheiligten Kreise, die studierende Jugend und Doktorenkollegien, Gemeinden und eine Reihe von hochachtbaren Korporationen wiederholten in edlem Eifer und mit rastloser Ausdauer den Ruf, die Bitte nach voller Gewährung des Rechtes, ohne mehr zu erzielen, als die Kreirung einiger weniger ausserordentlichen Professuren und die Zulassung einiger Docenturen, deren Zahl grell absticht von der neidenswerthen Vollständigkeit aller Unterrichtsmittel, die den Angehörigen des deutschen Volksstammes zugute kommen.

Dieses Missverhältnis ist ein um so drückender fühlbares und ungerechtes, als in dem ganzen weiten Gebiete innerhalb der Staaten Euerer kais. u. königl. Majestät, in denen der böhmische Volksstamm slavischer Zunge lebt, die Prager Hochschule die einzige Universität ist. Während dem deutschen Volksstamme in den österreichischen Ländern vier, dem polnischen zwei und dem ungarischen in nächster Zukunft gleichfalls zwei Hochschulen ihre gastlichen Pforten öffnen, während dem kroatischen Stamme in Kurzem eine vollständige Universität zu Gebote stehen wird, entrathen mehr denn fünf Millionen slavischer Böhmen fast vollständig der Möglichkeit, dem edlen Drange ihrer Jugend nach Bildung auf einer Hochschule in der Muttersprache gerecht zu werden.

Während die Gemeinden Wien, Graz und Innsbruck, Lemberg und Krakau, Pest, Klausenburg und Agram des Besitzes von Universitäten mit deutscher, polnischer, ungarischer und kroatischer Unterrichtssprache sich erfreuen, oder binnen Kurzem erfreuen werden, entbehrt diese Stadtgemeinde bis zur Stunde eine Universität mit böhmischer Unterrichtssprache. Und doch ist gerade die Landeshauptstadt Prag berufen, eine solche Hochschule in ihrem Schosse zu bergen, als Centrum aller jener wissenschaftlichen und Kulturbestrebungen des böhmischen Volksstammes, der im Verlauf der letzten Jahrzehnte so schöne Erfolge auf diesem Gebiete durch eigene Anstrengung und fast ohne Förderung von andersher errungen.

Euere kais. und königl. Apostolische Majestät!

In allen Staaten wird das Streben nach höherer Bildung und geistiger Veredelung, das Ringen nach den höchsten Errungenschaften der Wissenschaft freudig begrüsst und gefördert, in allen Staaten, die den Anspruch auf Civilisation erheben, wird von Staatswegen einem solchen Streben bereitwilligst Vorschub geleistet, denn Kultur und

höhere Bildung der Völker ist mit eine der Grundlagen der Kraft und Macht des Staates; nur dem edlen Wetteifer des böhmischen Volksstammes in Euerer k. u. k. Majestät Ländern wird der friedliche Wettkampf verwehrt, und das Feld gesperrt, auf dem er in denselben eintreten könnte.

Der böhmische Volksstamm ist wahrlich nicht der letzten einer unter den zahlreichen Völkern, die Euerer k. u. k. Majestät Scepter beherrscht, mit Gut und Blut trägt er in erster Reihe bei zu den Existenzforderungen Oesterreichs; die königl. Landeshauptstadt Prag ist der österreichischen Hauptstädte letzte nicht; es kann den erhabenen Intentionen Euer k. u. k. Majestät nicht entsprechen, dass fernerhin dem gerechten Wunsch nach einer höheren Bildungsstätte für dieses Volk und diese Stadt nicht Gehör geschenkt werde.

Euere kais. und königl. Apostol. Majestät!

Die Bitte um Gewährung der nationalen Gleichberechtigung an der Prager Carolo-Ferdinandea ist bisher unerfüllt geblieben.

Der Landtag des Königreiches Böhmen hat vergeblich das gleiche Ansuchen an Euerer kais. u. königl. Majestät Regierung gestellt. Die königl. Landeshauptstadt Prag muss nach solchen Erfahrungen beinahe Verzicht leisten auf die Hoffnung, dass einer gleichen Bitte von ihrer Seite Gewährung werde. Bei den obwaltenden hochbedauerlichen nationalen Zerwürfnissen glaubt man vielfach in einer zweisprachigen einheitlichen Hochschule in Prag den Keim zu weiteren Reibungen, einen Hemmschuh wahrer Wissenschaftlichkeit sehen zu müssen.

Die treugeharsamst gefertigte Vertretung der Hauptstadt Prag theilt wohl nicht diese letztere Befürchtung, sie ist nach wie vor innigst überzeugt von der Möglichkeit und Gerechtigkeit der Durchführung voller nationaler Gleichberechtigung an der altberühmten Prager alma Mater; sie ist aber gleich weit entfernt, den Gründen einer gegentheiligen Anschauung sich zu verschliessen.

Gestützt auf die Thatsache der sprachlichen Trennung des Prager polytechnischen Institutes und die Erfahrung, dass durch die Begründung zweier derartigen Institute nebeneinander nicht nur der Gleichberechtigung beider Volksstämme Rechnung getragen und Grund oder Vorwand zu nationalen Reibungen entrückt wurde, sondern auch die Wissenschaft unbeirrt zur Geltung zu gelangen vermag, hat man mehrfach einen gleichen Vorgang betreff der Universität vorgeschlagen und empfohlen.

Unter solchen Verhältnissen nimmt die treugehorsamst gefertigte Stadtvetretung keinen Anstand, trotz ihrer eben dargelegten Ueberzeugung im Geiste der Versöhnlichkeit auch einer solchen Anschauung beizutreten, und in diesem Sinne ihr Bestreben einzurichten, indem sie nun ihren Ruf laut werden lässt nach der Scheidung der Prager Universität in eine deutsche und eine böhmische.

Ihrer Aufgabe und Pflicht bewusst, die Interessen und Rechte ihrer Bevölkerung nach allen Richtungen hin zu wahren und zu vertreten, von dem Bewusstsein getragen, dass der Aufschwung der geistigen Interessen eines der wichtigsten Ziele ihrer Thätigkeit sein muss, zu dem beizutragen auch der Jugend im Bereiche dieser Stadt obliegt, von dem berechtigten Wunsche geleitet, dass den Söhnen der Bürger und Angehörigen dieser Stadt die Gelegenheit geboten werde, in der Muttersprache der Wissenschaft obzuliegen, wendet sich die treugehorsamst gefertigte Stadtvertretung an Euere kais. u. königl. Apostol. Majestät mit der ehrfurchtsvollsten Bitte, Euere kais. und königl. Apostol. Majestät geruhe a. h. Ihre Regierung zu beauftragen, alle Anstalten zu treffen, *dass der sprachlichen Gleichberechtigung an der Prager Universität nöthigenfalls selbst durch Scheidung derselben in eine deutsche und böhmische Hochschule Rechnung getragen werde.*

Euerer kais. und königl. Majestät Gerechtigkeitssinn bleibt das letzte Asyl, zu dem sich die treugehorsamst gefertigte Stadtvertretung nach so viel erfolglosen Bestrebungen wendet. Möge Euere kais. und königl. Majestät dem Rufe von Millionen, in den die Prager Stadtvertretung einstimmt, allerhöchst geneigtes Gehör schenken, auf dass von diesen Millionen das Andenken Euerer kais. und königl. Majestät gepriesen werde als eines neuen Stifters der Hochschule in Prag.

Aus dem Stadtverordnetenkollegium der königl. Hauptstadt Prag.

Am 12. August 1872.

IV.

Petice českých doktorů (1872).[1])

Eure kais. und königl. Apostolische Majestät!

Seit langer Zeit gehen die Bestrebungen des böhm. Volkes dahin, dass seiner Sprache auf der Karl-Ferdinandeischen Universität zu Prag ein solches Recht zu Theil werde, wie sich dessen daselbst unsere deutschen Landsleute erfreuen; leider fanden bis jetzt die Bemühungen, dieses Recht zu erlangen, bei keiner Regierung Euerer Majestät Gehör.

Durch eine solche Nichtbeachtung gerechter Wünsche unseres Volkes bewogen, wagen es die in allergrösster Ehrfurcht unterschriebenen böhmischen Doktoren aller Fakultäten sich in dieser Angelegenheit unterthänigst zu Euerer Majestät Selbst zu nahen, in dem sie sich der Hoffnung hingeben, dass die Weisheit und über jedwede Parteistellung erhabene Gerechtigkeit Euerer Majestät unserer Nation das gewähren vird, wozu sie Ansprüche hat nach dem Natur- und positiven Recht, überdies aber auch vermöge ihrer geistigen Entwickelung und Bildung, vermöge ihrer numerischen Verhältnisse sowie ihres praktischen Bedürfnisses.

[1]) Z časopisu „Politik."

Jedes Volk hat das Recht und auch die Pflicht, sich zu bilden, und weil dies am schnellsten in der Muttersprache zu erreichen ist, so hat es das Recht sich in der ihm eigenen, angeborenen Sprache zu bilden. Jedes Volk, sobald es einen gewissen Grad seiner geistigen Entwickelung erlangt hat, ist bemüht, auf dieser Bahn fortzuschreiten, und so ist die Hochschule als die Pflanzstätte der höchsten Errungenschaften des menschlichen Geistes nur als das letzte Glied in der Kette derjenigen Institutionen anzusehen, welche diese geistige Entwickelung unterstützen und fördern. Und wozu ein jedes Volk sein Recht hat, das kann auch dem böhm. Volke nicht vorenthalten werden; auch die Söhne der böhm. Nation haben das natürliche Recht ihre Kenntnisse, die sie in ihrer Muttersprache in den niederen Schulen erlangt haben, auch auf der Hochschule in ihrer Muttersprache zu vervollständigen, besonders da auch durch die positive Gesetzgebung dieses Recht anerkannt wird, indem die Pflege der Nationalität und Sprache in Schule, Amt und öffentlichem Leben jedem Volksstamme als unveräusserliches Recht erklärt wurde.

Das böhmische Volk hat jedoch nicht nur nach dem Naturrecht und durch die positive Gesetzgebung, sondern auch vermöge seiner geistigen Entwickelung und Bildung Ansprüche auf eine böhmische Universität.

Die böhmische Nation nahm durch ihre Bildung und durch ihre Pflege der Künste und Wissenschaften schon vor Jahrhunderten unter den ersten europäischen Völkern ihren Platz ein und trotz der Hindernisse, die ihr in den Weg gelegt wurden, brachte sie solche Werke zu Stande, die getrost eine Vergleichung mit dem auszuhalten vermögen, was auf dem wissenschaftlichen Gebiete in den anderen Ländern Euerer Majestät zu Tage gefördert wurde.

Das böhmische Volk will auch fernerhin theilhaftig sein der erhabendsten Thätigkeit des menschlichen Geistes und der theuersten Schätze der Menschheit, es will würdig den andern lebenden Völkern zur Seite stehen und von ihnen geachtet sein, und aus diesem Grunde ist es bemüht, sich den Zutritt ins Heiligthum der Künste und Wissenschaften zu erschliessen.

Und dieses Heiligthum ist die Hochschule.

Unsere Nation trägt es schwer, dass ihren Söhnen auf der für sie gegründeten Hochschule die Gelegenheit benommen ist, sich in ihrer Sprache zu bilden, die Wissenschaft in ihrer Sprache und in ihrem Geiste zu pflegen, dass ihnen die Belehrung über die höchsten Güter des Menschen und über die höchsten Wahrheiten nicht in der Muttersprache, sondern einer fremden ihnen nicht selten unverständidlichen Zunge geboten wird; sie trägt dies um desto schwerer, als es ihr nicht unbekannt ist, dass sich ihre Sprache zum Lehren und zur Pflege der Wissenschaften vollkommen eignet und als es nicht bloss hinreichend sondern mehr als nothwendig Kräfte gibt, die, falls sie zu dem ruhm-

vollen Amte eines Lehrers an die böhmische Hochschule berufen werden sollten, eine erspriessliche Wirksamkeit für das geistige Wohl ihres Volkes entfalten könnten.

Dies hat sich auch glänzend bewährt durch die Errichtung des böhm. polytechnischen Institutes, auf dem nur heimische Kräfte wirken und welches in erfreulichem Aufblühen begriffen ist.

Aus dem Schosse unseres Volkes gingen nicht nur hochberühmte Pfleger, sondern auch Reformatoren einzelner Zweige der Wissenschaften, ja weltberühmte schöpferische Geister hervor. Männer aus unserem Volke wirkten und wirken bis auf den heutigen Tag auf österreichischen und fremden Universitäten, und wenn viele von ihnen ihre unsterblichen Werke nicht in der böhmischen, sondern in einer andern Sprache verfasst haben, so sind daran nicht sie und auch nicht ihr Volk schuld, sondern die Thatsache, dass ihnen nicht die Gelegenheit gegeben war in ihrem Vaterlande in ihrer Muttersprache wirken zu können.

Wenn durch Allerhöchste Veranlassung Euerer Majestät das böhm. Volk eine böhmische Hochschule erlangen wird, so wird auch die Zahl derer wachsen, die ihr ganzes Leben nur der Pflege der Wissenschaften weihen werden; dann wird aber auch die böhm. wissenschaftliche Literatur noch mächtiger erblühen; indem sie nicht mehr wie bis jetzt von der Opferwilligkeit einzelner Gelehrter abhängen, sondern in der Hochschule gewissermassen das Herz finden wird, aus dem sich naturgemäss das wissenschaftliche Leben nach allen Richtungen verbreiten wird, wie man es wahrnehmen kann auf den Universitäten anderer Nationen.

Aber nicht bloss vermöge seiner Bildung, sondern auch vermöge der Zahl seiner Angehörigen und vermöge der Steuerlast und der Beiträge zu Staatsbedürfnissen hat das böhm. Volk das Recht zu einer böhm. Universität.

In einigen auswärtigen Ländern, wie in Belgien, Holland, Schweden kommt auf $1^1/_2$ Mill. Seelen eine Universität; im deutschen Reiche entspricht einer Seelenzahl von je 2 Mill. eine Hochschule. In dem Reiche Euerer Majestät haben nicht volle 8 Millionen Deutsche 4 Hochschulen, $5^1/_2$ Mill. Magyaren werden jetzt 2 Universitäten zur Verfügung stehen, die $2^1/_2$ Mill. Polen haben ebenfalls 2 Universitäten; die Kroaten und Serben, deren Zahl in Oesterreich die Höhe von 3 Mill. nicht erreicht, werden jetzt auch eine Universität haben. Nur die Söhne der über 5 Mill. Seelen zählenden böhmischen Nation erfreuen sich noch nicht der Wohlthat, sich auf der Hochschule in ihrer eigenen Sprache bilden zu können.

Von den 219 Mill. von Steuern, die in den nichtungarischen Ländern im J. 1868 in die Staatskasse geflossen sind, wurden nahe an 70 Mill durch das böhm. Volk (d. h. die Böhmen in Böhmen und Mähren) also fast ein Drittel von allen Steuern abgeführt.

Es kann unser Volk wünschen, und wir wagen es Eure Majestät allerunterthänigst darum zu bitten, dass ein entsprechender Theil von dieser riesenhaften Summe zur Erhaltung der böhm. Hochschule verwendet werde; denn die Unkosten, die mit einer selbst glänzenden Ausstattung dieser Anstalt verbunden sein dürften, stehen in gar keinem Verhältnisse zu der Höhe dieser Staatsbeiträge.

Schliesslich führt auch das praktische Bedürfniss unser Volk zu dem Verlangen nach einer böhm. Universität.

Neben der Pflege der Wissenschaften wegen ihrer selbst, haben die Universitäten auch die Aufgabe junge Männer für künftige Aemter heranzubilden, in denen sie dem Staate und der Gesellschaft selbst die höchsten Dienste versehen könnten.

Es waltet darüber kein Zweifel ob, dass derjenige sein Amt wird am besten versehen können, der sich die Wissenschaft, die ihm dazu die Befähigung ertheilt hat, in der Sprache desjenigen Volkes angeeignet hat, dem er dienen, unter welchem er sein Amt versehen will.

Der grössere Theil der Söhne unserer Nation bekleidet Aemter unter dem Volke, aus dem sie hervorgegangen sind. Aber wer würde alle die Drangsale unseres Volkes aufzählen können, die in der Thatsache ihren Grund haben, dass seine eigenen Kinder zu Richtern, Advokaten, Verwaltungsbeamten, zu Aerzten in einer fremden Sprache herangebildet wurden?

Noch grössere Schäden gehen jedoch unseren Mittelschulen daraus hervor, dass sich diejenigen, die die Wissenschaften in denselben verbreiten sollen, zu diesem wichtigen Amte meistentheils in einer fremden Sprache heranbilden müssen.

Diesen Wünschen und Bedürfnissen unseres Volkes kann nur durch die Gründung einer eigenen böhm. Hochschule abgeholfen werden.

In Folge vieler Petitionen und nachdem mitunter auch selbst die Professorenkollegien und der akademische Senat sich darüber günstig aussprachen und der Landtag des Königr. Böhmen in dieser Angelegenheit Beschlüsse gefasst hat, wurde es auch in den Kreisen der Regierungen Euerer Majestät als nothwendig erkannt, zur Abschaffung der schreiendsten Mängel dann und wann etwas zu thun. Aber was in dieser Hinsicht immer geschehen ist, kann keineswegs als das geringste Maass von dem angesehen werden, was unsere Nation als ihr Recht beanspruchen darf, und dadurch wurde der durch positive Gesetze verbürgten Gleichberechtigung durchaus nicht genüge gethan. Im Gegentheil kann man behaupten, dass eben nach dem Erlassen jener Gesetze, besonders aber in letzterer Zeit an der Karolo-Ferdinandea das gleiche Recht des böhmischen Volkes mehr geschmälert wird als zuvor.

So wurde, um nur einige Beispiele anzuführen, der durch den ausserordentlichen Prof. D. Dastich, der böhmisch vortrug, erledigte Lehrstuhl der Philosophie nicht wieder besetzt; so wurden nach dem

Tode des berühmten Prof. Purkyně die böhm. Hörer der Medicin um die böhm. Vorträge über Physiologie verkürzt, und so blieb nach dem Tode des Prof. Wocel der Lehrstuhl der böhm. Literatur und Sprache unbesetzt, ein Lehrstuhl, dessen Errichtung über Verwendung der böhm. Stände schon im vorigen Jahrhundert stattgefunden, und der immer von neuem besetzt wurde, selbst in einer Zeit, wo noch von der Gleichberechtigung der böhm. Sprache keine Rede war.

In letzter Zeit — und das ist früher nie geschehen — werden an die medicinische Fakultät Assistenten aus dem Auslande berufen, wodurch einheimischen Kräften die Möglichkeit benommen wird, sich für Professuren vorzubereiten und heranzubilden. Dies geschieht gegen den klaren Wortlaut der allerhöchsten Entschliessung vom 20. Dec. 1819, durch die befohlen wurde, „es sei darüber zu wachen, dass an sämmtlichen Lehrinstituten zu den Assistentenstellen nur Inländer, niemals aber Ausländer gewählt werden".

Endlich um das Maass der unserer Nation an der Prager Hochschule zugefügten Unbilden zu füllen, wurde vom Professorenkollegium der medicinischen Fakultät der Beschluss gefasst, in böhmischer Sprache verfasste Habilitationsarbeiten nicht mehr anzunehmen, sondern nur solche, die entweder in der lateinischen oder deutschen oder französischen, englischen oder italienischen Sprache geschrieben sind. Dadurch wurde nicht nur unserer Nation in ihrem eigenen Hause eine Beleidigung zugefügt, sondern dadurch wurde auch das Gefühl eines jeden unbefangenen Gebildeten verletzt, und sicher zumeist das Gefühl Euerer Majestät; denn wir sind überzeugt, dass dem Herzen Euer königl. Gnaden alle Völker gleich nahe stehen.

Wir in tiefster Ehrfurcht unterschriebenen böhm. Doktoren, die wir am besten im Stande sind, die Bedürfnisse der Prager Hochschule zu würdigen, an der wir so viele Jahre zugebracht, sowie die Bedürfnisse des Volkes, mit dem wir als Geistliche, Richter, dessen Anwälte, als Aerzte und Lehrer verkehren, die wir ein feierliches Gelöbniss abgelegt haben, die Gerechtsamen dieser unseren Hochschule nachdrücklichst zu wahren, können nicht gleichgiltig zusehen, wie an derselben der Nation, der wir entstammen, auch fernerhin derlei Unbilden widerfahren. Und nachdem nun alle bisherigen Bemühungen unserer Nation zur Geltendmachung der Gleichberechtigung an der Karl-Ferdinands-Universität bisher vergeblich gewesen, und weil es äusserst wünschenswerth ist, dass an demjenigen Orte, der den höchsten Errungenschaften des menschlichen Geistes geweiht ist, Ruhe und Friede herrsche, statt der bisherigen Uneinigkeit und Zwietracht, wagen wir es, vor Euere Majestät zu treten und an den Stufen des erhabenen Thrones diese allerunterthänigste Bitte vorzutragen:

Euere kais. und königl. Apostolische Majestät geruhe allergnädigst zu veranlassen, dass an der Karl-Ferdinandeischen Universität die Gleichberechtigung beider Nationalitäten vollständig und in der That

durchgeführt werde, sei es auch durch Umgestaltung dieser Universität in zwei gleich eingerichtete Hochschulen, die eine bestimmt für die Söhne des böhmischen, die andere für jene des deutschen Volkes.

V.

Pamětní spis německých professorů a docentů fakulty filosofické a medicinské (1879).[1])

Nachdem an die deutschen Professoren und Privat-Docenten der Prager Universität die Nothwendigkeit herangetreten ist, zur gegenwärtig aufgeworfenen Universitätsfrage Stellung zu nehmen, geben die unterzeichneten Docenten der medicinischen und philosophischen Fakultät folgende Erklärung ab:

I. Die Universität hat die Aufgabe, die Forschung auf dem Gebiete der an derselben vertretenen Wissenschaften zu fördern und die bisherigen Forschungs-Resultate den Studirenden zu übermitteln. Diese Aufgabe konnte die Prager Universität vollständig erfüllen, so lange die deutsche Unterrichtssprache an derselben die allein gebräuchliche, allen Studirenden verständliche war und sich hiemit Lehrern und Schülern ein ausgedehnter wissenschaftlicher Verkehr und eine reiche Literatur erschloss.

II. Die Zulassung der čechischen Universitätssprache an der Universität konnte demnach nicht die Förderung der wissenschaftlichen Aufgabe der Hochschule, sondern nur die Begünstigung nationaler Bestrebungen bezwecken. Hiemit wurde aber dem wissenschaftlichen Princip ein fremdes entgegengestellt, wodurch fortwährende Kollisionen dieser beiden Principien bedingt waren, welche der freien Entfaltung der Kräfte der Universität sehr hinderlich wurden. Der gegenwärtige Bestand der Universität entspricht also nicht mehr ganz ihrer wissenschaftlichen Aufgabe und folglich auch nicht den Interessen des Staates. Es ergibt sich hieraus die Nothwendigkeit, die bestehende Prager Universität ihrer wahren Bestimmung wieder unverfälscht zurückzugeben und damit dem Staate eine der wenigen Stätten wahrer Universitätsbildung zu erhalten.

III. Wenn es aus irgendwelchen Gründen nothwendig erscheint, den Čechen Spielraum für die Befriedigung jener nationalen Bedürfnisse zu schaffen, welche sie in letzter Zeit an der Prager Universität zu befriedigen suchten, so könnte dies ohne ernste Schädigung der wissenschaftlichen Interessen der Universität nicht durch einfache Vermehrung der čechischen Professuren, auch nicht durch Errichtung von čechischen Parallel-Fakultäten, sondern nur durch Kreirung einer besonderen čechischen Universität geschehen.

---

[1]) Podle časopisu „Politik."

In diesem Falle müsste die Sprache des Unterrichts, der Prüfungen und aller Zeugnisse an der bestehenden Universität fortan die deutsche, an der zu errichtenden ausschliesslich die čechische sein. Kein Studirender dürfte an beiden Universitäten zugleich als ordentlicher Hörer immatrikulirt werden, doch könnten ordentliche Hörer der einen Universität als ausserordentliche der anderen aufgenommen werden.

Eine Gemeinsamkeit der neuen Universität mit der schon bestehenden wäre weder betreffs des Rektorats, des Senates und der Dekanate, noch des Kanzlei-Personals ohne immer wiederkehrende Kompetenz-Konflikte denkbar.

Die etwa gewünschte historische Kontinuität der neuen Universität mit der schon bestehenden liesse sich äusserlich durch den Namen kennzeichnen und wäre innerlich dadurch gegeben, daß die gegenwärtigen čechischen Docenten den Stamm des Lehrkörpers der neuen Universität zu bilden hätten.

IV. Es dürfte jedoch bei Errichtung einer čechischen Universität die bestehende keinerlei Beeinträchtigung erfahren. Insbesondere könnte keine Schmälerung der bestehenden Institutsräume, Sammlungen, Instrumente, Dotationen und anderweitigen Hilfsmittel für Unterricht und Forschung platzgreifen. Vielmehr müssten die vorhandenen Institute der bestehenden Universität unter der bisherigen einheitlichen Leitung intakt verbleiben. Nur insoweit, als durch eine eventuelle Minderung der Schülerzahl mehrfach vorhandene Unterrichtsmittel entbehrlich würden, könnten dieselben abgetreten werden. Das Princip der räumlichen Trennung beider Universitäten wäre auch in Bezug auf die Institute streng durchzuführen.

Motivirung.

Ad I. Der erste Punkt bedarf keiner besonderen Motivirung. Er enthält einen noch nie bestrittenen Satz mit dessen unmittelbarer Anwendung.

Ad II. Es ist leicht nachzuweisen, daß die wissenschaftlichen Interessen der Universität durch Zulassung der čechischen Unterrichtssprache geschädigt worden sind. Denn das wissenschaftliche Gedeihen der Hochschule wird nicht gefördert, wenn bei jeder Berufung eines Lehrers, bei jeder Habilitation eines Privatdocenten nicht dessen wissenschaftliche Leistungen allein, sondern auch dessen Nationalität, und mitunter vorzugsweise, in Frage kommt. Auch eine deutsche Majorität könnte bei ihren Vorschlägen und Anträgen keine rein wissenschaftlichen Principien verfolgen, da sie mit den immer vorhandenen Gegenbestrebungen der anderen Partei zu rechnen hätte.

Ad III. Die Trennung der Universität in zwei selbstständige Universitäten ist der einzig denkbare Modus, die Universitätsfrage

zu lösen, ohne eben dieselben Rechte den Deutschen in Böhmen streitig zu machen, welche den Čechen zuzugestehen man im Begriffe ist.

a) Die einfache Vermehrung der čechischen Professuren über den gegenwärtigen Stand hinaus würde, abgesehen davon, dass sie keine principielle Lösung der Frage einschlösse, die bedenklichste von allen Massregeln sein, welche ergriffen werden könnten. Durch dieselbe würde die wissenschaftliche Zukunft der Prager Universität mehr als durch jede andere gefährdet und alle bereits bestehenden schon erwähnten Übelstände enorm gesteigert. Ist einmal die deutsche Majorität in den Professoren-Kollegien vernichtet, oder auch nur unsicher gemacht, so kann kein auf Universitäts-Einrichtungen bezüglicher Antrag mehr, in welchem rein wissenschaftliche Grundsätze in Bezug auf Forschung und Unterricht zum Ausdruck kommen, kein auf dieselben Grundsätze sich stützender Berufungsvorschlag auf Annahme rechnen, sobald hiebei eine Kollision mit nationalen Interessen sich ergibt. Der wissenschaftliche Verfall des deutschen Bestandtheiles der Universität würde die nothwendige Folge dieses Zustandes sein. Ebensowenig könnten aber die Čechen, gebunden durch ihre nationale Stellung, nach rein wissenschaftlichen Grundsätzen vorgehen, noch sich ihres kaum erworbenen Besitzes erfreuen, den sie nur durch stetigen Kampf erhalten könnten und der ihnen bei jedem Zufall, welcher Gelegenheit dazu böte, wieder streitig gemacht würde.

b) Nicht viel empfehlenswerther wäre von demselben Standpunkte aus die Errichtung von deutschen und čechischen Parallel-Fakultäten an einer paritätischen Universität. Es wäre auch da nicht an eine friedliche wissenschaftliche Arbeit zu denken. Vielmehr würden dieselben Übelstände, derselbe Antagonismus, welche in dem zuvor erwähnten Falle in den Professoren-Kollegien zum Ausdruck kämen, sich hier im Senat einbürgern. Das fortwährende Schwanken der Majorität von einer Seite zur andern, welches bald dieser, bald jener Partei ein momentanes Übergewicht und eine vorübergehende Errungenschaft brächte, müsste nothwendig den schon bestehenden Gegensatz der Parteien auf's Höchste steigern und schließlich, wie dies am Polytechnikum schon stattgefunden hat, doch zur vollständigen Trennung in zwei Anstalten führen.

c) Dieser letztere Modus empfiehlt sich in der That schon vom rein wissenschaftlichen Standpunkte, wenn man bedenkt, daß an den beiden getrennten Universitäten die beiden Nationalitäten sich frei entfalten, ihren moralischen und intellektuellen Werth zur Geltung bringen und frei konkurriren können, ohne sich gegenseitig zu behindern.

d) Die Kosten zweier getrennter Universitäten sind dieselben, oder nicht erheblich höher, als jene einer konsequenten Doppelbesetzung aller Lehrstühle oder jene der Parallel-Fakultäten an einer paritätischen Universität. In allen diesen Fällen muss die Zahl der Profes-

suren, der Institute, der Sammlungen verdoppelt oder nahezu verdoppelt werden. Der doppelte Senat verursacht keinerlei Kosten und die Auslagen für eine doppelte Kanzlei sind nicht von Belang. Man wird also diejenige Ordnung der Verhältnisse vorziehen müssen, welche allein Aussicht auf Bestand bietet.

e) Die sehr verbreitete Meinung, dass die paritätische Universität eine vorübergehende, die getrennten Universitäten aber eine dauernde Mehrbelastung des Reiches vorstellen, indem ein Theil der Parallel-Fakultäten mit der Zeit wieder eingehen würde, muss nach allen bisher gemachten Erfahrungen als eine Illusion bezeichnet werden. Die Betrachtung der Koncessionen, welche den Čechen gemacht worden sind, die Erfahrung, dass jede dieser Koncessionen den Muth und das Parteibewusstsein gesteigert hat, die Voraussicht, dass dieses Bewusstsein durch alle Verhältnisse, welche zu Reibungen Anlass geben, gewiss nur genährt würde, lassen diese Illusion in ihrer ganzen Nichtigkeit erkennen.

f) Die Besorgniss, dass die Theilung der Universität schwerer wiegende politische Konsequenzen nach sich ziehen würde, als die Errichtung von Parallel-Fakultäten, erscheint ebenfalls als unbegründet, wenn man bedenkt, dass die Gefahr nur in der Schwächung der Reichsidee und in der Schädigung der Interessen des Gesammtstaates durch weitgehende Koncessionen an die einzelnen Nationalitäten überhaupt, keineswegs aber in der Form der Lösung der Universitätsfrage liegt.

Ad IV. Die wissenschaftlichen Institute der Universität sind theils ältern, theils jüngern Datums; von allen aber kann man sagen, dass die bessern Hilfsmittel an denselben aus der Neuzeit stammen. Bei keinem derselben ist, als sie angelegt wurden, der Natur der Sache nach, bezüglich der Arbeitsräume oder des Arbeitsmaterials auf eine eventuelle Theilung Rücksicht genommen worden. Jedes bildet für sich eine untheilbare Einheit. Die ganze Anlage und innere Einrichtung der Institute ist für Eine Lehrkanzel, für Einen Professor berechnet.

Die Dotationen der meisten Institute sind gering bemessen und den Anforderungen des Unterrichts und der Forschung nur eben genügend. Die Hauptinstrumente und Präparate, zum Theil die ausschliessliche Frucht mühevoller Arbeiten und Studien der dermaligen Vorstände, sind in Folge dessen nicht doppelt vorhanden. Das ganze Arbeits- und Unterrichtsmaterial, desgleichen die Arbeitsräume, das Dienstpersonal sind ebenfalls nur für Eine Lehrkanzel berechnet und demnach untheilbar.

Jedes der Institute müsste, falls eine Theilung platzgriffe, unvollständig werden und könnte seinem Zwecke durchaus nicht mehr genügen; es müsste zu jedem die fehlende Hälfte sofort wieder nachgeschafft werden, so dass keinerlei Ersparniss erzielt würde.

Blieben die Institute aber ungetheilt, oder würde nur in der Leitung derselben insofern eine Aenderung eintreten, als entweder zwei Professoren mit gleichen Rechten sie verwalteten, oder aber nur der eine die verantwortliche Direktion führte, so müsste doch in letzterem Falle der andere in gleicher Weise über die Mittel derselben verfügen können. Dadurch würde aber ein Zustand geschaffen, der die Institute in ihrer Wirksamkeit völlig lahmlegen müsste. Selbst bei der nicht immer zutreffenden Voraussetzung eines freundschaftlichen Verhältnisses beider Professoren würde die eben erwähnte Art der Leitung, sei sie einheitlich oder doppelt, zu einer Monstrosität führen. Es wäre nämlich unmöglich, die Verantwortlichkeits-Verhältnisse für Instrumente oder Material in solcher Weise zu regeln, dass nicht kontinuirliche Konflikte entstünden. Es würde sich nie entscheiden lassen, wer das Vorrecht der Benützung der Instrumente beanspruchen könnte, wer bei Sammlungen das System der Aufstellung zu wählen, wer über die Assistenten und Diener zu verfügen, wer die Arbeitenden passend zu vertheilen, wer ihnen nach Massgabe des Vorhandenen Arbeitsmaterials, Arbeitsräume und Arbeitsstunden anzuweisen, wer endlich über die Neuanschaffung von Apparaten und Büchern zu disponiren hätte.

Es kann demnach bei den Instituten der Universität weder von einer Theilung noch von einer gemeinschaftlichen Benützung, sei es unter einem oder zwei Direktoren, die Rede sein, da in allen drei Fällen die Institute sich als unfähig erweisen müssten, ihrem Zwecke weiter zu dienen. Die einzige erspriessliche Möglichkeit ist also die Errichtung neuer Institute für die neue čechische Universität.

Es muss hier darauf hingewiesen werden, dass für die naturhistorischen Lehrkanzeln der čechischen Universität die betreffenden sehr reichen Sammlungen des böhmischen Museums zur Benützung herangezogen werden könnten, wodurch bezüglich mehrerer Institute der philosophischen Fakultät die Schwierigkeit der Beschaffung besonderer Sammlungen behoben würde.

Prag, im Dezember 1879.

A. Bachmann, Privat-Docent. G. Bippart, o. Professor. A. Breisky, o. Prof. J. Cornu, o. Prof. H. Durège, o. Prof. H Eppinger, a. Prof. J. Fischel, a. Prof. J. Fischel, Privat-Docent. F. Ganghofner, Privat, Docent. D. v. Grün, o. Prof. M. Grünert, Privat-Docent. C. Gussenbauer, o. Prof. J. Halla, o. Prof. J. v. Hasner, o. Prof. E. Hering, o. Prof. J. Hilberg, Privat-Docent. C. v. Höfler, o. Prof. F. Hofmeister, Privat-Docent. C. Hornstein, o. Prof. C. H Huppert, o Prof. A. v. Jaksch, o. Prof. H. Janitschek, a. Prof. J. Jung, a. Prof. S. J. Kaempf, a. Prof. O. Kahler, Privat-Docent. J. Kaulich, a. Prof. J. Kelle, o. Prof. E. Kisch, Privat-Docent. E. Klebs, o. Prof. Ph. Knoll, o. Prof. J. Kreuz, Privat-Docent. H. Lambel, Privat-Docent.

G. Laube, o. Prof. G. Linker, o. Prof. E. Linnemann, o. Prof. F. Lippich, o. Prof. E. Mach, o. Prof. J. Maschka, o. Prof. S. Mayer, a. Prof. A. Ott, Privat-Docent. Th Petrzina, Privat-Docent. E. Petersen, o. Prof. A. Pick, Privat-Docent. Ph. Pick, a. Prof. M. Popper, Privat-Docent. A Přibram, a. Prof. A. Puchta, Privat-Docent. G. v. Ritter, a. Prof. A. Rzach, Privat-Docent. A. Schenkel, Privat-Docent. F. v. Stein, o. Prof C. Stumpf, o. Prof. F. Schubert, Privat-Docent. J. Schütz, Privat-Docent. C. Toldt, o. Prof. C Weil, a. Prof. A. Weiss, o. Prof. E. Werunsky, Privat-Docent. M. Willkomm, o. Prof. O. Willmann, o. Prof. E. Zaufal, a. Prof. V. v. Zepharovich, o. Prof.

VI.

Pamětní spis českých professorů a docentů fakulty filosofické a medicinské (1880).[1])

Hohes k. k. Ministerium!

Die öffentlichen Blätter bringen eine an das hohe k. k. Ministerium gerichtete Erklärung der deutschen Professoren und Docenten der medicinischen und philosophischen Facultät in Prag, in welcher diese die Nothwendigkeit behaupten zur Prager Universitätsfrage ihrerseits „Stellung zu nehmen".

Wir gehorsamst unterzeichneten Professoren und Docenten böhmischer Nationalität glaubten, dass eine solche Nothwendigkeit nicht vorhanden war, so lange die hohe Regierung es nicht für gut fand von den Professorencollegien irgend ein Gutachten in dieser Angelegenheit zu verlangen. Nun, da die Erklärung unserer deutschen Collegen vorliegt, welche sogar der Universitätsrector der höchsten Unterrichtsbehörde vorzulegen sich entschloss, halten wir uns ebenfalls für berechtigt und verpflichtet unsere Meinung in der Sache darzulegen.

Die Erklärung der deutschen Professoren und Docenten geht gleich im Anfange von der Behauptung aus, die Prager Universität habe ihre Aufgabe vollständig erfüllen können, so lange die deutsche Unterrichtsprache an derselben die allein gebräuchliche war; durch Zulassung der böhmischen Unterrichtsprache aber seien die wissenschaftlichen Interessen der Universität geschädigt worden. Denn damit habe nicht die Förderung der wissenschaftlichen Aufgabe der Hochschule, sondern nur die Begünstigung nationaler Bestrebungen bezweckt werden können. Bei jeder Berufung eines Lehrers, bei jeder Habilitation eines Privatdocenten kommen seitdem nicht dessen wissenschaftliche Leistungen allein, sondern auch dessen Nationalität, und mitunter vorzugsweise in Frage. Auch eine deutsche Majorität könnte bei ihren Vorschlägen und Anträgen keine rein wissenschaft-

[1]) Podle tisku.

lichen Principien verfolgen, da sie fortwährend mit den Gegenbestrebungen der andern Partei zu rechnen hätte.

Was den letzt angeführten Grund betrifft, so müssen wir der deutschen Majorität selbst und allein die Verantwortung überlassen, wenn sie sich bewusst ist, in den angeführten Fällen nicht die wissenschaftlichen Leistungen allein, nicht die rein wissenschaftlichen Principien, sondern vorzugsweise die Nationalität berücksichtigt zu haben. Zu Gunsten der böhmischen Nationalität hat sie dies unseres Wissens niemals gethan, und die Minorität ist sich einer solchen vorzugsweisen Berücksichtigung der Nationalität ihrerseits nicht bewusst. Dass echte wissenschaftliche Bildung jeder Nationalität von grossem Nutzen ist, wird Niemand bestreiten, und in diesem Sinne für die Interessen der Nationalität einzustehen, steht daher mit dem Interesse der Wissenschaft in keinem Gegensatze. Ist doch die Wissenschaft, um uns gemeinverständlich auszudrücken, kein todtes bedrucktes Papier; sie setzt doch sowohl ein Object des Wissens als auch ein lebendiges, wissendes Subject voraus, und darum ist es ganz unverständlich, wie so durch die theilweise Einführung der böhmischen Unterrichtsprache die wissenschaftlichen Interessen der Universität geschädigt worden seien. Noch weniger ist es angemessen darin sogar auch eine Schädigung des Staatsinteresses erblicken zu wollen, was nur darauf hinzuzielen scheint, die Frage auf das politische Gebiet hinüberzuziehen. Die Verfasser der Erklärung sagen, ehemals habe die Prager Universität ihre Aufgabe vollständig erfüllen können, weil die allein gebrauchte deutsche Sprache den Lehrern und den Schülern eine weite Literatur erschloss. Hier wird von einem beschränkten Standpunkte ausgegangen, als ob nämlich der Universitätslehrer auf die Erzeugnisse der Literatur seiner Muttersprache allein angewiesen und nicht vielmehr bestrebt sein sollte, sich die Fortschritte seiner Wissenschaft anzueignen, in welcher Sprache sie immer geboten werden. Sowie der deutsche Universitätslehrer sich nicht auf die deutsche wissenschaftliche Literatur allein beschränken soll, darf der böhmische noch weniger sich mit der böhmischen Literatur allein begnügen; eine Zumuthung der Art, wie sie wohl aus jenem Passus der Erklärung hervorschimmert, müssten die gehorsamst Gefertigten als beleidigend zurückweisen. Was die Schüler betrifft, so wird der böhmische wie der deutsche Lehrer sie gleichfalls nicht mit der Literatur ihrer Muttersprache allein bekannt machen.

Die böhmische Unterrichtsprache hat an unserer Hochschule später als die deutsche gegenüber dem in früherer Zeit herrschenden Latein sich Eingang verschafft; aber es kam dazu, bisher allerdings nur theilweise, aus denselben Gründen. Diese waren die fortschreitende literarische Ausbildung der Sprache und das steigende praktische Bedürfniss, welches der Bildungsdrang des Volkes erzeugt. Die bisherige Anzahl der böhmischen Lehrstühle ist aber dem jetzigen Bedürfniss nicht

mehr entsprechend; eine Vermehrung derselben ist an der philosophischen Facultät schon aus dem Grunde geboten, weil seit dem Jahre 1848, in welchem die ersten Anfänge geschahen, an den Mittelschulen, die früher ausschliesslich deutsch waren, in dem slavischen Theile Böhmens und Mährens die böhmische Unterrichtsprache eingeführt worden ist, für welche die Lehrkräfte eben an der Prager Hochschule gebildet werden sollen. Es kann sich also nicht mehr um die Frage handeln, ob, sondern in welcher Weise die Vermehrung stattzufinden hätte, und welche Umgestaltungen in der inneren Einrichtung der Hochschule sich daraus ergeben möchten.

Unsere deutschen Collegen sehen dies offenbar selbst ein; sie gerathen aber darüber in ihrer Erklärung in eine ganz eigenthümliche Inconsequenz. Während sie nämlich im II. Punkte derselben die Nothwendigkeit behaupten, die bestehende Prager Universität ihrer wahren Bestimmung wieder unverfälscht zurückzugeben, unverfälscht nämlich durch die Creirung böhmischer Lehrkanzeln, sohin diese an derselben gänzlich wieder zu beseitigen, kommen sie im III. Punkte darauf, die Creirung einer besonderen ausschliesslich böhmischen Universität als das einzige unschädliche Aushilfsmittel anzurathen.

Wir wollen uns weiterer Bemerkungen darüber enthalten und den dahin gehenden Vorschlag sofort in Erwägung ziehen.

Die Creirung einer neuen böhmischen Universität kann offenbar nicht als das Werk eines Augenblickes angesehen werden; sie ist vielmehr mit grossen Schwierigkeiten verbunden, deren Beseitigung eine geraume Zeit erfordern würde, besonders wenn der ganze grossartige Apparat der bestehenden Universität, die Gebäude, die Sammlungen, Dotationen u. s. w. unseren deutschen Collegen ihrem Wunsche gemäss gänzlich und ausschliesslich überlassen werden sollten, wovon die Nothwendigkeit uns allerdings nicht einleuchtet. Wir zweifeln nicht, dass diese Schwierigkeiten den Verfassern der Erklärung wohl bekannt sind, und wir wollen die Vermuthung, dass eben dies für sie ein wesentlicher Beweggrund zu ihrem Vorschlage war, hier ausser Acht lassen. Wie soll es nun mit dieser Neuerrichtung zugehen?

Wir Unterzeichneten geben uns nicht der Besorgniss hin, dass die hohe Regierung, wenn sie den Vorschlag annehmbar fände, uns sämmtlich auf so lange, als die Errichtung der neuen Universität nicht zu Ende geführt wäre, ausser Wirksamkeit setzen möchte; denn es wäre dies der sonderbarste Anfang zur Durchführung der gewünschten Gleichberechtigung beider Nationalitäten an der Universität. Wir müssen demnach vorläufig in unseren Stellungen an der Universität verbleiben, zu welchen wir auf keinem andern Wege als unsere deutschen Collegen, nämlich durch Allerhöchste Ernennungen und vorschriftsmässige Habilitationen gelangt sind. Wir hoffen auch, die hohe Regierung werde, ehe noch die präsumtive besondere böhmische Uni-

versität vollends zu Stande kommt, die Anzahl der böhmischen Lehrkräfte successiv nach aller Möglichkeit vermehren.

Dies bringt nun einen Zustand mit sich, welchen die Verfasser der Erklärung am meisten perhorresciren, weil sie davon den Fortbestand und steigende Vermehrung der Gegensätze zwischen den zwei Nationalitäten in den Lehrkörpern befüchten. Wir treten dieser Meinung nicht entgegen. Wenn die Existenz unserer *Minorität* in den Professorencollegien unsern deutschen Collegen so unleidlich ist, dass weder Collegialitätsrücksichten, die wir unsererseits ernst nehmen, noch die Rücksicht auf die hohe Aufgabe unseres gemeinsamen Berufes sie davon abzuhalten vermögen, ihrer Missstimmung darüber in einem an die höchste Unterichtsbehörde gerichteten Schriftstücke Ausdruck zu geben, so ist es begreiflich, dass für uns die so geartete Gesinnung der *Majorität*, der wir gegenüberstehen, nicht minder unerfreulich ist; und wir gestehen zu, dass das Zusammenwirken mit unsern deutschen Collegen unter solchen Umständen sich in der Zukunft noch unfreundlicher gestalten könnte, als es jetzt schon ist.

Hiergegen gibt es eine Abhilfe in dem auch von den Verfassern der Erklärung besprochenen Vorschlage der Trennung der Lehrkörper in je zwei Collegien nach den beiden Nationalitäten. Es möge jede Facultät, bei welcher das Bedürfniss dessen vorhanden ist, in ein deutsches und ein böhmisches Professorencollegium getheilt werden, deren Grundstock die jetzigen Professoren deutscher und böhmischer Nationalität zu bilden hätten. Jedes Professorencollegium besorge seine Geschäfte für sich, unabhängig von dem andern. Auch der akademische Senat könnte dabei in zwei Sectionen nach den Nationalitäten getheilt werden, welche in Personalfragen ihrer Angehörigen, sowohl Lehrer als Studenten, abgesondert zu fungiren hätten. Nur in andern, die oberste Leitung der Universitätsangelegenheiten betreffenden Fällen möge ein gemeinsames Zusammentreten der beiden Sectionen stattfinden, was sich wohl vorläufig als ausführbar bewähren dürfte. Die Studierenden, welche sich bei der einen Nation als ordentliche Hörer einschreiben, sollen dadurch nicht gehindert sein, Vorlesungen in der andern Sprache zu hören, mit derselben Geltung, als ob sie dieselben bei ihrer Nation besuchen würden. Das Princip der Lernfreiheit soll hierin vollkommen gewahrt und die Concurrenz zwischen deutschen und böhmischen Docenten, welche keiner der beiden Theile scheuen darf, eben so frei sein wie zwischen Vortragenden der Einen Nation.

Auch gegen eine solche Einrichtung werden zwar von den Verfassern der Erklärung Einwände erhoben, die jedoch offenbar viel geringer sind als die gegen das weitere Beisammenbleiben der Lehrkörper.

Dem gegenüber stellen wir dieses Auskunftsmittel als provisorisch hin, auf die Dauer nämlich, so lange die präsumtive besondere böh-

mische Universität nicht vollends fertig da stünde. Ein Provisorium ist doch jedenfalls nöthig, ausser wenn man uns, was wir wie gesagt nicht besorgen, einfach aus der Universität ausweisen würde.

Es liegt nicht an uns vorherzusagen, ob dieses Provisorium fünf oder zehn oder zwanzig Jahre, auch vielleicht länger dauern sollte; das hienge davon ab, wie bald man, wenn es wirklich nothwendig befunden würde, mit der Errichtung einer besonderen, der deutschen natürlich nicht nachstehenden böhmischen Hochschule zu Stande käme. Wir denken aber, es wäre gut, die Erfahrung entscheiden zu lassen. Wenn diese Einrichtung der getrennten Lehrkörper einige Jahre fortbestanden haben würde, könnte es sich zeigen, dass sie auch definitiv dem Zwecke zu entsprechen vermöchte, und die vorgeschlagene Errichtung einer neuen böhmischen Universität könnte sich dann als überflüssig erweisen.

Es muss auch darauf hingewiesen werden, dass die Schwierigkeiten des Zusammenlebens zwischen den zwei nationalen Elementen an der Universität nicht so ganz in der Einrichtung selbst liegen, sondern dass es zum Theile auch wechselnde persönliche Interessen und Eigenschaften Einzelner sind, die dazu viel beitragen, die aber nicht gerade immer und überall den gleichen Spielraum haben müssen. Ein Beweis dessen scheint schon darin zu liegen, dass die Erklärung der deutschen Professoren und Docenten bloss von der medicinischen und philosophischen Facultät ausgegangen ist, wogegen die theologische und juridische Facultät derselben fern blieben, und selbst an jenen zwei Facultäten doch auch mehrere deutsche Mitglieder derselben die Betheiligung abgelehnt haben.

Die Zeit dürfte manches mildern, was jetzt noch schroff sich entgegensteht. Die gehorsamst Gefertigten sind daher der festen Hoffnung, dass wenn einmal der brüderliche Ausgleich zwischen den zwei unser Vaterland bewohnenden Stämmen zu Stande gekommen sein wird, welchem die Bevölkerung beider Zungen, unbeirrt von politischen Leidenschaften sehnsüchtig entgegensieht, auch die Vertreter der Wissenschaft einander freundlicher als jetzt begegnen werden. Die Durchführung des Vorschlages einer Zweitheilung der Facultäten und die Ausscheidung der Personalien selbst aus dem sonst gemeinsamen Senate, welche geeignet ist, die in den jetzigen Zuständen liegenden Schwierigkeiten zu beseitigen, dürfte ein solches freundlicheres Zusammenleben am sichersten verbürgen.

Prag, den 18. Februar 1880.

Aug. Bělohoubek, Privat-Docent. Em. Bořický, a. o. Professor. Lad. Čelakovský, a. o. Professor. K. Domalíp, Privat-Docent. Josef Durdík, a. o. Professor. Theoph. Eiselt, a. o. Professor. Jos. Emler, a. o. Professor. Ant. Frič, a. o. Professor. J. Gebauer, a. o. Professor. A. Gindely, ord. Professor. Jaroslav Goll, Privat-Docent. M. Hattala, ord.

Professor. O. Hostinský, Privat-Docent. Victor Janovský, Privat-Docent. J. Kalousek, Privat-Docent. Jar. Košut, Privat-Docent. Joh. Kvíčala, ord. Professor. M. Nevole, Privat-Docent. J. Palacký, Privat-Docent. Ant. Rezek, Privat-Docent. Aug. Seydler, Privat-Docent. J. Spott, Privat-Docent. F. J. Studnička, ord. Professor. W. W. Tomek, ord. Professor. W. Weiss, a. o. Professor. Fr. Vejdovský, Privat-Docent. Ed. Weyr, Privat-Docent.

VII.

Vládní předloha podaná v sněmovně poslanecké 16. května 1881.[1])

Gesetz betreffend die Regelung der Rechtsverhältnisse und die Studienordnung an der Karl-Ferdinands-Universität in Prag.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich zu verordnen, wie folgt:

§ 1.

Das der Prager Karl Ferdinands-Universität oder einzelnen Facultäten derselben gehörige Corporationsvermögen ist von dem Zeitpunkte an, als unter dem gemeinsamen Namen Carolo Ferdinandea eine Universität mit deutscher und eine mit böhmischer Vortragssprache bestehen wird, als ein gemeinschaftliches Vermögen der beiden Universitäten, beziehungsweise der betreffenden Facultäten anzusehen.

§ 2.

Von demselben Zeitpunkte an sind beide Universitäten rücksichtlich der Stiftungen, in Ansehung deren die Verwaltung, Verleihung oder Praesentation dem akademischen Senate oder einzelnen Professorencollegien zukommt, als gleichberechtigt anzusehen, insoweit in den betreffenden Stiftungsurkunden keine gegentheiligen Bestimmungen enthalten sind.

Die näheren Modalitäten der Ausübung der den beiden Universitäten in Zukunft gemeinschaftlich zustehenden Rechte in Ansehung der Verwaltung, Verleihung und Präsentation solcher Stiftungen werden nach Einvernehmung beider Universitäten vom Unterrichtsminister festgesetzt.

§ 3.

Ein Studirender kann nicht an beiden Universitäten zugleich immatriculirt sein; dagegen steht es jedem immatriculirten Studirenden der einen Universität frei, die Vorlesungen an der anderen zu besuchen und sind diese Vorlesungen ihm so anzurechnen, als ob er sie an der Universität frequentirt hätte, an welcher er immatriculirt ist.

---

[1]) Z příloh k stenografickým protokolům.

§ 4.

Mein Minister für Cultus und Unterricht ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.

Motivenbericht

zum Gesetzentwurfe, betreffend die Regelung der Rechtsverhältnisse und die Studienordnung an der Karl Ferdinands-Universität in Prag.

Mit Allerhöchster Entschliessung vom 11. April l. J. haben Seine k. und k. Apostolische Majestät allergnädigst zu genehmigen geruht, dass die Karl Ferdinands-Universität in Prag derart eingerichtet werde, dass je eine Universität mit deutscher und böhmischer Unterrichtssprache bestehe, welche beide Universitäten den Namen „Carolo Ferdinandea" fortzuführen haben.

An der Universität mit böhmischer Vortragssprache sind nach Allerhöchster Weisung vom 1. October 1881 an die rechts- und staatswissenschaftliche, sowie die philosophische Facultät zu activiren. Zugleich haben Seine k. und k. Apostolische Majestät anzuordnen geruht, dass zu diesem Ende und beziehungsweise zur verfassungsmässigen Behandlung der Angelegenheit die erforderlichen Schritte eingeleitet werden.

Endlich haben Seine k. und k. Apostolische Majestät mit dieser Allerhöchsten Entschliessung die Regierung zu beauftragen geruht, bezüglich der Staatsprüfungen solche Normen in Vorschlag zu bringen, welche alle Gewähr bieten, dass kein Studirender der Universität mit ausschliesslich böhmischer Unterrichtssprache in einen Zweig der öffentlichen Praxis übertrete, ohne die vollkommene Kenntnis der deutschen Sprache, sowie die Fähigkeit, sich derselben zu bedienen, nachgewiesen zu haben.

Um diesem Allerhöchsten Auftrage nachzukommen, musste vor Allem festgestellt werden, inwieweit zur verfassungsmässigen Behandlung dieses Gegenstandes die Mitwirkung der Gesetzgebung erforderlich ist.

Die Regierung hat in dieser Beziehung den Standpunkt eingenommen, dass zu der Errichtung einer Universität, sowie zu jeder Umgestaltung einer solchen, welche sich innerhalb des Rahmens der geltenden Gesetzgebung bewegt und die betreffende Anstalt unter das bestehende Recht stellt, die Erlassung eines Gesetzes nicht erforderlich ist. Eine derartige Verfügung ist lediglich als eine Massnahme der Verwaltung auf dem Gebiete des Unterrichtswesens anzusehen, und kann demnach im Wege der Verordnung erlassen und durchgeführt werden.

Diese Anschauung gründet sich auf die allgemeinen Grundsätze hinsichtlich des Verhältnisses zwischen der gesetzgebenden und der

vollziehenden Gewalt und auf die hinsichtlich der Errichtung und Einrichtung anderer Unterrichtsanstalten bestehende Übung.

Allerdings hat bei Errichtung der Universität in Czernowitz das Abgeordnetenhaus des Reichsrathes das von der Regierung eingebrachte Gesetz, welches in Consequenz der obigen Anschauung lediglich die Feststellung der Gehalte der Professoren und die Bewilligung des erforderlichen Nachtragscredites zum Gegenstande hatte, dahin modificirt, dass auch die Errichtung der Universität in den Tenor des Gesetzes aufgenommen wurde.

Hiemit konnte jedoch in keiner Weise ein bindendes Präcedenz geschaffen werden, und die Regierung verharrt auch derzeit auf dem von ihr als richtig erkannten Standpunkte der Competenz.

Sie muss daher die Ueberzeugung aussprechen, dass die Allerhöchst angeordnete neue Einrichtung der Prager Universität, insoweit hiedurch eine Abänderung bestehender gesetzlicher Vorschriften nicht bedingt ist, lediglich als eine Frage der Verwaltung zu betrachten ist, und abgesehen von dem durch dieselbe bedingten Mehraufwande an und für sich die Mitwirkung der gesetzgebenden Faktoren nicht erheischt.

Der vorliegende Gesetzentwurf hat demnach die in der Eingangs erwähnten Allerhöchsten Entschliessung angeordnete Einrichtung der Prager Universität als eine feststehende Thatsache angenommen, und hat lediglich zum Zwecke, einige specielle Fragen, welche mit der Umgestaltung der Prager Universität zusammenhängen, im Wege der Gesetzgebung zu regeln.

Die Nothwendigkeit der gesetzlichen Regelung dieser Fragen ergibt sich aus deren Natur und aus dem Inhalte der einzelnen Paragraphe des Gesetzentwurfes.

Falls diese Regelung bis zu dem Zeitpunkte, als die neue Errichtung der Prager Universität ins Leben treten wird, das ist bis 1. October l. J. nicht erfolgt sein sollte, behält sich die Regierung vor, die erforderlichen Massregeln in provisorischer Weise zu treffen, damit einerseits der rechtsmässigen Persolvirung der Stiftungen, anderseits dem regelmässigen Studienfortgange an beiden Universitäten kein Eintrag geschehe.

Ad § 1.

Die Prager Universität in ihrem bisherigen Bestande ist zwar in erster Linie Staatsanstalt; sie ist jedoch insbesondere in Ansehung des ihr aus früherer Zeit zukommenden Vermögens, theils an sich, theils in ihren Facultäten, Trägerin von Eigenthumsrechten. In Folge der künftigen Einrichtung der Universität treten an Stelle dieser Einen juristischen Person, zwei ihrem Wesen und ihrer Organisation nach, getrennte, selbstständige Rechtssubjekte, ohne dass jedoch von vorneherein festgestellt wäre, in welcher Weise dieselben als Rechtsnachfolgerinnen der bisherigen Universität anzusehen sind.

Es erfolgt insbesondere nicht die Errichtung einer, ausser Zusammenhange mit der bisherigen Karl-Ferdinands-Universität in Prag stehenden neuen Anstalt, in welchem Falle diese letztere weder Anspruch auf den Namen, noch auf das Vermögen der alten Universität hätte, eine Folgerung, welche weder der historischen Entwicklung der Prager Universität, noch dem Grundsatze der Continuität der künftigen selbstständigen Universitäten mit der bisherigen Hochschule entsprechen würde.

Um einer Unsicherheit hinsichtlich des Verhältnisses der künftig bestehenden Universitäten zu dem Vermögen der Karl Ferdinands-Universität vorzubeugen, hat die Regierung die Regelung des bezüglichen Rechtsverhältnisses im Wege der Gesetzgebung für nothwendig gehalten und in dem vorstehenden Paragraphe die den Grundsätzen der Billigkeit entsprechende Bestimmung zum Ausdrucke gebracht.

Es ist selbstverständlich, dass die der Staatsverwaltung in Ansehung des in diesem Paragraphe bezeichneten Vermögens zukommenden Rechte und Befugnisse, sowie insbesondere das Verfügungsrecht über die Localitäten der Universitätsgebäude zu Zwecken der Universität auch in Hinkunft unverändert fortbestehen. Ebenso versteht es sich von selbst, dass die Bestimmung dieses Paragraphes auf alle aus Staatsmitteln zu Zwecken der Universität hergestellten Anstalten (Institute, Sammlungen u. s. w.), welche ausschliesslich als Staatseigenthum anzusehen sind, keine Anwendung findet.

Ad § 2.

Die gleichen Erwägungen, welche die Regierung zur Aufnahme der Bestimmungen des § 1. hinsichtlich des Corporationsvermögens der Prager Universität veranlasst haben, erheischen auch die Regelung der derselben hinsichtlich einer Reihe von Stiftungen zukommenden Rechte. In dem vorstehenden Paragraphe erfolgt dieselbe in einer der Tendenz des § 1. entsprechenden Weise.

Ad § 3.

Die bestehenden allgemeinen Gesetze hinsichtlich der Studienordnung an den Universitäten haben den Fall des Bestandes von zwei Anstalten in einem Orte nicht vor Augen gehabt.

Es fehlen demnach die gesetzlichen Bestimmungen, durch welche die in einem solchen Falle sich ergebende Frage der Zulässigkeit der Theilnahme der Studirenden der einen Anstalt an den Vorlesungen der anderen geregelt würde.

Durch die neue Einrichtung der Prager Universität ergibt sich die Nothwendigkeit, diese Frage wenigstens in Bezug auf diese concreten Anstalten gesetzlich zu ordnen. Die einschlägigen Bestimmungen des § 3. des vorliegenden Gesetzentwurfes beabsichtigen einerseits der Selbstständigkeit der beiden Universitäten Ausdruck zu geben, ander-

seits aber den Studirenden der einen Anstalt den Besuch der Collegien an der anderen thunlichst zu erleichtern, eine Tendenz, welche in wissenschaftlichen und staatlichen Rücksichten ihre Begründung findet.

In diesen drei Punkten glaubte die Regierung alle jene Fragen der gesetzlichen Regelung zugeführt zu haben, welche — durch die neue Einrichtung der Prager Universität hervorgerufen — nicht ohne weiters auf Grund der bestehenden Gesetze gelöst werden können.

Die Regierung behält sich vor. alle übrigen zur Durchführung der erwähnten Massregel erforderlichen Verfügungen im Verordnungswege zu erlassen. Insbesondere wird dies hinsichtlich der Durchführung des Allerhöchsten Auftrages der Fall sein müssen, wonach die Garantien zu schaffen sind, dass die Studirenden der Universität mit böhmischer Vortragssprache die Qualification für ein öffentliches Amt nicht erlangen können, ohne die erforderliche Kenntnis der deutschen Sprache nachgewiesen zu haben.

In dieser Beziehung wird die Regierung durch die geeignete Einrichtung, sowohl der Staatsprüfungen, als auch der strengen Prüfungen, insofern diese in ihren Wirkungen den Staatsprüfungen gleichgehalten sind und deren Stelle vertreten, die nöthige Vorsorge treffen.

VIII.

Návrh školského výboru poslanecké sněmovny (1881).

Gesetz betreffend die k. k. Karl Ferdinands-Universität in Prag.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

§ 1.

Vom Beginne des Wintersemesters 1881/1882 an werden in Prag zwei Universitäten bestehen, nämlich die „k. k. deutsche Karl-Ferdinands-Universität" und die „k. k. böhmische Karl Ferdinands-Universität".

An der deutschen Universität ist die deutsche Sprache, an der böhmischen die böhmische die ausschliessliche Unterrichtssprache. Der Gebrauch der lateinischen Sprache bleibt jedoch im üblichen Umfange aufrecht.

Die beiden Universitäten sind räumlich gesondert und haben getrennte Organisation und Verwaltung.

§ 2.

Ein Professor oder Privatdocent kann nur einer der beiden Universitäten angehören.

Ein Studirender darf nur an einer der beiden Universitäten immatriculirt sein; doch kann er auch an der anderen Universität als

ausserordentlicher Hörer Vorlesungen besuchen, wenn er mindestens die Hälfte der Stundenzahl an jener Universität hört, an welcher er immatriculirt ist. Die an der anderen Universität angenommenen Vorlesungen sind ihm so anzurechnen, als ob er sie an jener Universität frequentirt hätte, an welcher er immatriculirt ist.

§ 3.

Das der Prager Karl Ferdinands-Universität oder einzelnen Fakultäten derselben derzeit gehörige Vermögen ist als ein gemeinschaftliches Vermögen der beiden Universitäten, beziehungsweise der betreffenden Facultäten, anzusehen.

Rücksichtlich der Stiftungen, deren Verwaltung, Verleihung oder Präsentation dem akademischen Senate, dem Rector oder einzelnen Professorencollegien zukommt, sind beide Universitäten gleichberechigt, insoweit in den betreffenden Stiftungsurkunden keine einschränkenden Bestimmungen enthalten sind.

Die näheren Modalitäten der Ausübung der den beiden Universitäten in Zukunft gemeinschaftlich zustehenden Rechte in Ansehung der Verwaltung, Verleihung und Präsentation solcher Stiftungen werden nach Einvernehmung beider Universitäten vom Unterrichtsminister festgesetzt.

§ 4.

Die vorstehenden Bestimmungen des Gesetzes sind nach Massgabe der Activirung der Fakultäten der böhmischen Universität durchzuführen.[1])

§ 5.

Der Minister für Cultus und Unterricht ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.[2])

Resolutionen.

Die k. k. Regierung wird aufgefordert, die an der k. k. Karl Ferdinands-Universität bestehenden wissenschaftlichen Anstalten, Sammlungen und Institute jenen Lehrkanzeln zu belassen, mit welchen sie derzeit verbunden sind, wovon der botanische Garten und jene Kliniken ausgenommen sind, welche für die deutsche medicinische Fa-

---

[1]) V zákoně z r. 1882 je to § 5. V tomto zákoně zní § 4. takto: „Die an der Karl Ferdinands-Universität bestehenden wissenschaftlichen Anstalten, Sammlungen und Institute sind jenen Lehrkanzeln zu belassen, mit welchen sie derzeit verbunden sind, wovon der botanische Garten und jene Kliniken ausgenommen sind, welche für die deutsche medicinische Facultät nicht nothwendig benöthigt werden.

Die Beziehungen der klinischen und anatomischen Institute zu den Heilanstalten sind nach dem Grundsatze des gleichen Anspruches beider Universitäten zu regeln."

[2]) V zákoně je to § 6.

cultät nicht nothwendig sind, dagegen zur Activirung der medicinischen Facultät der böhmischen Universität benöthiget werden.

Die k. k. Regierung wird aufgefordert, dafür zu sorgen, dass an der k. k böhmischen Karl Ferdinands-Universität in Prag, an welcher mit Beginn des Wintersemesters 1881/1882 die rechts- und staatswissenschaftliche und die philosophische Facultät ins Leben treten, mit Beginn des Wintersemesters 1882/1883 die medicinische Facultät eröffnet werde.

Bericht des Unterrichtsausschusses über die Regierungsvorlage eines Gesetzes, betreffend die Regelung der Rechtsverhältnisse und die Studienordnung an der Karl Ferdinands-Universität in Prag.

Der Unterrichtsausschuss hat die ihm zur Vorberathung zugewiesene Regierungsvorlage nicht sofort selbst in Berathung genommen, sondern wegen der Wichtigkeit des Gegenstandes ein fünfgliedriges Subcomité beauftragt, die Regierungsvorlage zu prüfen und mit möglichster Beschleunigung Bericht zu erstatten.

Das Comité legte einen gemeinsamen vereinbarten Gesetzentwurf vor, und nur bezüglich eines Absatzes hatte sich ein Mitglied des Comités vorbehalten, sein Separatvotum in der Ausschusssitzung zu vertreten.

Der Ausschuss gab nach gründlicher Erörterung seine vollständige Zustimmung zu dem Elaborat des Subcomités, sowie zu den vom Subcomité beantragten Resolutionen.

Der nun dem Abgeordnetenhause vorgelegte Gesetzentwurf will von dem Gesichtspunkte beurtheilt werden, dass derselbe eine Vereinbarung zwischen einander gegenüberstehenden Anschauungen und Interessen bildet. Wenn es gelungen ist, dem Abgeordnetenhause einen Entwurf vorzulegen, der von dem Ausschusse in den meisten Theilen einstimmig, in den übrigen nahezu einstimmig angenommen wurde, so dürfte derselbe wohl jedenfalls geeignet erscheinen, eine seit vielen Jahren lebhaft ventilirte Frage, welche als einer der Hauptgründe der Differenzen zwischen den beiden in Böhmen wohnenden Nationen betrachtet werden kann, einer definitiven Lösung zuzuführen.

Die Grundtendenz des Gesetzentwurfes ist die, die Sonderung und Selbstständigkeit der beiden Universitäten, welche mit Beginn des Wintersemestres 1881—1882 in Prag bestehen sollen, schärfer und vollständiger hervortreten zu lassen, als es in der Regierungsvorlage geschehen ist.

Es kam ferner bei der vom Ausschuss gepflogenen Berathung die Frage der Competenz zur Errichtung von Universitäten zur Besprechung, ob nämlich dieser Gegenstand in die Sphäre der Executive oder Legislative falle. Es machten sich hiebei die beiden einander gegenüberstehenden Ansichten geltend. Obwohl nun der Ausschuss sich nicht

veranlasst sah, über diese principielle Frage einen Beschluss zu fassen, so glaubte er doch mit Rücksicht auf den vorliegenden vollständig eigenartigen Fall und mit Rücksicht darauf, dass ja ohnehin die Rechtsverhältnisse der Karl Ferdinands-Universität durch ein Gesetz geregelt werden müssen, ferner im Interesse des Zustandekommens einer gegenseitigen Vereinbarung die Neugestaltung der Prager Universität in das Gesetz selbst aufnehmen zu sollen, und dies umsomehr, als die Regierung in der Ausschussitzung die Erklärung abgab: „Selbst für den Fall, als durch diese Textirung die Rechte der Legislative gewahrt werden sollten, erklärt die Regierung dazu ihre Zustimmung, damit endlich dadurch diese Angelegenheit in Übereinstimmung beider Parteien gelöst wird, vorausgesetzt, dass in Betreff der Competenzfrage kein Präjudiz geschaffen wird."

Der zweite Absatz des § 1. spricht in bestimmterer Weise einen Grundsatz aus, der auch schon in dem Ausdrucke der Regierungsvorlage „eine Universität mit deutscher und eine Universität mit böhmischer Vortragssprache" involvirt ist. Da jedoch eine präcisere Bestimmung dieses Momentes von einigen Seiten als wünschenswerth bezeichnet wurde, um nicht die Vermuthung aufkommen zu lassen, als sei unter der Vortragssprache blos die *regelmässige* Vortragssprache gemeint, so wurde eine Fassung gewählt, welche das Princip des Utraquismus für die Zukunft vollständig ausschliesst.

Bezüglich des Gebrauchs der lateinischen Sprache in dem bisher üblichen Umfange wurde eine Bestimmung geradezu in den Gesetzentwurf aufgenommen.

Hiebei wurde als selbstverständlich vorausgesetzt, dass die Anwendung der lateinischen Sprache wie bisher auch für solenne Acte und für Beurkundungen der Universität aufrecht bleibt.

Was die im dritten Absatz des § 1. erwähnte räumliche Sonderung betrifft, so ist die Intention dieser Bestimmung die, der Unterrichtsverwaltung, welche den beiden Universitäten die ihnen nöthigen Localitäten zuzuweisen hat, eine Directive zu geben zu dem Zwecke, Differenzen zwischen den Docenten beider Universitäten hintanzuhalten und etwaigen Conflicten zwischen den Studirenden beider Anstalten vorzubeugen. Ausdrücklich wurde jedoch anerkannt, dass diese räumliche Sonderung der Unterrichtslocalitäten auch innerhalb *desselben* Gebäudes zulässig ist, wenn sie in zweckentsprechender Weise stattfindet, was eben bei jedem Gebäude voraussetzt, dass nach Einvernehmung beider Universitäten jeder derselben ihre eigenen Hörsäle und Demonstrationsräume, Corridore, Treppen Fluren, Höfe und Hauseingänge zur ausschliesslichen Benützung zugewiesen werden.

Ebenso wurde ausdrücklich anerkannt die Berechtigung der gemeinschaftlichen Benützung des grossen Carolinumsaales (der Aula), welcher Saal nur festlichen Universitätsacten wie bisher vorbehalten

bleibt, so dass von ihm andere Versammlungen welcher Art immer ausgeschlossen sind.

Ein von einem Mitglied des Subcomités gestellter Antrag, durch welchen die Zulässigkeit der Benützung gesonderter Theile eines und desselben Gebäudes nach der Intention des Antragstellers genauer bezeichnet werden sollte, wurde als nicht nöthig abgelehnt.

Ebenso lehnte der Ausschuss den von demselben Comité mitgliede gestellten Antrag die Worte „und haben getrennte Organisation und Verwaltung" auszulassen, ab, weil dieser Zusatz im Interesse einer friedlichen und ungehinderten Geschäftsgebarung beider Universitäten wünschenswerth erschien.

Jeder Universität ist eine eigene Kanzlei und Quästur beizugeben, weil eine geregelte und einheitliche Verwaltung sonst nicht möglich wäre. Die bisherige Registratur muss als Archiv behandelt werden und der gemeinsamen Benützung vorbehalten bleiben.

Die Bestimmung des § 2., nach welcher ein Professor oder Privatdocent nur einer der beiden Universitäten angehören soll, stellt sich als eine Consequenz des Princips der vollständigen Selbstständigkeit der Universitäten dar. Der Ausschuss hielt es aber nicht für nothwendig, ja nicht einmal für zweckmässig, diese Bestimmung auch auf die Lectoren und Lehrer in engerem Sinne auszudehnen, und zwar aus dem naheliegenden Grunde, weil diese Lehrer nur in einem losen Zusammenhange mit der Universität stehen, wie sie denn nach dem Gesetze niemals Mitglieder der unmittelbar leitenden Behörde der Facultät, das ist des Professorencollegiums, sein können und auf die Zusammensetzung des Professorencollegiums keinen Einfluss nehmen.

Was den zweiten Absatz des § 2. betrifft, welcher mit dem § 3. der Regierungsvorlage correspondirt, so stimmt der Ausschuss dem Princip, dass es jedem immatriculirten Studirenden der einen Universität freistehen solle, die Vorlesungen an der anderen zu besuchen, und ebenso dem Principe der Anrechenbarkeit dieser Vorlesungen zu. Es ist dies eine Einrichtung, welche sich bereits in andern Fällen bewährt hat. Das zunächstliegende Analogon hiefür bietet das Verhältnis der beiden ebenfalls sprachlich gesonderten technischen Hochschulen in Prag.

In einer Hinsicht jedoch musste die Bestimmung der Regierungsvorlage dem Ausschusse als eine der Ergänzung bedürftige erscheinen. Nach dieser Vorlage könnte nämlich ein Studirender an der Universität, an welcher er immatriculirt ist, nur eine sehr geringe Stundenzahl (z. B. eine oder zwei Stunden) belegen und alle übrigen Vorlesungen mit dem Recht der Anrechenbarkeit an der andern Universität hören, was vom Ausschusse als nicht angemessen betrachtet wurde. Von dieser Erwägung ausgehend, einigte sich der Ausschuss darin, dem Abgeordnetenhause die in dem zweiten Alinea des § 2. enthaltene einschränkende Bestimmung zu empfehlen.

Im § 3., dessen Bestimmungen den §§ 1. und 2. der Regierungsvorlage entsprechen, findet die schon durch den gemeinsamen Namen Carolo-Ferdinandea bezeichnete Anerkennung der historischen und der Rechtscontinuität der beiden Universitäten ihre praktische Anerkennung und Durchführung, und zwar nach dem Principe der Gleichberechtigung. Da gegen diese Continuität und gegen das Princip der Gleichberechtigung weder im Subcomité noch im Schulausschusse eine Einwendung erhoben wurde, so glaubt der Ausschuss eine Begründung zu diesen Bestimmungen nicht hinzufügen zu müssen. Es wird hiebei nur bemerkt, dass im zweiten Alinea dieses Paragraphes nach den Worten der Regierungsvorlage „dem akademischen Senate" noch der Zusatz „dem Rector" gemacht wurde, weil bezüglich zweier Stiftungen dem Prager Universitätsrector das Vorschlagsrecht zusteht.

Da mit Beginn des Wintersemesters 1881—1882 an der böhmischen Universität vorerst nur die rechts- und staatswissenschaftliche und die philosophische Facultät ins Leben treten wird, so werden die Bestimmungen dieses Gesetzes, welche den Bestand der einzelnen böhmischen Facultäten zur Voraussetzung haben, nur nach Massgabe der Activirung dieser Facultäten in Kraft treten können (§ 4. des Gesetzentwurfes).

Es werden also jene Docenten, welche gegenwärtig an der theologischen und medicinischen Facultät böhmische Vorlesungen halten, provisorisch, das ist bis zur Eröffnung der böhmischen theologischen und medicinischen Facultät, in ihrer gegenwärtigen Stellung verbleiben und der böhmischen Vortragssprache sich bedienen. Dass die thunlichste Abkürzung dieses Provisoriums wünschenswerth ist, liegt klar zu Tage. Schon dieser eine Umstand, um dies gleich hier anzuknüpfen, rechtfertigt gewiss die den Zeitpunkt der Eröffnung der medicinischen Facultät an der böhmischen Universität betreffende Resolution. Diese Resolution hat aber auch noch eine weitere Stütze an dem Umstande, dass nach dem Lehrplane der medicinischen Facultät ein inniger Zusammenhang zwischen dieser Facultät und der philosophischen stattfindet.

Zur Begründung der Resolution, welche die wissenschaftlichen Anstalten, Sammlungen und Institute betrifft, mag bemerkt werden, dass der Ausschuss in der Ansicht einig war, dass es den Anforderungen der Gerechtigkeit und Billigkeit entspricht, diese Anstalten, Sammlungen und Institute jenen Lehrkanzeln zu belassen, mit welchen sie derzeit verbunden sind. Dazu kam als weiteres Moment noch die Erwägung, dass gerade die Einigung in diesem Punkte von grossem Einflusse auf das Zustandekommen der gegenseitigen Verständigung war.

Ebenso ist jedoch anderseits anzuerkennen, dass eine Mitbenützung des botanischen Gartens von Seiten des böhmischen Professors der Botanik unbedingt nothwendig und auch leicht durchführbar ist, wie sie denn factisch auch jetzt schon stattfindet und durch Errichtung

eines zweiten Schulgartens innerhalb des botanischen Gartens durchgeführt werden kann. Es wurde daher in der Resolution bei der Erwähnung der Institute der botanische Garten ausgenommen.

Dieselbe Ausnahme wurde auch bezüglich jener Kliniken, welche für die deutsche medicinische Facultät nicht nothwendig sind, dagegen zur Activirung der medicinischen Facultät an der böhmischen Universität benöthigt werden, statuirt.

Es wurde in der Ausschusssitzung auch noch bezüglich des Clementinums in Prag eine, die Herstellung der bücherlichen Ordnung bezweckende Resolution von einem Mitgliede des Ausschusses beantragt und begründet.

Dieser Resolutionsantrag wurde jedoch nach der von der Regierung abgegebenen Erklärung, dass diesfalls aus Anlass der Anlegung der neuen Grundbücher bereits die nöthigen Massregeln getroffen worden seien, von dem Antragsteller zurückgezogen.

Nach Durchberathung des ganzen Gesetzentwurfes und der Resolutionen erklärte der anwesende Minister namens der Regierung „dass dieselbe mit den Beschlüssen des Ausschusses, sowohl Gesetz als auch Resolutionen betreffend, vollkommen einverstanden sei."

Auch erklärte die Regierung über eine diesfalls gestellte Anfrage dass sie entsprechend der Allerhöchsten Entschliessung, solche Verfügungen treffen werde, welche alle Gewähr bieten, dass kein Studirender der Universität mit böhmischer Unterrichtssprache in einen Zweig der öffentlichen Praxis übertrete, ohne die vollkommene Kenntnis der deutschen Sprache, sowie die Fähigbeit, sich derselben zu bedienen, nachgewiesen zu haben.

Schliesslich glaubt der Unterrichtsausschuss auch noch den Umstand ausdrücklich hervorheben zu müssen, dass auch der vorstehende Bericht in einer eigens dazu anberaumten Sitzung vorgelegt, geprüft und *einstimmig* genehmigt wurde, so dass demnach die erzielte Vereinbarung des Unterrichtsausschusses sich nicht blos auf den Gesetzentwurf und die Resolutionen, sondern auch auf diesen den erwähnten Entwurf und die Resolutionen erläuternden und begründenden Bericht bezieht.

Gestützt auf diese Darlegung stellt der Unterrichtsausschuss den Antrag:

„Das hohe Haus wolle dem nachfolgenden Gesetzentwurf, betreffend die k. k. Karl Ferdinands-Universität in Prag in der vom Unterrichtsausschusse beschlossenen Fassung seine Zustimmung ertheilen, sowie auch die vorgelegten Resolutionen annehmen."

Czartoryski, Obmann. Kvíčala, Berichterstatter.

IX.

Petice akademického senátu Pražské university k sněmovně poslanecké (1881).[1])

Hohes Abgeordnetenhaus!

Der akademische Senat der k. k. Karl-Ferdinands-Universität in Prag erachtet es als seine Pflicht, dem hohen Hause der Abgeordneten des Reichsrathes jene Momente darzulegen, deren gesetzliche Regelung im Interesse sowohl der künftigen Universität mit böhmischer Vortragssprache als auch der bestehenden Universität liegt.

Der akademische Senat, verpflichtet zur Wahrung der Rechte dieser Universität und ihrer Fakultäten, erhebt Vorstellung dagegen, dass über das der k. k. Karl-Ferdinands-Universität oder einzelnen Fakultäten derselben gehörige Vermögen ohne Zustimmung ihrer Vertreter verfügt werde; dass die Universität nicht einmal jene rechtliche Behandlung finde, welche unser Recht jeder Gemeinde bei Trennung oder Vereinigung derselben mit einer anderen angedeihen lässt.

Der akademische Senat muss als seine Rechtsüberzeugung aussprechen, dass auch die Universität als juristische Person den im Art. V. St. G. G. über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger verfassungsmässig gewährleisteten Schutz für ihr Eigenthum geniesse. Er betrachtet es daher als seine Pflicht das hohe Haus der Abgeordneten zu bitten, dass in dem in Berathung stehenden Gesetze über die k. k. Karl-Ferdinands-Universität in Prag ausgesprochen werde:

Dass die Zustimmung der Universität beziehungsweise der Fakultäten zur Theilung ihres Vermögens mit der künftigen Universität mit böhmischer Vortragssprache vorbehalten bleibt.

Schon jetzt muss aber ausgesprochen werden, dass im allseitigen Interesse eine möglichst rasche reale Theilung dieses Vermögens gelegen erscheint. Mit Rücksicht auf die dem Staate zustehende Vervaltung dieses Vermögens, erachtet er es als geboten, dass das hohe Ahgeordnetenhaus in einer Resolution die hohe Regierung auffordere, geeignete Massregeln zu ergreifen, damit nach ertheilter Zustimmung der bestehenden und erfolgter Aktivierung der k. k. Universität mit böhmischer Vortragssprache die Aufhebung der Gemeinschaft des Eigenthums zwischen beiden Universitäten durchgeführt werde. —

Der akademische Senat glaubt ferner die Aufmerksamkeit des hohen Hauses der Abgeordneten auf die an der medizinischen und philosophischen Fakultät bestehenden Institute und Sammlungen lenken zu müssen. Die wissenschaftlichen Anstalten und Sammlungen einer Universität bilden einen integrirenden Bestandtheil ihres Organismus, und wenn dieselben je nach den Umständen bald der einen, bald der anderen Universität zugetheilt werden könnten, so wäre keine derselben

[1]) Podle konceptu v univ. archivu.

als ein selbstständiger wissenschaftlicher Organismus, also auch nicht als eine selbstständige Universität anzusehen. Hierin läge nun nicht nur eine Missachtung des moralischen Anspruches, den die deutsche Universität beziehungsweise deren Fakultäten auf die durch ihre Fürsorge und durch die Arbeit ihrer Mitglieder geschaffenen Institute haben, sondern eine solche Unsicherheit hätte noch weit schlimmere Folgen.

Die wohlausgestatteten Institute und Sammlungen sind die unerlässliche Vorbedingung für die wirklich wissenschaftliche Vertretung einer Reihe von Fächern der medizinischen und philosophischen Fakultät. Bleibt deren ungestörte Benützung ihren Vertretern nicht verbürgt, so werden dieselben ihrerseits die Mühe und Arbeit, welche mit der Verwaltung und Instandhaltung der Institute verbunden ist, auf das Nothwendigste einschränken, da der Universität ja doch die Früchte ihrer Anstrengung jeden Augenblick entzogen werden können. Hiebei kann auch nicht unerwähnt bleiben, dass die sämmtlichen Institute einer Fakultät ein ineinander greifendes System bilden, dass sie sich gegenseitig ergänzen und keines verkürzt werden kann, ohne dass auch die übrigen dies mitempfinden. Aber auch die Fakultät befindet sich bei Berufung und Gewinnung von Lehrern in einer bedenklichen und schwierigen Lage, wenn sie den für eine Lehrkanzel in Aussicht genommenen Personen die dauernde Übertragung der zugehörigen Institute, welche bei Berufungen gewöhnlich eine wesentliche Rolle spielen, nicht garantieren kann.

Die böhmische Universität, welche augenblicklich nichts zu verlieren, sondern nur zu gewinnen hat, scheint sich allerdings in einer günstigen Lage zu befinden, allein, auch das ist nur scheinbar, denn was der böhmischen Universität im Wege der Verwaltung auf Kosten der deutschen Universität zugewiesen werden kann, kann ihr unter anderen Zeitverhältnissen auf demselben Wege wieder entzogen werden. Für beide Universitäten muss die erwähnte Unsicherheit des Besitzes ihrer Sammlungen und Institute als höchst gefährlich und nachtheilig für deren wissenschaftliches Gedeihen bezeichnet werden.

Der akademische Senat richtet daher an das hohe Abgeordnetenhaus die Bitte, im Gesetze aussprechen zu wollen, dass die k. k. Karl-Ferdinands-Universität mit deutscher Vortragssprache im ungeschmälerten Besitze jener Institute und Sammlungen bleibe, welche bis nun mit deutschen Lehrkanzeln verbunden sind; dass das Gleiche auch bezüglich der an der medizinischen Fakultät bestehenden Kliniken zu geschehen habe, so weit sie nicht mit Zustimmung dieser Fakultät der künftigen Universität mit böhmischer Vortragssprache zugewiesen werden.

Endlich erachtet der akademische Senat es als unerlässlich, dass betreffs der räumlichen Trennung beider Universitäten in einer jeden Zweifel ausschliessenden Weise ausgesprochen werde, dass jede Uni-

versität ihr eigenes Gebäude habe, und zwar, dass die bestehende Universität das ohnehin bücherlich für sie eingeschriebene Carolinum behalten, der Universität mit böhmischer Vortragssprache das Clementinum gehören soll. Die räumliche Trennung erscheint im Interesse beider Universitäten nothwendig. Keiner der beiden Rectoren, keiner der Dekane wäre sonst für sich im Stande und berechtigt, die Disciplin und Ordnung aufrecht zu erhalten. Es wäre aber ebenso unmöglich, wie mit der Würde und dem Ansehen einer Universität unvereinbar, dass nur beide Rectoren, dass stets nur zwei Dekane mit einander vereint für die Herstellung der Ruhe zu sorgen haben sollen, dass keiner Herr sei in dem Gebäude, in welchem er für die Disciplin und die akademische Ordnung Sorge zu tragen, Recht und Pflicht hat.

Diese ernsten Erwägungen begründen die Bitte des akademischen Senates: Das hohe Haus der Abgeordneten des Reichsrathes wolle die dargelegten Momente bei der Beschlussfassung über das die k. k. Karl-Ferdinands-Universität in Prag betreffende Gesetz berücksichtigen

Vom akademischen Senate.

Prag, am 29. Mai 1881.

X.

Petice akademického senatu Pražské university k panské sněmovně (1881).[1])

Hohes Herrenhaus!

Durchdrungen von der Ueberzeugung, dass eine utraquistische Einrichtung der Prager Universität den Verfall derselben unausbleiblich zur Folge haben müsste, und dass schon der gegenwärtige, durch das Hervortreten exclusiv nationaler Bestrebungen herbeigeführte bedauerliche Zustand eine schleunige Abhilfe fordert, erblickt der akademische Senat in der Errichtung einer besonderen böhmischen Universität das einzige, unter den gegebenen Verhältnissen mögliche Mittel zur Erhaltung der Integrität der jetzigen Karl-Ferdinands-Universität. Hierbei geht derselbe von der historisch und sachlich wohlbegründeten Ansicht aus, dass die Universität gemäss den Intentionen ihrer Hohen Stifter und den Interessen des Reiches entsprechend, die Aufgabe hat, allen Söhnen desselben als eine Schule höherer wissenschaftlicher Bildung offen zu stehen.

Diese Aufgabe kann sie nur erfüllen, wenn die deutsche d. i. die internationale Sprache der Völker Österreichs ihre Unterrichtssprache ist, und wenn sie sich ungehemmt durch innere Reibungen und Einmischung politisch-nationaler Tendenzen der Pflege und Lehre der Wissenschaft hingeben kann.

---

[1]) Z časopisu „Politik.

Wenn demnach unter den vorliegenden Umständen der akademische Senat die Errichtung einer böhmischen Universität entschieden befürworten muss, so kann er dies doch nur unter der ganz bestimmten Voraussetzung, dass erstens *die Gründung der neuen Universität nicht auf Kosten und zu Schaden der gegenwärtigen Universität erfolge*, und dass zweitens die neue Hochschule so eingerichtet und ihr Verhältnis zur bestehenden derart geregelt werde, *dass die Uebelstände des gegenwärtigen Zustandes definitiv beseitigt, und die nationalen Begehren endgiltig erledigt werden.*

Was die Carolo-Ferdinandea der Wissenschaft und dem Staate geleistet, ist bekannt; diese alterprobte Reichsanstalt in ihrer nicht blos auf *eine* Nationalität berechneten Wirksamkeit nicht zu Gunsten der neuen Universität zu schädigen, erscheint als Pflicht gegen das Reich. Und wenn der Staat die Opfer, welche mit der Gründung einer neuen Universität verknüpft sind, auf sich nehmen soll, so muss ausreichende Sorge dafür getragen werden, dass nicht unter veränderter Form dieselben Missstände wieder emporwuchern, zu deren Beseitigung diese Opfer jetzt gebracht werden sollen.

Das vom hohen Hause der Abgeordneten beschlossene Gesetz betreffend die Karl-Ferdinands-Universität entspricht nach der Ansicht des akademischen Senates keiner der beiden ebengenannten Forderungen in genügender Weise.

Der Grundgedanke dieses Gesetzes ist nicht die Errichtung einer neuen Universität neben der jetzigen, sondern die Theilung der letzteren, und zwar eine Theilung der Art, dass daraus nicht zwei von einander völlig unabhängige und in jeder Hinsicht selbstständige, sondern zwei Anstalten entstehen sollen, welche durch mannigfache Beziehungen zu einer höheren Einheit verbunden bleiben würden. Dieser Gedanke findet Ausdruck in der Gemeinsamkeit des Namens Carolo-Ferdinandea, in der Gemeinsamkeit des Universitätsvermögens und endlich in der Bestimmung, nach welcher die Studirenden zwar nur zu einer Universität zu immatrikuliren sind, thatsächlich aber ihren Unterricht zu gleichen Theilen auf beiden Universitäten empfangen und somit beiden in gleichem Masse angehören können. Jener Grundgedanke hat es ferner bedingt, dass das Gesetz eine Reihe von Bestimmungen enthält, durch welche einerseits die gegenwärtige Universität empfindlich geschädigt und andererseits der Keim zur Entwicklung von Übelständen gelegt wird, ganz gleich denen, welche durch das vorliegende Gesetz behoben werden sollten.

Verpflichtet, für die Rechte der Universität einzutreten und für die Beseitigung bestehender und die Abwehr drohender Gefahren nach Kräften zu wirken, wendet sich der akademische Senat vertrauensvoll an das Hohe Herrenhaus, um auf Grund ausführlicher Erörterung seiner theils rechtlichen theils anderweitigen Bedenken die Bitte auszusprechen, das Hohe Herrenhaus wolle den vorliegenden Gesetzent-

wurf in den am Schlusse dieser Darlegung aufgezählten Punkten abändern und ergänzen.

I.

Die juristische Bedeutung, das Ziel, aber auch das Motiv der neuen Einrichtung ist gekennzeichnet in dem Motivenbericht ad § 1. der Regierungsvorlage mit den Worten: „Zu Folge der künftigen Einrichtung der Universität treten an die Stelle dieser Einen juristischen Person, nämlich der Prager Universität, zwei ihrem Wesen und ihrer Organisation nach getrennte, selbstständige Rechtssubjekte, ohne dass jedoch von vornherein festgestellt wäre, in welcher Weise dieselben als Rechtsnachfolgerinnen der bestehenden Universität anzusehen sind."

„Es erfolgt insbesondere nicht die Errichtung einer ausser Zusammenhang mit der bisherigen Karl-Ferdinands-Universität in Prag stehenden neuen Anstalt, in welchem Falle diese letztere weder Anspruch auf den Namen, noch auf das Vermögen der alten Universität hätte, eine Folgerung, welche weder der historischen Entwickelung der Prager Universität noch dem Grundsatze der Kontinuität der künftigen selbstständigen Universitäten mit der bisherigen Hochschule entsprechen würde."

Der Bericht des Unterrichtsausschusses des hohen Abgeordnetenhauses über diese Regierungsvorlage erklärt ausdrücklich, dass im § 3. des dem Hohen Herrenhause vorliegenden Gesetzentwurfes, welcher über das Vermögen der Universität und der einzelnen Fakultäten verfügt, „die Anerkennung der historischen und Rechtskontinuität der beiden Universitäten ihre praktische Anerkennung und Durchführung finde."

Dagegen muss der akademische Senat der Karl-Ferdinands- Universität zuerst hervorheben, dass eine Universität und zwar mit deutscher Vortragssprache in Prag schon besteht und dass diese Universität eben die Karl-Ferdinands-Universität ist.

Diese Universität ist keine paritätische, sondern eine deutsche, an der neben den deutschen Vorlesungen, die komplet sein müssen, lediglich auch Vorlesungen in böhmischer Sprache gehalten werden können. Auf diese Universität hätte die Errichtung einer Universität mit böhmischer Vortragssprache nur den Einfluss, dass für die Zukunft an derselben (unbeschadet der lateinischen Sprache an der theologischen Fakultät) die deutsche Unterrichtssprache als die allein zulässige erklärt und eine Ausscheidung der böhmisch lesenden Docenten vorgenommen werden müsste.

Der rechtliche Bestand der bisherigen Universität selbst würde dadurch nicht afficirt, da sie durch eine solche Ausscheidung einzelner Bestandtheile nicht zu einer neuen würde, sondern ungeachtet derselben rechtlich dieselbe bliebe wie bisher.

Der akademische Senat muss ferner den nachstehenden juristischen Erwägungen die Bemerkung vorausschicken, dass bei denselben die Universität lediglich als juristische Person, als Korporation, als Subjekt von Vermögensrechten, nicht als Lehranstalt in Betracht kommt, in welch letzterer Eigenschaft sie natürlich der Administrativgewalt des Staates untersteht; ferner, dass für die Lösung und Entscheidung von Rechtsfragen — zumal von Fragen nach dem Mein und Dein — lediglich das positive Recht, nicht aber Erörterungen über eine, besten Falls fingirte oder geschaffene historische Kontinuität massgebend sein können; endlich die selbstverständliche Bemerkung, dass die Universität als solche, beziehungsweise ihre Fakultäten als „Träger von Vermögensrechten" als juristische Person, ebenso wie eine einzelne physische Person, Alleineigenthümerin ihres Vermögens ist, und dass daher — juristisch — von einem Mitbesitz oder Miteigenthum irgend einer Nation oder der Angehörigen einer Nation nicht gesprochen werden kann. Diese Bemerkung bedarf eines Beweises nicht. So gewiss es ist, dass eine Nation, deren Angehörige Bürger irgend einer Stadt, Mitglieder irgend einer Korporation sind, deswegen noch nicht Mitbesitzerin oder Miteigenthümerin des Vermögens der betreffenden Stadt oder Korporation ist, ebenso gewiss ist es, dass aus der Nationalität der an einer Universität inscribirten Studenten oder auch der Mehrzahl derselben nicht deducirt werden darf ein Miteigenthum oder Mitbesitz der Nation, der die Studirenden angehören, an dem Vermögen der betreffenden Univesrität oder ihrer Fakultäten.

Der Motivenbericht ad § 1. der Regierungsvorlage anerkennt, dass die Prager Universität in ihrer Gesammtheit und in ihren Fakultäten Trägerin von Eigenthumsrechten, juristische Person ist. Das bisher der Prager Universität bez. ihren Fakultäten gehörige Vermögen soll nun „als gemeinschaftliches Vermögen zweier ihrem Wesen und ihrer Organisation nach selbstständigen Rechtssubjekte", „der künftigen selbstständigen Universitäten bez. der betreffenden Fakultäten anzusehen sein." (§ 3. Ent.) Nach dem Wortlaut des Entwurfes soll daher ein Vermögen, das bisher einem Rechtssubjekte zustand, künftighin zwei Rechtssubjekten als „gemeinschaftliches Vermögen" gehören, ein Alleineigenthum in Miteigenthum verwandelt werden. Besten Falls soll also ein Alleineigenthümer einen Miteigenthümer erhalten, — sein Vermögen zum Theil verlieren. Es ist aber der Beweis leicht zu erbringen, dass thatsächlich — wenn man das Wort nicht über das Wesen stellt — die bisherige Universität aufgehoben und mit ihrem Namen und Vermögen zwei neue Rechtssubjekte ausgestattet werden sollen. — Es ist nämlich juristisch und logisch unmöglich, dass die bisherige Universität fortbestehen bleibe und gleichzeitig zwei ihrem Wesen und ihrer Organisation nach selbstständige Universitäten an deren Stelle treten oder ihre Rechtsnachfolgerinnen sein sollen. Denn es ist ebenso undenkbar, dass die Universität fortbestehe neben zwei an deren

Stelle tretenden Universitäten, wie es juristisch unmöglich ist, dass die bestehende Universität Eigenthümerin eines Vermögens bleibe, das „als gemeinschaftliches Vermögen zweier ihrem Wesen und ihrer Organisation nach selbstständiger Rechtssubjekte anzusehen sein soll." Nur eines von beiden ist möglich. Entweder es wird eine neue Universität mit böhmischer Unterrichtssprache errichtet, zu deren Gunsten der bestehenden Universität, beziehungsweise deren Fakultäten ein Theil ihres Vermögens entzogen wird, oder aber die bestehende Universität wird aufgehoben und an deren Stelle treten zwei neue Universitäten, die mit dem Namen und dem Vermögen der bestehenden ausgestattet werden sollen. Nun wird aber die erste Alternative in der Regierungsvorlage und in dem Ausschussbericht des hohen Abgeordnetenhauses ausdrücklich in Abrede gestellt. Somit bleibt nur die zweite übrig. Mag demnach die geplante Veränderung an der bestehenden Karl-Ferdinands-Universität was immer für eine Bezeichnung gewählt werden, juristisch kann der Vorgang, so wie er beabsichtigt wird, nur gedacht werden als Aufhebung der bestehenden Universität und Errichtung zweier Universitäten, die Namen und Vermögen der ersten erhalten sollen.

Der akademische Senat glaubt dem entgegen nicht erst hinweisen zu müssen, dass, soweit nicht ganz specielle Normen etwas anderes bestimmen, dem Eigenthumsrechte gleicher Schutz gewährt wird, mag sein Subjekt eine physische oder eine juristische Person sein. Soll einem Rechtssubjekt sein Eigenthum, sein Vermögen ganz oder zum Theil entzogen werden, so kann dies nur aus einem im positiven Rechte anerkannten Rechtsgrunde geschehen. Prüft man nun aber den Rechtsgrund, aus welchem das Eigenthumsrecht der Prager Universität oder einzelner Fakultäten derselben nunmehr zum Theile oder eigentlich ganz auf andere Rechtssubjekte übergehen soll, so ist klar, dass er in dem Willen des bisherigen Rechtssubjektes nicht gelegen ist, da die Universität oder die Fakultäten, beziehungsweise ihre allein berufenen Vetreter um ihre Einwilligung nicht befragt wurden, *somit nicht einmal jene Berücksichtigung fanden, die unser Recht jeder noch so kleinen Gemeinde bei einer Umgestaltung durch Zerlegung oder Vereinigung angedeihen lässt.* Ebenso klar ist aber auch, dass keiner der Gründe vorliegt, aus denen nach den bestehenden Gesetzen einem Rechtssubjekt wider seinen Willen sein Eigenthum entzogen werden darf. Der akademische Senat muss daher seiner Ueberzeugung Ausdruck geben, dass der gegen die Prager Universität, beziehungsweise einzelne Fakultäten derselben beabsichtigte und bezweckte Vorgang im Widerspruche steht mit Art. V. des St. G. G. über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger, der da lautet:

„Das Eigenthum ist unverletzlich. Eine Enteignung gegen den Willen des Eigenthümers kann nur in den Fällen und in der Art eintreten, welche das Gesetz bestimmt."

Es bedarf nun aber keines Beweises, dass von den Voraussetzungen und Erfordernissen einer Enteignung hier keine einzige vorhanden ist. Mag auch vielleicht „das öffentliche Wohl" fordern, dass eine Universität mit böhmischer Vortragssprache errichtet werde, gewiss aber fordert es das öffentliche Wohl nicht, dass sie mit dem Vermögen der bestehenden Universität ausgestattet werde. — Diese Konsequenz kann, wie bemerkt, nicht vermieden werden durch den Hinweis auf einen vermeintlichen Mitbesitz, auf ein vermeintliches Miteigenthum an dem Vermögen der Universität oder der Fakultäten. Von einem Mitbesitz oder Miteigenthum kann nicht gesprochen werden, wo das Subjekt des Besitzes, des Eigenthums nur Eine juristische Person ist. Subjekt des Eigenthums der Universität ist aber, wie auch die Regierungsvorlage anerkennt, nur die Universität, und das Subjekt des Eigenthums der Fakultäten sind nur diese. Zwar verschliesst sich der akademische Senat der Erwägung nicht, dass die Universität als Staatsanstalt vom Staate aufgehoben und damit das Subjekt des ihr gehörigen Vermögens in Wegfall gebracht werden kann.

Allein da muss denn doch, bevor über das Vermögen verfügt wird, untersucht werden, was für diesen Fall über die Verwendung desselben bereits vorgesehen ist. Auch ist wohl zu unterscheiden die Frage, ob dem Staate das Vermögen einer aufgehobenen juristischen Person zur freien Verfügung zufällt, von der Frage, ob der Staat berechtigt ist, über das Vermögen einer bestehenden juristischen Person ohne Einwilligung ihrer Vertreter zu verfügen oder die juristische Person lediglich und allein zu dem Zwecke aufzuheben, um ihr Vermögen anderen juristischen Personen zuweisen zu können. — Selbst wenn man die erste Frage bejahen wollte, muss man die zweite verneinen. So wenig wie das Vermögen einer physischen, so wenig kann der Staat durch ein einfaches Gesetz das einer juristischen Person anderen Rechtssubjekten ganz oder zum Theil zuweisen. Diesen Zweck aber dadurch erreichen zu wollen, dass die juristische Person aufgehoben wird, würde ein gewiss höchst bedenkliches Präcedens schaffen und leicht dazu führen, denselben Vorgang auch auf andere juristische Personen oder auf sonstige, bestimmten Zwecken oder Familien gewidmete Vermögenschaften anzuwenden. Dass nun aber an die Stelle der bestehenden Universität nur deshalb zwei selbstständige Rechtssubjekte treten sollen, um die künftige Universität mit böhmischer Vortragssprache theilnehmen zu lassen an dem Namen und dem Vermögen der bestehenden Universität, ist in dem Motivenbericht zur Regierungsvorlage und dem Ausschussbericht des hohen Abgeordnetenhauses mit aller Offenheit ausgesprochen. Dieser alleinige Zweck kann durch den Hinweis „auf die historische Entwickelung der Prager Universität" oder den Grundsatz der Kontinuität oder auf ein Princip der Gleichberechtigung nicht gerechtfertigt werden. Denn inwiefern die historische Entwickelung der Prager Universität nothwendig zu ihrer Aufhebung führt,

ist ebenso schwer einzusehen, wie es sicher ist, dass weder die Kontinuität auf dem Vermögen beruht, noch auch die zeitliche Kontinuität ein Recht auf die Succession in das Vermögen gibt, ein Recht, dessen Dasein nur nach den Normen des geltenden Rechtes beurtheilt werden kann. Auch ist diese Kontinuität keine wirkliche, sondern doch nur eine vermeintliche. Denn Aufhebung der bestehenden und Errichtung einer neuen Universität ist eben nicht Fortbestand der alten, selbst wenn die neue den Namen der alten Universität erhält; und aus dem Princip der Gleichberechtigung die Frage lösen wollen über bestehende Eigenthumsrechte, würde zu Konsequenzen führen, die hier nicht einmal angedeutet zu werden brauchen. Endlich geht es auch nicht an, sich bei Entscheidung über diese Frage auf die Intentionen des Stifters oder richtiger der Stifter dieser Universität in dem Momente zu berufen, wo die bestehende Stiftung selbst, wie erwiesen, aufgehoben werden soll.

Der akademische Senat der Karl-Ferdinands-Universität muss daher dagegen Vorstellung erheben, dass über das Vermögen dieser Universität oder einzelner Fakultäten derselben ohne deren Zustimmung durch ein einfaches Gesetz verfügt werde; Verwahrung einlegen gegen die beabsichtigte Aufhebung dieser Universität, um über deren Vermögen zu Gunsten neuer Schöpfungen verfügen zu können. Der akademische Senat erklärt sich aber schon jetzt bereit, soweit ihm die Verfügung zusteht, der künftigen Universität mit böhmischer Vortragssprache einen Theil des der bestehenden gehörigen Vermögens abzutreten.

Mit Rücksicht auf die dem Staate zustehende Verwaltung dieses Vermögens erachtet er es als geboten, dass das hohe Herrenhaus in einer Resolution die hohe Regierung auffordere, geeignete Massregeln zu ergreifen, damit nach ertheilter Zustimmung der bestehenden Universität die Auseinandersetzung des Vermögens zwischen beiden Universitäten durchgeführt werde.

II.

Nicht minder als in ihrem Rechtsbestande erscheint die Universität durch das vorliegende Gesetz in ihren wissenschaftlichen und Unterrichts-Interessen und in Rücksicht auf eine fernere gedeihliche Entwicklung bedroht.

Schon gegen die Gemeinsamkeit des Namens beider Universitäten würde der akademische Senat auch aus diesem Gesichtspunkte Bedenken erheben müssen, wenn er nicht hoffen dürfte, dass Alinea 2 des § 1. eine Ergänzung erführe. Insofern das Wort böhmisch ein geographischer Begriff ist, werden beide Universitäten böhmische Universitäten sein. Erhält also die neue Universität auch den Namen „Carolo-Ferdinandea" ohne ein Epitheton, welches ihren nationalen und sprachlichen Charakter unzweideutig ausdrückt, so wird sie von allen nicht

näher Unterrichteten leicht mit der deutschen Universität verwechselt werden können.

Hiezu würde besonders dann reiche Gelegenheit gegeben sein, wenn die czechische Universität auch Zeugnisse in deutscher, die deutsche solche in czechischer Sprache, oder beide Universitäten Zeugnisse in lateinischer Sprache ausstellen würden. Vor einer Verwechslung in jeder Beziehung geschützt zu sein darf jede von beiden Universitäten verlangen, und es erscheint deshalb nöthig, dass das Gesetz die *Unterrichtssprache einer jeden Universität auch als deren Geschäftssprache, insbesondere als die ausschliessliche Sprache ihrer Prüfungen und Zeugnisse normire.* Folgerichtig wäre dann betreffs der lateinischen Sprache nicht, wie es das Gesetz thut, zu verfügen, dass der Gebrauch derselben im üblichen Umfange aufrecht zu bleiben habe — was sich ohnedies für diese stagnirende Sprache gegenüber der zwingenden Gewalt der Bedürfnisse der Wissenschaft und des gelehrten und sonstigen Verkehres nicht dekretiren lässt — sondern nur anzuordnen, *dass der Gebrauch der lateinischen Sprache beim Unterrichte auch ferner nicht ausgeschlossen sein soll.*

Dass die akademischen Prüfungen, und nur diese hat der akademische Senat hier im Auge, in derjenigen Sprache abzuhalten sind, welche zugleich die Unterrichtssprache der Universität ist, erscheint zwar selbstverständlich; und dass die Prüfungszeugnisse in der Prüfungssprache und alle sonstigen Zeugnisse in der Unterrichtssprache auszufertigen sind, scheint auch in der Natur der Sache zu liegen und allein wahrheitsgetreu zu sein. Da aber der praktische Werth eines Zeugnisses hier wesentlich mit davon abhängt, in welcher Sprache dasselbe ausgestellt ist, insofern man aus der letzteren auf die Sprache zu schliessen pflegt, in welcher der Betreffende seine wissenschaftliche Ausbildung gesucht und gefunden hat, so könnte sich leicht der Missbrauch einschleichen, dass doppelsprachige Zeugnisse ausgefertigt, oder gar die Sprache des Zeugnisses zur Sache des Beliebens gemacht würde. Und Letzteres hätte sogar eine Art von Berechtigung, wenn die akademischen Prüfungen nicht ausschliesslich in einer Sprache abgehalten würden. Dazu kommt, dass offenbar die Professoren der deutschen Universität zu einem grossen Theile, wie schon jetzt, der čechischen Sprache nicht mächtig sein werden, und auch für die hinreichende Kenntnis der deutschen Sprache seitens der künftigen čechischen Professoren bei der gegenwärtigen Einrichtung der böhmischen Gymnasien keine Gewähr vorliegt, was ebenfalls doppelsprachige akademische Prüfungen ganz unzulässig erscheinen lässt. Dafür dass, wie der Motivenbericht sagt, „kein Studirender der Universität mit böhmischer Unterrichtssprache in einen Zweig der öffentlichen Praxis übertrete, ohne die vollkommene Kenntnis der deutschen Sprache, sowie die Fähigkeit, sich derselben zu bedienen nachgewiesen zu haben", könnten theilweise deutsch abgehaltene akademische Prüfungen an der czechi-

schen Universität doch keine Gewähr bieten. Letztere zu schaffen, muss Sache der Staatsprüfungen sein, und insoweit einzelne akademische Prüfungen gegenwärtig noch zugleich die Bedeutung von Staatsprüfungen haben, würde sich eine entsprechende Abänderung oder Ergänzung der Prüfungsordnungen nothwendig machen.

Die in Alinea 3 des § 1. ausgesprochene räumliche Sonderung der beiden Universitäten, deren dringende Nothwendigkeit anerkannt ist, wird durch den mit § 3. gegebenen gemeinsamen Anspruch beider Universitäten auf die jetzige Aula und die sonstigen Räume der grossen Universitätsgebäude illusorisch; denn von dem Vermögen der juristischen und medizinischen Fakultät abgesehen, bedeutet die in diesen Paragraphen ausgesprochene Gemeinsamkeit des Universitätsvermögens im Wesentlichen nichts Anderes, als den gemeinsamen Besitz der Universitätsgebäude, bedeutet, dass beide Universitäten auf die Benützung der in diesen Gebäuden befindlichen Aula und der Hörsäls ganz gleiches Anrecht haben sollen. Da nun keine von beiden diesee ihr gesetzlich zugesprochene Recht insbesondere auf das Karolinum und dessen Aula aufgeben würde, so folgt, dass betreffs der Benützung dieser Räumlichkeiten und des akademischen Verkehres in denselben der bisherige Utraquismus fortbestehen würde und zwar mit voraussichtlich noch schlimmeren Folgen, als bisher. Denn wenn schon die jetzige einheitliche Disziplinargewalt in den Universitätsgebäuden bedauerliche Reibungen und Ruhestörungen nicht verhindern konnte, so würde dies in Zukunft noch viel weniger möglich sein, weil die Disziplinargewalt den Rektoren und Dekanen beider Universitäten in gleichem Masse zustehen würde, die Studirenden aber nur allzugeneigt sein würden, sich nur der Disziplinargewalt ihres Rektors und ihres Dekans zu fügen und keine Verpflichtung hätten, einer Mahnung oder einem Verbote zu folgen, das nicht in der Sprache ihrer Universität an sie ergangen wäre.

Aus den Verhandlungen und dem Motivenberichte des Schulausschusses des hohen Abgeordnetenhauses geht klar hervor, was man unter der im Gesetzentwurfe ausgesprochenen räumlichen Sonderung zu verstehen habe. Nach der dort geltend gemachten Auffassung würde nicht nur die Aula der beiderseitigen Benützung offenstehen, sondern auch die Räumlichkeiten eines und desselben Universitätsgebäudes würden nach dem Grundsatze möglichster Trennung an beide Universitäten zu vertheilen sein. Dies aber wäre, da eine wirkliche Trennung ohne völligen Umbau unmöglich ist, offenbar keine eigentliche Sonderung, sondern vielmehr eine Unterbringung beider Universitäten in denselben Gebäuden, welche schon deshalb unzweckmässig und überflüssig erscheinen muss, weil zwei grosse, wirklich räumlich gesonderte Gebäude, das Karolinum und das Klementinum zur Verfügung stehen. Ersteres würde, da die gegenwärtige Universität durch die Erbauung neuer wissenschaftlicher Institute für die medicinische und philo-

sophische Fakultät auch neue Hörsäle gewonnen hat, für das künftige Bedürfnis dieser Universität genügen, während das Klementinum für die neue Universität hinreichende Räume böte, da dort ausser den bisher schon von der Universität benützten noch ausgedehnte Räume zur Verfügung stehen, welche gegenwärtig anderweitig (k. k. akademisches Gymnasium, Wohnung des Bibliothekars) verwendet werden, und da auch Lokalitäten vorhanden sind, welche sich zur Einrichtung als Aula vorzüglich eignen.

Der akademische Senat glaubt hiemit hinreichend dargethan zu haben, dass sowohl aus Gründen des Rechtes, als der Fürsorge für das künftige Gedeihen beider Universitäten geboten erscheint, eine thatsächliche räumliche Sonderung derselben dadurch zu sichern, *dass der alten Universität das ihr ohnedies grundbücherlich zugeschriebene Karolinum verbleibe, die neue Universität aber im Klementinum untergebracht werde.*

Nach § 2. kann ein immatrikulirter Hörer der einen Universität seinen Unterricht zur vollen Hälfte an der anderen Universität geniessen, zwar nur als ausserordentlicher Hörer, aber doch mit derselben Rechtswirkung, als wenn er an der letzteren Universität immatrikulirt wäre. Ein solcher Studirender würde also, wenn auch nicht formell, so doch thatsächlich beiden Universitäten in gleichem Masse angehören und eine Art Zwitterstellung einnehmen. Der akad. Senat findet es zwar ganz in der Ordnung, dass den Studirenden jeder Universität die Möglichkeit geboten werde, auch an einigen Vorlesungen der anderen Universität als ausserordentliche Hörer theilzunehmen; er muss aber seine ernsten Bedenken dagegen erheben, dass das Gesetz die Möglichkeit offen lässt, dass ein grosser, ja vielleicht der grössere Theil der Hörer einer Universität im Grunde Immatrikulirte der anderen Universität sind, sich als solche fühlen und im Wesentlichen auch nur der Disciplinargewalt dieser anderen Universität unterworfen sind. Gerade die nachdrücklichsten Mittel der Disciplinargewalt würden solchen ausserordentlichen Hörern gegenüber ganz illusorisch werden. Wenn man insbesondere die Erfahrungen der letzten Zeit zur Grundlage nehmen darf, so wäre sogar vorauszusehen, dass durch eine so weit gehende faktische Vermengung der Hörer beider Universitäten, wie sie das Gesetz gestattet, neuen beklagenswerthen Vorfällen weiter Spielraum gelassen wird. Da die Majorität der Studirenden an der Prager Universität čechischer Nationalität ist, so ist es wahrscheinlich, dass in der nächsten Zeit die Zahl der immatrikulirten Hörer an den čechischen Fakultäten grösser sein wird, als an den deutschen; ebenso bestimmt aber lässt sich voraussagen, dass die čechischen Studirenden, durch die Macht der Thatsachen gedrängt, sehr bald in ausgiebigem Masse von der Erlaubnis Gebrauch machen würden, auch an der deutschen Universität zu hören; und es ist nicht nur möglich, sondern sogar höchst wahrscheinlich, dass dann die čechische Universität die

Mehrzahl der immatrikulirten, die deutsche aber die Mehrzahl der faktischen Hörer haben wird. Die čechische Universität wird dann auf dem Papiere, die deutsche in Wirklichkeit die grössere Frequenz haben; ein Verhältnis, zu welchem wenigstens das Gesetz nicht die Handhabe bieten soll. Wenn durch die erwähnte Bestimmung des § 2. insbesondere die allzu einseitige Ausbildung der künftigen Staatsbeamten in sprachlicher Beziehung verhütet werden soll, so lässt sich dies viel sicherer erreichen, wenn die Studirenden nicht ihre ganze Studienzeit an derselben Universität verbringen, sondern sich einige Semester an der anderen immatrikuliren lassen, was ihnen ja doch freisteht. Hierbei würden alle eben erörterten Inkonvenienzen wegfallen. Aber gerade dieses wünschenswerthe Ziel wird durch die hier besprochene Bestimmung des Gesetzes vereitelt werden.

Der akad. Senat hält es daher für dringend geboten, *dass den Studirenden der einen Universität zwar gestattet werde einige Vorlesungen an der anderen zu besuchen, aber mit der Einschränkung, dass sie mindestens drei Viertel der Studenzahl an derjenigen Universität hören müssen, bei welcher sie immatrikulirt sind.*

Dass die im § 3 ausgesprochene Gemeinsamkeit des Universitätsvermögens, ganz abgesehen von den im I. Abschnitte erörterten rechtlichen Bedenken, schon aus rein praktischen Gründen ebenso unzweckmässig als überflüssig erscheint, geht bereits aus den zu § 1. gemachten Bemerkungen genügend hervor.

Nach § 4. sind die an der jetzigen Universität bestehenden wissenschaftlichen Anstalten, Sammlungen und Institute jenen Lehrkanzeln zu belassen, mit denen sie derzeit verbunden sind. Insofern damit ausgedrückt werden soll, *dass diese Anstalten, so weit sie gegenwärtig mit deutschen Lehrkanzeln verbunden sind, bei der deutschen Universität zu verbleiben haben, so weit sie aber čechischen Lehrkanzeln, der neuen Universität zugetheilt werden sollen*, kann sich der akademische Senat einverstanden erklären. Aber jede der genannten Anstalten für unablösbar von der Lehrkanzel zu erklären, mit der sie jetzt verbunden ist, wie dies das Gesetz thut, erscheint kaum durchführbar. Unter Anderem kann es, wie bisher schon öfter, vorkommen, dass ein Institut sich für die zugehörige Lehrkanzel nicht mehr ausreichend erweist, während es doch mit geringen Veränderungen für eine andere, vielleicht eine neue Lehrkanzel genügend erscheint u. A. m. Wie denn überhaupt zwar das grösste Gewicht darauf gelegt werden muss, dass der jetzigen Universität ihr wissenschaftlicher Besitz, d. h. ihre Institute, Forschungs- und Lehrmittel in keiner Weise geschmälert werden, nicht aber darauf, in welcher Weise diese wissenschaftlichen Hilfsmittel innerhalb des Rahmens derselben Universität zur Verwendung kommen.

Warum im § 4. der botanische Garten von den soeben erörterten Bestimmungen ausgenommen wird, ist nicht ersichtlich. Diese Aus-

nahme verstösst durchaus gegen den Grundsatz, die alte Universität nicht zu Gunsten der neuen zu schädigen, und der akademische Senat fühlt sich verpflichtet hiergegen nachdrücklich Vorstellung zu erheben. Zwei in gleicher Weise verantwortliche Direktoren des botanischen Gartens sind, wie an jedem anderen wissenschaftlichen Institute, technisch unmöglich. Eine Mitbenützung des Gartens kann dem čechischen Professor der Botanik, ebenso wie jedem Professor dieses Faches an einer anderen Lehranstalt, doch nur im Einvernehmen mit dem Direktor zugestanden werden. Diese Art der Benützung besteht schon jetzt und bedarf keiner neuen gesetzlichen Bestimmung. Die Errichtung eines neuen botanischen Schulgartens bietet keinerlei Schwierigkeit. Wenn für irgend eines der für die neue Universität benöthigten Institutsgebäude ein Gartengrundstück erworben wird, so wird für die in diesem Gebäude unterzubringenden wissenschaftlichen Anstalten die Forderung einer freien, nicht durch Nachbargebäude beengten Lage erfüllt und zugleich die Möglichkeit gegeben sein, den das Gebäude umgebenden Garten als botanischen Schulgarten einzurichten

§ 4. bestimmt ferner, dass jene Kliniken, „welche für die deutsche medicinische Fakultät nicht nothwendig sind, dagegen zur Aktivirung der medicinischen Fakultät der böhmischen Universität benöthigt werden ', ebenfalls von der allgemeinen Bestimmung dieses Paraphen auszunehmen sind. Was für eine Universität nöthig ist oder nicht, bleibt selbst dann vielfach Sache des subjektiven Ermessens, wenn die Hörerzahl und die wissenschaftliche Bedeutung der ganzen Schule und ihrer einzelnen Professoren gegebene Grössen sind, wie viel mehr im vorliegenden Falle. Zweifellos aber ist, dass die alte Universität Manches für unentbehrlich erachtet, was die neue als nöthig beanspruchen wird, und dass das Gesetz in diesem Punkte nicht den Charakter einer präzisen und unzweideutigen Bestimmung trägt.

Nach der Ansicht des akademischen Senates müsste wenigstens das, was durch die genannte Bestimmung einzig und allein bezweckt werden darf, klar ausgesprochen sein, indem angeordnet würde, *dass von denjenigen Kliniken, welche an der jetzigen Universität mehrfach vorhanden sind, je eine an die neue Universität überzugehen habe.* Alles darüber Hinausgehende würde eine tief einschneidende Schädigung der jetzigen medicinischen Fakultät bedingen.

Aber die Unterbringung der Kliniken beider Universitäten in demselben Krankenhause erscheint überhaupt weder zweckmässig noch nothwendig. Schon die gegenwärtige Einrichtung hat fortwährend zu Reibungen und Konflikten geführt. Das jetzige Krankenhaus hat sich als unzureichend erwiesen und soll durch einen grossen Anbau erweitert werden. *Das Sachgemässeste wäre also offenbar, wenn statt dessen für die neue Universität ein neues Gebäude zur Aufnahme ihrer Kliniken erbaut würde.* An Kranken würde es nicht fehlen, wie der grosse Andrang zum jetzigen Krankenhause beweist. Für Prag wäre

es eine Wohlthat, wenn in einem anderen Stadttheile ein zweites Krankenhaus erbaut, der immer mehr wachsenden Häufung von Kranken an einem Punkte der Stadt ein Ziel gesetzt und dadurch zugleich die sanitätswidrige Ueberfüllung des jetzigen Krankenhauses beseitigt würde. Wenn das Gesetz eine hierauf zielende Bestimmung enthielte, so würde der jetzigen medicinischen Fakultät nichts entzogen zu werden brauchen, als das, was sich aus der Abnahme der Krankenzahl im jetzigen Krankenhause von selbst ergeben würde, und *die angeführte Bestimmung betreffs der Kliniken hätte dann nur für die Zeit bis zur Vollendung des neuen Gebäudes zu gelten.*

Endlich bestimmt § 4. noch, dass die Beziehungen der klinischen und anatomischen Institute zu den Heilanstalten nach dem Grundsatze des gleichen Anspruches beider Universitäten zu regeln sind. Dieser Satz macht von dem im Motivenberichte erwähnten Principe der Gleichberechtigung eine Anwendung, welche sehr bedenklich erscheint. Denn dieses Princip kann doch nur fordern, dass auch die neue Universität in jeder Hinsicht genügend ausgestattet werde, aber es darf nicht dahin ausgelegt werden, dass beide Universitäten unter allen Umständen und ganz abgesehen von ihren sich vielleicht sehr verschieden gestaltenden Bedürfnissen und Leistungen, immer das gleiche Ausmass der Lehr- und Forschungsmittel zu fordern berechtigt sind. Die gleiche Zahl der Kranken würde faktisch auch die gleiche Zahl der klinischen Lehranstalten beider Universitäten zwangsweise bedingen und es unmöglich machen, dass sich an der einen Universität eine anders oder vielseitiger gegliederte klinische Lehr- und Forschungsthätigkeit entfalte, als an der anderen. Die Zahl der klinischen Lehrer ist, wie die der Professoren überhaupt, an unseren medicinischen Fakultäten sehr verschieden und keineswegs streng an eine Schablone gebunden, sondern vielmehr mit abhängig von der Bedeutung der Schule, sei es im Ganzen, sei es in gewissen Specialfächern. Möge nun künftig in Prag die eine oder die andere Universität sich besser entwickeln, immer wird der Grundsatz festzuhalten sein, dass diejenige, welche in Wissenschaft und Lehre mehr leistet, auch mehr zu fordern berechtigt ist. Und so lange die Mittel nicht ausreichen, jedes zunächst nur an einer Universität vorhandene Bedürfnis sogleich doppelt zu befriedigen, wird eben zunächst nur diejenige Universität Berücksichtigung finden können, welche sich dieselbe durch eigene Leistungen verdient hat. Andernfalls würde nicht nur schon jetzt die alte Universität empfindlich geschädigt, sondern es würde auch in Zukunft die weitere Entwickelung jeder Universität, und hier insbesondere ihrer medicinischen Fakultät, dadurch gehemmt werden, dass die andere auf Grund einer rein formalen, nicht sachlich begründeten Gleichberechtigung immer die gleichen Ansprüche erheben könnte.

Deshalb hält es der akademische Senat für geboten, Alinea 2 des § 4. wenigstens dahin abzuändern, *dass betreffs der Beziehungen der*

klinischen und anatomischen Institute zu den öffentlichen Heilanstalten nicht der Grundsatz des gleichen Anspruches beider Univesitäten, sondern der Grundsatz der Gleichstellung identischer Lehrkanzeln ausgesprochen werde.

Nach § 5., welcher einige Übergangsbestimmungen des Gesetzes enthält, sind die Bestimmungen desselben nur nach Massgabe der Aktivirung der Fakultäten der neuen Universität durchzuführen. Es ist bekannt, dass zunächst nur die juridische und die philosophische Fakultät eingerichtet werden sollen. So lange also der neuen Universität die beiden anderen Fakultäten noch fehlen, wird es in Gemässheit des § 5. zwar eine Universität mit ausschliesslich czechischer, nicht aber eine Universität mit ausschliesslich deutscher Unterrichtssprache geben, wie sie nach § 1. bestehen soll. Vielmehr wird die deutsche Universität, nach wie vor, zwei utraquistische Fakultäten haben und also eine utraquistische sein. Wenn nun auch der Utraquismus an diesen Fakultäten, und insbesondere an der medicinischen, bis jetzt weniger entwickelt ist, als an den beiden anderen, so ist doch vorauszusehen, dass gerade unter Hinweis auf die bevorstehende Kreirung einer neuen Fakultät und zum Zwecke derselben, die Errichtung neuer Lehrkanzeln und die Ernennung neuer Professoren im Rahmen der alten Universität erfolgen wird, wie dies in den letzten Monaten nicht nur an der juridischen und philosophischen, sondern auch an der medicinischen Fakultät bereits der Fall war.

Auf diese Weise können binnen kurzer Zeit die theologische und medicinische Fakultät ebenso ausgiebig utraquisiert werden, wie in den letzten Jahren die juridische und philosophische, und dasselbe Gesetz, dessen Hauptmotiv die Behebung der schlimmen Folgen des Utraquismus ist, und welches denselben an zwei Fakultäten beseitigt, schafft die Bedingungen für eine umso raschere Entwickelung des Utraquismus an den beiden anderen und insbesondere an der medizinischen Fakultät, an welcher bis jetzt ganz vorwiegend deutsch unterrichtet wurde.

Diese Fakultät, welche eine ruhmvolle Vergangenheit hat und unter den medicinischen Schulen der Gegenwart einen ehrenvollen Platz einnimmt, wird durch das Gesetz vor die fast sichere Eventualität gestellt, jetzt im gesteigerten Masse alle die Unzukömmlichkeiten zu erfahren, unter welchen die juridische und philosophische Fakultät so sehr gelitten haben.

Wann die theologische und die medicinische Fakultät der neuen Universität in's Leben treten werden, vermag heute Niemand zu sagen und das Gesetz lässt hier jede Möglichkeit offen. Kann die sofortige Errichtung dieser Fakultäten nicht dekretirt werden und soll die neue Universität zunächst Stückwerk bleiben, so möge das Gesetz wenigstens Fürsorge treffen, dass der bestehenden Universität endlich wieder die Bedingungen ungestörter Thätigkeit und Entwicklung gegeben und

nicht die in zwei Fakultäten behobenen Uebelstände in den beiden anderen erst recht gefördert werden.

Darum hält es der akad. Senat für dringend geboten, dass dem Gesetze eine Uebergangsbestimmung angefügt werde, welche festsetzt, *dass fortan alle Professoren, welche an der theologischen und medicinischen Fakultät ernannt werden, und alle Privatdocenten, welche sich an derselben habilitiren, ausschliesslich in deutscher Sprache zu unterrichten haben, und dass alle diejenigen Professoren und Privatdocenten der theologischen und medicinischen Fakultät, welche sich bisher zum Theil oder ausschliesslich der czechischen Sprache beim Unterrichte bedient haben, dies zwar auch ferner zu thun berechtigt sind, dass sie aber vom Tage der Kreirung der neuen Universität an, als designirte Professoren oder Privatdocenten der neuen Universität und nur noch als aggregirte Mitglieder derjenigen Fakultät anzusehen sind, welcher sie bisher angehört haben und dass ihnen demgemäss in allen Fakultäts- und Universitätsangelegenheiten nur eine berathende Stimme und keinerlei Wahlrecht zusteht.*

Diese Bestimmung würde im Einklang sein mit der Auffassung des Motivenberichtes, nach der „jene Docenten, welche gegenwärtig an der theologischen und medicinischen Fakultät Vorlesungen halten, provisorisch, d. i. bis zur Eröffnung der böhmischen theologischen und medicinischen Fakultät in ihrer gegenwärtigen Stellung zu verbleiben und sich der böhmischen Vortrags-Sprache zu bedienen haben". Es liegt auf der Hand, dass es unbillig wäre und unter den obwaltenden Verhältnissen zu immer wiederkehrenden Kollisionen führen müsste, wenn diejenigen Professoren, welche bereits für die neue Universität designirt sind und derselben im Geiste schon angehören, auf die Geschicke der deutschen Universität bei allen Wahlen und allen Beschlüssen über Unterrichtsfragen, Habilitationen, Besetzungsvorschläge, Stipendien usw. genau denselben Einfluss nehmen könnten, wie die eigentlichen Mitglieder der deutschen Universität.

Die Aktivirung einer der Fakultäten, welche sich nicht sofort herstellen lassen, wird am zweckmässigsten derart eingeleitet werden, dass für dieselbe zunächst einige Professoren sogleich definitiv ernannt werden, welche den Stamm der neuen Fakultät zu bilden, sich als provisorische Fakultät zu konstituiren und nun ihrerseits die Kompletirung derselben und die Beschaffung der nöthigen Lehr- und Unterrichtsbehelfe als berufene Sachverständige zu fördern haben, derart, dass ein Jahrgang nach dem anderen aktivirt werden kann. Hieraus ergibt sich an und für sich schon ein Zeitraum von mehreren Jahren, nach welchem die neue Fakultät erst vollzählig zu sein braucht.

Die Immatrikulation von ordentlichen Hörern der Fakultät könnte beginnen, sobald der Unterricht für das erste Studienjahr derselben organisirt ist *Eine Uebergangsperiode zuzulassen, in welcher die Studirenden gleichzeitig an der deutschen und an der czechischen Univer-*

sität unterrichtet würden, wäre, abgesehen von den obenerwähnten wichtigen Gegengründen, schon deshalb höchst unzweckmässig, weil gerade an der theologischen und medicinischen Fakultät der Unterricht jedes Semesters ein organisch gegliedertes Ganzes bildet, ein harmonisches Zusammenwirken der einzelnen Lehrer fordert und sich nicht zerstückeln und stückweise durch den Unterricht an einer anderen Universität ergänzen lässt.

In Erwägung der in Vorstehendem entwickelten Gründe fühlt sich der akad. Senat berechtigt und verpflichtet zu der Bitte: Das hohe Herrenhaus wolle den vorliegenden Gesetzentwurf, betreffend die k. k. Karl-Ferdinands-Universität, nach folgenden Gesichtspunkten einer Abänderung, beziehungsweise Ergänzung unterziehen:

Durch die Errichtung einer Universität mit böhmischer Vortragssprache wird an dem rechtlichen Bestande der bestehenden Universität nichts geändert. Letztere bleibt Subjekt des ihr, ebenso bleiben die einzelnen Fakultäten Subjekt des ihnen gehörenden Vermögens, soweit nicht mit deren Zustimmung eine Ueberlassung eines Theiles dieses Vermögens an die Universität mit böhmischer Unterrichtssprache stattfindet.

An der deutschen Universität ist die deutsche, an der böhmischen die böhmische Sprache die ausschliessliche Unterrichts- und Prüfungssprache und die Geschäftssprache. Doch ist die lateinische Sprache auch ferner beim Unterricht nicht ausgeschlossen.

Beide Universitäten sind durchaus räumlich gesondert; das Karolinum verbleibt ausschliesslich der deutschen Universität, die böhmische Universität erhält das Klementinum.

Ein immatrikulirter Hörer der einen Universität kann als ausserordentlicher Hörer auch Vorlesungen an der anderen besuchen; doch muss er mindestens drei Viertel der Stundenzahl an jener Universität hören, an welcher er immatrikulirt ist.

Die an der Karl-Ferdinands-Universität bestehenden wissenschaftlichen Anstalten, Sammlungen und Institute verbleiben der deutschen Universität, soweit sie nicht jetzt schon Lehrkanzeln mit böhmischer Unterrichtssprache zugehören.

Solange nicht für die neue Universität ein besonderes klinisches Krankenhaus errichtet ist, wird von denjenigen Kliniken, welche an der jetzigen Universität mehrfach vorhanden sind, je eine provisorisch der böhmischen Universität zugewiesen.

Der botanische Garten verbleibt bei der deutschen Universität.

Die Beziehungen der klinischen und anatomischen Institute zu den öffentlichen Heilanstalten werden nach dem Grundsatze der Gleichstellung identischer Lehrkanzeln geregelt.

Alle Professoren, welche ferner an der bestehenden theologischen und medicinischen Fakultät ernannt werden, und alle Privatdocenten, welche sich ferner an derselben habilitiren, haben ausschliesslich in deutscher Sprache zu unterrichten.

Diejenigen Docenten der theologischen und medicinischen Fakultät, welche sich bisher der böhmischen Sprache beim Unterricht ausschliesslich oder theilweise bedient haben, sind hiezu auch ferner berechtigt; doch sind sie fortan als designirte Professoren oder Privatdocenten der böhmischen Universität und nur noch als aggregirte Mitglieder derjenigen Fakultät anzusehen, welcher sie bisher angehört haben, und steht ihnen demgemäss in allen Universitäts- und Fakultätsangelegenheiten nur eine berathende Stimme und keinerlei Wahlrecht zu.

Vom akademischen Senate der k. k. Karl-Ferdinands-Universität.

Prag, am 28. November 1881.

Dr. H. v. Kremer, d. Z. Pro-Rektor. Dr. Jos. Schindler, d. Z. Rektor.

XI.

Petice českých professorů a docentů fakulty theologické, filosofické a medicinské k panské sněmovně (1882).[1])

Hohes Herrenhaus!

Der akad. Senat der Prager Universität hat an das hohe Herrenhaus eine Petition gerichtet, in welcher wesentliche Abänderungen an dem vom hohen Abgeordnetenhause des Reichsrathes bereits angenommenen Gesetzentwurfe betreffend die Regelung der Rechtsverhältnisse und der Studienordnung an der Karl Ferdinands-Universität in Prag in Anregung gebracht werden.

Die endesgefertigten böhmischen Professoren und Docenten an der Karl-Ferdinandeischen Universität haben nicht die Absicht, dieses Schriftstück einer allseitigen, auf alle einzelnen Punkte desselben eingehenden Besprechung zu unterziehen; wohl aber fühlen sie sich genöthigt, so weit es ihre eigenen wohlerworbenen Rechte und die wissenschaftlichen Interessen des böhmischen Theiles dieser Anstalt betrifft, gegen dasselbe ihre Verwahrung einzulegen.

Die Petition geht von dem ganz willkürlich aufgestellten Satze aus, die Karl Ferdinands-Universität sei „keine paritätische, sondern eine deutsche, an der neben den deutschen Vorlesungen, die komplet sein müssen, lediglich auch Vorlesungen in böhmischer Sprache gehalten werden können". Ein Beweis für diese Behauptung wird in dem Schriftstücke nicht einmal versucht, und er kann auch nicht gegeben werden. Es besteht weder aus alten noch aus neuen Zeiten ein Gesetz, welches eine solche Bestimmung enthielte, oder durch welches sogar etwa der ausschliessliche Gebrauch der deutschen Vortragssprache an der Universität angeordnet würde. Die Sache verhält sich vielmehr wahrhaftig so, dass unter der Regierung der Kaiserin

[1]) Z časopisu „Politik".

Maria Theresia ausnahmsweise einige deutsche Lehrkanzeln errichtet, dass unter Kaiser Josef II. und in noch späterer Zeit der Gebrauch der deutschen Sprache immer weiter ausgedehnt, dass dagegen in Folge der veränderten Zeitbedürfnisse sei dem Jahre 1848 einzelne böhmische Lehrstühle errichtet, einzelnen Professoren der Gebrauch der böhmischen wie der deutschen Sprache in ihren Vorträgen freigestellt und in dieser Weise allmälig fortschreitend in immer ausgedehnte em Masse die Durchführung der durch die Verfassungsgesetze ausgesprochenen Gleichberechtigung der beiden Nationalitäten Böhmens an der Universität angebahnt wurde.

Ist sonach die Karl Ferdinandeische Universität gesetzlich keine ausschliesslich deutsche, so fallen alle die langen Deduktionen über die vermeintlich nur der deutschen Universität zustehenden Eigenthumsrechte auf das Universitätsvermögen in Nichts zusammen. Wollte man sich streng an das urkundliche Recht halten, so könnte hinsichtlich eines der Universitätsgüter, Michle bei Prag, sogar ein ausschliesslicher Anspruch für den böhmischen Theil der Universität erhoben werden, da die Widmungsurkunde desselben vom J. 1438 dasselbe nur für Universitätsangehörige böhmischer Zunge (nationis et linguagii Bohemici) bestimmt. Es ist aber die Frage hinsichtlich des Universitätsvermögens überhaupt eine sehr wenig belangreiche, da ja das Einkommen aus demselben höchst unbedeutend ist, während die Gehalte der Professoren, die Erhaltung der Gebäude, die Auslagen für die verschiedenen Anstalten, überhaupt alle Bedürfnisse der Universität fast sämmtlich aus dem Staatseinkommen bestritten werden.

Ist nun aber das Universitätsvermögen kein ausschliesslich dem deutschen Theil der Universität gehöriges, so entfallen alle die Bedenken, welche der akademische Senat mit grossem Aufwande juristischer Subtilität geltend machen will, um eine Theilung der bisherigen Einen Universität in zwei nach der Sprache von einander verschiedene mit dem gleichen Rechte auf dieses Vermögen als rechtlich unmöglich darzustellen. So wie es einst Kaiser Ferdinand II. zustand, die vom Kaiser Karl IV. gegründete Prager Universität dem Jesuitenorden einzuverleiben, Kaiser Ferdinand dem Dritten wieder, die Selbstständigkeit derselben zu erneuern und später beide Studien, das Carolinische und das Jesuitische, in Eine Universität, die Carolo-Ferdinandea, zu vereinigen (1654), gebührt wohl unbezweifelt auch Seiner Majestät unserem allergnädigsten Kaiser und Herrn Franz Josef I. das Recht, den veränderten Bedürfnissen entsprechend eine neuerliche Zweitheilung der altehrwürdigen Anstalt mit der steten Aufrechterhaltung der Rechte beider Nationalitäten des Landes auf dieselbe anzuordnen.

Von der durch nichts begründeten Behauptung ausgehend, dass die gegenwärtige Prager Universität eine ausschliesslich deutsche sei, hat der akademische Senat nicht nur zur Kränkung der Rechte der böhmischen Nationalität im Ganzen an derselben, sondern auch zu ganz

ungebührlichen Angriffen auf die Rechte und Ansprüche einzelner jetzigen Mitglieder der Universität sich verleiten lassen. Wir böhmischen Professoren und Docenten an der Prager Universität kennen keine anderen Rechtstitel deutschen Professoren und Docenten als die unsrigen auf die Stellung, welche sie an der Universität einnehmen. Die deutschen wie die böhmischen Professoren sind durch Dekrete auf Grund der Ernennung von Seiner Majestät dem Kaiser angestellt, die deutschen wie die böhmischen Docenten haben durch dieselben gesetzlich vorgeschriebenen Habilitationsakte die Befugnis zu lehren erlangt; den Einen wie den Anderen stehen sonach dieselben Rechte zu, welche das Universitätsgesetz den Mitgliedern der Lehrkörper zuweist. Nun will die Petition des akademischen Senates, dass, sobald die besondere böhmische juridische und philosophische Fakultät errichtet sein wird, an den anderen zwei Fakultäten, der theologischen und medicinischen nämlich, keine neuen böhmisch vortragenden Professoren mehr angestellt, keine neuen böhmischen Docenten mehr zur Habilitation zugelassen werden sollen, ja dass selbst Professoren, welche sich bisher der böhmischen Sprache beim Unterrichte ausschliesslich oder theilweise bedient haben, fortan in den Lehrkörpern nur eine berathende Stimme und keinerlei Wahlrecht ausüben sollen. Es ist betrübend zu sehen, wenn die oberste akademische Behörde, welche die gesetzliche Ordnung an der Universität zu wahren hat, von einem falschen Gesichtspunkte aus derart gegen alles Recht und Gesetz ankämpfen will. Man begreift nicht, aus welchem Grunde die böhmischen Professoren gerade von jetzt an das Stimm- und Wahlrecht verlieren sollten, welches sie bisher gerade so wie die deutschen und auf Grund derselben Gesetze und Statuten ausgeübt haben, und eben so wenig aus welchem Grunde böhmische Docenten nicht mehr zu Lehrkanzeln an den Fakultäten sollten gelangen dürfen, da man doch darum sich zum Docenten habilitirt, um die Aussicht auf Erlangung der Professur zu gewinnen.

Die Petition des akademischen Senates gibt einen Grund dafür an, nämlich, dass nach der Errichtung der juridischen und philosophischen Fakultät mit böhmischer Vortragssprache, so lange nicht auch die anderen zwei böhmischen Fakultäten errichtet sein würden, es nur eine Universität mit ausschliesslich böhmischer, nicht aber eine Universität mit ausschliesslich deutscher Unterrichtssprache geben würde. Es ist aber doch klar, dass es sodann eine Zeitlang zwei Fakultäten (die juridische und philosophische) mit ausschliesslich böhmischer und ganz ebenso auch dieselben zwei Fakultäten mit ausschliesslich deutscher Unterrichtssprache geben wird, während die anderen zwei Fakultäten vor der Hand noch utraquistisch, also in ihrem bisherigen Zustande bleiben werden; und es ist daher nicht abzusehen, wodurch da der Verlust der bisherigen Rechte der böhmischen Professoren und Docenten an den letzteren zwei Fakultäten herbeigeführt sein sollte.

Freilich klagt die Petition des akademischen Senates über die „schlimmen Folgen des Utraquismus" an der Universität, und spricht gleich im Eingange die Ueberzeugung aus, „dass eine utraquistische Einrichtung der Prager Universität den Verfall derselben unausbleiblich zur Folge haben müsste, und dass schon der gegenwärtige, durch das Hervortreten exclusiv nationaler Bestrebungen herbeigeführte bedauerliche Umstand eine schleunige Abhilfe fordert". Diese schleunige Abhilfe würde nun in dem eigentlichen und rechten Sinne der Petition am besten und einfachsten getroffen werden, wenn die bisher angestellten böhmischen Lehrkräfte nicht nur an der theologischen und medicinischen Fakultät jenem ausgesprochenen Wunsche gemäss, sondern, was wohl nicht ausgesprochen wird, auch an der philosophischen und juridischen Fakultät auf den Aussterbeetat gesetzt würden. Worin jedoch die schlimmen Folgen des Utraquismus und der davon drohende Verfall der Universität bestehen, darüber sagt die Petition kein Wort. Von schlimmen Folgen für die wissenschaftliche Ausbildung ist der Utraquismus jedenfalls nicht. Die Universität wirkt, seit er besteht, wenigstens theilweise wohlthätig auf die Entwickelung nicht nur der deutschen, sondern auch der böhmischen wissenschaftlichen Literatur ein, was ohne Utraquismus nicht der Fall wäre. Es scheinen daher die schlimmen Folgen, die der akademische Senat meint, nur durch das erwähnte „Hervortreten exclusiv nationaler Bestrebungen' angedeutet zu sein. In dieser Hinsicht nun lässt sich nicht leugnen, dass durch exclusiv nationale Bestrebungen, das heisst durch Bestrebungen, welche mit Hintansetzung des Interesses der Wissenschaft blos die Herrschaft der einen Nationalität über die andere zum Ziele haben, in den Lehrkörpern und der Studentenschaft Reibungen verursacht werden, die namentlich in den Lehrkörpern das Zusammenwirken der Mitglieder der zwei Nationalitäten erschweren. Diese schlimmen Folgen sind aber natürlich überall viel unangenehmer für die Minorität als für die Majorität, daher unangenehmer für die böhmischen als für die deutschen Mitglieder der Lehrkörper, weil ja in allen 4 Fakultäten die deutschen Professoren die überwiegende Mehrzahl bilden, allerdings im Gegensatze zu der Mehrzahl der Studenten auf böhmischer Seite. Wie einem solchen Uebelstande an der theologischen und medicinischen Fakultät für die Uebergangsperiode dadurch abgeholfen werden sollte, dass eine Vermehrung der böhmischen Lehrkräfte gänzlich verwehrt und den wenigen böhmischen Professoren, die nun an denselben sich befinden, auch noch das bisherige Stimm- und Wahlrecht entzogen werden sollte, ist nicht einzusehen. Offenbar würden die schlimmen Folgen des Utraquismus für diese Mitglieder der Universität noch erhöht werden.

Wir erlauben uns noch einen Punkt der Petition zu besprechen, welcher das Interesse der Studentschaft berührt, nämlich die Berechtigung der an einer der sprachlich gesonderten Universitäten Imma-

trikulirten, Vorträge an der anderen Universität in der anderen Unterrichtssprache zu hören. Der vom hohen Abgeordnetenhause angenommene Gesetzentwurf gestattet höchstens die Hälfte der Vorlesungen, nach der Stundenzahl gerechnet, an der anderen Universität zu hören; die Petition des akademischen Senates möchte dies auf ein Viertel der Stundenzahl beschränkt wissen. Als Grund dieser Beschränkung wird angeführt, dass die Ausübung der Disciplinargewalt an der einen und der anderen Universität in dem Masse erschwert würde, als die Anzahl der an derselben Nichtimmatrikulirten grösser würde.

Dass den Studirenden jeder Universität die Möglichkeit geboten werde, auch an einigen Vorlesungen der anderen Universität als ausserordentliche Hörer Theil zu nehmen, findet die Petition des akademischen Senates ausdrücklich ganz in der Ordnung, und die ergebenst Gefertigten stimmen damit vollkommen überein. Sie haben für diese Berechtigung der Studenten, Vorträge in beiden Sprachen ganz nach ihrer Wahl zu hören, schon im vergangenen Jahre in einem an das hohe k. k. Unterrichtsministerium gerichteten Memorandum sich ausgesprochen und damals einen Modus in Vorschlag gebracht, bei welchem dies leichter möglich gewesen wäre. Unsere Meinung war es nämlich, nicht die Einheit der Universität aufzuheben, sondern nur die Fakultäten in deutsche und böhmische zu theilen, wobei es nur eine Immatrikulation an der gemeinsamen Universität und daher eine einheitliche Disciplinargewalt gegeben hätte. Bei der Theilung in zwei Universitäten werden sich wohl etwas bedeutendere Schwierigkeiten ergeben, aber der Unterschied zwischen der Grösse derselben bei der Gestattung der Hälfte oder des Viertels der Stundenzahl der Vorlesungen an der Universität, an welcher Jemand nicht immatrikulirt ist, wird wirklich nicht erheblich sein, da in dem einen wie in dem anderen Falle deutsche und böhmische Studirende nothwendig in denselben Räumen zusammenkommen müssen. Die Beschränkung auf ein Viertel der Vorlesungen in der anderen Universitätssprache würde aber die Freiheit der Wahl viel zu sehr einengen und die Berechtigung, Vorträge in beiden Sprachen zu hören, häufig illusorisch machen. Um eine grössere Stundenzahl in der anderen Sprache hören zu können, würde mancher Student vielleicht genöthigt sein, sich gegen seine Neigung an der anderssprachigen Universität immatrikuliren zu lassen, wodurch die Mischung, welche man auf eine Art vermeiden will, auf anderem Wege wieder grösser würde. Es ist daher die Wohlmeinung der Gefertigten, es auch in diesem Punkte bei der von dem Abgeordnetenhause acceptirten Bestimmung bewenden zu lassen.

Die Gefertigten sind übrigens der Meinung, dass auf die räumliche Trennung der beiden Universitäten von einander ein ungebührlich grosses Gewicht gelegt wird. Die bedauerlichen Excesse des vorjährigen Sommers, auf welche immer und immer wieder hingewiesen wird, haben ja nicht in den Räumen der Universität, sondern auf der Gasse und

anderswo, auch nicht vorzugsweise zwischen böhmischen und deutschen Studenten, sondern mehr zwischen letzteren und den aufgeregten niederen Volksklassen Prags stattgefunden; solche werden daher durch die räumliche Trennung nicht vermieden werden. Dagegen hat es anderer Orten in den Universitätsräumen nicht selten Ausschreitungen gegeben, die nicht in der Verschiedenheit der Nationalität, sondern in anderen Umständen ihren Grund hatten und doch nicht verhütet werden konnten. Wenn dennoch die räumliche Trennung beabsichtigt wird, so möge sie doch keinesfalls in einer den Zwecken des wissenschaftlichen Unterrichtes nicht entsprechenden Weise, wie namentlich durch die Verweisung der böhmischen Universität an das in jeder Hinsicht ungeeignete und unzulängliche Klementinum angestrebt werden.

Aus diesen Gründen erlauben sich die Gefertigten die Bitte zu stellen, das hohe Herrenhaus wolle der Petition des akademischen Senates gegenüber auch diese unsere Verwahrung in Erwägung ziehen und dem Gesetzentwurfe hinsichtlich der Prager Universität in der von dem hohen Abgeordnetenhause angenommenen Fassung seine Zustimmung geben.

Prag, den 10. Jänner 1882.

Dr. *Fr. Bauer*, Prof. d. neutest Bibelstudiums. Dr. *Aug. Bělohoubek*, Docent für Chemie. *Fr. X. Blanda*, Docent der Katechetik und Paedagogik. Dr. *Clemens Borový*, Prof. des Kirchenrechtes. *L. Čelakovský*, o. Prof. der Botanik. Dr. *K. Domalíp*, Docent für Experimentalphysik. Dr. *J. Durdík*, o. ö. Prof. der Philosophie. Dr. *Theoph. Eiselt*, Professor der I. med. Lehrkanzel und Klinik. Dr. *Jos. Emler*, a. o. Professor der hist. Hilfswissenschaften. Dr. *Anton Frič*, Professor der Zoologie. Dr. *J. Gebauer*, o. ö. Professor der slav. Philologie. Dr. *J. Goll*, a. o. Professor der allg. Geschichte. *Martin Hattala*, o. Prof. der slav. Philologie. Dr. *O. Hostinský*, Docent der Theorie und Geschichte der Tonkunst. Dr. *V. Janovský*, Docent der Geschichte der Medicin. Dr. *J. Kalousek*, Docent der böhmischen Geschichte. Dr. *Josef Král*, Docent der klassischen Philologie. Dr. *Fr. Krásl*, Docent der Dogmatik. *J. Krejčí*, Professor der Geologie. *J. Kvíčala*, Professor der klassischen Philologie. Dr. *Emerich Maixner*, Docent der Medicin. Dr. *M. Nevole*, Docent der Chemie. Dr. *J. Palacký*, Docent der Geographie. Dr. *Ant. Rezek*, Docent der österr. Geschichte. Dr. *A. Seydler*, a. o. Professor der Physik. Dr. *R. Fr. Smolík*, Professor der Pastoraltheologie. Dr. *J. Spott*, Docent an der medic Fakultät. Dr. *Fr. Studnička*, o. ö. Prof. der Mathematik. *W. W. Tomek*, ord. Prof. der oesterr. Geschichte. Dr. *Fr. Vejdovský*, Docent der Zoologie und vergleich. Anatomie. Dr. *Wilh. Weiss*, Professor der Chirurgie. Dr. *K. Vrba*, Professor der Mineralogie.

XII.

Petice českých doktorů práv k panské sněmovně (1882).[1])

Demnächst sollen die Würfel der Entscheidung in einer Angelegenheit fallen, die bereits das siebente Lustrum den Gegenstand reifliche Erwägungen der Staatsverwaltung bildet, die legislativen Körperschaften beschäftigt und alle intelligenten Kreise unserer Heimat bewegt. Die glückliche und gerechte Lösung dieser Frage wird nicht nur das Staatsinteresse fördern, nicht nur den geistigen Aufschwung und wissenschaftlichen Fortschrift beider Völkerstämme Böhmens entfesseln, sondern auch den hieran mächtig interessierten nationalen Gefühlen und geradezu einer Ehrensache unseres Volkes endlich gerecht werden. Darum richten wir gefertigten Doktoren der Rechte böhmischer Nationalität unsere Bitten an das hohe Herrenhaus in vollem, unerschütterlichem Vertrauen, dass dieses hohe Haus niemals zulassen werde, dass das erhabene Werk des Friedens und der Gerechtigkeit im letzten Augenblicke geschädigt oder gar in weite Ferne gerückt werde, dessen Grundfesten Se. k. k. Apost. Majestät unser allergnädigster Kaiser und König mit der allerhöchsten Entschliessung vom 11. April 1881 gelegt hat und dessen legislativer Ausbau in einträchtigem Zusammenwirken der Vertreter beider Volksstämme unseres Landes mit patriotischer Opferwilligkeit eifrigst gefördert worden ist.

Schmerzlich, ja schwer musste es uns und alle anderen Kreise unseres Volkes berühren, dass der akademische Senat der k. k. Karl Ferdinands-Universität in einer Petition an das hohe Herrenhaus vom 28. November 1881 dafür eintritt und sich verwendet, dass der Gesetzentwurf über die Regelung der Rechtsverhältnisse und die Studienordnung an der Prager Hochschule nach den Beschlüssen des Abgeordnetenhauses die auf einem Kompromisse der Abgeordneten böhmischer Nationalität mit den legalen Vertretern des deutschen Volksstammes in Böhmen beruhen, in einer solchen Art abgeändert und ergänzt werde, dass der nunmehrige unbefriedigende Zustand unserer Universitätsverhältnisse immerhin günstiger wäre, als die von jener Seite in Vorschlag gebrachte Erledigung unserer seit langen Jahren erhobenen Bitten und Wünsche. Umso empfindlicher und schmerzlicher berührt es uns aber, dass die Majorität der Unterrichtskommission des hohen Hauses ohne Rücksichtsnahme auf das hochbedeutende Faktum, dass es gelungen war in einer so wichtigen Kulturfrage der Gegenwart, die zu zahlreichen Misshelligkeiten und Missverständnissen Anlass geboten hat, ein volles Einvernehmen zwischen den Vertretern beider Volksstämme zu erzielen, dem hohen Hause Anträge unterbreitet, durch deren Annahme den mit dem bestehenden rechtlichen Zustande unvereinbarlichen und schroffen

---

[1]) Z „Politik".

Wünschen des akademischen Senates der Prager Hochschule fast vollends Rechnung getragen und in Folge so eingreifender Aenderungen der vom Abgeordnetenhause acceptirten Fassung die Lösung der Universitätsfrage für längere Zeit vereitelt würde.

Als schroff und unberechtigt bezeichneten wir die Bitte des akademischen Senates, dass die Carolo-Ferdinandea nicht in zwei, der Vortragssprache nach getrennte Hochschulen umgewandelt, vielmehr die nunmehrige Alma mater ausschliesslich der deutschen Universität zugewiesen und lediglich eine neue böhmische Hochschule errichtet werde. Denn dieses Begehren stützt sich auf Gründe und Voraussetzungen, welche mit der Geschichte der ehrwürdigen Carolinischen Stiftung, mit dem faktischen Bestande und mit der juristischen Konsequenz in Widerstreit stehen. Der akademische Senat spricht im Eingange seiner Petition die „historisch und sachlich begründete" Ansicht aus, dass die Karl Ferdinands-Universität in Prag eine ausschliesslich deutsche und keine paritätische sei und dass derselben nach der Absicht ihrer erhabenen Stifter die Aufgabe zufalle, allen Angehörigen des Reiches als eine Anstalt höherer wissenschaftlichen Bildung zugänglich zu sein. Dieser Aufgabe könne sie nur dann gerecht werden, wenn die deutsche, d. i. die internationale Sprache der Völker Oesterreichs ihre Unterrichtssprache bleibe. Darum möge in Prag neben der alten deutschen Carolo-Ferdinandea, welche vermeintlich allein sämmtlichen Reichsangehörigen ein höheres Mass wissenschaftlicher Bildung gewähren könne, eine neue böhmische Universität errichtet werden, damit auf diese Weise „die nationalen Begehren endgiltig erledigt werden" und insbesondere erreicht werde, dass sich nach dem Ausscheiden der böhmisch tradirenden Docenten die alte Carolo-Ferdinandea wieder, ungehemmt durch innere Reibungen und Einmischung politisch nationaler Tendenzen, der Pflege und Lehre der Wissenschaft hingeben" könne. Angesichts der Kränkung, welche in diesen Worten des akademischen Senates liegt, erachten wir es für unsere Pflicht, mit aller Entschiedenheit neuerlich zu betonen, dass die Prager Universität weder nach dem Willen ihrer hohen Stifter, noch der Vortragssprache nach je eine deutsche Anstalt war oder derzeit ist. Vielmehr hat dieselbe seit altersher ihre wesentliche Aufgabe darin erblickt, den Landesangehörigen beider Nationalitäten die Quelle höherer Bildung nach Mass der Zeitbedürfnisse zu erschliessen.

Dass die Prager Hochschule dermal keine ausschliesslich deutsche, vielmehr eine sprachlich utraquistische sei und dass sonach die Professoren, welche an derselben wirken, und die Hörer, die hier ihren Studien obliegen, beiden Nationalitäten angehören, anerkennt der akademische Senat selbst an einer späteren Stelle seiner Petition indem er sich entschieden dagegen verwahrt, dass die medicinische und theologische Fakultät auch ferner utraquisirt würden, und die Bitte stellt, dass die böhmischen Docenten an diesen beiden Fakul-

täten ihre bisherigen Rechte vom Tage der Kreirung der böhmischen Juristen- und philosophischen Fakultät einbüssen mögen, da sonst die alte Hochschule auch weiterhin eine utraquistische bliebe.

Wenn somit der akademische Senat gegen den Schluss seiner Petition selbst zu der Ueberzeugung gelangte, dass die Prager Universität eine sprachlich utraquistische ist und dass daher konsequenterweise beiden Nationalitäten an diese Institution rechtlich begründete Ansprüche zustehen, so bedarf es keinerlei neuerlicher Belege zur Erhärtung der notorischen Thatsache, dass wie heute an der Prager Universität in drei Sprachen Vorträge gehalten werden, bereits seit dem Jahre 1763 ähnlich vorgegangen wurde, in welchem Jahre die ausschliessliche Herrschaft der lateinischen Unterrichtssprache gebrochen und es zum ersten Male einem Professor der philosophischen Fakultät gestattet wurde „über die schönen oder galanten Wissenschaften" in deutscher Sprache zu lesen.

Gleichergestalt wäre es überflüssig eingehend die durch nichts begründete Behauptung zu entkräften, dass die Carolo-Ferdinandea nach der Absicht ihrer erhabenen Gründer eine deutsche Anstalt sei, bestimmt den wissenschaftlichen Interessen aller Völker Oesterreichs zu dienen. Kann es denn heute noch unbekannt sein, wie Karl IV., den die dankbare Nachwelt mit dem Beinamen eines Vaters des Vaterlandes auszeichnet, in der Gründungsurkunde vom 7. April 1348 mit ergreifenden Worten, als König vom Böhmen der neugeschaffenen Hochschule ihre Aufgabe dahin vorzeichnete, dass dieselbe den geistigen Bedürfnissen der Heimischen (regnicolae) dienen solle? Und sollte es wirklich in Vergessenheit gerathen sein, dass der Erneuerer der alten Karolina Kaiser Ferdinand III., als er die Union des collegium Carolinum mit dem Klementinum „aus tragender Landesväterlicher Sorgfalt, wie der Königlichen Prägerischen Universität wieder aus dem Grund geholffen werden möchte" vollzog, in dem Diplome vom 23. Feber 1654 ausdrücklich hervorhob, dass diese vereinigte Hochschule „*Gott dem Allmächtigen zu Ehren und des Königreichs und dessen incorporirten Landen gemainen weesen zum besten*" gereichen solle?

Geradezu unbegreiflich erscheint es, wie bei Vorliegen so unwiderleglicher Beweise und allgemein bekannter historischer Thatsachen und bei Erwägung des derzeitigen Bestandes stets noch der Standpunkt vertheidigt werden kann, dass die Prager Universität eine deutsche war und ist, und dass sie den Angehörigen aller Völker des Reiches zu dienen bestimmt sei. Sprudelt denn an unserer Alma mater in der That den Söhnen aller Völker unseres weiten Reiches der Born höherer wissenschaftlicher Bildung? Können wir denn wirklich die Hoffnung hegen, dass in dem Augenblicke, als den Wünschen des akademischen Senates durch Sicherung des exklusiv deutschen Charakters der Prager Hochschule Rechnung getragen sein würde, alle Völkerstämme Oester-

reichs dorthin ihre Söhne entsenden und ihre eigenen näheren deutschen, magyarischen, polnischen und kroatischen Universitäten veröden lassen werden?

Ohne Zweifel steht der Zutritt zur Prager Hochschule nicht blos den Landesangehörigen Böhmens, sondern auch den Söhnen aller anderen Reichstheile frei, da sie ja eine Staatsanstalt ist. Das bekannte statistische Datum, dass alljährlich an der Prager Hochschule 96 pCt. sämmtlicher inländischer Hörer ihrer Heimat nach Böhmen und Mähren angehören und nur 4 pCt. der Besucher auf die übrigen Länder Oesterreichs entfallen, beweist am schlagendsten, wessen Kulturbedürfnissen die Prager Universität dient, welche Völkerstämme Oesterreichs in ihr die unenthehrliche Pflegstätte der Wissenschaft erblicken und welche daher ein Anrecht haben, sie als ein durch Alter geheiligtes, ererbtes theueres Gut anzusehen.

Wenn der akademische Senat die Hoffnung hegt, dass nach dem Ausscheiden der in böhmischer Sprache vortragenden Docenten die sodann exklusiv deutsche Universität eine Thätigkeit wird entfalten können, welche sich auf alle Völker unseres weiten Reiches und nicht blos auf die Angehörigen einer Nationalität erstrecken wird, so dürfte sich diese Hoffnung als eine trügerische erweisen; denn zuversichtlich kann behauptet werden, dass selbst durch eine den oben berührten Wünschen entsprechende Regelung der Prager Universitätsfrage die mächtige Zugkraft der Wiener Hochschule in nichts geschwächt werden wird. Eine ähnliche Selbsttäuschung ist die Annahme, dass nur eine Universität mit deutscher Unterrichtssprache eine höhere wissenschaftliche Bildung zu gewähren vermag.

Eine solche Behauptung wird durch die Erwägungen widerlegt, dass die eminente Mehrheit der Hochschulen der Pflege der Wissenschaften in den mannigfaltigsten Sprachen obliegt, sowie dass die Errichtung von Universitäten mit nichtdeutscher Vortragssprache in Österreichs weiten Gauen als eine unschätzbare Wohlthat empfunden wird und als ein mächtiger Hebel der Kultur sich bewährt hat, ohne dass irgend welche ungünstigen Wirkungen rücksichtlich der Pflege, der Wissenschaften zu Tage getreten wären.

Es verhält sich mit der Wissenschaft und Kunst in ähnlicher Weise, wie mit Gold und Silber; diese Edelmetalle gelten unzweifelhaft als kosmopolitische Tauschmittel, und doch haben sie in einem jeden Lande eine besondere Prägung. Auch die Wissenschaft ist nur Eine: sie ist kosmopolitisch und ein Kleinod für jeden Gebildeten; aber bei einem jeden Volke erhält sie ihre eigenartige Ausbildung und nur im Gewande einer lebenden, insbesondere der Volkssprache kann sich, ganz und wahr ihre Alle umfassende, humane Aufgabe lösen. Der herrlichste Triumf unseres Jahrhundertes ist es, dass die moderne Gesellschaft mit den Vorurtheilen der in ihrem Latein verknöcherten Scholastiker gebrochen hat, die in der Wissenschaft ein Privilegium

weniger Auserwählter erblicken. Darin eben offenbart sich der grösste Fortschritt, dass eine erleuchtete Auffassung die Nothwendigkeit erkannte, die Wissenschaft in der Volkssprache zu pflegen, damit die Resultate der Forschung sowie das Licht und die Lebensluft bis in die fernsten Schichten der Bevölkerung dringen.

Ein vergebliches Bemühen ist es, welche Sprache immer an Stelle des mittelalterlichen Latein setzen zu wollen! War der akademische Senat aber trotzdem von der Ueberzeugung durchdrungen, dass einzig und allein die deutsche Sprache die auserwählte Vortragssprache an Hochschulen sei, dann hätte er konsequenterweise mit aller Entschiedenheit sich gegen jede wie immer geartete Errichtung der böhmischen Universität aussprechen sollen. Verfehlt war es, für deren Entstehen aus Gründen einzutreten, die allenfalls nur von jenen als giltig erachtet werden können, die von ihrem exklusiven Standpunkte aus nicht die Berechtigung einer Richtung anzuerkennen vermögen, welche die gesammte moderne Gesellschaft verfolgt.

Der akademische Senat der Prager Universität spricht sich gegen die Annahme der in der Rede stehenden Gesetzvorlage in der Fassung des Abgeordnetenhauses auch noch aus anderen angeblich rechtlichen Gründen aus. Nach seiner Auffassung soll durch jenen Gesetzentwurf die nunmehrige Universität aufgehoben werden und an ihrer Stelle zwei neue Universitäten entstehen, unter welche das vorhandene Vermögen getheilt und auf die der bisherige Name der Hochschule übergehen würde. Der Staat habe aber kein Recht durch ein blosses Gesetz einer Korporation, d. i. angeblich der Prager Universität ihr Privatvermögen ohne Zustimmung ihrer legalen Vertreter und ohne Enteignung zu entziehen, um dasselbe neuen Rechtssubjekten zuzuweisen. Aus dieser Ursache verwahre sich der akademische Senat gegen jede eigenmächtige Verfügung mit dem Universitätsvermögen zum Vortheile neuer Schöpfungen, und „erklärt sich schliesslich blos bereit, soweit ihm die Verfügung zusteht, der künftigen Universität mit böhmischer Vortragssprache einen Theil" des Universitätsvermögens, speciell das Klementinum, abzutreten.

Unerörtert mag die Frage bleiben, ob und inwieweit gemäss des Gesetzes über die Organisation der Universitätsbehörden vom 27. April 1873 Nr. 63 R. G. Bl. die österreichischen Universitäten noch Korporationen oder nur höhere staatliche Unterrichtsanstalten sind. Mit Stillschweigen darf jedoch nicht übergangen, vielmehr muss mit aller Entschiedenheit der Unterstellung entgegengetreten werden, als ob das seit alten Zeiten den Zwecken der Prager Hochschule gewidmete und denselben dienstbare Vermögen überhaupt ein Korporationsvermögen und der akademische Senat der gesetzliche Repräsentant jener Korporation sei, um deren angebliches Vermögen es sich handelt. Ausser Zweifel steht vor Allem, dass jene Gebäude, welche der Staat mit grossem Aufwande in der neueren Zeit erbaute oder erwarb, um

in denselben wissenschaftliche Institute und Sammlungen der medicinischen und philosophischen Fakultät zu unterbringen, reines Staatsvermögen bilden, worüber, allerdings nur innerhalb der massgebenden gesetzlichen Normen, dem Staate allein die Disposition zukömmt. Der Protest des akademischen Senates kann aber selbst nicht dasjenige Vermögen zum Gegenstande haben, welches in ältesten Zeiten den Zwecken der Prager Hochschule gewidmet wurde, insbesondere nicht jene Gebäude und Güter, welche in den Grundbüchern für den „Universitätsfond" oder für „die k. k. Karl-Ferdinandsuniversität" oder für die Juristen- und medicinische Fakultät vorgeschrieben erscheinen.

Die den Zwecken der Carolinischen Hochschule gewidmeten Immobilien — soweit sie überhaupt noch vorhanden sind — waren nach Ausweis der Geschichte unserer Alma mater und der vorliegenden Stiftsbriefe ursprünglich reines Stiftungsvermögen, womit Böhmens Herrscher und einzelne einheimische Förderer der Wissenschaft verschiedene Collegia nach Analogie des Pfründenvermögens bedachten, damit die Angehörigen dieser Kollegien unter Beobachtung der vita communis unbeengt durch Sorgen und Kümmernisse sich der Pflege der Wissenschaft hingeben könnten. Charakteristisch ist, dass Böhmens Könige — es mag unerörtert bleiben, ob mit Recht, oder Unrecht — dieses Vermögen in gleicher Weise wie das Kirchengut „der köginlichen Kammer" unterworfen erachteten, in Zeiten der Noth verpfändeten und anderweitig darüber verfügten, während sie die Angehörigen jener Collegia als zeitweilige Verwalter und Nutzniesser des betreffenden Vermögens betrachteten.

Die Hussitenkämpfe schmälerten die Zahl der vorhandenen Stiftungen empfindlich. Als aber die Kriegslohe erloschen war, fanden sich wieder opferwillige Förderer und Gönner der Prager Hochschule die den einzelnen Kollegien reiche Spenden zukommen liessen, häufig mit der ausdrücklichen Widmung, dass das Stiftungsvermögen niemals der böhmischen Nation entzogen werden dürfe. So gründete im Jahre 1438 — um nur ein Beispiel anzuführen — der Prager Bürger Johann von Ledeč, genannt Reček, das collegium sanctae Mariae virginis domus nationis Bohemorum in der Altstadt Prag für zwölf Theologen böhmischer Nationalität, dem er unter Anderen auch das noch heutzutage Universitätszwecken dienende Gut Michle zuwendete und verfügte, wie folgt: ordino, ut directores collegii et nationis Bohemorum in eligendo et instituendo studentes non possint alterius nationis et lingwagii quam Bohemum dispositum et idoneum ad loca vacantia instituere et eligere.

Die erwähnten Zuwendungen bildeten kein Korporationseigenthum, sie wurden vielmehr stets als Stiftungsvermögen angesehen, dessen blosse Verwaltung den bezüglichen Kollegien, event. Fakultäten zustand. Kein Beispiel lässt sich dafür erbringen, dass der Prager Uni-

versität als Ganzem, oder als Korporation irgend ein Vermögen zugewiesen worden wäre und dass dieselbe darüber hätte verfügen können. Denn erst im Jahre 1654 vereinigte Kaiser Ferdinand III. alle Fakultäten zu seinem Ganzen unter dem gemeinschaftlichen Namen: „Carolo-Ferdinandea Universitas". Damals wies er einen Theil des in der Verwaltung der vormaligen Kollegien, resp. Fakultäten stehenden Vermögens dem Orden Societatis Jesu zu und verfügte, dass die „Administratio der Carolinischer Güter durch einen Ambtmann bestritten, welcher von der königlichen böhmischen Kammer bestellt . . . und der denen professoribus juris et medicinae aus denen Einkünften die Besoldung reichen" soll.

Von jener Zeit befinden sich die beiden ehemals weltlichen Fakultäten im Karolinum, in welchem vor dem Jahre 1620 nur die theologische und Artistenfakultät lehrten, wogegen die beiden s. g. geistlichen Fakultäten im Klementinum ihr Heim fanden. Ausserdem verfügte der obangeführte Majestätsbrief von 23. Feber 1654, dass „locus scholarum seu auditoria et lectiones", wo sie anjetzo, bleiben, alle actus publici solemnes et promotiones aller Fakultäten im Carolino verrichtet werden sollen. Durch diese Bestimmung wurde die Aula Carolina zum feierlichen Versammlungsorte aller Fakultäten erhoben, wogegen die Juristen- und die medicinische Fakultät auf die übrigen Räume, des Ca olinums ein Benützungsrecht erlangten und seither auch in dessen Ausübung verblieben. Bald richteten sie ih· Bestreben darauf, die Nachbargebäude aus den vorhandenen Stiftungsvermögenschaften anzukaufen, wa mit Bewilligung der königlichen Kammer erst im folgenden Jahrhunderte erreicht wurde.

Vermöge des Kaufkontraktes vom 9. Juli 1754 erwarben die genannten Fakultäten das landtäfliche Haus N. C. 562—1. in der Zeltnergasse und vermöge Kaufkontraktes vom 22. September 1767 (Instrumentenbuch 597. G. 17.) „pro non publico und zum eigenen Genuss" das an das Carolinum grenzende Gebäude N. C. 560—1., damals „u Nožičků" genannt.

Mit dem Hofdekrete von 28. August 1784 wurde verordnet, dass „alle Realitätsbesitzung der Universität von dem Camerale übernommen" werden sollen und „dem Gubernio aufgetragen, alle Realitätsbesitzungen besagter Universität zu übernehmen und dem böhmischen Domäneadministrator zur bestmöglichen Verwaltung zu übergeben".

Die Staatsverwaltung hat analog der damals beliebten Verfügung mit dem Klostergut überhaupt, insbesondere aber mit dem Vermögen des aufgehobenen Jesui enordens das gesammte Stiftungsvermögen, welches Universitätszwecken zu dienen bestimmt war, in die eigene Verwaltung übernommen und sie disponierte seither mit demselben, wie mit jedem anderen Fondsvermögen, ohne irgend welche Konsense der Universität einholen zu müssen. Die altehrwürdigen Gebäude, in welch n die obgenannten Fakultäten unterbracht worden waren, sowie

das Gut Michle sammt Štěrbohol und Malešic müssen sonach unter Berücksichtigung des historischen Entwickelungsganges, unter Würdigung des Willens der Gründer und selbst der später eingetretenen Aenderungen als Stiftungsvermögen angesehen werden; umsomehr als jene alten Kollegia, in deren Verwaltung die oberwähnten Immobilien seiner Zeit gestanden waren, zu existiren aufhörten.

Noch vor dem Jahre 1873, in welchem das Gesetz über die Organisation der Universitätsbehörden erlassen wurde, wäre vielleicht die Frage möglich gewesen, ob nicht etwa den damals bestehenden Doktorenkollegien juris et medicinae, welche ehedem die weltlichen Fakultäten bildeten und denen die Professoren lediglich kraft ihres Doktorsdiploms angehörten, irgend ein rechtlicher Anspruch zu gewissen Anteilen der erwähnten Realitäten speciell des Karolinums und der Häuser NK. 560—1 und 562—1 in Prag zukomme. Als aber das Doktorenkollegium der Juristen-Fakultät am 25. Feber 1871 den Beschluss fasste, seine diesfälligen Ansprüche durch Petitionen an die gesetzgebenden Faktoren zu wahren, da wurde eben von jener Stelle, welche nun das Universitätsvermögen zu einem Korporationsvermögen stempeln will, der Beweis geführt, dass dasselbe Staatsvermögen sei, woran den Fakultäten keine Rechte zukommen.

Doch diese Auffassung war ein offenbarer Irrthum: denn dadurch, dass das Universitätszwecken gewidmete Vermögen in die staatliche Verwaltung überging, hörte dasselbe nicht auf Stiftungsvermögen zu sein, und büssten die Stiftungsurkunden ihre Kraft und Geltung nicht ein, gemäss deren Herrscher und opferwillige Privatpersonen das „generale studium Pragense" bei seiner Gründung ausgestattet und später reichlich beschenkt hatten. Kein geringerer Irrthum ist es, wenn der akademische Senat der Universität Prag im Widerstreit mit aller juristischen Konsequenz die mehrgenannten Gebäude und Güter als Vermögen einer Korporation erklärt, zu deren Repräsentation er berufen und in deren Namen er der böhmischen Universität das Klementinum abzutreten erbötig sei.

Vergebens fragen wir, seit wann, vermöge welcher Rechtshandlung, infolge welcher Gesetze oder Verträge dem akademischen Senate die Befugniss zukomme, über dasjenige Vermögen zu verfügen, das ehemals den Kollegien, beziehungsweise den Fakultäten zugewiesen war und nun in staatlicher Verwaltung steht; vergebens fragen wir, wann und in welcher Weise jene Korporation, deren Repräsentant der akademische Senat zu sein behauptet, irgend einen rechtlichen Akt vollzogen hat, aus welchem gefolgert werden könnte, dass dieselbe das Subjekt des Universitätszwecken dienenden Vermögens sei und ihr sonach hierüber die freie Verfügung zustehe?

Nichts dergleichen finden wir in der Geschichte unserer Alma mater, nichts in den Stiftungsurkunden, nichts endlich in den gesetzlichen Normen. Im Gegentheile erhärten übereinstimmend alle diese

Quellen, aus denen wir uns über den rechtlichen Charakter des gedachten Vermögens informiren können, dass all' dieses Vermögen durch zahlreiche Stiftungsakte unserer grossen Herrscher und unserer die Wissenschaft ehrenden Altväter angehäuft wurde, um in unserer Heimat die höhere Bildung zu fördern.

Soll nach langen Jahren abermals eine Verfügung rücksichtlich dieses Vermögens eintreten, so fordert es die Gerechtigkeit und das Wesen des Rechtsstaates, dass hierbei der Wille der Stifter, Erneuerer und Förderer der Prager Hochschule berücksichtigt und dasselbe seinem ursprünglichen Zwecke: der Pflege und Verbreitung der Wissenschaft unter den Angehörigen beider Volksstämme unserer Heimat im erleuchteten Geiste unserer Tage, den Zeitbedürfnissen entsprechend, erhalten, beziehungsweise wiedergegeben werde.

Durch den mit den obigen Ausführungen erbrachten Beweis, dass das sogenannte Universitätsvermögen den Charakter eines Stiftungsvermögens an sich trage, ist zugleich die unrichtige Behauptung des akademischen Senates entkräftet, dass die Legislative durch Anerkennung des gleichen Rechtes beider Universitäten, aus welchen die nunmehrige Carolo-Ferdinandea künftig bestehen soll, an dem gedachten Vermögen sich irgend eine den Gesetzen widerstreitende Handlung, eine Verletzung der Staatsgrundsätze und privatrechtlicher Ansprüche habe zu Schulden kommen lassen.

Im Gegentheile behaupten wir mit aller Entschiedenheit, dass durch eine Lösung der Universitätsfrage in dem Sinne, dass dem Begehren des akademischen Senates Rechnung getragen und das sogenannte Universitätsvermögen sammt allen Stiftungen der Universität mit deutscher Unterrichtssprache zufallen würde, der Wille der Stifter und Förderer der Prager Hochschule direkt und in unverantwortlicher Weise verletzt würde. Die hieraus folgende Ausschliessung der böhmischen Nationalität von dem ununterbrochenen Mitgenusse jenes Vermögens wäre eine offenbare Verletzung des bestehenden Rechtszustandes und ein unberechtigtes Durchlöchern der Stiftungsurkunden, auf welche derselbe zum grössten Theile basirt.

Insbesondere aber wäre die Annahme des von dem akademischen Senate gemachten Vorschlages dass die böhmischen Professoren und Hörer der Juristenfakultät aus dem Carolinum hinausgewiesen und in den in jeder Beziehung unzureichenden Räumlichkeiten des Clementinum untergebracht werden mögen, eine flagrante und nicht zu rechtfertigende Verletzung des Zweckes, dem das Carolinum gewidmet ward und seit dritthalbhundert Jahren faktisch dient. Es würde mit einer solchen Verfügung mit rauher Hand in unsere theuersten Erinnerungen gegriffen und es würden ohne Grund jene tiefen Gefühle verletzt, die unser an seinen Geschichtsdenkmalen hängendes Volk für die altehrwürdige Carolina hegt. Wenn selbst von Seite der deutschböhmischen Reichsrathsabgeordneten anlässlich der Berathung des Entwurfes des

Universitätsgesetzes ausdrücklich anerkannt wurde, dass beide Volksstämme Böhmens ein gleiches Anrecht an die Carolo-Ferdinandea haben und wenn von dieser Seite die Schonungsbedürftigkeit der nationalen Gefühle betont wurde, so dürfen wir uns wohl der Hoffnung hingeben, dass das hohe Herrenhaus — ohne Rücksicht auf die sachlich und historisch unbegründeten Behauptungen und Wünsche des akademischen Senates der Universität Prag — den Anträgen der Majorität seiner Unterrichtskommission nicht zustimmen werde.

Im vollen unerschütterlichen Vertrauen auf die Objektivität und den erleuchteten Sinn der höchsten legislativen Körperschaft unseres Reiches unterbreiten wir derselben die ehrfurchtsvolle Bitte:

Das hohe Herrenhaus geruhe den die Prager Universität betreffenden Gesetzentwurf in der Fassung des Abgeordnetenhauses anzunehmen, erfüllt von der beruhigenden Ueberzeugung, dass mit dieser unserem Volke ewig denkwürdigen That ein Werk der Gerechtigkeit und des nationalen Friedens geschaffen wird.

Prag, den 29. Jänner 1882.[1])

XIII.

Petice Spolku Lékařů Českých k panské sněmovně (1882).[2])

Hohes Herrenhaus!

Die endliche Lösung der Prager Universitätsfrage soll demnächst erfolgen und zu diesem Behufe *das hohe Herrenhaus* auch sein gewichtiges Votum in die Wagschale der Entscheidung legen.

In diesem Momente wendet sich der gefertigte Verein der böhmischen Ärzte vetrauensvoll mit der Bitte an das *hohe Haus*, dass dasselbe, unbeirrt durch die in der Petition des akademischen Senates der k. k. Universität in Prag vom 28. November 1881 niedergelegten Ausführungen und Vorschläge, dem diese Universität betreffenden Gesetzentwurfe in der Fassung des Abgeordnetenhauses beizutreten geruhe.

Mit dem Gefühle tiefen Schmerzes muss hervorgehoben werden dass die eben erwähnte Petition manche Behauptungen enthält, die vielfach geeignet sind, einer unrichtigen Auffassung der Sachlage Vorschub zu leisten und dadurch ein objektives Urtheil zu verkümmern, ja sogar zu trüben. Im Hinblicke hierauf erachtet es der gefertigte Verein geradezu als seine Pflicht, durch eine sachliche Darlegung der massgebenden Verhältnisse sein Scherflein beizusteuern, damit die zu treffende Entscheidung nicht einseitigen Wünschen Rechnung trage, sondern vielmehr in Würdigung aller betheiligten Interessen der Gerechtigkeit entspreche. Seine Berechtigung hiezu erblickt der gefertigte

[1]) Petice měla 393 podpisy.
[2]) Z „Politik".

Verein in dem Umstande, dass er zu seinen Mitgliedern nicht nur Hochschullehrer, sondern auch eine grosse Anzahl praktischer Aerzte zählt, denen als einstigen Schülern der Alma mater deren Gedeihen am Herzen liegt und die in ihrem praktischen Bildungsgange reichlich zu erproben Gelegenheit fanden, was der Schule nützt und frommt.

Ehe jedoch auf das Detail der von dem akademischen Senate der Prager Hochschule in Sachen der medicinischen Fakultät gemachten Abänderungsvorschläge des in Behandlung stehenden Gesetzentwurfes eingegangen werden soll, muss dem Bedauern darüber entschieden Ausdruck gegeben werden, dass der akademische Senat von der Auffassung sich leiten liess und dieselbe geradezu aussprach, dass eine utraquistische Einrichtung der Prager Universität deren Verfall unausbleiblich zur Folge haben müsste, da die Hochschule ihre Aufgabe nur erfüllen könne, wenn die deutsche Sprache als ausschliessliche Unterrichtssprache herrsche. Eine derartige Behauptung steht nicht nur mit der derzeit in unserem Reiche an zahlreichen Universitäten festgehaltenen gesetzlichen Uebung im Widerspruche, sondern wird auch durch die in anderen Ländern geschöpften Erfahrungen nachdrücklichst widerlegt. Ueberflüssig wäre es, in eine eingehende Bekämpfung derselben einzugehen, da die erwähnte Petition in ihrem weiteren Verlaufe selbst den Universitäten eine nicht bloss auf eine Nationalität berechnete Wirksamkeit vindicirt.

Ebenso unnöthig wäre es, heute noch näher darlegen zu wollen, dass die Auffassung der Carolo-Ferdinandea als einer rein deutschen Anstalt schon nach der historischen Entwicklung, nach dem Willen ihres Stifters und nach dem Princip der Gerechtigkeit eine durchwegs irrige ist. Wahrlich, von dem einzig richtigen Standpunkte aus, dass die Wissenschaft nur der freien Forschung und Lehre bedarf, um ihre herrlichen Ziele zu erreichen, soll kein Beweis für das Recht auf Pflege und Lehre der Wissenschaft in der Muttersprache gefordert werden. Unbedingt muss aber ein solcher Beweis einem Volke erlassen bleiben, dem eine Reihe ausgezeichneter Forscher entsprossen ist, denen die gesammte wissenschaftliche Welt rückhaltlose Anerkennung zollt und deren Namen in den Annalen ernster, wissenschaftlicher Forschung im Gebiete der Medicin ewig glänzen werden. Im edlen, geistigen Wettkampfe möge es den Söhnen dieses Volkes gestattet sein, unter den gleichen Bedingungen wie den Angehörigen des Bruderstammes im Lande das gleiche Ziel anzustreben. Verstummen wird sodann der aus der Petition des akademischen Senates hervorklingende Vorwurf einer Schädigung der wissenschaftlichen Interessen ‚durch politisch-nationale Tendenzen".

Das Begehren eines Volkes nach höherem wissenschaftlichen Unterricht in seiner Muttersprache ist ein natürliches und billiges; denn durch die Erfüllung desselben wird die ungehemmte geistige Entwicklung seiner Individualität gesichert. Zuversichtlich lässt sich hoffen,

dass das böhmische Volk, das trotz der Ungunst der Zeiten eine verhältnissmässig reiche wissenschaftliche Literatur aufweisen kann, und durch zahlreiche aus ihm hervorgegangene Forscher bewiesen hat, dass es die Grundlagen „einer in sich ausgebildeten und entwickelten Wissenschaft besitze", mit Erfolg sich betheiligen werde an der uneingeschränkten Konkurrenz aller Nationen um den Siegespreis neuer, wichtiger Forschungsergebnisse.

Der erleuchteten Einsicht *des hohen Hauses* muss es der gefertigte Verein überlassen, die Bedeutung jener juridischen Deduktionen zu würdigen, die in den allgemeinen Erwägungen der Petition des akademischen Senates ihren Platz gefunden haben. Gleichwohl möge es hier gestattet werden, die Aufmerksamkeit *des hohen Herrenhauses* auf die speciellen, das medicinische Studium betreffenden Ausführungen der Petition zu richten.

Was das zum § 4. des vom Abgeordnetenhause angenommenen Gesetzentwurfes hinzufügende Amendement betrifft, so wäre aus der strikten Durchführung dieses Vorschlages kaum eine gedeihliche Einrichtung der Universität vorauszusehen. Soll der medicinischen Fakultät deren zweckmässige Unterrichtsmethode einen demonstrativen Unterrichtsgang erheischt und daher die dazu dienlichen Anstalten erfordert, nicht von vorneherein die Lebensader unterbunden werden, so muss als unabweisliches Postulat festgehalten werden, dass *der zu kreirenden böhmischen Fakultät die sämmtlichen Hilfsmittel, insbesondere rücksichtlich des Krankenmateriales, der wissenschaftlichen Institute und Dotationen, Assistenten etc. in eben demselben Masse geboten werden,* in welchem die deutsche Anstalt darüber verfügt.

Die Besorgnis, die in der Petition bezüglich der für die deutsche medicinische Fakultät nicht nothwendigen und zur Aktivirung der medicinischen Fakultät mit böhmischer Vortragssprache benöthigten Kliniken ausgesprochen wird, dürfte sich vielleicht dadurch verringern, dass die nach erfolgter Theilung dem heutigen Stande gegenüber wahrscheinlich bedeutend geringere Ziffer der Besucher deutscher Vorträge wohl nicht der doppelten oder sogar dreifachen Anzahl der nun vorhandenen Kliniken bedürfen wird, wofür die an manchen Universitäten Deutschlands gemachten Erfahrungen sprechen. Die sich dann bei diesem Umstande herausstellende Anzahl der Kliniken dürfte nach den dem Vereine böhmischer Ärzte bekannten Verhältnissen in den Räumlichkeiten des allgemeinen Krankenhauses enschieden Raum finden.

Wie so bei derartigen Verhältnissen die Petition des akademischen Senates auch noch für die Errichtung eines neuen, getrennten Krankenhausgebäudes und für die komplete räumliche Trennung sämmtlicher Kliniken in zwei separaten Krankenhäusern plädiren kann, ist dem Vereine böhmischer Ärzte unverständlich. — Ein Moment muss aber entschieden betont und schärfer beleuchtet werden, da die dasselbe

betreffenden Ausführungen des akademischen Senates geeignet sind einer Auffassung Raum zu geben, welche den faktischen Verhältnissen wenig entspricht. Die Petition des akademischen Senates spricht von angeblichen fortwährenden Reibungen und Konflikten als den zu Tage tretenden Folgen der gegenwärtigen Einrichtung.

Es ist eine Ehrenpflicht des Vereines böhmischer Ärzte, sich hiergegen zu verwahren. Den Mitgliedern des Vereines überhaupt, insbesondere aber denjenigen, welche selbst im Krankenhause fungiren, ist *kein Fall bekannt,* in welchem die derzeit bestehenden Verhältnisse zu Konflikten geführt hätten; es ist dies umsoweniger möglich, als bis vor kurzem *blos eine einzige,* in ihren Räumlichkeiten sehr beschränkte Klinik mit böhmischer Unterrichtssprache im Krankenhause bestand und die eben *kreirte* chirurgische Klinik mit böhmischer Unterrichtssprache erst vom zweiten Semester ab in Wirksamkeit tritt.

Wenn sich daher innerhalb und zwischen den im Krankenhause untergebrachten Kliniken „Reibungen und Konflikte" ergeben haben, so sind es *Konflikte zwischen deutschen und böhmischen Kliniken entschieden nicht gewesen!*

Die in der Petition des akademischen Senates beantragte Errichtung eines neuen Gebäudes zur Aufnahme der Kliniken mit böhmischer Vortragssprache ist vollkommen überflüssig, da die Erweiterung des Krankenhauses nicht bloss in Aussicht genommen ist, sondern schon durch eine Reihe realisirter vorbereitender Schritte ihrer Verwirklichung entgegengeht. Die Aufnahme des diesfälligen Vorschlages würde ein Hinausschieben der definitiven Regelung der Studienverhältnisse an der Prager medicinischen Fakultät nothwendigerweise bedingen, da die mit der Einrichtung der böhmischen Universität überhaupt verbundenen Auslagen jeden das Mass der dringendsten Nothwendigkeit übersteigenden Aufwand als unzulässig erscheinen lassen. Der Aufwand, welchen die Erbauung eines neuen Krankenhauses beanspruchen müsste, fällt aber gewiss in die eben erwähnte Kategorie von Auslagen.

Abgesehen von dieser praktischen Schwierigkeit, darf die hier nur anzudeutende Rechtsfrage nicht ausser Acht bleiben. Das Krankenhaus dient nämlich nicht bloss Universitätszwecken, sondern ist vielmehr in erster Reihe *eine Humanitäts-Anstalt,* welche durch die Verschmelzung verschiedener Privatzuwendungen, eines namhaften Stiftungskapitals der Landeshauptstadt und eines speciellen Landes-Fondes entstanden ist, weshalb vor Allem den massgebenden Stiftungszwecken Rechnung getragen werden muss. Dringend muss daher jeder Vorgang vermieden werden, der die ganze Frage nur zu kompliciren geeignet ist. Die eben dargelegte Sachlage lässt es auch erklärlich erscheinen, dass für sämmtliche zu Kliniken benöthigte Räumlichkeiten seitens der hohen Staatsverwaltung Miethe gezahlt wird und dass die Professoren in ihrer Eigenschaft als Primär-Ärzte dem Direktor des Krankenhauses in administrativer Richtung subordinirt sind.

Ganz entschieden muss sich ferner der Verein böhmischer Ärzte gegen die von dem akademischen Senate beliebte Interpretation des § 4., des vom Abgeordnetenhause angenommenen Gesetzentwurfes aussprechen, wonach „betreffs der Beziehungen der klinischen und anatomischen Institute zu den öffentlichen Heilanstalten nicht der Grundsatz des *gleichen* Anspruches beider Universitäten, sondern der Grundsatz der Gleichstellung identischer Lehrkanzeln ausgesprochen werden soll". Die Auf tellung eines ähnlichen Grundsatzes müsste nothwendig der Annahme einer präsumtiven Inferiorität der zu errichtenden Institute und Kliniken an der böhmischen Universität Vorschub leisten, welche Auffassung wohl nicht erst als eine durch nichts begründete bekämpft zu werden braucht. Nicht in dem gleichen Namen beruht die Garantie eines gedeihlichen Wirkens der beiden künftigen Schwesteruniversitäten, sondern in den vollkommen gleichen Rechten, in dem gleichen Substrat, auf dem sich das wetteifernde wissenschaftliche Streben der Söhne beider Vo ksstämme Böhmens entwickeln soll, wie dieselben bisher den wissenschaftlichen Ruf unserer Hochschule mit vereinten Kräften zu gleichem Antheile begründen halfen Aber auch die Studirenden beider Nationalitäten haben ein gleiches Anrecht auf das Studienmaterial, das ihnen dasselbe Mass wissenschaftlicher Bildung ermöglichen soll. Der für den Staat in erster Reihe massgebende Zweck der medicinischen Institute beruht darin, dass dieselben als Bildungsstätten dienen, das theoretische Wissen verbreiten und zum praktischen Berufe anleiten; Sonderzwecke der Lehrer, insbesondere Rücksichten der Pflege und Förderung specieller Forschungsrichtung derselben stehen erst in zweiter Reihe. Schliesslich möge berücksichtigt werden, dass zwischen den Kliniken und den anatomischen Instituten (nämlich dem pathologisch-anatomischen und physiologisch-anatomischen) ein inniger *Connex* insofern besteht, als die ersten den letzteren das nothwendige Material liefern sollen, weswegen eine Restringirung der Klinikenzahl unbedingt einen Rückschlag auf die Forschungs- und edukative Thätigkeit der anatomischen Institute ausüben würde. Dass sich die Gleichstellung der klinischen und anatomischen Institute sowie der Anstalten überhaupt nicht nur auf deren Umfang, sondern auch auf die Dotationen, welche die materielle Entwicklung derselben beeinflussen, sowie auf die Assistentenstellen, welche den wissenschaftlichen Nachwuchs fördern sollen, erstrecken müsste, ist wohl selbstverständlich. Die Petition des akademischen Senates enthält gegen ihren Schluss (ad § 5. des Gesetzentwurfes in der Fassung des Abgeordnetenhauses) einen Wunsch, welcher nicht nur im Gesetze keinen Anhaltspunkt findet, sondern sogar, falls ihm Rechnung getragen worden wäre, zu einer flagranten Verletzung erworbener Rechte geführt hätte. Es ist dies die intendirte Ausschliessung der derzeitigen Mitglieder der medicinischen Fakultät, die sich der böhmischen Unterrichtssprache bedienen und noch etwa später zu ernennenden Profes-

soren dieser Kategorie vom Sitz und Stimmrechte im Kollegium, sowie vom akademischen Wahlrechte. Der erleuchtete Sinn der Unterrichtskommission *des hohen Hauses* hat dieses Ansinnen unbeachtet gelassen und hiedurch auch sein Urtheil über die in der Petition des akademischen Senates enthaltene Behauptung ausgesprochen, welche den bisherigen, dem Gesetze entsprechenden Zustand als „Unzukömmlichkeit" bezeichnete. In den Annalen der Enunciationen wissenschaftlicher Körperschaften sucht man vergebens nach einem Analogon derartiger Vorschläge!

Gestützt auf die im Vorstehenden entwickelten Erwägungen, wendet sich der Verein böhmischer Ärzte an *das hohe Haus* in unerschütterlichem Vertrauen auf dessen Gerechtigkeitsliebe, erleuchtete Einsicht und edlen Sinn mit der ergebenen Bitte:

Das hohe Herrenhaus geruhe den Gesetzentwurf betreffend die *Prager* Universität in der vom Abgeordnetenhause beschlossenen Fassung zur Grundlage seiner Entschlüsse zu nehmen und die in der Petition des akademischen Senates der *Prager* Universität proponirten Abänderungsvorschläge unberücksichtigt zu lassen.

Prag, am 30. Jänner 1882.

XIV.

Návrh vyučovacího výboru panské sněmovny (1882).[1]

Gesetz betreffend die Errichtung einer k. k. Universität mit böhmischer Unterrichtssprache.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde ich anzuordnen, wie folgt:

§ 1.

Neben der bestehenden k. k. Karl-Ferdinands-Universität in Prag, an welcher die deutsche Sprache die ausschliessliche Unterrichts-, Prüfungs- und Zeugnissprache zu bilden hat, wird in Prag eine Universität mit dem gleichen Namen errichtet, an welcher die böhmische Sprache die ausschliessliche Unterrichts-, Prüfungs- und Zeugnissprache sein wird.

An beiden Universitäten ist der Gebrauch der lateinischen Sprache im üblichen Umfange zulässig.

§ 2.

Der bereits bestehenden Universität, welche im vollen Besitze und Genusse ihrer Vermögens- und sonstigen Rechte verbleibt, steht die ausschliessliche Benützung des ihr bücherlich zugeschriebenen Universitätsgebäudes zu.

[1]) Z příloh k stenografickým protokollům.

Für die Karl-Ferdinands-Universität mit böhmischer Unterrichtssprache ist ein eigenes vollkommen entsprechendes Gebäude durch Adaptirung oder Neubau herzustellen.

§ 3.

Die Verwaltung, Verleihung und Präsentation der einzelnen an der bereits bestehenden Universität gegenwärtig vorhandenen Stiftungen hat der Unterrichtsminister nach Einvernehmung beider Universitäten in einer der Absicht der Stifter möglichst entsprechenden Weise der einen oder anderen derselben zuzuweisen.

Durch den Uebertritt von der einen der beiden Karl-Ferdinands Universitäten an die andere geht, dafern dies nicht dem Stiftungsbriefe zuwider ist der erworbene Stiftungsgenuss nicht verloren.

§ 4.

Die an der bereits bestehenden Karl-Ferdinands-Universität bestehenden wissenschaftlichen Anstalten, Sammlungen und Institute verbleiben an derselben mit Ausnahme jener, welche bereits gegenwärtig zu Lehrkanzeln mit böhmisener Unterrichtssprache gehören.

Die Mitbenützung des botanischen Gartens ist der Universität mit böhmischer Unterrichtssprache in einer den Lehrzwecken entsprechenden Weise insolange einzuräumen, als nicht in anderer Weise Vorsorge getroffen ist.

Die Beziehungen der klinischen und anatomischen Institute zu den Heilanstalten werden nach dem Grundsatze des gleichen Anspruches identischer Lehrkanzeln geregelt.

§ 5.

Ein Professor oder Privatdocent kann nur einer der beiden Universitäten angehören.

Ein Studirender darf nur an einer der beiden Universitäten immatrikulirt sein; doch kann er auch an der anderen Universität als ausserordentlicher Hörer Vorlesungen besuchen, wenn er mindestens die Hälfte der Stundenzahl an jener Universität hört, an welcher er immatrikulirt ist. Die an der anderen Universität angenommenen Vorlesungen sind ihm so anzurechnen, als ob er sie an jener Universität frequentirt hätte, an welcher er immatrikulirt ist.

§ 6.

Die vorstehenden Bestimmungen des Gesetzes sind nach Massgabe der Activirung der Facultäten der Universität mit böhmischer Unterrichtssprache durchzuführen.

Bis zur Herstellung eines eigenen Gebäudes für die Universität mit böhmischer Unterrichtssprache, welche spätestens bis zum Wintersemester 1884/5 erfolgt sein muss, ist die bereits bestehende Karl-

Ferdinands-Universität verpflichtet, derselben entsprechende Räumlichkeiten in ihrem Universitätsgebäude aushilfsweise insoweit zur Verfügung zu stellen, als sie derselben nicht zu ihren eigenen Unterrichtszwecken bedarf.

§ 7.

Der Minister für Cultus und Unterricht ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.

Bericht der Unterrichtscommission des Herrenhauses über das vom Abgeordnetenhause am 31. Mai 1881 angenommene Gesetz, betreffend die k. k. Karl Ferdinands-Universität in Prag.

Das hohe Herrenhaus hat durch Beschluss vom 4. Juni 1881 das vom hohen Abgeordnetenhause angenommene Gesetz, betreffend die k. k. Karl-Ferdinands-Universität in Prag, seiner Unterrichtscommission zur Berichterstattung und Antragstellung zugewiesen.

Die Commission war sich von vornherein darüber klar, dass es sich hiebei um einen Gegenstand handle, welcher, an sich schwieriger Natur, mit Rücksicht auf die politischen Strömungen und nationalen Bestrebungen der Gegenwart die ernsteste Prüfung und die umsichtigste Erwägung erheischt.

Die Commission hatte zunächst die Frage zu erörtern, ob der beantragte Bestand einer Universität mit ausschliesslich böhmischer Unterrichtssprache überhaupt durch die inneren Bedingungen einer solchen als gerechtfertigt oder durch äussere Umstände als geboten erscheine. Sie hatte ferner zu untersuchen, ob den Modalitäten, unter welchen dieselbe nach dem Beschlusse des hohen Abgeordnetenhauses ins Leben treten soll, volle Zustimmung ertheilt werden könne oder nicht.

Die Mehrheit der Unterrichtscommission war nicht in der Lage, sich mit voller Ueberzeugung und Beruhigung der Annahme anzuschliessen, dass für die Existenz einer Universität mit böhmischer Unterrichtssprache die für ein dauerndes und erspriessliches Wirken erforderliche Grundlage einer in sich völlig ausgebildeten und entwickelten Wissenschaft vorhanden sei, welche in selbstschöpferischer Weise auf eigener Forschung und Lehre beruht. Die Unterrichtscommission konnte sich ferner nicht verhehlen, dass eine weitere Förderung der schon von den böhmischen Mittelschulen her mitgebrachten Unkenntnis der deutschen Sprache ebensowenig vom Standpunkte des Staates, als vom Standpunkte des eigensten Interesses der böhmischen Bevölkerung, ihrer Freizügigkeit und Verwendbarkeit in weiteren Lebens- und Berufskreisen als unbedenklich erachtet werden könne. Sie konnte sich endlich in ihrer Mehrheit der Besorgnis nicht entschlagen, dass durch das Nebeneinanderbestehen zweier Universitäten mannigfache Inconvenienzen hervorgerufen werden dürften, wogegen die

unter anderen Umständen aus dem geistigen Wettkampfe zweier Universitäten zu erwartenden Vortheile unter den gegebenen Verhältnissen problematisch erscheinen müssen.

Wenn die Unterrichtscommission trotz dieser Bedenken dem beantragten Bestande einer Universität mit böhmischer Unterrichtssprache nicht entgegentritt, so geschieht dies seitens ihrer Mehrheit in der Erwägung, dass die thatsächlichen Verhältnisse an der Karl-Ferdinands-Universität in der letzten Zeit eine solche Wendung genommen haben, dass eine Abhilfe dringend geboten erscheint, diese jedoch auf andere Art füglich nicht geschaffen werden kann. Die Errichtung zahlreicher Lehrkanzeln mit böhmischer Unterrichtssprache hat die Karl-Ferdinands-Universität dem paritätischen Charakter nahe gebracht, ohne dass es jedoch gelungen wäre, das schwierige Problem einer paritätischen Organisation der Universität in befriedigender Weise zu lösen. Hiedurch ist in alle Universitätsverhältnisse, in die Kreise der Lehrer wie der Lernenden, ein gefährlicher Zwiespalt gebracht worden und der der stillen Pflege der Wissenschaft geweihte Boden zu einem Kampfplatze nationaler Gegensätze geworden. Diesem höchst bedauerlichen Zustande kann nur durch vollständige Trennung der streitenden Elemente abgeholfen werden.

Zu dieser aus der gegenwärtigen Beschaffenheit der Prager Universitätsverhältnisse sich ergebenden Erwägung gesellen sich Erwägungen allgemein politischer Natur. Die Forderung einer Universität mit böhmischer Unterrichtssprache ist in der letzten Zeit, begünstigt durch das gefährliche Programm der vorzugsweisen Berücksichtigung nationaler Begehren in so sicherer Hoffnung auf alsbaldige Befriedigung erhoben worden, dass es mit Rücksicht auf die politische Situation geboten erscheint, dieselbe nicht zurückzuweisen und es dahingestellt sein zu lassen, ob die in Aussicht gestellten Vortheile in der That eintreten werden.

Indem die Unterrichtscommission, von diesen Erwägungen geleitet, dem hohen Hause die Schaffung einer Universität mit böhmischer Unterrichtssprache empfiehlt, ist sie zugleich von der festbegründeten Rechtsüberzeugung durchdrungen, dass diese Schaffung nicht in einer Weise erfolgen dürfe, wodurch in den Rechtsbestand der mehr als fünfhundertjährigen ehrwürdigen Karl-Ferdinands-Universität in Prag verletzend eingegriffen würde: die neue Universität darf nicht auf Kosten des Rechtsbestandes der alten Universität ins Leben gerufen werden. Auf diesem Rechtsprincipe beruhen sämmtliche Bestimmungen des Gesetzentwurfes, welchen die Unterrichtscommission dem hohen Hause zur Annahme vorlegt.

Zu § 1.

Dieses Rechtsprincip hat im § 1. der Gesetzesvorlage seinen klaren und bestimmt formulirten Ausdruck gefunden, indem hiernach [illegible]

der bestehenden Universität in Prag eine Universität mit böhmischer Unterrichtssprache *errichtet* werden soll. Auf dieser Ausdrucksweise musste die Commission umsomehr bestehen, als die Formulirung im § 1. Absatz 1 des vom Abgeordnetenhause beschlossenen Gesetzes, wonach in Hinkunft zwei Universitäten in Prag „bestehen werden", über die rechtliche Modalität der Herstellung dieses Zustandes keinen Aufschluss gibt, daher auch die an sich unstatthafte Rechtsauffassung zulässt, als sollte dies dadurch bewirkt werden, dass an Stelle der bisherigen und hiemit aufgehobenen Universität zwei neue Universitäten treten.

Nach dem Beschlusse des Abgeordnetenhauses (§ 1. Absatz 1) sollen beide Universitäten den Namen „Karl-Ferdinands-Universität" führen und durch die Bezeichnung „deutsche" und „böhmische" Universität von einander unterschieden werden. Diese letztere Bezeichnungsweise vermag die Unterrichtscommission dem hohen Hause nicht zu empfehlen. Mag diese Terminologie sich immerhin im Sprachgebrauche des täglichen Lebens herausbilden und in demselben als kurzgefasste Bezeichnung des sprachlichen Charakters der beiden Universitäten unbedenklich erscheinen, so ist es dennoch unzulässig, dieselbe im Gesetze zu fixiren und zu sanctioniren. Denn das Gesetz darf österreichischen Lehranstalten nicht eine Bezeichnung beilegen, welcher durch irrige Auslegung eine nationale Bedeutung unterlegt werden könnte und welche die falsche Vorstellung hervozurufen geeignet wäre, als gehörten die beiden Universitäten nicht dem Staate, sondern je einem der beiden im Königreiche Böhmen sesshaften Volksstämme an.

Während in dem vom Abgeordnetenhause beschlossenen Gesetze (§ 1 Absatz 2) nur angeordnet wird, dass die ausschliessliche Unterrichtssprache an der einen Universität die deutsche, an der anderen die böhmische sei, soll nach dem Antrage der Unterrichtscommission auch die Prüfungs- und Zeugnissprache ausschliesslich die eine oder andere Sprache sein. Es ergibt sich aus der Natur der Sache, dass die Universitätsprüfungen nur in jener Sprache abzuhalten sind, in welcher der Universitätsunterricht ertheilt wurde, und dass die Zeugnisse in der Sprache auszufertigen sind, in welcher die Prüfung vorgenommen wurde. Die gleiche Bestimmung findet sich übrigens schon im § 13 des organischen Statuts für die beiden polytechnischen Landesinstitute des Königreiches Böhmen in Prag vom 24. September 1868 (Landesgesetzblatt für das Königreich Böhmen 1869, Nr. 73).

Zu § 2.

Die ungeschmälerte Erhaltung der bestehenden Karl-Ferdinands Universität in ihrem vermögensrechtlichen Bestande ist eine nothwendige Consequenz des Rechtsprincips, auf welchem die Vorlage beruht.

Zu einer Gemeinschaft des Vermögens, wie sie nach dem Beschlusse des Abgeordnetenhauses (§ 3.) eintreten soll, könnte man zunächst nur mittelst der Unterstellung gelangen, dass die bestehende Universität aufgehoben wird, dass an ihre Stelle zwei neue Universitäten treten und dass diesen beiden Universitäten das Vermögen der aufgehobenen Universität gemeinschaftlich zugetheilt wird. Diesen Ausgangspunkt jedoch, in welchem eine fundamentale und totale Rechtsverletzung liegen würde, vermochte die Unterrichtscommission nimmermehr anzunehmen. Wird aber die bestehende Universität in ihrer Existenz erhalten und neben ihr eine neue Universität errichtet, so läge in der Vergemeinschaftlichung ihres Vermögens eine flagrante Verletzung der wohlerworbenen Rechte der alten Corporation, welche um die ideelle Hälfte ihres wenngleich unbedeutenden Vermögens gebracht würde: eine Enteignung, der es sowohl an der rechtlichen Bedingung als an der allseitigen rechtlichen Wirkung (§ 365 allg. bürgerl. Gesetzb.) fehlen würde.

Indem die Unterrichtscommission das bestehende Recht zu achten und zu schonen bemüht war, liess sie sich nicht etwa von Missgunst gegen die neu zu errichtende Universität leiten, sie war vielmehr von dem Wunsche und der Absicht erfüllt, dass der neuen Universität in reichlichem Masse alle erforderlichen Mittel gewährt werden, um in würdiger Weise ins Leben zu treten und in der äusseren Erscheinung ebenbürtig auftreten zu können. In dieser Tendenz empfiehlt die Commission dem hohen Hause die Annahme der Bestimmung, dass für die neue Universität ein vollkommen entsprechendes Gebäude durch Adaptirung oder Neubau hergestellt werde (§ 2. Abs. 2).

Sowohl nach dem Beschlusse des Abgeordnetenhauses (§ 1. Abs. 3) als nach der von der Commission gemachten Vorlage sollen beide Universitäten räumlich gesondert sein. Aus dem Berichte des Unterrichtsausschusses des Abgeordnetenhauses ergibt sich jedoch, dass diese räumliche Sonderung der Unterrichtslocalitäten auch innerhalb *desselben* Gebäudes zulässig sein solle, indem jeder der beiden Universitäten ihre eigenen Hörsäle, Corridore, Treppen, Fluren und Hauseingänge zur ausschliesslichen Benützung zugewiesen werden. Ganz abgesehen davon jedoch, dass von dem Rechtsstandpunkte aus, den die Vorlage der Unterrichtscommission einnimmt, der alten Universität die ausschliessliche Benützung der ihr zu eigen gehörenden Universitätsräume vorbehalten bleiben muss, empfiehlt sich die vollständige räumliche Sonderung aus praktischen Gründen. Denn da der Bestand zweier Universitäten sich hauptsächlich durch die Erwägung rechtfertigt, dass die nationalen Gegensätze und Reibungen eine Trennung der streitenden Elemente nothwendig machen, so lässt sich der angestrebte Zweck nur dadurch erreichen, dass diese Trennung eine möglichst vollständige und durchgreifende ist. Überdies erscheint es im Interesse der beiden Universitäten selbst im hohen Grade wün-

schenswerth, dass sämmtliche Facultäten jeder Universität in Einem Gebäude vereinigt werden und dass den Studirenden für den Besuch der Vorlesungen die möglichsten örtlichen Erleichterungen gewährt werden.

Zu § 3.

In Ansehung der an der Prager Universität schon vorhandenen Stiftungen glaubt die Commission mittelst der in § 3. Absatz 2 enthaltenen Bestimmungen eine allen Rücksichten des Rechtes und der Billigkeit entsprechende Lösung vorgeschlagen zu haben. Die in dem Beschlusse des Abgeordnetenhauses (§ 3. Abs. 2) postulirte „Gleichberechtigung" würde ganz abgesehen von der Unklarheit dieses Begriffes, in der praktischen Durchführung (z. B. bei Familienstipendien) zu mannigfachen Unzukömmlichkeiten führen.

Durch die im Absatz 2 getroffene Bestimmung soll ein Hindernis für den Übertritt der Studirenden von der einen der beiden Universitäten an die andere beseitigt werden.

Zu § 4

In Ansehung der an der Karl-Ferdinands-Universität bereits vorhandenen wissenschaftlichen Anstalten, Sammlungen und Institute stimmt die Unterrichtscommission dem in § 4. des vom Abgeordnetenhause beschlossenen Gesetzes aufgestellten Principe bei wonach dieselben bei jenen Lehrkanzeln zu belassen sind, mit welchen sie derzeit verbunden sind, sie gibt jedoch demselben die von ihrem Standpunkte aus erforderliche Formulirung.

In zwei Punkten jedoch findet eine Differenz statt.

Nach § 4. des vom Abgeordnetenhause beschlossenen Gesetzes soll von jener grundsätzlichen Bestimmung der botanische Garten ausgenommen werden. Die Consequenz dieser Ausnahmsbestimmung wäre, dass der botanische Garten entweder der botanischen Lehrkanzel mit böhmischer Unterrichtssprache oder beiden botanischen Lehrkanzeln zugewiesen werden müsste. Ersteres liegt sicher nicht in den Intentionen des hohen Abgeordnetenhauses, Letzteres wäre jedoch unthunlich, da hiedurch der einheitliche Gesammtbestand des botanischen Gartens oder doch die nicht minder wesentliche Einheitlichkeit der Leitung desselben zerstört würde. Wie aus dem Berichte des Unterrichtsausschusses des Abgeordnetenhauses deutlich zu ersehen ist, ging die Absicht nur dahin, „eine Mitbenützung des botanischen Gartens von Seiten des böhmischen Professors der Botanik" zu sichern: dieser Intention entspricht die von der Unterrichtscommission vorgeschlagene Fassung.

Nach § 4. des vom Abgeordnetenhause beschlossenen Gesetzes sollen ferner „jene Kliniken ausgenommen sein, welche für die deutsche medicinische Facultät nicht nothwendig sind, dagegen zur Activirung der medicinischen Facultät der böhmischen Universität benöthigt

werden". Die Annahme dieser Ausnahmsbestimmung vermochte die Unterrichtscommission dem hohen Hause nicht zu empfehlen, da sie nur zu misslichen Streitigkeiten über die „Nothwendigkeit" führen würde.

Die von der Fassung des § 4. Absatz 2 des vom Abgeordnetenhause beschlossenen Gesetzes abweichende Fassung des dritten Absatzes des § 4. erklärt sich daraus, dass es sich in Betreff „der Beziehungen der klinischen und anatomischen Institute zu den Heilanstalten" nicht so sehr um den gleichen Anspruch beider Universitäten als um den gleichen Anspruch der an den beiden Universitäten bestehenden identischen Lehrkanzeln handelt, welche an der einen Universität in grösserer Anzahl vorhanden sein können, als an der anderen.

§ 5.

stimmt wörtlich mit § 2 des vom Abgeordnetenhause beschlossenen Gesetzes überein.

§ 6.

enthält Uebergangsbestimmungen. Der erste Absatz desselben stimmt mit § 5. des vom Abgeordnetenhause beschlossenen Gesetzes überein. Der zweite Absatz enthält die geeigneten Vorschriften für die interimistische Unterbringung der neuen Universität.

§ 7.

ist gleichbedeutend mit § 6. des vom Abgeordnetenhause beschlossenen Gesetzes.

Die veränderte Formulirung des Titels des Gesetzes ergibt sich aus dem von der Unterrichtscommission der Vorlage zu Grunde gelegten Principe.

Gestützt auf den vorstehenden Bericht stellt die Unterrichtscommission den Antrag:

„Das hohe Herrenhaus wolle dem nachfolgenden Gesetzentwurfe in der von der Unterrichtscommission beschlossenen Fassung seine Zustimmung ertheilen."

Hiemit erledigen sich auch die nachstehend verzeichneten Petitionen.

Vier Mitglieder der Commission haben nachstehenden Minoritätsantrag angemeldet: „Das hohe Haus wolle beschliessen, dem vom Abgeordnetenhause angenommenen Gesetzentwurfe mit der Modification zuzustimmen, dass in § 1. der Eingang zu lauten habe: „Vom Beginne des Wintersemesters 1882/83."

Da die Universitäten im modernen Staatsleben nicht blos wissenschaftliche Lehranstalten, sondern auch Vorbildungsanstalten für den Staatsdienst sind, so hielt es die Commission für ihre Pflicht, auch die

aus dem Bestehen einer Universität mit böhmischer Unterrichtssprache sich ergebende Rückwirkung auf den Staat in Betracht zu ziehen. Die Commission musste sofort erkennen, dass in dieser Beziehung ernste Gefahren zu besorgen sind. Werden Candidaten, welche die rechts- und staatswissenschaftlichen Studien an der Universität mit ausschliesslich böhmischer Sprache zurückgelegt haben, wegen mangelnder oder mangelhafter Kenntnis der deutschen Sprache zu der öffentlichen Praxis nicht zugelassen, so erwächst dem Staate eine grosse und gefährliche Schaar unbeschäftigter und unbefriedigter Männer und er geht überdies der geistigen Kräfte verlustig, für deren Ausbildung er selbst bedeutende Mittel aufgewendet hat. Lässt man dagegen solche Candidaten trotz dieses Mangels in die öffentliche Praxis eintreten, so ergeben sich daraus zunächst für den Staatsdienst und in weiterer unvermeidlicher Consequenz für das einheitliche Staatswesen die bedenklichsten Folgen. Die Commission ist von der Ueberzeugung durchdrungen, dass diesen Uebelständen nur durch sorgfältige Pflege des Unterrichts in der deutschen Sprache an den böhmischen Mittelschulen vorgebeugt werden könne, dass aber vorderhand wenigstens strenge Garantien der ausreichenden Kenntnis der deutschen Sprache für den Eintritt in die öffentliche Praxis geschaffen werden müssen. Ueber die Art und das Mass dieser Garantien machten sich verschiedene Ansichten geltend. Nach der einen Ansicht sollten dieselben durch Vorschriften über die Einrichtung der theoretischen Staatsprüfungen in sprachlicher Beziehung hergestellt und daher lediglich auf dem Verordnungswege getroffen werden, wobei jedoch die Schwierigkeit nicht verkannt werden konnte, welche in der gesetzlichen Vorschrift über die Ersetzung der beiden letzten theoretischen Staatsprüfungen durch die strengen Prüfungen liegt. Die andere Ansicht ging dahin, dass eine sichere Garantie nur dadurch gewonnen werden könne, dass unter die gesetzlichen Bedingungen der Zulassung zur öffentlichen Praxis der Nachweis der ausreichenden Kenntnis der deutschen Sprache aufgenommen werde, was eben nur im Gesetzeswege geschehen könne. In dieser letzteren Richtung wurde der Antrag gestellt: es solle zugleich mit dem Gesetze über die Errichtung einer Universität mit böhmischer Unterrichtssprache ein Gesetz beschlossen werden, wonach Candidaten, welche das rechts- und staatswissenschaftliche Studium an der Universität mit böhmischer Unterrichtssprache ganz oder zum Theile zurückgelegt haben, zum Eintritt in die Praxis, für welchen die Ablegung der theoretischen Staatsprüfungen oder der strengen Prüfungen eine Vorbedingung bildet, nur dann zugelassen werden dürfen, wenn sie eine der beiden letzten theoretischen Staatsprüfungen oder die strengen Prüfungen in deutscher Sprache abgelegt haben, beide Gesetze seien in einem sich gegenseitig bedingenden Connex zu bringen, so dass keines von beiden ohne das andere in Wirksamkeit treten könne. Da jedoch einerseits der Herr Unter-

richtsminister sogar in die Zulänglichkeit einer solchen Garantiebestimmung Zweifel setzte und anderseits die Commission mit Rücksicht auf die verschiedenen in Vorschlag gebrachten Modalitäten aus den umständlichen Verhandlungen die Ueberzeugung gewinnen musste, dass es nothwendig sei, vor der endgiltigen Lösung dieser Frage das Urtheil weiterer sachverständiger Kreise zu vernehmen, gleichwohl aber die Errichtung einer Universität mit böhmischer Unterrichtssprache nicht länger hinausgeschoben werden soll, so beschloss die Commission, dem hohen Hause die Annahme einer Resolution zu empfehlen, worin die Regierung aufgefordert wird, ehethunlichst eine Gesetzesvorlage einzubringen, in welcher der Nachweis der ausreichenden Kenntnis der deutschen Sprache als Bedingung der Zulassung zur öffentlichen Praxis erklärt und näher geregelt wird.

Mit dieser Resolution, welche einstimmig gefasst wurde, erklärte sich der Herr Unterrichtsminister ausdrücklich einverstanden und gab die bereitwillige Zusicherung, eine solche Gesetzesvorlage mit möglichster Beschleunigung einzubringen.

Die Unterrichtscommission stellt daher den Antrag, das hohe Haus wolle die nachstehende Resolution beschliessen:

„Die k. k. Regierung wird dringend aufgefordert, sobald als möglich eine Gesetzesvorlage einzubringen, in welcher der Nachweis der Kenntnis der deutschen Sprache und der Fähigkeit, sich ihrer zu bedienen, als Bedingung der Zulassung zur öffentlichen Praxis erklärt wird und in dieser Beziehung entsprechende Bestimmungen getroffen werden.“

Wien, 21. Jänner 1882.

Hasner, Obmann. Unger, Berichterstatter.

University of British Columbia Library
DATE DUE
OCT 28
AUG 22 1966
JUN 25 REC'D
FORM No. 310

Strana

Předı

Rozd ... 2 a po- ..... 1—64

Doda ..... 67—70

I. ... Frant. 73

II. ... sněmem ..... 73—74

III. ..... 74—78

IV. ..... 78—83

V. ... fakulty ..... 83—88

VI. ... ty filo- ..... 88—93

VII. ... května 1881 ..... 93—97

VIII. Návrh školského výboru poslanecké sněmovny (1881) .. 97—103

IX. Petice akademického senátu Pražské university k sněmovně poslanecké (1881) ..... 104—106

X. Petice akademického senátu Pražské university k panské sněmovně (1881) ..... 106—122

XI. Petice českých professorů a docentů fakulty theologické, filosofické a medicinské k panské sněmovně (1882) .... 122—127

XII. Petice českých doktorů práv k panské sněmovně (1882) 128—137

XIII. Petice Spolku Lékařů Českých k panské sněmovně (1882) 137—142

XIV. Návrh vyučovacího výboru panské sněmovny (1882).... 142—151

UNIVERSITY OF B.C. LIBRARY
3 9424 01024 2805

DISCARD

Tiskl ALOIS WIESNER V PRAZE,
knihtiskař České Akademie císaře Františka Josefa
pro vědy, slovesnost a umění.